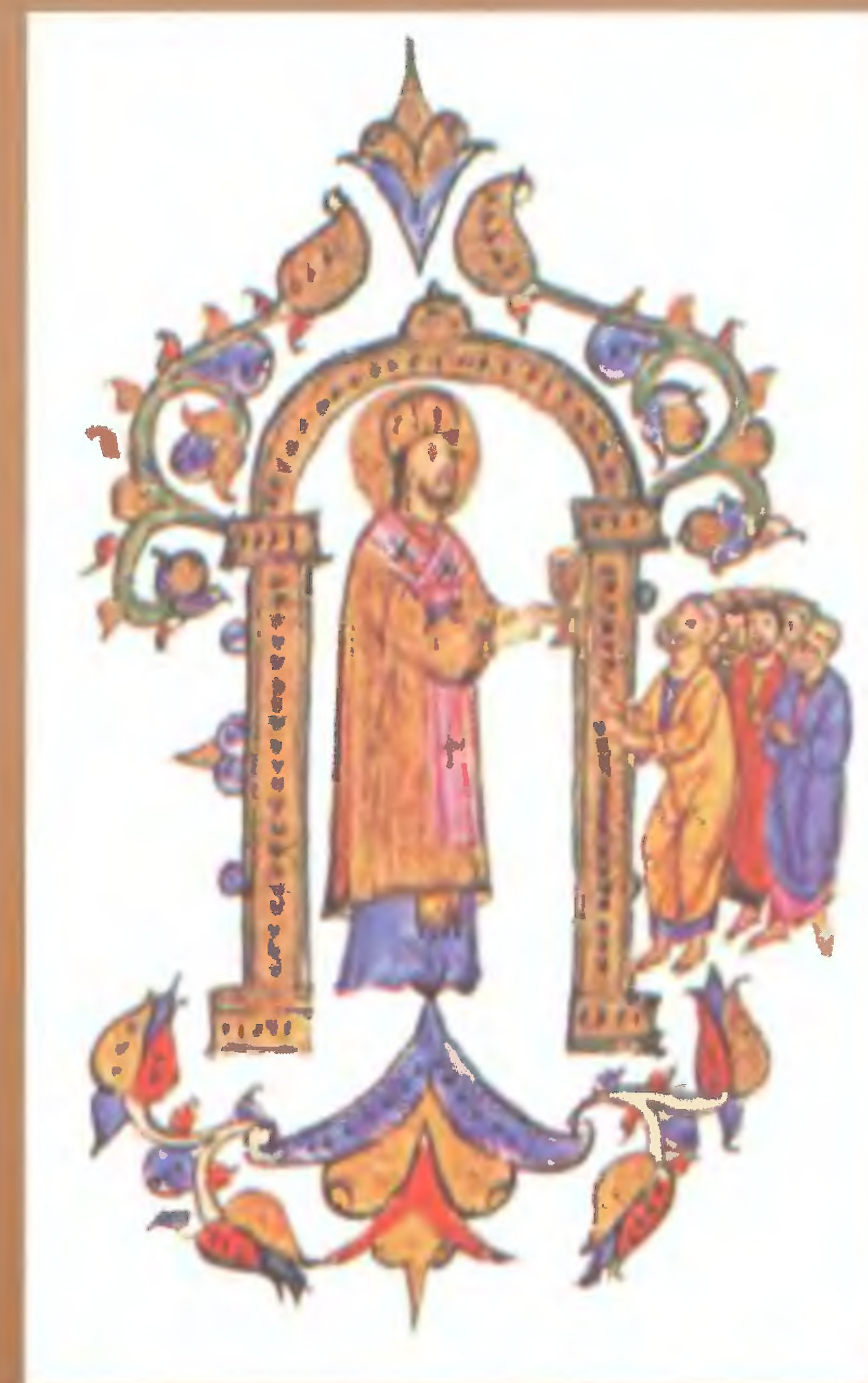
Nicolae Cabasila

Despre viața în Hristos

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Ilustrația copertei: *Hristos - Vița cea de-viață-purtătoare.* (Icoană din sec. XV).

I.S.B.N. 973-9332-35-8

Sfântul NICOLAE CABASILA

DESPRE VIAȚA ÎN HRISTOS

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE
TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

STUDIU INTRODUCTIV
ȘI TRADUCERE DIN LIMBA GREACĂ
de Pr. Prof. Dr. **TEODOR BODOGAE**

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI — 2001

COLECŢIA

«VIAŢA ÎN HRISTOS»

APARE DIN INIŢIATIVA ŞI CU PURTAREA DE GRIJĂ
A PREA FERICITULUI PĂRINTE

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Coperta : *Emil Bojin*

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

I.S.B.N. 973-9332-35-8

STUDIU INTRODUCTIV

Între cei aproape o sută de scriitori bizantini care au umplut veacul al XIV-lea din timpul renașterii Paleologilor, locul ocupat de Nicolae Cabasila, pe care Biserica Greacă l-a proclamat recent ca sfânt (în ziua de 3 iunie 1982) este unul din cele mai importante, într-un fel chiar unic. S-a mai spus despre el că n-a avut nici model și nici imitatori. Originalitatea lui impresionează printr-o putere de sintetizare deosebită; el a știut absorbi toate curentele tradiției creștine, uneori foarte discordante, începând de la Părinții apostolici și de la generația imediat următoare (Ignatie Teoforul, Irineu și Origen), incluzând firește pe scriitorii palestinieni, capadocieni și antiohieni, ca să nu mai vorbim de Dionisie Pseudo-Areopagitul și de Maxim Mărturisitorul, și sfârșind cu Ioan Damaschinul și Simeon Noul Teolog. Numai în scrierea *Despre viața în Hristos*, Nicolae Cabasila prezintă peste o sută de referiri patristice, e drept, foarte discrete, de cele mai multe ori fără să indice vreun nume.

Nu trebuie uitat însă că în același timp citatele biblice se ridică la peste cinci sute. Dar — ceea ce-i mai interesant — Nicolae Cabasila citează și pe Aristotel de 9 ori, pe Platon de 3 ori, pe filosofii stoici de mai multe ori. Această lărgime de vederi dovedește că el era nu numai un creștin deplin, ci, în același timp, și un umanist. Iar când ne gândim că atât teologi romano-catolici (Bossuet, Ant. Arnold, inclusiv Sinodul Tridentin și Conciliul II Vatican din vremurile noastre), cât și cei protestanți (W. Gass, K. Holl și alții) văd în scrisul lui Cabasila linia senină și perfect autentică a cugetării creștine, atunci putem spune că, descriind procesul de naștere

şi de creştere în Hristos cu ajutorul Sfintelor Taine, scriitorul nostru a prezentat o lucrare într-adevăr unică şi de largă circulaţie spirituală. De aceea cunoaşterea ei şi meditarea asupra acestei lucrări sunt de cel mai mare folos pentru slujitorii altarelor.

În legătură cu *viaţa* şi cu *activitatea* lui Nicolae Cabasila au rămas încă destule amănunte necunoscute. Nu se cunosc nici anul naşterii şi nici anul morţii sale.

Întrucât s-a dovedit recent că o epistolă trimisă de prietenul său Dim. Kydoneu poartă data 1379, iar alte două (de la Manuel Paleologul şi de la Iosif Vrienios) sunt chiar din 1390, respectiv 1396, urmează că data naşterii lui Nicolae Cabasila nu este anterioară anului 1320. Cursul vieţii lui se va fi desfăşurat între anii 1320—1391. Documentele vremii vorbesc mai puţin despre numele tatălui lui — Hamaetos, un nobil moşier din Tesalonic —, în schimb el e mai cunoscut după numele mamei sale, Cabasila. Sub acest nume ştirile documentare privitoare la rudeniile lui urcă până în secolul XI. Interesant e şi faptul că istoricul Gheorghe Sphrantzes, care a trăit curând după moartea sa, relatează despre mama lui că era sora «celor trei arhierei Cabasila». Istoria cunoaşte însă numai un singur arhiereu cu acest nume, şi acesta e Nil, arhiepiscopul Tesalonicului, cunoscut polemist antilatin, mort în anul 1363. Cercetările de până acum au spulberat şi părerile care confundau pe Nicolae Cabasila cu un episcop Cabasila pictat pe zidurile mănăstirii Protaton din Sfântul Munte şi cu alţi doi, ambii cu numele Mihai Cabasila, unul cu grad de sachelar, celălalt cu grad de arhidiacon. În realitate, scriitorul nostru n-a fost nicicând episcop şi e discutabil chiar dacă a fost sau nu cleric, întrucât prin anul 1364, când îşi compunea *Istoria,* fostul împărat Ioan Cantacuzino precizează despre el doar că «ducea viaţă curată, ferită de greutăţile familiale». În schimb, se ştie că în anul 1354 acelaşi împărat relata că Nicolae Cabasila a figurat pe lista candi-

daţilor la tronul patriarhal din Constantinopol, deşi era «încă laic».

În realitate, stând sub influenţa unchiului Nil şi a mamei sale, care era o femeie profund credincioasă, el va fi dus o viaţă de închinător evlavios în cadrul Sfintei Liturghii, precum şi a lucrării harice a Sfintelor Taine, desigur fără ca prin aceasta să se situeze în afara marilor evenimente la care a ajuns să fie martor şi participant. E probabil că mama sa a intrat, călugărindu-se, în cercul binecunoscut al Irinei Paleologhina şi al cuvioasei Tomaida, care stăteau sub influenţa duhovnicească a sfântului Teolipt de Filadelfia, figură binecunoscută din mişcarea isihastă a vremii. Se mai ştie că după moartea, se pare destul de prematură a tatălui, Nicolae Cabasila luptă pe cale juridică pentru apărarea moşiilor familiale. Dar spre deosebire de teologii isihaşti — cu care desigur că a avut strânse legături — el propovăduieşte o teologie senină, largă, lipsită de duh polemic, plină în schimb de cel mai înflăcărat avânt sacramental şi liturgic. El era convins că «prin natură, prin voinţă şi prin raţiune omul caută pe Hristos, întrucât aşa o cere însăşi umanitatea lui Hristos». De aceea tema centrală a tot ce a scris Nicolae Cabasila este unirea omului cu Hristos prin Sfintele Taine. La un moment dat el va spune : «pe această cale vom ajunge şi noi să strălucim cândva mai tare chiar decât soarele, să ne ridicăm deasupra norilor şi să întâmpinăm acolo pe Fiul Omului îmbrăcat în trupul Său cel dumnezeiesc. O, ce priveliște ; să vezi o mulţime nesfârşită de lumini venind pe norii cerului... adunare de dumnezei în jurul lui Dumnezeu !». E aici ceva asemănător cu bucuria pascală, aşa cum a descris-o Sfântul Simeon Noul Teolog în *Imnele iubirii* şi cum a contemplat-o, dar în alte cuvinte, Sf. Grigorie Palama.

E drept că acest umanism spiritualizat va fi fost gustat de marele nostru teolog încă din tinereţe. Într-una din epistolele sale ni se vorbeşte de o dragoste fierbinte de carte, care nu-i lăsa timp liber nici să scrie părinţilor şi care-i pro-

voca adeseori dureri de cap. Din aceeaşi epocă de tinereţe, petrecută însă în Tesalonic, într-o efuziune plină de patriotism local, Nicolae Cabasila compunea un elogiu la adresa Sfântului Dumitru, patronul Tesalonicului, despre care a ajuns să spună că avea o «cultură umanistă de matematician şi de literatură atât de dezvoltată încât întrecea în sfinţenie şi pe Sfântul Ioan Botezătorul», afirmaţie pentru care l-a dojenit unchiul său, arhiepiscopul Nil.

Interesantă e prietenia de o viaţă întreagă cu fraţii Prohor şi Dim. Kydoneu, care ajunseseră să traducă din scrierile teologilor apuseni (Fer. Augustin, Anselm, Toma din Aquino şi alţii) şi care propovăduiau o antropologie puţin cunoscută în Orient. Ceva din viziunea acestora prinde şi Nicolae Cabasila în sinteza sa sinergistă. Poate de aici să fi izvorât îndrăzneţele afirmaţii de felul acestora : «Sfinţii care urmăresc virtutea, dar n-au ştiinţă, nu sunt desăvârşiţi». Şi în alt loc : «E mai bine să ai ştiinţă decât virtute pentru că puterea cugetării e superioară celei bazate pe simţuri».

Desigur că în epoca a doua a şcolarizării sale, în Constantinopol (1335—1340), în urma contactelor mai dese cu Sfinţii Teolipt, Grigorie Sinaitul, Grigorie Palama şi alţii, cugetarea lui Nicolae Cabasila se maturizează, se înduhovniceşte. De acum el este atras de marile curente şi evenimente care au pus stăpânire pe cugetele generaţiei din timpul acela : umanismul bizantin, sensibilitatea creştină a Apusului şi simţul elen al frumosului. În confruntarea epocală dintre mişcarea de înduhovnicire a vieţii, pe care o propovăduia isihasmul, şi alunecarea spre profan şi spre secularism, pe care o vestea orientarea teologică şi filosofică a scolasticismului apusean, Nicolae Cabasila a luat o atitudine deosebit de înţeleaptă, aceea de a încadra în teologia sacramentală şi liturgică toată comoara de viaţă spirituală a creştinismului. Pe această linie şi-a desfăşurat el toată activitatea sa obştească şi cărturărească.

Unii cercetători afirmă că cel puţin pentru un timp Nicolae Cabasila a însoţit la Athos pe Sfântul Grigorie Palama, însă în anii 1349 şi 1350 el se afla în anturajul împăratului Ioan Cantacuzino. Tot în preajma împăratului pare a fi şi în anul 1354 când Ioan Cantacuzino e silit să părăsească tronul şi să se retragă la Muntele Athos. Unii cercetători înclină să creadă că în anii din urmă acelaşi lucru l-ar fi făcut şi Nicolae Cabasila, cu toate că, atunci când se călugăreau ori intrau în viaţa arhierească, contemporanii obişnuiau să adopte şi o schimbare a numelui, or la Nicolae Cabasila nu se ştie nimic despre aşa ceva. Cunoscutul mitropolit al Tesalonicului şi liturgist Simeon, care a murit doar la câteva decenii mai târziu († 1429), vorbeşte cu entuziasm despre «acel fericit Nicolae Cabasila, care a împreunat viaţa de bună biruinţă pe tărâmul credinţei cu cea de trăire în nevinovăţie», iar primul patriarh înregistrat de stăpânirea otomană, Ghenadie Scolarul († 1472), declară că «dintre bărbaţii mai vechi Nicolae Cabasila s-a distins deopotrivă atât prin viaţa duhovnicească, cât şi prin înţelepciunea sa».

Din cele circa 24 de lucrări tipărite şi 10 needitate încă [1], pe care le cunoaşte istoria de până acum, Nicolae Cabasila s-a făcut cunoscut îndeosebi prin două : *Erminia* sau *Tâlcuirea Sfintei Liturghii* şi *Despre viaţa în Hristos*. Prin amândouă, Cabasila s-a dovedit a fi un neîntrecut teolog şi popularizator în acelaşi timp. În timp ce, de pildă, un Dionisie Pseudo-Aropagitul se ocupă, în legătură cu Sfânta Litur-

1. Cea mai recentă şi mai completă listă a lor la U. Neri : *La vita in Cristo di N. Cabasilas,* Torino, 1981, p. 51—55. Între scrierile mai mici amintim trei predici dedicate Maicii Domnului, două închinate Patimilor şi Înălţării Domnului, trei despre proorocul Iezechiel, două despre Sf. Mucenic Dimitrie şi despre Sf. Nicolae, una dedicată Sfintei mucenițe Teodora, una Sfinţilor Trei Ierarhi, iar dintre scrieri cu caracter profan umanist amintim : două memorii împotriva dregătorilor care căutau să sehestreze averile Bisericii şi unul împotriva cămătarilor. Mai amintim şi un eseu din domeniul astronomiei *(Sintagma lui Ptolemeu).* În fine, unul împotriva «Celor care spun că filosofia ar fi nefolositoare», rămas până azi inedit.

ghie, doar de ceea ce această tainică dramă oferă ca element de speculaţie a telogiei sale mistice şi ştiinţifice, iar un Gherman I, Patriarhul Constantinopolului (715—729), se pierde în alegorii atunci când tratează despre acelaşi subiect, Nicolae Cabasila va fi cel dintâi care va da un tratat critic şi sistematic de interpretare a Sfintei Liturghii. Mai mult, până în vremurile noastre, Erminia lui N. Cabasila este neîntrecută atât în ce priveşte explicarea Jertfei liturgice, sfinţirea darurilor şi a credincioşilor, cât şi semnificaţia ei mistico-simbolică, adică de reprezentare a planului cosmic de mântuire. Toate acestea, fără ca *Tâlcuirea* să aibă caracter de manual arid, plin de paragrafe şi de notiţe scolastice, ocupându-se mai mult de sens decât de text. Cabasila a reuşit să se ridice la idei şi principii, fără a face, însă, nici filosofie, nici erudiţie gratuită.

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu *Viaţa în Hristos.*

Tema fundamentală a scrierii *Viaţa în Hristos* — deci nu «cu Hristos» sau «după Hristos», în sens de unire în credinţă sau de imitare ori de urmare a Lui, ci în sensul paulin şi ioaneic al cuvântului ζωή [2] — este ideea erosului platonic-areopagitic, care face ca Dumnezeu şi omul să se caute reciproc. Fiindcă în urma păcatului strămoşesc, dorul omului după binele suprem s-a lâncezit, mintea i s-a întunecat şi voinţa s-a slăbit ajungându-se astfel la un cerc vicios al păcătuirii [3], a fost necesară o reafirmare supremă a iubirii divine faţă de omenire. Aceasta s-a făcut prin întruparea Cuvântului, Care apoi a redat lui Dumnezeu cinstea batjocorită de om [4]. Urmare a acestei «coborâri» a Mântuitorului [5] a

2. Vezi II Cor. 5, 15—17; Gal. 2, 2; Col. 3, 3, 4; 1 Ioan 1, 5, 20. E drept că mai târziu Cabasila vorbeşte de imitare a lui Hristos (p. 168, 209—211), dar ea stă în legătură cu cel de-al doilea Adam al cărui chip (εἰκών, παράδειγμα, ἰδέα, κανών) e sădit în noi.

3. p. 39 etc.

4. ἀπενεχθεῖσα τιμή (p .85) = «exhonorare Deum» al lui Anselm, Gass, p. 78.

5. Coborârea sau deşertarea lui Hristos (κατάβασις, κένωσις) e expusă mai mult declamatoriu, totuşi cu foarte multă căldură în exprimare.

fost reluarea ciclului de comunicare și participare iubitoare dintre om și Dumnezeu. Ca trecere substanțială [6] dintre cele două vieți — pământească și cerească — Hristos e însăși încorporarea binelui nesfârșit [7], pe care îl dorește omul, singurul obiect vrednic de dorința nesfârșită a acestuia după fericire [8]. De la început, El era prototipul [9] omului desăvârșit și tot timpul omul Îi purta în suflet întipărită icoana [10], dar abia după arătarea Sa în lume s-au putut restabili trăsăturile ei vechi și s-au putut reda statuii ciuntite formele ei de altădată [11].

Pe ce căi și prin ce mijloace se poate readuce și reactiva viața cea nouă în om? Pe de o parte, înlăturând distanța dintre noi și Dumnezeu [12] și deschizând un izvor de daruri dumnezeiești în stare de a naște, a întări și hrăni pe om în chip nepieritor, iar pe de alta, creându-se putința de a primi și păstra aceste daruri. Prima condiție o împlinește Dumnezeu prin harul Sfintelor Taine, a doua o împlinim noi prin sinergismul sau prin colaborarea noastră, care constă în întoarcerea minții și voii noastre spre Dumnezeu, precum și prin faptele noastre bune.

Astfel, după frumoasa introducere rezumativă din cartea întâi, autorul nostru împarte opera sa în două părți: cărțile II—V arată aportul Sfintelor Taine, iar cărțile VI—VII, contri-

6. De aici și hristocentrismul întregii lucrări a lui Cabasila. Vezi și lucrările lui M. Lot-Borodine: «L'anthropologie théocentrique de N. Cabasilas», rev. *Irènikon*, 1938, și «La grâce déifiante chez N. Cabasilas», în *Rev. des sciences philos, et théol.*, 1935, p. 6—7.

7. ἄπειρον ἀγαυὸν, p. 62, 192, 195, 208.

8. ἐπιθυμητὸν — ἐπιθυμητικὸν, p. 194—5.

9. Ideea aceasta platonică a fost evidențiată mai ales de Origen (Völker: *Vollkommenheitsideal bei Origenes*, Tübingen, 1931, p. 91 și urm.), de Sf. Macarie Egipteanul (*Omilia* 2, 4—5; 9, 12; 33, 3; 44, 9; Hristos «zugrăvește» din nou acest chip etc.), de Grigorie de Nyssa (*Despre desăvârșire*, Migne, P. G. 46, p. 269 și urm.) și de alții.

10. Vezi noțiunea de «întipărire».

11. p. 125, 169.

12. Din atmosfera de mister care acoperea inițierea eleusină și neoplatonică a rămas, între altele, în creștinismul oriental obiceiul de a se păstra secret numele celui ce se botează până în ziua când i se pune nume. Vezi și Heiler: *Urkirche und Ostkirche*, München, 1937, p. 112 și urm.

buţia omului în opera de mântuire. Sigur, teatru al întregului proces de desăvârşire şi unire cu Dumnezeu este viaţa prezentă, în care trăim, după o imagine interesantă a lui Cabasila, ca un făt în întunericul pântecului şi care însetează de lumină [13]. Aşa e şi viaţa noastră prin esenţa ei întoarsă spre Dumnezeu.

Doctrina lui Cabasila despre Sfintele Taine, aceste ferestre sau porţi, prin care Soarele dreptăţii pătrunde în împărăţia firii [14], nu prezintă ceva deosebit faţă de ceea ce învaţă Pseudo-Areopagitul. E drept că şi el tratează pe larg numai despre trei Taine : Botezul, Mirul şi Euharistia, nu doar pentru că n-ar fi fost stabilit de mult numărul Tainelor [15], ci din motive de metodă şi pentru a fi conform principiului ciclic al naşterii, dezvoltării şi unirii sufletului cu Dumnezeu, principiu enunţat de Dionisie Pseudo-Areopagitul [16]. Şi apoi în destule pasaje pomeneşte autorul nostru şi de celelalte Taine [17], afirmând chiar că «una şi aceeaşi putere lucrează în toate de aceea să nu dispreţuim pe nici una din ele» [18].

Pe de altă parte, ca şi Sfinţii Chiril al Ierusalimului, Grigorie de Nazianz, Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschin sau Teodor Studitul, Cabasila nu intră în amănunte şi în descrierea sistematică a Tainelor, cum va face teologia scolastică, ci se preocupă doar de latura practic-bisericească a problemei, de măsura în care lucrarea lor contribuie la sporirea vieţii

---

13. Imaginea e luată din Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua* (vezi trad. rom. de D. Stăniloae, în P.S.B. 80, p. 288—290).

14. A se vedea capitolele : 9—10, 12, 17.

15. Cum cred W. Gass (103—105) şi alţi protestanţi. Nu găsim necesar a insista aici asupra acestui punct. A se vedea Andrutsos : *Dogmatica*, trad. rom., p. 335 şi urm.

16. *Despre numele divine* IV, 14; IV, 17; IX, 9 etc. Cf. şi Viller-Rahner : *Aszese und Mystik in der Väterzeit*, Freiburg i. Br., 1939, p. 233.

17. Despre Hirotonie, p. 71 ; despre Spovedanie ; despre Nuntă : o mulţime de imagini în legătură cu Hristos sau privitor la unirea cu El. Despre Maslu, e drept, nu se vorbeşte, dar din partea a III-a se poate presupune că autorul îl cunoaşte.

18. e.

duhovnicești și la îndumnezeirea omului. Ca și în *Tălmăcirea Liturghiei*, Cabasila se preocupă în mod general de ceea ce formează esența problemei, tratând într-un stil avântat și plin de imagini, ușor de înțeles pentru toți, lucrarea nevăzută a Sfintelor Taine, pentru ca în partea a doua să arate și latura văzută a acestei viețuiri în Hristos[19].

Botezul e începutul existenței (ἀρχὴ τοῦ εἶναι), trecerea de la materia diformă (ὕλη) la plăsmuirea ideală (εἶδος), descoperirea chipului divin sădit în noi și reaprinderea dorului după Dumnezeu, un fel de repetare a actului creației[20]. Mai interesant sunt arătate roadele Botezului, îndeosebi cunoașterea directă (πεῖραν λαβεῖν), pe care o dobândește sufletul în momentul atingerii de apă a Duhului Sfânt. Această cunoaștere duce la o reactivare a dragostei și a dorului nostru după Dumnezeu (πόθος, ἔρως, ἐπιθυμία, ἀγάπη, φίλτρον), încât, «răniți la suflet»[21] de atingerea dragostei divine, martirii, de pildă, dau curs unei iubiri atât de mari, încât din puterea ei înțeleg și rabdă dincolo de ce poate grăi limba omenească. Sigur că dăruirea noii vieți se face fără meritul nostru[22], gustarea ei (γεῦσις)[23] și bucuria ei se obțin numai prin încordarea voinței noastre, ajungând la împreunare de har și vrere — singurul deliciu și farmec al năzuințelor omenești (τρυφὴ τῆς θελήσεως)[24]. Lărgind și înălțând cadrele firii, Botezul arată și o reactivare a lucrărilor omului, coordonate cu cele divine (ἐνέργειαι) — cum vom pomeni mai jos —,

19. p. 211—214.

20. Numirile sunt mult mai numeroase, de ex. *luminare, curățire, naștere, renaștere, pecete, baie, haină, ungere* etc., cf. p. 28—31 etc. Fiecare termen relevă un alt aspect al Tainei.

21. p. 54, 56—59.

22. Asta numai la început, căci pe măsură ce se trezește puterea noastră de a iubi, mintea și voia noastră se eliberează tot mai mult din robia gândurilor (λογισμοὶ) și a patimilor (πάθη) și, prin dureri sau chinuri (πόνος) și alte încercări, ajungem și noi să contribuim la trăirea în Hristos. De aceea și Botezul e o biruință a amândurora, de aici lumânări, cântece, cor, haine strălucitoare etc. (p. 68 etc.).

23. Imaginea gustării ca hrană și ca «inspirare» — la Sf. Mir — e foarte frecventă la Cabasila, tocmai spre a evidenția și mai mult realismul vieții harice.

24. p. 45.

dar nu merg mai departe pe drumul acestei doctrine isihaste, poate pentru că *Viața în Hristos* a fost scrisă probabil înainte de izbucnirea controversei [25], dar mai probabil pentru că el voia o popularizare, și nu un tratat adânc.

Vorbind despre Sf. Mir — ca și Dionisie Pseudo-Areopagitul — ca simbol al arătării lui Hristos în lume (μύρον-ἐκκενωθὲν din *Cânt. Cânt.* 1, 3) — și deci o sfințire a numelui de creștin (χρῖσμα-χριστιανὸς) —, Cabasila pomenește de creșterea și întărirea în virtuți, pe care ni le dă această Taină. Darurile revărsate din înălțimea cerului peste îngustimea lumii dau vigoare organelor interioare în lupta duhovnicească.

Culmea vieții în Hristos o atingem prin Sf. Împărtășanie. Botezul deja ne-a adus în contact direct cu Dumnezeu ca plăsmuitor, formator [26]; primirea Lui însă e posibilă numai sub formă de hrană sau gustare. De aceea, vorbind de prefacerea euharistică — μεταβάλλειν, μετασκευάζειν, μεταστοιχειοῦν μεταποιεῖν, σωματοποιεῖν —, autorul insistă îndeosebi asupra transformării care se operează în subiect, în om, prin încorporarea lui Hristos în noi și a noastră în El [27]. Afinitatea [28] care se stabilește e mai mult decât moral-spirituală: e quasi-fizică (φυσικὴ συμφυία), firea noastră întreagă: voie, minte, trup, sânge transformându-se atât de tare, încât noi devenim mădulare ale trupului mistic și copii iubiți ai Domnului — cu inimă și voie liberă — care din dragoste, nu din silă, se supun părinților. Ajungem cu vremea să ne umplem

25. Gass, p. 120. Alții cred, dimpotrivă, că cele două opere principale ale lui Nicolae Cabasila au fost scrise în ultima parte a vieții lui (Bobrinskoy, p. 483).

26. Imaginile împrumutate din viața artistică — model și formă, pp. 43, 169 etc. — ni-l arată pe autor cu înclinații artistice. De altfel a scris și versuri.

27. Sigur, însă, că nici protestanții nu pot spune că N. Cabasila n-ar accentua latura obiectivă a prefacerii elementelor (Gass, p. 133—143), doar că, la fel cu toți ortodocșii, autorul nostru nu se preocupă de amănunte materiale (accidente etc.), ca scolasticii.

28. συνάφεια, συγγένεια, συνουσία, κοινωνία etc. Ideea e întâlnită și la Dionisie și la Sf. Macarie Egipteanul; deși ca rezultate ale unor puncte de plecare opuse.

întreaga ființă de prezența lui Hristos, Care a devenit un *alter ego* în noi și ne-a înlocuit inima de piatră printr-una teandrică. Viața noastră se mișcă de acum după bătăile inimii lui Hristos [29]. Firea, atingând nestricăciunea (ἀφθαρσία), însănătoșirea — Hristos cel euharistic fiind «regimul sau dieta» noastră [30] —, comuniunea între duh și natură se face de acum într-un mod mai strâns ca în ordinea înrudirii trupești, căci — după o expresie uzitată de mulți teologi greci [31] — sufletul a ajuns de acum la unirea nupțială (γάμος) cu Hristos. Urmările acestui realism euharistic sunt sfințirea omului întreg și repunerea lui în starea primordială, împărătească [32].

Sigur că schimbarea quasi-fiziologică, prin care trece viața noastră în vremea primirii Tainelor, presupune și o schimbare etică, o transformare prin strădanii și nevoințe grele a minții, simțirii și voii noastre, până ajungem să dorim și noi ceea ce vrea Dumnezeu [33].

Astfel, după ce în cartea V vorbește pe scurt, dar cu o dibăcie rară, despre roadele sfințirii altarului [34] — care e începutul oricărei lucrări liturgice —, autorul trece în ultimele două cărți la procesul paralel care se desfășoară în mintea și voia noastră. Prin Sfintele Taine dobândim viața în Hristos, prin strădanii proprii ne-o adâncim și o păstrăm. Aici se resimte nu influența platonică-areopagitică, ci una de natură

---

29. Un temeinic studiu despre inima teandrică la Cabasila a publicat M. Lot-Borodine în rev. *Irénikon*, 1936, p. 652—673. Mai recent la Boris Bobrinskoy: «N. Cabasila and Hesychast Spirituality», în rev. *Sobornost* no. 5/7, Londra, 1968, p. 483—511.

30. Imaginile sunt prea multe pentru a le putea pomeni pe toate. Cititorul le va afla în decursul întregii cărți a lui Cabasila.

31. Primul pare a fi fost Origen (*Comentariu la Cântarea Cântărilor*, cap. 6), apoi Metodiu de Olimp, chiar Chiril al Ierusalimului (*Cateheza 4 mistag.*), *mai amănunțit* Sf. Macarie Egipteanul (*Omilia* 16, 13; 27; 14 etc.) și alții.

32. pp. 91—92; 117—119 etc.

33. Imagini plastice în această privință sunt *alergarea, lupta, urcarea muntelui,* sau *postățile de drum, răpirea* etc. toate arătând partea noastră de contribuție.

34. Minunată este imaginea arhiereului simbolizat ca altar și templu, înainte de a fi îndrumător și conducător duhovnicesc (p. 123 și urm.).

practică, pornind și de jos în sus, așa cum s-a cultivat ea de către Origen, de către nevoitorii pustiurilor (Macarie Egipteanul, Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog etc.) sau în mistica speculativă a lui Grigorie de Nyssa.

Admițând, atât pentru păcat, cât și pentru virtute, distincția aristotelică dintre ἕξις și ἐνέργεια (înclinare și lucrare)[35], autorul arată cu adâncă finețe psihologică greutățile, dar și plăcerile interioare ale luptei duhovnicești și ale urcușului spre Dumnezeu.

Dacă la început ni se pare că s-ar lăsat influențat de pericolul pasivității de tip areopagitic — monofizit, atunci când afirmă că nu ni se cere decât să nu ne opunem harului[36], în schimb, pe măsură ce se restaurează tot mai clar trăsăturile divinului în noi, contribuția noastră este esențială. Printr-o serie de gânduri bune (λογισμοὶ), care ajung prin meditare (μελέτη, διατριβή) la viața Mântuitorului și la legea Domnului, să formeze preocupări statornice, plăcute, voia omului (θέλησις, σπουδή) — căci la Casabila procesul se petrece mai mult în voie, decât în minte, ca la monahii nitrici — reușește să alunge treptat[37] (κλίμαξ) ademenirile și patimile rele, formând deprinderi bune de gânduri și vreri îndreptate spre Dumnezeu. Concepând însușirea darurilor harice ca o suferință (πάθος πάθει)[38], Cabasila știe că durerea e tovarășul necesar al păcatului, de aceea, supunând sufletul și dorul nostru după Dumnezeu probelor de plăcere și neplăcere, de bucurie și durere[39], reușește să facă pe om fericit

35. *Etica nicomahică*, cap. VI, 12; X, 1 trad. Tr. Brăileanu, Buc., 1944, p. 247, 327. Dintre influențele platonice, afară de cele pomenite, amintim și ideea dublei cunoașteri, mediate și imediate (55, 112).

36. pp. 8, 42; a nu scoate sabia contra noastră, a nu împrăștia comoara sau a stinge lumina etc.

37. p. 151.

38. p. 180. Ideea e luată, sigur, din Sf. Maxim Mărturisitorul, care spune că la îndumnezeirea noastră noi ne comportăm mai mult suferind decât activând (τὸ τῆς θεώσεως πάθος). «Pătimim îndumnezeirea prin har», *Răspunsuri către Talasie*, 22, trad. rom., p. 72—75. Totuși latura antropologic-etică completează, la Sf. Maxim, influența dionisiană.

39. Ca însoțitoare în sens aristotelic a acțiunilor umane, afectivitatea e numită de Cabasila «revărsări sau prinos al vrerii omenești»

când acesta va înțelege să silească mintea și voia sa spre ascultarea voinței lui Dumnezeu.

Puterea care realizează acest lucru este dragostea[40]. Ea este forța care unește harul cu firea, ea ne mână spre Dumnezeu, ea constituie și viața însăși în Hristos. Ea începe prin depășirea propriei persoane, prin ieșirea din egoism. A te socoti încoronat la încoronarea altora e un rod al acestei entuziaste iubiri (φίλτρον)[41], care ne duce la asemănarea și unirea cu Dumnezeu. Printr-un imn de preamăriri închinat acestei iubiri care unește toate și care, din invizibilă și ascunsă cum este viața noastră în Hristos, devine una manifestă și ilustrată prin avânt (ὁρμή) după fericirea adevărată și după fapte bune, așa se încheie minunata lucrare a lui Cabasila.

Sigur că în afară de lungimea excesivă a frazelor, precum și de multe incoerențe, lucrarea are și alte scăderi, îndeosebi în felul în care se face legătura între partea întâi și a doua. Dar chiar cu influențele pomenite și altele care se mai resimt pe ici pe colo[42], *Viața în Hristos* este o minunată sinteză între diferitele curente de spiritualitate răsăriteană. Dezvoltând în chip creator învățătura despre îndumnezeirea

40. Ea face legătura între partea I și a II-a. A se vedea și studiul lui Gass: art. «Kabasilas», în *Real Enzyklopädie für Altertums Wissenschaft*, VII, 792.

41. Termenul pare luat din Teodoret, P.G., 84, 1158.

42. Teoria anselmică a îndreptării a putut fi cunoscută autorului din formularea anterioară, similară, a lui Nicolae al Metonei, iar acum, probabil indirect, din traducerea lui Toma din Aquino către prietenul său Dim. Kydoneu. La fel se pare că stă lucrul și cu întinderea păcatului, dar nu chiar așa ca în «concupiscentia» lui Augustin, care la fel a fost tradus de același prieten. Ideile similare nu presupun numaidecât o influență. Încercările unor teologi catolici de a vedea în lucrarea lui Cabasila un temei pentru cultul inimii lui Iisus (Salaville în rev. *Regnabit*, 1922) sau pentru împărtășirea zilnică (traducerea Broussaleux, 1931, 15) sunt silite. Vezi și Lot-Borodine în rev. *Irénikon*, 1936, p. 652—673. Gass crede (p. 216) că s-ar putea găsi o corespondență între Cabasila și mistica lui Hugo de St. Victor sau a lui Bonaventura, λογισμός, și θεωρία putând fi traduse prin «contemplatio» și «meditatio», ἐπιθυμία și πόθος prin «vis affectiva», πεῖραν λαβεῖν prin «cognitio experimentalis» a lui J. Gerson. Nu credem a fi împrumutat Cabasila astfel de termeni, el rămânând legat mai strâns de mistica liturgică și monahală, pe când mistica apuseană e în conflict cu aceasta.

omului, așa cum au adâncit-o mai ales Părinții greci, N. Cabasila a adus, în plină maturitate a spiritualității bizantine — din păcate foarte apropiată de tragicul ei sfârșit —, «un snop cuprinzând toate spicele încolțite și crescute pe solul binecuvântat al Bisericii răsăritene», cum bine spune M. Lot-Borodine [43]. Ridicându-se cu mult deasupra contemporanilor prin probleme și principii universal-valabile, Cabasila merită osteneala de a fi citit și adâncit. Chiar dacă ni se pare că spune lucruri cunoscute și chiar dacă în unele locuri s-ar putea ca traducerea să nu fie destul de expresivă și de precisă [44] — cu toate că, în afară de puține expresii, traducerea a fost făcută în graiul simplu al vechilor cărți bisericești —, s-o primim și s-o citim cu gândul că o «viață cu adevărat fericită izvorăște numai dintr-o voință dreaptă și întoarsă spre Dumnezeu» [45].

De fapt, numai știindu-ne «încorporați» în El (σύσσωμοι αὐτῷ) vom putea ajunge împreună-moștenitori și mădulare ale aceluiași Trup «în Hristos Iisus», cum spunea Sfântul Apostol Pavel (Efes. 3, 6).

De altfel, ca un umanist convins ce era și care spunea că nici «sfinții nu-s deplin desăvârșiți dacă, pe lângă virtute, n-au și învățătură cât mai variată, pe care s-o poată face cât mai lucrătoare», N. Cabasila revine mereu în lucrarea sa asupra erosului areopagitic, așa cum a fost el corectat de Sfântul Maxim Mărturisitorul și de Sfântul Simeon Noul Teolog, care, deși nu-s citați direct, totuși sunt prezenți și dau mult lirism și patos scrisului său.

În încheiere, nu putem să nu repetăm două pasaje care străbat ca un fir roșu întreaga lucrare de interpretare mistagogică a «Vieții în Hristos» :

---

43. *Un maître de la spiritualité byzantine : N. Cabasilas,* Paris, 1958, p. 185.

44. Împărțirea după paragrafe am făcut-o fie după Broussaleux, fie liber. Ea nu poate fi întotdeauna fericită, căci aceeași idee revine în multe locuri. Deși conține adeseori fraze interminabile, cu pleonasme și atribute multiple, scrisul lui Cabasila rămâne totuși destul de clar.

45. p. 175.

«O, adâncul bunătăţii ! Nu numai că Domnul ne iubeşte peste măsură, ca un îndrăgostit, ci crede că atât de mult preţuieşte dragostea noastră faţă de El, încât ar face orice numai să ne-o câştige. Pentru cine, oare, a făcut El cerul şi pământul, soarele şi toată lumea văzută şi cea nevăzută, dacă nu pentru ca să atragă spre El lumea şi pe om, ca să se facă iubit de ele ?».

De aici reiese că «legea cea duhovnicească este în esenţă legea dragostei, care ne pregăteşte pentru adevărata înţelepciune demnă de om. Pe ea trebuie s-o căutăm. Ea nu cere de la noi nici sudori, nici suferinţe şi nici bani ; ea nu aduce nici necinste şi nici ruşine pentru îndeplinirea îndeletnicirilor noastre, aşa încât ofiţerul poate comanda mai departe, plugarul poate ara liniştit, muncitorul îşi poate vedea mai departe de treburile sale. Nu ni se cere nici să trăim singuri la marginea lumii, nici să ne hrănim cu mâncăruri neobişnuite, să ne schimbăm îmbrăcămintea, să ne primejduim sănătatea ori să facem cine ştie ce bravură care întrece puterile noastre».

Pe de altă parte, «lipsa iubirii curate şi a smereniei pot arunca în pierzanie şi pe nevoitorii în schimnicie, care au fugit de lume ca din faţa ciumei, sălăşluindu-se în creierii munţilor şi săvârşind fapte oricât de bune». «Ca să putem chema numele Domnului nu se cere nu ştiu câtă pregătire în rugăciune ; câteodată nu ne trebuie nici lăcaş anumit ori să cântăm şi să ne rugăm cu glas tare, pentru că nu există petic de pământ unde Domnul să nu fie prezent : principalul este să-L avem în inimă... Şi dacă inima omului a fost făcută destul de largă ca să-L poată cuprinde pe Dumnezeu, urmează că, din clipa întrupării Domnului, nimic pe lume nu-i mai sfânt decât omul».

La un ideal atât de înalt numai Hristos cel euharistic ne poate duce. Iată în esenţă ce înalt mesaj duhovnicesc aduc sufletului creştin şi mai ales celui preoţesc «hristocentrismul» şi «inima teandrică», pe care numai comuniunea cu Sfintele Taine le pot desăvârşi.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Această scriere a fost publicată pentru prima oară în limba latină la 1604 la Ingolstadt de Iacob Pontanus. Textul original grecesc a fost publicat pentru prima oară la Greifswald în 1849 de W. Gass, text reeditat la 1899 la Leipzig de M. Heinze. Textul din ediţia lui Gass a fost reeditat în 1865 şi de J. P. Migne, *P. G.*, (vol. 150, p. 493—725.)

Dintre traducerile moderne amintim:

— rusească: Moscova, 1874.
— franceză: *Irenikon* (Belgique, 1932, S. Broussaleux), reed. 1962, D. Rousseau.
— română: Sibiu, 1946, T. Bodogae.
— germană: Klosternneuburg-München, 1957, A. Koch.
— italiană: Torino, 1971; reed. 1931, Umberto Neri.
— engleză: Londra, 1960, J. M. Huddey — P. A. McNutty.
— engleză: New York, 1974.
— spaniolă: Madrid, 1981, ed. III, Luis Gutierrez Vega şi G. Garcia Rodriguez.

Studii:

G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byz. Reich*, München, 1959.
B. Bobrinskoy, «Nicholas Cabasilas and Hesychast Spirituality», în *Sobornost*, nr. 7/1968.
T. Bodogae, «Trăsături umaniste în spiritualitatea bizantină: Nicolae Cabasila», în *Studii Teologice*, nr. 5—6/1982.
W. Gass, *Die Mystik des Nikolaus Cabasilas vom Leben in Christo*, Greifswald, 1849.
J. Gotillard, «L'autoportrait d'un sage du XIV-e siècle», în *XIV-e Congrès Internat.*, Bucarest, 1971, vol. II, p. 103—108.
M. Lot-Borodine. «La grâce déifiante des sacremenes d'après N. Cabasilas», în *Revue de Sciences philosophiques*, 1936—1937.
M. Lot-Borodine, «Le coeur théandrique et son symbolisme dans l'oeuvre de N. Cabasilas», Irénikon, 1936.
M. Lot-Borodine, *Un maître de la spiritualité byzantine au XIV-e s.*, Paris, 1958 (în l. greacă).
J. Meyendorff, *Initiation à la théologie byzantine*, Paris, 1975.
P. Nellas, «Sursele teologice ale lui N. Cabasilas», în *Klironomia*, 7, 2/1975 (în limba greacă).
P. Nellas, *Învăţătura despre îndreptare a lui N. Cabasila*, Pireu, 1975 (în l. greacă).
S. Salaville, «Le christocentrisme de Nicolas Cabasilas», în *Echos d'Orient*, Paris, 1936.
I. Sevcenko, «Society and Intellectual Life in the Fourteenth Century» în *XIV-e Congrès Internat.*, Bucureşti, 1971.
D. Stăniloae, «Natură şi har în teologia bizantină», în *Ortodoxia*, 1974,
Atan. Angelopulos, *Nicolae Cabasila Hamaetos. Viaţa şi opera*, în colecţia *Analecta Vlatadon*, nr. 5, Tesalonic, 1970.
Revista *Synaxi*, nr. 6, închinată lui Nicolae Cabasila, Atena, 1983.

DESPRE VIAȚA ÎN HRISTOS

CARTEA I

VIAȚA ÎN HRISTOS SE DOBÂNDEȘTE PRIN SFINTELE TAINE

Viața în Hristos începe și se dezvoltă cât timp trăim pe pământ, însă desăvârșirea ei se atinge abia când vom fi ajuns la «ziua aceea» [1]. De fapt, nici viața de aici, nici cea de dincolo nu pot da, una fără cealaltă, fericire deplină sufletului omenesc. Căci pe de o parte, grijile trupești ale veacului ne întunecă viața, iar nestatornicia lumii acesteia nu ne lasă să moștenim aici pe pământ nestricăciunea — motiv pentru care Sfântul Pavel mai bucuros voia să se despartă de trup și de viața aceasta, spre a se uni cu Hristos, căci zicea că e mult mai bine a fi împreună cu El [2] — iar pe de alta, viața viitoare n-ar aduce nici o fericire deplină pentru cei care, ajunși dincolo, n-ar fi dus cu ei puterea și mădularele simțurilor cu care s-o poată gusta, căci ar rămâne într-o stare în care domnește doar chinul și moartea. Și e firesc acest lucru, căci ochiului nu-i vine puterea vederii decât atunci când se vede în fața luminii și când soarele îl scaldă cu razele sale, după cum tot așa de firesc e că și cel lipsit de simțul mirosului nu poate gusta mireasma Duhului chiar dacă ea s-ar fi vărsat peste toată lumea [3]. Căci dacă, cu aju-

1. Mt. 7, 22.
2. Filip. 1, 23.
3. Imaginea paulină despre ceea ce-i trupesc (σάρκιον), în stare să ne «întunece» cugetul, o întâlnim deja la Sf. Ignatie *(Către Efeseni* 10, 3) și Origen (*Exegetica. In Ps. 77, 31*, Migne P.G., 2, 14). Cel dintâi scriitor creștin care a schițat o doctrină a unor «simțuri duhovnicești» a fost Origen, *In Ioannem* XX, 33, Migne P.G., 14, col. 676.

torul Sfintelor Taine, vor putea avea parte la ziua judecății de Însuşi Fiul lui Dumnezeu cei care L-au iubit și au auzit de la El aceeaşi învăţătură pe care I-o dăduse Lui, Tatăl[4], apoi nu e mai puţin adevărat că, pentru aşa ceva, ei trebuiau să se fi împrietenit cu Domnul şi să-şi fi dobândit urechi pentru El încă de aici, de pe pământ. Doar nu vei avea de gând, omule, ca abia după ce vei fi trecut în cealaltă lume să te împrieteneşti și să-ți deschizi urechi duhovnicești sau să-ţi găteşti haină de nuntă[5] şi alte lucruri trebuitoare nunţii la care ești chemat, ci viața de aici trebuie să-ți fie fabrica sau atelierul[6] tuturor acelora. Cei care n-au făcut acest lucru înaintea plecării din lumea aceasta, unii ca aceia n-au nici o legătură cu viaţa veşnică : mărturie sunt cele cinci fecioare nebune şi bărbatul chemat la nuntă, ca unii care nu şi-au putut câştiga nici untdelemn în candele, nici haină de nuntă.

Aşadar, aici pe pământ se naşte prin durerie facerii omul lăuntric[7], omul cel nou, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, fiind ca un făt în pântecele maicii sale[8], iar după ce a prins formă deplină, se naşte aşa-zicând a doua oară pentru cealaltă lume, desăvârşită și nevestejită. Căci, după cum copilul trăieşte în pântecele maicii sale la întuneric, plutind și pregătindu-se astfel după legile firii pentru viaţa plină de lumină a menirii lui normale de aici de pe pământ, tot aşa stau lucrurile și în cele duhovniceşti. Într-adevăr, acest lucru îl are în vedere Sfântul Apostol Pavel când scrie Galatenilor : «Fiii mei, pentru voi rabd din nou chinurile facerii, până ce, în sfârșit, chipul lui Hristos se va împlini în voi»[9]. Numai că pruncii n-ajung în pântecele maicii lor nicicând măcar la simţământul și la conștiința că trăiesc, pe când creștinul are în decursul vieții lui pământ-

4. In. 15, 15.
5. Mt. 22, 11 ; 25, 1—13.
6. ἐργαστήριον.
7. «Omul lăuntric», Rom. 7, 22.
8. Imagine capitală pentru întreg tratatul lui N. Cabasila.
9. Gal. 4, 19.

tești destule semne despre viața de dincolo. Explicația stă în faptul că adevărata viață, pentru făt, nu este aceea din întunericul pântecelui mamei, ci pe el îl așteaptă alta, cea viitoare. În pântece încă nu s-a revărsat asupra lui nici o rază de lumină și n-a primit nici un semn că ar mai fi și o altă viață. Omul mare însă, creștinul, vede, dimpotrivă, altceva, și anume că viața viitoare s-a revărsat și s-a amestecat întru totul prin cea prezentă, iar Soarele măririi ne-a răsărit și nouă cu îmbelșugare, mireasma cerului s-a vărsat peste ținuturile pline de miros greu în care trăim, iar spre mâncare s-a dat de acum și oamenilor pâinea îngerilor [10]. Iată pentru ce sfinților li s-a dat încă de aici de pe pământ nu numai să gătească și să-și rânduiască traiul pentru viața viitoare, ci să și trăiască după ea și să o realizeze încă de aici. Căci scrie Sf. Pavel, într-un loc, lui Timotei [11] : «Cucerește viața veșnică», iar în alt loc zice despre sine : «De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine» [12]. La fel zice și Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu [13] : «Apă vie țâșnește din mine, zicându-mi : Grăbește-te mai iute, spre Tatăl». De altfel e plină întreaga Sf. Scriptură cu astfel de rostiri. Ce altceva trebuie să înțelegem prin cuvintele, în care Însuși Dumnezeu, Viața lumii, ne făgăduiește însoțirea Sa până la sfârșit : «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului» [14] ?

Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a mulțumit să împrăștie sămânța vieții pe pământ [15], pentru ca imediat după aceea să Se retragă, lăsând oamenilor grija de a supraveghea creșterea ei, nici n-a aprins foc [16], pe care să-l lase în seama oamenilor să-l sporească și, în sfârșit, nici n-a adus foc și

10. Ps. 77, 29.
11. I Tim. 6, 12.
12. Gal. 2, 20.
13. Sf. Ignatie, *Către Romani,* VII, citat liber (P.S.B., 1, p. 177).
14. Mt. 28, 20.
15. Mt. 13, 1—23; Luca 8, 5.
16. Lc. 12, 49.

sabie [17], ca să le dea oamenilor şi apoi să plece. Nu, ci însuşi Dumnezeu este cu noi, după cuvântul Apostolului : «Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi, El vă face şi să voiţi şi să săvârşiţi» [18] orice lucru, aşa încât El însuşi aprinde focul şi-l pune unde e lipsă, după cum tot El însuşi este cel ce mânuieşte sabia. Ca să nu mai lungim vorba, doar nu se va sumeţi securea faţă de cel ce o ridică [19]. Tot aşa nici unul dintre noi nu va putea săvârşi vreun bine dacă n-ar fi ajutat de Bunătatea cea desăvârşită.

Dar nu numai atât. Domnul n-a făgăduit creştinilor numai să le stea într-ajutor, ci le-a făgăduit şi mai mult : că-Şi va face sălaş înlăuntrul lor [20]. Şi încă ce spun ? Când vorbeşte despre unirea noastră cu Dumnezeu, Sfântul Pavel zice că atât ne va covârşi dragostea Lui, încât vom deveni împreună cu El un singur Duh : «Cel ce se lipeşte de Domnul este un singur Duh cu El» [21], iar în alt loc zice : «Ca să fiţi un trup şi un Duh, precum aţi şi fost chemaţi» [22]. Căci pe cât de negrăită e bunătatea lui Dumnezeu faţă de noi şi cu cât covârşeşte dragostea Lui faţă de oameni — încât amuţeşte şi limba a mai grăi, «pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea» [23] —, tot pe atât de neîntrecută şi de neajunsă este şi unirea duhovnicească a credincioşilor cu Dumnezeu, încât mintea nu poate născoci nimic ca să se poată asemăna cu ea. De aceea şi Sfânta Scriptură are o mulţime de pilde, care să lămurească marea taină a acestei uniri neînţelese, deoarece într-una singură e limpede că nu se poate cuprinde un atât de mare adevăr [24]. Aşa, a fost asemănată uneori cu un mire care intră într-o cămară [25], alteori cu o

17. Mt. 10, 34.
18. Filip. 2, 13.
19. Is. 10, 15.
20. In. 14, 23.
21. I Cor. 6, 17.
22. Efes. 4, 4.
23. Filip. 4, 7.
24. Sf. Vasile, *De fide*, P. G., 31, col. 684 : «un singur cuvânt nu-i de ajuns».
25. Mt. 25, 10.

viţă de vie [26], pe a cărei tulpină se reazemă mlădiţele, iar alteori cu o nuntă plină de taină şi, în sfârşit, altă dată cu unirea ce există între mădulare şi cap [27] — dar nici una din aceste imagini nu lămureşte deplin unirea duhovnicească a omului cu Dumnezeu, căci toate se dovedesc neputincioase în a arăta toată adâncimea acestei taine.

De fapt, orice prietenie duce în chip silit la o unire oarecare ; dar dragostea lui Dumnezeu cu ce s-ar putea asemăna ? Se pare că unirea şi legătura dintre soţi, pe de o parte, şi armonia ascultării mădularelor de cap, pe de alta, ar lămuri cel mai bine această unire tainică. Totuşi, până şi aceste imagini sunt slab grăitoare şi rămân departe de ceea ce ar trebui ele să spună.

Aşa, când e vorba de căsătorie, legătura ce o fac cei doi soţi nu-i poate uni în aşa fel încât să trăiască numai unul pentru altul şi să nu fie decât un singur suflet, cum se întâmplă cu unirea dintre Hristos şi Biserică. De aceea, când dumnezeiescul Apostol al neamurilor vorbea despre căsătorie, zicând «taina aceasta mare este», a trebuit să adauge imediat : «iar eu zic în Hristos şi Biserică» [28], vrând prin aceasta să învedereze că plină de taină este nu atât unirea celor doi soţi, ci mai ales desăvârşita unire dintre Hristos şi Biserică.

E drept că şi mădularele unui trup sunt unite cu capul, (doar prin această unire şi trăiesc, căci, în clipa în care această unire s-ar strica, şi capul şi mădularele ar pieri), cu toate acestea, mădularele credincioşilor par că se leagă mai strâns de Domnul Hristos decât de capul lor firesc ; mai mult viază prin Fiul lui Dumnezeu decât prin buna potrivire în care trăieşte capul cu trunchiul omenesc. Şi aceasta se vede foarte lămurit din pilduitoarea viaţă a fericiţilor mucenici, care mai curând se bucurau să li se taie capul decât să se dezlipească de Hristos, ba răbdau chiar cu plăcere să li se

26. In. 15, 5.
27. Efes. 5, 24—32.
28. Efes. 5, 32.

taie și cap și mădulare, dar nu scoteau o singură vorbă ca să se lepede de Fiul Tatălui ceresc.

Iată un lucru cu totul straniu : cum să te poți uni cu altcineva mai strâns decât cu tine însuți ? Și totuși așa ceva e posibil, deoarece unirea tainică dintre Hristos și Biserică e mai deplină și decât cea dintre cap și mădulare, din clipa în care sfinții se leagă mai cu putere de ființa Mântuitorului decât de însăși viața lor. Sfinților li-e mai drag de Mântuitorul decât de ei înșiși, după cum mărturisește Sfântul Pavel [29], care mai curând dorește să fie el însuși anatema de la Hristos, numai să știe că dobândește întoarcerea iudeilor și că ar preamări prin aceasta pe Dumnezeu.

Dacă, deci, dragostea unor oameni [30] se poate ridica până la acea înălțime, apoi cine ar fi în stare să măsoare puterea dragostei dumnezeiești ? Dacă și oamenii stăpâniți de păcate sunt în stare a săvârși fapte de o așa mare recunoștință față de Dumnezeu, ce va trebui să zicem atunci de puterea de a face bine a Însăși Bunătății întrupate ? Și atunci, fiindcă dragostea dumnezeiască este negrăit mai presus decât cea omenească, urmează că și unirea dintre dragostea cea aprinsă a lui Dumnezeu, pe de o parte, și sufletul omenesc, pe de alta, va întrece puterea de înțelegere a omului în așa măsură, încât este cu neputință s-o tălmăcești în cuvinte.

Dar să folosim și altă imagine pentru a lămuri această unire dintre Dumnezeu și sufletul omenesc.

De multe lucruri are nevoie trupul omenesc spre a se susține în această viață : de aer, de lumină, de hrană, de îmbrăcăminte. Toate acestea întrețin în chip firesc trupul și mădularele lui. Ei bine, niciodată nu avem lipsă în același

29. Rom. 9, 3.

30. φίλτρον τῶν ἀνθρώπων, o expresie mult îndrăgită de Cabasila, e folosită și în relațiile cu unii oameni. În acest sens e folosită și de Sf. Ioan Hrisostom pentru a zugrăvi iubirea reciprocă a primilor creștine, *Homiliae II—III in Epistolam ad Ephesios*, Migne P. G., 62, col. 12. Totuși Cabasila o folosește mai ales pentru a arăta iubirea lui Dumnezeu față de om și cea a creștinului față de Dumnezeu.

dorul în altă parte decât spre bunătatea Lui."

timp chiar de toate aceste lucruri, ci de unele ne folosim acum, de altele altă dată, după cerințele clipei și ale împrejurărilor. Căci de haină am nevoie, ca îmbrăcăminte, iar nu spre hrană; pentru a ne astâmpăra foamea, îi dăm trupului mâncare. În același fel în care nici lumina nu ni se dă să o respirăm, tot astfel nici aerul nu se poate schimba într-o rază de soare. Dar nici de simțuri și nici de mădulare nu se folosește omul în fiece clipă, căci dacă-i vorba să ascultăm ceva, doar nu vom cere ajutorul ochilor și al mâinilor. Așijderea, degetele palmei ne ajută să pipăim, iar nu să gustăm, să auzim ori să vedem, căci astfel de trebuințe le împlinesc alte puteri ale sufletului.

Când avem, însă, în vedere viața sufletească a celor ce petrec în Domnul, atunci aflăm că acestora Domnul le vine totdeauna într-ajutor, le împlinește orice lipsă, este pentru ei totul și nici nu îi rabdă măcar să-și întoarcă privirea sau dorul în altă parte decât spre bunătatea Lui. Căci nu există trebuință omenească pe care Domnul să n-o împlinească creștinului: El îi dă viață, îl crește, îl hrănește, El este lumina și suflarea lui, El îi deschide ochii, îi luminează și le dă puterea să-L vadă și pe El, Domnul. El e și hrănitorul și hrana sufletului nostru; El e cel ce ne dă pâinea vieții[31], pâinea care nu-i altceva decât însăși bunătatea Lui, viață pentru cei ce trăiesc, mireasmă pentru cei ce respiră, îmbrăcăminte pentru cei goi. Și nu numai că sufletul nostru merge spre El, dar tot El ne-arată și drumul, ca unul care ne este și lăcaș de petrecere aici pe pământ, dar, în același timp, și țintă a călătoriei noastre prin lume. Noi suntem mădularele, El ni-e capul. De trebuie să luptăm, și El luptă împreună cu noi (συναγωνίζεσθαι); de ne luăm la întrecere, El ne stă arbitru (ἀγωνοθετής); de câștigăm, El ni se face cunună (στέφανος) de lauri[32].

---

31. In. 6, 35. Pasaj foarte important pentru a înțelege concepția antropologică creștină, așa cum o vede Cabasila.

32. συναγωνίζεσθαι, ἀγωνοθετής, στέφανος, imagini întâlnite la Sf. Clement Alexandrinul, *Protreptic* 96, trad. rom. P.S.B. 4, p. 144, dar și la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scholia in Librum De Ecclesiastica Hierarchia* 3, 6, Migne P. G., 4, col. 132.

Pe toţi din toate părţile ne-adună spre El şi nu rabdă să ne mai depărtăm nici cu gândul de la El şi nicidecum să mai îndrăgim pe altcineva decât pe El. Ori încotro ne-am îndrepta dorinţele, El ne întâmpină şi ni le împlineşte; ori într-o parte, ori într-alta, ori de intrăm, ori de ieşim, tot în mâna Lui cădem. «De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti; de mă voi pogorî la iad, Tu de faţă eşti; de mi-aş lua aripi şi-aş zbura pe nori până la marginile mării, şi-acolo mâna Ta mă va povăţui şi mă va sprijini dreapta Ta», zice Psalmistul [33]. Căci Domnul atrage la Sine pe toţi şi uneşte cu El tot sufletul omenesc printr-o silă prea dulce şi scăldată în cea mai desăvârşită iubire de oameni. Îmi închipui că tot o astfel de silă a fost şi aceea cu care îndemna pe sluga Sa ca să umple casa cu cei chemaţi la nuntă: «Sileşte-i să intre ca să-mi umple casa» [34].

Viaţa adevărată se câştigă prin dar de sus şi prin strădania noastră

Am arătat până acum destul de lămurit că pentru creştini viaţa în Hristos începe şi se trăieşte nu numai în veacul ce va să fie, ci încă şi în acesta de pe pământ. De aceea vom arăta în cele următoare în ce chip am putea ajunge să trăim în amândouă vieţile, sau, cum zice Sfântul Pavel, «să umblăm întru înnoirea vieţii» [35]. Va trebui, prin urmare, să spunem care suflete se leagă aşa de strâns de Dumnezeu încât se unesc cu El şi ce poate fi această unire, pe care nu ştiu cum s-o numesc şi cum s-o tălmăcesc.

Lucrarea porneşte de la Dumnezeu; din partea noastră se adaugă bunăvoinţa. A Lui e propriu-zis săvârşirea, a noastră e numai dorinţa de împreună-lucrare. Cu alte cuvinte, întru atât putem noi dobândi unirea cu Dumnezeu, întrucât

33. Ps. 138, 8—10.
34. Lc. 14, 23.
35. Rom. 6, 4.

ne supunem harului și întrucât nu «ascundem talantul»[36] și nu «stingem Duhul»[37] ce arde în noi. Adică să nu săvârșim nimic ce strică vieții sufletului, căci orice de felul acesta aduce moartea. Căci atât bunătatea omului, cât și simțul lui de a face bine cer ca omul să nu ridice sabia contra lui, nici să fugă de fericire[37bis] ori să arunce coroana biruinței de pe capul său. Doar Însuși Domnul Hristos, Care veșnic este printre noi, sădește în suflete în chip neînțeles rădăcinile vieții duhovnicești.

Căci, într-adevăr, Domnul este totdeauna de față și ajută la creșterea acestor rădăcini de viață, care tot de mâna Lui sunt sădite. Se înțelege, El nu-i de față în mijlocul nostru așa cum a fost când era pe pământ, cu același fel de viață, discutând, convorbind și împărtășind aceeași viață, ci într-alt chip, mai desăvârșit, unindu-ne atât de strâns cu El, încât devenim părtași și împreună-viețuitori cu El[38], făcându-ne mădulare ale Lui și formând un singur trup cu El. Căci, pe cât e de negrăită dragostea Lui de oameni, care ne-a îmbrățișat pe noi nevrednicii și ne-a făcut vrednici de binefaceri atât de mari, tot pe atât e de neîntrecută unirea desăvârșită a sufletului cu Dumnezeu, încât nici prin icoană, nici prin cuvânt nu se poate tâlcui. Și tot pe atât de minunat este chipul în care Domnul este de față în viața noastră, ca și multele binecuvântări cu care El ne încarcă traiul, ca unul Care singur Se scaldă în preamărire. Căci de fapt pe cei ce poartă în trupul lor chipul morții — moarte pentru care și-a dat viața Fiul Omului — pe aceștia îi zidește din nou, le dă iar formă și îi face părtași la însăși viața Lui.

Datorită Sfintelor Taine — care vestesc moartea și îngroparea Domnului — ne naștem și noi la viața duhovnicească, cu ajutorul lor creștem în ea și ajungem să ne unim în chip minunat cu Însuși Mântuitorul nostru. Căci prin

36. Mt. 25, 25.
37. I Tes. 5, 19.
37 bis. Expresie luată probabil de la Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Epistola VIII*, 5, Migne P.G., 3, col. 1096, «îl cheamă când fuge de fericire».
38. συζάω = a se împărtăși din aceeași viață. Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre suflet și înviere*, Migne P.G., 46, col. 60 B.

aceste lucrări sfinte viem, ne mișcăm și suntem, cum spunea Sfântul Pavel [39].

Astfel, Botezul este cel care ne dă însăși ființa și trăirea noastră întru Hristos, căci până nu primesc această Taină oamenii sunt morți și plini de stricăciune și abia prin ea pășesc la viață.

La rândul ei, Ungerea cu Sfântul Mir desăvârșește pe noul născut la viața Duhului, întărindu-i puterile de care are nevoie aici pe pământ.

Iar dumnezeiasca Împărtășanie susține această viață, păstrând-o într-o stare înfloritoare. Și aceasta, pentru că Pâinea vieții de veci este cea care susține puterile sufletului și-l întremează de-a lungul călătoriei lui. Pe scurt, sufletul trăiește din această Pâine a vieții, după ce și-a primit ființa în baia Botezului și întărirea prin Ungerea cu Sfântul Mir.

Și astfel noi trăim în această lume văzută cu gândul la lumea cea nevăzută, schimbând nu atât locul, ci felul de trăire și de viețuire. De fapt, nu noi suntem cei ce ne-am mișcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul Însuși este Cel ce S-a coborât și a venit la noi [40]. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi, doar nu oaia a plecat în căutarea păstorului și nici drahma în căutarea stăpânei sale [41], ci Însuși Domnul a coborât pe pământ și a găsit în om chipul Său [42], a cutreierat locurile pe unde rătăcise oaia pierdută și luând-o pe umeri a scăpat-o din rătăcire. Bineînțeles nu ne-a mutat în alt loc, ci lăsându-ne pe pământ ne-a făcut încă de aici locuitori ai cerului și ne-a vărsat în suflete dorul după viața cerească, fără să ne

39. Fp. 17, 28.
40. Sf. Vasile: *Despre smerenie* (Migne P.G., 31, col. 532): «Nu tu ești cel ce ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu, cu bunătatea Lui, este Cel ce te-a cunoscut pe tine».
41. Lc. 15, 4—10.
42. «Dispariția chipului, stricarea peceții dumnezeiești întipărită în noi de la prima zidire, pierderea drahmei... ce cuvânt le-ar putea înșira?», Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească* V, P.S.B. 29, p. 445.

ridice la cer, ci doar aplecând cerurile şi pogorându-Se, după cum zicea proorocul: «Domnul a plecat cerurile şi S-a coborât pe pământ» [43].

Prin lucrarea acestor Sfinte Taine, Soarele Dreptăţii intră, ca printr-o mare deschizătură a firii [44], în această lume întunecată şi omoară tot ce-i pieritor în ea, împrăştiind peste tot duh de viaţă nemuritoare, căci Lumina lumii [45] biruieşte lumea, după cuvintele Lui: «Eu am biruit lumea» [46], vrând adică să spună prin aceasta că trupul muritor şi stricăcios se face vrednic de o viaţă veşnică şi netrecătoare. Căci, după cum, atunci când intră razele soarelui într-o cameră în care arde o lumânare, privirile tuturor sunt atrase de aceste raze a căror strălucire face să pălească cu totul pâlpâirile făcliei, tot astfel şi strălucirea vieţii viitoare, care-şi face loc în lumea aceasta prin Sfintele Taine, covârşeşte în sufletele noastre orice farmec al vieţii trupeşti şi întunecă toată frumuseţea şi strălucirea acestei lumi.

Aceasta este trăirea în duh, care e în stare să nimicească orice poftă a cărnii, după cuvântul Sfântului Pavel: «Cu Duhul să umblaţi şi să nu mai împliniţi pofta trupului» [47]. Aceasta este calea [48] pe care a rânduit-o Domnul când a venit la noi şi aceasta este uşa [49] pe care ne-a deschis-o tot El când a intrat în lume, iar când S-a înălţat la Tatăl n-a găsit cu cale să le închidă, ci de acolo din slava Sa tot pe aceeaşi cale şi pe aceeaşi uşă coboară între oameni. De fapt, mai curând am putea spune că Însuşi Domnul e veşnic de faţă, şi acum şi în tot cursul vieţii noastre [50], spre a fi credincios făgăduinţelor ce ni le-a făcut. Am putea zice şi noi cum zicea patriarhul Iacob că Sfintele Taine sunt «casa şi

43. Ps. 17, 11.
44. «Soarele dreptăţii», Mt. 3, 20.
45. In. 8, 12.
46. In. 16, 33.
47. Gal. 5, 16.
48. In. 14, 4—6.
49. In. 10, 79.
50. Mt. 28, 20.

poarta Cerului»[51], prin care nu coboară numai îngerii — care de fapt slujesc împreună cu noi la orice lucrare pe care o săvârșim —, ci pentru fiecare din cei botezați coboară și Domnul îngerilor[52]. Pentru aceea, când Domnul a binevenit să primească botezul de la Ioan — vrând prin aceasta să arate, ca într-o oglindă, măreția Botezului pe care îl va întemeia[53] —, atunci a poruncit de s-au deschis cerurile spre a ne face să înțelegem că taina Botezului este aceea prin care ne învrednicim să vedem desfătările cerești. Așijderea, și când zice că nimeni nu poate intra în viața de veci dacă n-a primit Botezul, și atunci baia Botezului e închipuită ca o trecere și ca o poartă. De aceea când striga proorocul David: «Deschideți-mi mie porțile dreptății»[54], cred că tocmai aceste porți dorea să le vadă deschizându-se. Aceasta este ceea ce mulți prooroci și împărați au dorit să vadă[55], dar care s-a putut împlini numai cu venirea pe pământ a Însuși deschizătorului porților acestora. Iată pentru ce, dacă i-ar fi fost dat lui David să intre pe ușa aceasta duhovnicească, n-ar fi știut cum să mulțumească lui Dumnezeu că a stricat peretele despărțirii, ci ar fi exclamat: «Deschideți-mi porțile dreptății și intrând în ele voi lăuda pe Domnul», deoarece, odată trecut pe această poartă, i-ar fi fost dat în măsură și mai mare să cunoască marea bunătate a lui Dumnezeu și negrăita Lui iubire de oameni.

Într-adevăr, este oare vreo mărturie mai puternică a bunătății lui Dumnezeu și a iubirii Lui de oameni[56] decât curățirea sufletului nostru de întinăciunea păcatului prin spălarea cu apă, decât dobândirea împărăției cerești prin Ungerea cu Sfântul Mir sau, în sfârșit, decât ospătarea împreună

51. Fac. 28, 18.
52. «Încă de la Botez fiecare creștin primim și un înger», Origen, *In Matthaeum*, 13, 27, Migne P.G., 13, col. 1165.
53. Cu alte cuvinte, termenul προχαράττων ne dă să înțelegem, crede Cabasila, că botezul lui Hristos a prefigurat și Botezul creștinilor. Sf. Chiril al Ierus., *Cateheza III mistagogică*, trad. rom., p. 556.
54. Ps. 117, 19.
55. Mt. 13, 17.
56. Tit 3, 4.

cu Cel ce şi-a dat trupul şi sângele pentru noi? Prin Sfintele Taine oamenii ajung dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu [57], iar firea noastră omenească, care altfel e praf şi cenuşă, se învredniceşte de cinstea care numai Domnului I se cuvine, se ridică la atâta mărire, încât ajunge părtaşă la însăşi cinstea şi firea dumnezeiască. Cu ce s-ar mai putea asemăna această minune? Ar putea născoci mintea omului ceva peste aceasta? Atât e de mare puterea Tainelor lui Dumnezeu, încât întrece chiar şi stelele de pe cer [58], ba cred că prin strălucirea şi măreţia ei covârşeşte orice altă făptură şi zidire a lui Dumnezeu. De aceea, oricât ar fi de multe, de frumoase şi de mărețe făpturile zidite de Dumnezeu, ele sunt departe de înţelepciunea şi nesfârşita pricepere a Făcătorului lumii, Care poate face lucruri şi mai desăvârşite în frumuseţe şi măreţie, mai desăvârşite chiar decât ar putea spune orice limbă.

Căci dacă s-ar putea ca Dumnezeu să zidească o făptură atât de plină de frumuseţe şi de bunătate, încât înţelepciunea şi puterea şi priceperea acestei făpturi să fie deopotrivă cu ale lui Dumnezeu, cu alte cuvinte desăvârşirea ei să se măsoare cu însuşi nesfârşitul veşniciei şi să fie ca o strălucire a bunătăţii Lui celei nemărginite, o astfel de făptură cred că ar trebui să întreacă în chip negrăit toate celelalte zidiri ale Lui. Or, dacă lucrarea lui Dumnezeu a constat întotdeauna din a face şi pe altul părtaş la bine şi după această lege a săvârşit toate cele trecute şi va săvârşi toate cele ce vor veni — doar bine spune Dionisie Areopagitul că binele cere să fie împărtăşit şi împrăştiat la cât mai mulţi [59] —, adică, dacă buna plăcere a lui Dumnezeu vrea să facă părtaşi pe toţi de

57. Sf. Vasile, *De Spiritu Sancto* 9, Migne P.G., 32, col. 109: «prin Duhul Sfânt putem ajunge dumnezei».

58. Avac. 3, 3.

59. W. Gass trimite la Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, trad. rom. 1, 17. Se vede că Pontanus, primul editor al lui Cabasila, a confundat lucrurile. De altfel în textul grec nu există nici o trimitere la Dionisie. În realitate e vorba de Sf. Grigorie de Nazianz, *Oratio 38*, Migne P.G., 36, col. 20, unde se citează direct: «binele se cere împărtăşit şi împrăştiat».

cât mai mult bine, și anume tot binele pe care-l poate săvârși, atunci e sigur că lucrarea Lui este cel mai măreț și mai frumos semn al bunătății Lui și cea mai desăvârșită icoană a dragostei Lui de oameni. Or, aceasta nu-i altceva decât lucrarea Iconomiei prin care Dumnezeu a purtat totdeauna grijă de omenire [60].

Căci Domnul n-a făcut omenirii numai un bine ca oricare altul, ținându-Și pentru Sine partea cea mai bună, ci ne-a făcut părtași la însăși plinătatea Dumnezeirii [61], încărcându-se cu toată bogăția darurilor care se revarsă din Ființa Lui. De aceea n-a greșit Sfântul Pavel când a spus că mai ales în Evanghelie «se descoperă dreptatea lui Dumnezeu» [62], căci dacă există o facere de bine și o dreptate a lui Dumnezeu, apoi aceasta se arată tocmai la împărtășirea tuturor din belșugul bunătăților și al fericirilor dumnezeiești. Iată de ce Sfintele Taine pot fi numite, cu drept cuvânt, «porți ale dreptății», deoarece tocmai bunătatea și dragostea lui Dumnezeu față de omenire — care nu sunt decât reflexul dreptății [63] și al facerii Lui de bine — ne-au deschis porțile, prin care oamenii ajung la fericirea Cerului.

Dar în judecata și în dreptatea Sa, Domnul a ales și altă cale pentru a ne face părtași la biruința cerului : ne-a arătat adică și ușa prin care să intrăm, și calea spre a ajunge la ea. Căci nu ne-a smuls în chip silnic din ghearele diavolului ca pe niște robi, ci S-a dat pe Sine preț pentru noi, iar pe cel rău l-a pus în lanțuri, nu ca să-și arate tăria Sa, ci pentru că așa cerea dreapta judecată. Astfel a ajuns stăpân al casei lui Iacob, după ce nu prin silă, ci după dreptate a nimicit tirania celui rău, ce apăsa asupra sufletelor oamenilor. La acest lucru se gândește și Psalmistul când zice : «Dreptatea și adevărul sunt temelia tronului Tău, Doam-

60. οἰκονομία = planul de mântuire a lumii — prin întruparea Domnului. Despre ea, E. Braniște : N. Cabasila, *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, București, 1946, indice.

61. Col. 2 ,9.

62. Rom. 1, 17.

63. Ps. 117, 19.

ne»[64]. Această dreptate nu numai că ne-a deschis nouă ușile cerului, dar însăși Dreptatea întrupată S-a pogorât la noi. Căci în vremea de demult, înainte a Se fi coborât Domnul printre noi, nu exista nici o dreptate pe pământ. Așa într-o zi, cum nu-I scapă Lui nici cea mai mică taină, S-a aplecat din înălțimea Cerului să vadă dacă va afla, oare, dreptate pe pământ și n-a aflat deloc. «Căci, zice Psalmistul, toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut, nu este nici unul care să facă binele, nu este până la unul»[65].

Iar când celor ce ședeau în întunericul minciunii și în umbra morții le-a răsărit adevărul[66], atunci și Dreptatea S-a pogorât din cer și S-a arătat oamenilor pentru prima oară în toată desăvârșirea ei. Atunci s-a făcut îndreptarea noastră, căci prin moartea pe cruce a Celui atotdrept s-a șters vina ce era asupra noastră, au căzut de pe noi cătușele fărădelegilor și ale nedreptățior, la care singuri ne-am osândit, iar în urma acestei morți răscumpărătoare a Domnului noi am ajuns să fim și prieteni, și aleși ai Lui. Fiindcă prin moartea Sa, nu numai că Domnul ne-a slobozit din patimi și ne-a făcut cetățeni ai altei împărății, ci «ne-a dat și puterea ca să ne facem fii ai lui Dumnezeu»[67], unindu-ne cu El atât prin trupul pe care l-a luat asupră-Și, cât și prin Cel ce ni Se împărtășește sub forma Sfintelor Taine. Așa că în acest chip Însuși Domnul face să răsară în sufletele noastre dreptatea și viața Sa, dreptatea cea adevărată pe care oamenii ajung s-o cunoască și s-o trăiască prin Sfintele Taine.

Căci chiar dacă și înainte de venirea Celui ce ne-a adus îndreptarea și împăcarea au mai fost mulți oameni drepți și iubiți de Dumnezeu — ceea ce trebuie să recunoaștem —, totuși aceasta trebuie s-o înțelegem în legătură cu vremea lor, ca unii care au fost credincioși și nădăjduitori în vremile ce vor veni după ei, cu alte cuvinte ei trebuiau să stea pregătiți

64. Ps. 8, 15; 88, 15.
65. Ps. 13, 3.
66. Ps. 84, 12; Is. 9, 1.
67. In. 1, 12.

și, îndată ce va veni Dreptatea, să alerge spre Ea; îndată ce va veni Plătitorul răscumpărării, ei să devină slobozi; când va veni Lumina, ei să-și deschidă ochii să vadă, iar când Însuși Adevărul se va descoperi trupește, atunci să nu se mai uite la «închipuirea» Lui, ci la El însuși. Pe vremea aceea, cei drepți se deosebeau de cei nedrepți numai prin aceea că — după ce și unii și alții purtau aceleași lanțuri și îi apăsa aceeași tiranie a iadului — cei dintâi sufereau robia și apăsarea doar de frică, dorind cu toată puterea nimicirea închisorii și ruperea lanțurilor lor, iar capul tiranului doreau să-l vadă căzut la picioarele lor, în vreme ce ceilalți nu-și dădeau nici măcar seama de viața îndobitocită pe care o duceau, ci se bucurau de această robie. La fel cu aceștia din urmă au fost și cei ce au trăit în binecuvântatele zile ale vieții pământești a Mântuitorului: nici ei n-au fost bucuroși să răsară Soarele Dreptății peste ei, ba au făcut tot ce-au putut ca să-I stingă sau chiar să-I oprească razele de a se împrăștia peste lume.

De aceea, era și firesc ca atunci când a fost să Se arate Împăratul, primii să fie slobozīți din tirania iadului, pe când ceilalți să rămână și mai departe în lanțurile patimilor. Căci bolnavii care vor cu orice preț să-și refacă sănătatea și care cer bucuros și cât mai grabnic să vină la ei doctorul, unii ca aceștia arată mai mult dor după sănătate decât cei care nu-și dau seama nici de boala lor și nu cer nici ajutorul doctorului. Pe cei dintâi, cred că, chiar înainte de a-i vizita, doctorul îi socotește aproape vindecați, bineînțeles dacă nu se îndoiesc de meșteșugul său doftoricesc. Or, în timpurile vechi, tocmai în acest fel trebuie să înțelegem că a socotit Domnul pe unii drepți și aleși ai Săi. Într-adevăr, unii ca aceștia făceau tot ce erau în stare spre a săvârși cât mai multă dreptate, de aceea în ziua în care a venit Mântuitorul ei s-au și învrednicit de slobozirea din lanțurile robiei lor. Dar chiar așa stând lucrurile, soarta lor nu era prea fericită. Căci, ca unii care erau mai dinainte hotărâți să trăiască după

adevărata dreptate, ar fi trebuit s-ajungă în clipa morții «în pace și în mâna lui Dumnezeu», cum zice înțeleptul Solomon[68]. Or, cei care plecau din această lume se duceau cu toții în iad. Când a venit însă în lume Stăpânul lumii, noi am primit dreptatea cea adevărată și dragostea lui Dumnezeu, căci Domnul Hristos n-avea nevoie să le caute undeva departe, din clipa în care ele erau tocmai însușirile firii Lui. Iar calea de la cer către pământ Domnul n-a aflat-o gata, ci El însuși și-a croit-o. Dac-ar fi aflat-o gata, ar fi însemnat că altcineva, înaintea Lui, a deschis-o; or: «Nimeni nu s-a suit la cer, fără numai Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului Care este în cer»[69].

Și atunci, din moment ce înainte de venirea Crucii nu exista nici iertare de păcat și nici urmă de jertfă răscumpărătoare, oare despre ce fel de dreptate putea fi vorba în acele vremuri? Căci înainte de a te fi împăcat cu prietenii nu e firesc să te poți prinde în horă cu ei, iar înainte de a-ți fi rupt cătușele robiei, nu poți avea dreptul să câștigi cununa alergătorilor. Sau, ca să fim mai scurți, dacă mielul paștilor evreiești a adus într-adevăr mântuirea, atunci de ce a mai fost necesară o a doua mântuire? Căci, dacă icoana și închipuirea desăvârșirii ar fi adus fericirea deplină, atunci Adevărul și Viața nu ar mai fi avut rost să vină în lume. Ce rost mai avea moartea lui Hristos ca să împrăștie dușmănia, să strice zidul de despărțire și să strălucească pacea și adevărul, dacă încă înainte de jertfa de pe Golgota ar fi fost cu putință să te faci drept și prieten înaintea lui Dumnezeu?[70].

Dar să mai aducem o mărturie.

Odinioară Legea era cea care ne unea cu Dumnezeu, azi, credința și harul. Urmează de aici că odinioară starea noastră

---

68. Înțel. Solomon 3, 1.
69. In. 3, 13.
70. Despre raportul dintre Vechiul și Noul Testament, dintre tip și antitip, vorbește Cabasila adeseori în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, trad. E. Braniște.

față de Dumnezeu era aceea dintre rob și stăpân, pe când azi, cea de fii și de prieteni ai Domnului; căci Legea e făcută pentru robi, câtă vreme harul, credința și încrederea sunt pentru prietenii și copiii familiei. Din toate cele spuse până aici, se învederează că Mântuitorul este «întâiul născut dintre morți»[71] și că dacă El nu ar fi înviat dintre morți nici un om n-ar fi ajuns să guste din viață. De aceea El a fost începătorul sfințirii și îndreptării noastre, cum spune și Sfântul Pavel când scrie evreilor: «Domnul Hristos a pătruns dincolo de catapeteasmă până în Sfânta Sfintelor, ca un înainte-mergător al nostru»[72]. Căci, când a intrat în aceste Sfinte ale Sfintelor și S-a adus pe Sine, în locul nostru, jertfă înaintea Tatălui ceresc, Mântuitorul lumii a luat cu Sine și pe cei ce vor să fie părtași îngropării Sale, necerându-le să moară în chip firesc ca și El, ci doar să mărturisească moartea Domnului prin Botez și să-L vestească prin Ungerea cu Sfântul Mir și prin împărtășirea cu Sfânta Taină ce se săvârșește pe altarul Bisericii, unde, în chip neînțeles, oamenii mănâncă trupul Celui ce a murit și a înviat. Așa că, după ce i-a făcut să intre pe porțile împărăției Sale, Domnul îi și încoronează pe cei ce Îi urmează.

Și aceste «porți» sunt cu mult mai însemnate și mai de folos pentru sufletul nostru decât chiar porțile raiului, căci acestea din urmă nu se deschid nimănui dacă n-a trecut înainte prin cele dintâi; porțile raiului stau încă închise, în timp ce celelalte sunt de mult deschise; cele dintâi lasă pe om să intre, dar îl opresc de a mai ieși, celelalte dau omului libertatea de a mai ieși chiar după ce a intrat odată; unele pot fi închise și au și fost închise, celelalte s-au dat în două părți, capeteasma s-a rupt[73] și zidul de despărțire a fost dărâmat[74].

71. Col. 1, 18.
72. Evr. 6, 20.
73. Mt. 27, 51.
74. Efes. 2, 14; Col. 1, 20.

De acum însă nu mai tragem linie de despărțire între porțile raiului și ale harului și nici catepeteasmă, nici zid despărțitor nu le va mai despărți pe una de alta. Căci nu numai că s-au deschis porțile, ci, precum așa de minunat zice evanghelistul Marcu, înseși «cerurile s-au deschis»[75], arătând prin aceasta că de acum n-a mai rămas nici ușiță de despărțire, nici catapeteasmă și nici altceva. Căci bine a spus Sf. Pavel că Cel ce a împăcat lumea de sus cu cea de jos și a unit-o și a împăciuit-o, iar peretele din mijloc al vrajbei l-a surpat, Unul ca acesta nu se poate minți pe Sine, iar porțile acestea, care pentru Adam s-au deschis întâia dată, au trebuit să se închidă din clipa în care Adam nu mai era în starea în care trebuia să rămână. După ce însă aceleași porți au fost deschise din nou de Însuși Hristos, Cel care n-a săvârșit și nici n-a putut săvârși păcat — căci doar se spune că «dreptatea Lui rămâne în veac»[76] —, urmează că de atunci aceste porți trebuie să rămână deschise, pentru ca oamenii să intre prin ele la viața cea adevărată, iar odată intrați acolo, ei nu vor mai ieși. Căci Însuși Mântuitorul zice : «Eu am venit ca viață să aibă și mai multă să aibă»[77]. Or, viața pe care ne-a adus-o Domnul ne-a fost dată prin Sfintele Taine, cu ajutorul cărora noi ne facem părtași cu El prin moarte și suferim împreună cu El, căci și moartea numai așa o putem înlătura. Pentru că fără a ne fi botezat cu apă și cu Duh Sfânt nu putem intra în viață[78], iar fără a mânca trupul Fiului Omului și a bea sângele Lui nu putem avea viață întru noi[79].

Dar să ne întoarcem iar la ceea ce am spus mai sus. Nu putem începe o viață în Dumnezeu până nu vom fi murit păcatului, iar păcatul nu-l poate omorî nimeni decât singur Dumnezeu. Firește că dacă omul de bunăvoie s-a lăsat bi-

---

75. Mc. 1, 10; Efes. 2, 14; 16; Col. 1, 20; II Tim. 2, 13.
76. Ps. 110, 3.
77. In. 10, 10.
78. In. 3, 5.
79. In. 6, 53.

ruit de rău, tot așa va trebui să recâștige singur biruința. Dar din clipa în care a ajuns aproape un rob al păcatului, el nu mai este în stare de așa ceva [80]. Căci cum ne-am putea face mai buni atâta vreme cât rămânem robi? Și apoi chiar dacă am fi într-un fel oarecare mai mari decât diavolul, nu-i mai puțin adevărat că «nici o slugă nu-i mai presus de domnul său» [81]. Și fiindcă, pe de o parte, omul care trebuia să scape de datoria care-l apasă greu pe suflet și să câștige această biruință prin puterile lui ajunsese el însuși rob al celor peste care el trebuia să fie stăpân, iar pe de altă parte fiindcă Dumnezeu ca stăpân atotputernic nu era cu nimic dator față de nimeni, urma că nici Dumnezeu, nici omul n-au deschis lupta cu diavolul, iar întrucât fărădelegea stăpânea mai departe lumea, viața cea adevărată nu putea răsări pe pământ, căci unul era cel ce datora și cu totul altul cel care putea plăti datoria. Din această pricină a trebuit ca Dumnezeu și omul să conlucreze, iar cele două firi au trebuit să se unească în una și aceeași persoană, și anume în așa fel ca una din ele să fie biruită, iar cealaltă să iasă învingătoare.

Și atunci iată ce s-a întâmplat: Însuși Dumnezeu vine și în locul omului ia asupra Sa lupta contra fărădelegii, pentru că de astă dată El era și om. Ca om liber de orice păcat. El câștigă biruința asupra păcatului, căci este și Dumnezeu. În felul acesta firea omenească se mântuiește de rele și câștigă cununa de biruință asupra păcatelor în care căzuse [82].

---

80. Sf. Vasile: *Comentariu la psalmul 148* (trad. rom. p. 290—291): «sufletul omenesc a căzut sub jugul greu al păcatului». Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre rugăciunea domnească,* trad. D. Stăniloae, în P.S.B., p. 445 sq.: «omul a ales în locul împreună-viețuirii cu Dumnezeu chinul tiranizării de către puterea stricătoare».

81. Mt. 10, 24.

82. O serie de teologi apuseni în frunte cu Gass însuși *(op. cit.,* p. 78), apoi Rivière, *Le dogme de la Rédemption.* Louvain, 1931, p. 281—301 au susținut că Nicolae Cabasila va fi fost influențat în aceste pasaje de «doctrina juridică a satisfacției» formulată de Anselm de Canterbury. E meritul lui S. Salaville («Vues sotériologiques chez N. Cabasilas», în *Revue des études byz.,* București, 1943, p. 5—57) de a fi respins acest neadevăr. Opera lui Anselm a fost tradusă în grecește mult mai târziu, încât Cabasila n-o putea consulta.

Aceasta însă nu înseamnă că toţi oamenii luptă şi câştigă biruinţe, deoarece ei n-au putut fi sloboziţi de cătuşele fărădelegilor decât prin mijlocirea dureroasă a lui Hristos, Care a dat putere fiecăruia dintre oameni să omoare păcatul şi să devină părtaş la preamărirea Lui. Pentru a asigura deci cununa biruinţei, Mântuitorul a avut parte de răni, de cruce, de moarte şi de altele de felul lor şi chiar când I se îmbia bucuria, «a primit crucea, neţinând seama de ocara ei» [83].

Pe de o parte însă, Mântuitorul n-a săvârşit nici o nedreptate pentru care să poată fi judecat, nici n-a făcut nici o fărădelege şi nici cel mai mic rău, care să dea curaj şi celui mai neruşinat denunţător să-l pârască, iar pe de altă parte, se ştie că răni şi ruşine şi moarte pot veni cuiva numai pe urma săvârşirii de păcate. Şi atunci, cum de a putut îngădui aşa ceva când ştim că Dumnezeu însuşi este iubitor de oameni şi atotmilostiv ? Căci nu-i de crezut că Cel atotbun s-ar putea bucura de stricăciunea şi de moartea care stăpâneau în lume. De aceea faţă de păcatele omenirii El a răspuns cu suferinţa şi cu moartea, dar nu atât ca să-i pedepsească prin aceasta, cât mai curând ca să-i vindece. Se înţelege doar că Mântuitorului nu I s-ar fi potrivit o soartă ca cea pe care a primit-o de bunăvoie pentru noi şi nici n-avea măcar urmă de slăbiciune, ca să aibă nevoie de vreo doctorie, ci tăria paharului plin cu amărăciune, pe care l-a băut, a trecut în noi şi a nimicit păcatul de acolo, iar suferinţa Celui nevinovat ne-a scăpat de marea datorie pe care noi păcătoşii trebuia s-o plătim lui Dumnezeu.

Şi fiindcă împăcarea adusă de Mântuitorul a fost mare şi minunată şi mult mai deplină decât răutăţile omeneşti, ea nu numai că a şters vraja, dar a adăugat în folosul nostru atâtea binefaceri, încât şi cei mai lepădaţi de Dumnezeu şi mai împătimiţi, ca şi cei mai robiţi şi mai necinstiţi au fost ridicaţi până la slava cerului, iar cei de pe pământ au ajuns părtaşi ai împărăţiei lui Dumnezeu. Căci moartea Mântui-

83. Evr. 12, 2.

torului nu poate fi îndeajuns prețuită, chiar dacă, din bunătatea Domnului, ea a ajuns să fie cumpărată de noi, ucigașii, pe un preț atât de mic. Domnul a vrut însă și pe această cale să Se preamărească în sărăcie și necinste, să trăiască în toate ca un rob și să fie vândut pe un preț de rob, ca astfel să dobândească prețul nelegiuirii. Și într-adevăr, El a socotit că e o dobândă a suferi astfel de înjosire pentru noi oamenii, căci pe prețul de nimic cu care a fost vândut Mântuitorul ne-a făcut să înțelegem că moartea Lui pentru lume e un dar, un dar cu totul gratuit. El a murit de bunăvoie fără să fi nedreptățit pe cineva, nici în viața Sa particulară, nici în cea publică, făcându-Se izvor nesecat de binefaceri pentru ucigașii Săi, izvor mai bogat chiar decât și-au putut închipui și dori acești ucigași.

Ce să mai lungim vorba ? Cel care a murit a fost chiar Dumnezeu. Sângele vărsat pe cruce a fost tot al lui Dumnezeu. Ce-ar putea fi mai prețios decât această moarte ? Dar în același timp, ce-ar putea fi mai înfricoșător ? Iată, prin urmare, cât de adâncă a fost căderea omenească, încât pentru a o vindeca a fost necesară o doctorie atât de puternică ! Desigur pentru a se ispiti fărădelegea se cerea o pedeapsă corespunzătoare, iar pentru a dobândi iertarea de batjocurile aduse lui Dumnezeu se cere o răscumpărare în stare să șteargă fărădelegea. Căci dacă odată s-a dobândit împăcarea, atunci nimeni nu mai poate invoca vreo vină. Dar între oameni nu se găsea nici unul care să nu aibă nici o vină și să fie în stare să sufere pentru greșelile altora. Ba mai mult, nici un om singur și nici omenirea întreagă — chiar dacă ar suferi de o mie de ori moartea — n-ar fi fost în stare să împace pe om cu Dumnezeu. Căci prin ce suferință ar fi în stare un rob nevrednic să răscumpere greșeala de a fi stricat în sine *chipul împărătesc*[84] al Domnului, bătându-și joc de el într-un

84. βασιλικός εἰκών, imagine devenită uzuală în Biserică, începând din sec. IV, Eusebiu, *De Ecclesiastica Theologia* 2, 7 (Migne P.G., 24, col. 912); Sf. Atanasie, *Adversus arianos* 3, 5 Migne P.G., 21, col. 332, în trad. rom. P.S.B. 15, p. 330; Sf. Grigorie de Nyssa, *De Professione Christiana*, Migne P.G., 46, col. 215 etc.

mod atât de josnic ? Pentru aceasta Domnul cel fără de păcat, după ce suferă chinuri nenumărate, Își dă și viața, iar când este copleșit de răni, ca om, același Domn ia asupră-Și și rănile omenești, făcându-i astfel liberi pe aceștia de greutatea fărădelegilor lor și slobozind la libertate pe cei legați, ca Unul care n-avea nevoie s-o cucerească pentru Sine, fiind Stăpân și Dumnezeu.

Iată, deci, cât de scump ne-a fost câștigată viața cea adevărată prin moartea Mântuitorului !

Cât despre mijlocul de a atrage în sufletele noastre o astfel de viață, aceasta nu se poate dobândi decât prin Sfintele Taine : prin spălarea Botezului, prin Ungerea cu Sf. Mir. *Prin mijlocirea acestor Sfinte Taine, Hristos vine la noi, își face sălaș în sufletul nostru, Se face una cu el și-l trezește la o viață nouă. O dată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugrumă păcatul din noi, ne dă din însăși viața Sa și din propria Sa desăvârșire, ne face părtași la biruința Sa — o ! cât e de nespusă bunătatea Lui ! —, după ce-am ieșit din baia Botezului ne pune pe frunte cununa de lauri, iar la ospățul Sfintei Împărtășanii ne mai declară și biruitori împreună cu El !*

Dar oare ce legătură este între cununa biruinței, care de obicei e roada multor strădanii, și baia Botezului, Ungerea Mirului și ospățul Altarului ? Ceva este, căci chiar dacă nu ne luptăm și nu ne străduim când săvârșim aceste Taine, nu-i mai puțin adevărat că atunci în sufletul nostru trăim această luptă, preamărim înfrângerea răului, adorăm și slăvim biruințele sau trofeele Mântuitorului și-I mărturisim o adâncă și nețărmurită dragoste. Ba mai mult, chiar rănile, loviturile și moartea Lui devin ale noastre, iar trupul nostru se schimbă în trupul Celui care a murit și a înviat. De aceea, e și firesc să ne bucurăm de bunătățile ce decurg din suferințele și din moartea Lui. Dacă cineva, văzând căzut la pământ un tiran, de care toată lumea din jur striga că-i vrednic de judecată, s-ar apuca să-l laude, să strige că-i vrednic să poarte cunună pe cap, să-i preamărească viața

plină de cruzimi, ba încă ar spune că e în stare să moară și el împreună cu acel tiran, pentru că legile au fost nedrepte cu el și că sentința s-a dat greșit — iar pe deasupra, fără pic de rușine și fără să-și mai ascundă răutatea, ar mai lua încă și pe Dumnezeu de martor în această obrăznicie a lui —, ei bine, ce soartă ar merita un asemenea om? Oare i-am da și lui aceeași pedeapsă ca și tiranului? Se înțelege că da. Dimpotrivă, dacă altcineva își preamărește prietenul câștigător la alergări, se bucură de câștigul lui, îi împletește cunună de lauri, pune pe toți cei din jur să-l aclame și să-l aplaude, apropiindu-se cu toată dragostea de biruitor, l-ar săruta pe frunte, i-ar strânge mâna și atât ar sălta de bucurie ca și cum el însuși ar fi câștigat cununa de lauri, în cazul acesta, oare nu s-ar împărtăși și el din răsplata viteazului — cel puțin dacă judecătorii ar fi drepți — exact în același fel în care cel dintâi s-a făcut vrednic de soarta tiranului?

Căci, într-adevăr, dacă se cade să cerem de la cei răi să dea seama de faptele lor și-i facem răspunzători de înclinările lor păcătoase, ar fi nedrept să nu ținem seamă de gândurile bune ale celor drepți[85]. Dacă, pe deasupra, învingătorul n-ar avea nevoie de foloasele aduse de biruințele sale și nimic n-ar dori decât să vadă pe lăudătorul său aclamat de popor, iar în schimbul biruinței sale mai bucuros ar dori să-l vadă pe prietenul său dobândind cununa de lauri, în acest caz oare n-ar fi lucru firesc și drept ca, chiar fără strădanii și primejdii, să ajungă să se încoroneze acest prieten? Tot așa vom putea înțelege și rostul Botezului, al Mirului și al Împărtășaniei în viața noastră. Căci și noi, pe de o parte disprețuim, urâm și ne întoarcem privirile de la tiranul cel necurat, iar pe de altă parte pe Cel ce a câștigat biruința Îl lăudăm, Îl preamărim, admirăm biruința Lui și ne plecăm în fața strădaniilor Lui, iubindu-L din toată pu-

85. Desigur că «tiranul» nu poate fi decât diavolul, pe când «campionul câștigător» nu poate fi decât Hristos. El e și «țintă» (τέλος și «răsplată» (βραβεῖον).

terea sufletului nostru, încât din prisosul acestor adânci simțăminte de dragoste[86]. Îl primim ca pâine să ne cuminecăm, ca mir să ne ungem, ca apă să ne spălăm de fărădelegi. Se vede, așadar, lămurit că Mântuitorul a luptat pentru noi, murind pentru ca noi să biruim; de aceea nu trebuie să ne pară ciudat și nefiresc lucru ca prin mijlocirea Sfintelor Taine să câștigăm cununa biruinței. Așa, în ce privește Botezul, noi suntem convinși că el are tot atâta putere ca și moartea și îngroparea lui Hristos, de aceea îl primim cu toată graba și bucuria. Dar și Domnul — El care nu face oamenilor daruri fără însemnătate și nu-i face vrednici de binefaceri mărunte — pe cei care au murit și s-au îngropat loruși prin Botez îi face una cu El, și nu numai că-i face vrednici de o cunună de biruință sau de o parte din mărirea Sa, ci li se dă pe Sine însuși încununat cu toată strălucirea biruinței.

Când ieșim din apa Botezului, noi avem în suflete pe Însuși Mântuitorul nostru, și încă nu numai în suflet, ci și pe frunte, în ochi, ba și în mădulare și în cel mai ascuns ungher al ființei noastre, și anume îl avem plin de mărire, curat de orice păcat și lipsit de orice stricăciune, așa precum a înviat, așa cum S-a arătat Apostolilor, precum era pe când S-a înălțat la cer și, în sfârșit, așa cum va fi când Se va întoarce iarăși să ne ceară comoara ce ne-a încredințat-o.

Prin mijlocirea acestei nașteri, prin Botez, noi am fost însemnați într-un fel oarecare cu însuși chipul și pecetea lui Hristos, care de acum încolo stăpânește toate intrările ființei noastre, pentru ca nimic străin să nu mai pătrundă în noi. Cele două căi pe care se face respirația și hrana trupului nostru sunt tot aceleași prin care Domnul pătrunde în sufletele noastre; amândouă căile ne unesc cu ființa Sa, una sub formă de ungere de bună mireasmă, iar alta sub

86. Același φίλτρον (iubire excesivă) de care am mai pomenit.

formă de mâncare duhovnicească. Domnul devine suflarea noastră și hrana noastră și, astfel, unindu-Se cu noi și amestecându-Se pentru totdeauna în unitatea ființei noastre, El Se face trupul nostru tainic și în acest trup El ajunge cu vremea să fie pentru noi ceea ce este capul pentru mădulare. Prin Domnul, noi ne facem părtași la toate binefacerile Duhului, pentru că El e capul nostru, și ceea ce aparține capului e firesc să treacă și asupra mădularelor.

Poate că cineva s-ar mira că Dumnezeu nu ne-a lăsat să avem parte mai mare la suferințele și la moartea Lui. Se vede că a vrut să lupte El singur, dar când a fost vorba de cununa biruinței, îndată ne-a făcut și pe noi părtași la ea. Aici e taina nespusei iubiri de oameni a Fiului lui Dumnezeu, iubire care covârșește toată mintea și toată puterea de înțelegere[87]. Căci abia după ce Hristos S-a răstignit, ne-am putut uni și noi cu Domnul, câtă vreme până ce nu murise, noi n-avusesem nici o legătură cu El. Înainte de a muri, El era fiu prea iubit ; în aceeași vreme noi eram niște făcători de rele, robiți patimilor și înrăiți la suflet. După ce, însă, Mântuitorul Și-a dat viața pe cruce, dobândindu-ne răscumpărarea și zdrobind cătușele diavolului, din acel moment am primit slobozenie și înfiere și ne-am făcut mădulare ale trupului care are drept cap pe Hristos. Din această pricină, tot ce se ține de cap devine și al nostru. Și anume, prin baia Botezului ne curățim de orice păcat, prin Taina Mirului ne facem părtași la darurile cele dumnezeiești, iar prin Sfânta Cuminecătură dobândim părtășie la însăși viața Domnului Hristos. În ce privește viața noastră viitoare, ne va fi dat să o trăim ca niște dumnezei în jurul marelui Dumnezeu[88], să

87. Iubirea de oameni cea negrăită (τῆς ἀρρήτου φιλανθρωπίας) a Domnului depășește orice judecată și toată puterea de înțelegere.

88. Mineiul lunii August, ziua 6, la praznicul Schimbării la Față, irmosul Utreniei: «la a doua venire a Sa, Hristos Se va arăta ca un Dumnezeu între dumnezei».

devenim moșteni la aceleași bunuri ca și El și chiar să ajungem să stăpânim împărăția Lui — bineînțeles, dacă nu cumva ne vom orbi de bunăvoie în restul vieții pământești și dacă nu vom spinteca cu mâinile proprii haina noastră împărătească [89]. Căci în cealaltă vreme a vieții noastre numai un singur lucru ni se cere : să păstrăm binefacerile și darurile împărtășite de Hristos și să nu lepădăm cununa, pe care cu atâtea oboseli și strădanii ne-a împletit-o Mântuitorul. Doar aceasta și este viața în Hristos, viață pe care o câștigă Tainele Sfinte, la care, bineînțeles, se adaugă și strădania binevoitoare a omului [90].

Dar, pentru a putea vorbi despre această viață în Hristos, se cade să tratăm întâi despre fiecare Taină în parte, iar în al doilea rând, despre rostul pe care-l are în această lucrare și voința omului.

89. Iarăși χιτών βασιλικός.
90. Această frază, cuprinzând pe de o parte rolul harului dobândit prin Sfintele Taine, iar pe de altă parte contribuția omului (σπουδή) face legătura primelor cinci cărți cu cea de a șasea.

CARTEA A DOUA

ROLUL SFÂNTULUI MIR ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ

Din cele spuse până aici se vede lămurit că viaţa duhovnicească îşi are izvorul în Sfintele Taine. Acum vrem să arătăm modul în care fiecare din aceste Taine ajută la dobândirea vieţii duhovniceşti. Şi pentru că viaţa în Hristos constă în unirea sufletului nostru cu Dumnezeu, n-avem decât să vorbim în cele următoare despre chipul în care fiecare Taină Sfântă ajută la unirea credincioşilor cu Hristos.

Întâi de toate, pentru a ne uni cu Hristos va trebui să trecem prin toate stările prin care a trecut şi El. Dar dacă e drept că Hristos a primit în Sine trup şi sânge lipsite de orice întinăciune a păcatului, tot aşa-i de adevărat că Cel ce prin fire a fost dintru început Dumnezeu a îndumnezeit însăşi firea omenească pe care a luat-o şi, în sfârşit, Fiul lui Dumnezeu a murit şi a înviat în acest trup omenesc. De aceea, cel ce-şi doreşte unirea cu Hristos va trebui să se şi împărtăşească din trupul Lui, şi să guste din Dumnezeirea Lui şi să-şi lege viaţa sa de moartea şi de învierea Domnului [1]. Căci, într-adevăr, noi de aceea ne şi botezăm ca să ne îngropăm şi să înviem împreună cu El, de aceea ne ungem şi cu Sf. Mir ca să ajungem părtaşi cu El prin ungerea cea împărătească a îndumnezeirii şi, în sfârşit, de aceea mâncăm hrana cea preasfântă a Împărtăşaniei şi ne adăpăm din dumnezeiescul potir, pentru ca să ne cuminecăm cu însuşi trupul şi sângele pe care Hristos le-a luat asupră-Şi. Aşa că, la

---

1. În original μεταο χεῖν (a se împărtăşi), λαβ ν (a participa) (a comunica).

drept vorbind, noi ne facem una cu Cel ce S-a întrupat și și S-a îndumnezeit, cu Cel ce a murit și a înviat pentru noi.

Dar, la urma urmei, de ce să schimbăm noi ordinea lucrurilor, începând noi unde a terminat El și terminând noi unde El a început ? Sigur că de aceea, fiindcă El S-a coborât pe Sine ca să ne înălțăm noi, pentru că în fața noastră stăruie același drum : ca în timp ce El coboară, noi să urcăm[2]. Cu alte cuvinte, ca și pe o scară, ultima treaptă a Lui e prima pentru noi. Căci *Botezul înseamnă tocmai o naștere, Mirul, un izvor de tărie și de lucrare, iar Pâinea vieții și paharul binecuvântării euharistice sunt într-adevăr mâncare și băutură.* Or, e un lucru peste putință să lucrezi sau să fii îngropat înainte de a te fi născut. Și apoi, afară de aceasta, Botezul împacă pe om cu Dumnezeu, Sfântul Mir îi împărtășește multe daruri minunate, iar puterea Mesei euharistice îi aduce sufletului însuși trupul și sângele lui Hristos. Se înțelege că, după cum înainte de a te fi împăcat cu prietenii nu poți sta în mijlocul lor, tot așa nici dacă ești în stare de păcat și de stricăciune nu te poți împărtăși din trupul și sângele Domnului, de care sunt vrednice numai sufletele curate. Iată de ce, întâi de toate ne spălăm, apoi ne ungem și numai după ce ne-am curățat de ajuns și ne-am umplut de buna mireasmă a ființei lui Hristos, abia după aceea suntem primiți și noi la sfânta masă a Împărtășaniei[3].

Dar deocamdată destul despre aceste lucruri.

Acum să cercetăm pe rând roadele particulare ale fiecărei Taine și, în primul rând, cum și în ce măsură lucrează Botezul la sălășluirea acestei vieți în sufletul nostru.

A primi Botezul înseamnă să te naști întru Hristos, să începi o viață nouă sau să fii adus la viață din nimic. Despre

2. Cu referire la Hristos, ordinea acestor trei Taine este tocmai inversă față de cea la care se referă omilia Sfântului Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului* 54, 3 (Migne P.G., 25, col. 192).

3. În Biserica Ortodoxă toate aceste trei Taine se împărtășesc credinciosului în aceeași zi. Expresia «bună mireasmă» (εὐωσεις) provine din Cântarea Cântărilor, adeseori repetată de Dionisie Pseudo-Areopagitul, Migne P.G., 3, col. 404.

aceasta ne putem asigura cu destule mărturii. În primul rând, din ordinea în care creştinul primeşte Sfintele Taine, căci Botezul e Taina cea dintâi pe care o primim, ca una care, înaintea celorlalte, ne sădeşte în suflet viaţa cea nouă [4]; în al doilea rând, din numirile care se dau acestei Taine, iar în al treilea rând, din slujbele şi cântările care se săvârşesc deodată cu Botezul.

Iată, aşadar, care e ordinea primirii Tainelor: întâi şi întâi Botezul, în al doilea rând Ungerea cu Sfântul Mir şi, în al treilea rând, Împărtăşirea cu Sfânta Euharistie. Că baia Botezului este începutul şi temelia vieţii în Hristos se vede de acolo că Însuşi Mântuitorul, ca să arate până unde S-a pogorât, a primit întâi de toate botezul [5].

Dar şi numirile care se folosesc pentru Taina aceasta, oare nu ne spun şi ele acelaşi lucru? Într-adevăr Botezul este numit: «naştere», «renaştere», «creare din nou», «pecete»; dar tot aşa de bine i se mai spune şi «baie» şi «ungere» şi «luminare» şi «dar al lui Dumnezeu», cuvinte care toate vor să spună unul şi acelaşi lucru, şi anume că primirea Botezului este prima condiţie pentru cei ce se află cuprinşi de dorinţa de a duce o viaţă în Hristos. Şi de fapt, cuvântul «naştere» [6] nici nu pare a însemna alt lucru decât tocmai aceasta. Cât despre cuvintele «naştere din nou» şi «creare din nou», ele ne spun că cei care prin mijlocirea Botezului au fost născuţi şi aduşi la o nouă viaţă avuseseră această viaţă încă de mai-nainte, dar au pierdut-o şi o regăsesc prin această Taină — întocmai ca şi marmura unei statui stricate, pe care meşterul o ciopleşte din nou ca să i se dea frumuseţea de la început [7]. Dar şi în ce priveşte roada spălării prin Botez, ea dă omului o formă şi o înfăţişare nouă,

4. N-am putut avea la îndemână lucrarea lui J. Ysebaert, *Greek Baptismal Terminology*, Nijmegen, 1962. Naşterea pe care ne-o dă Botezul.

5. Cf. Cartea 1, nota 53.

6. Sf. Grigorie de Nazianz, *Oratio XII*, 3 Migne P.G., 36, col. 361.

7. πλάσσων, ἀνάπλασις. Platon, *Tim.* 42 D.; Sf. Grigorie de Nyssa, *Oratio catechetica magna* 25, Migne P.G., 45, col. 92.

și anume pune pe sufletele omenești o pecete, un chip care le leagă de moartea și de Învierea Mântuitorului.

De aceea chipul acesta se și numește «pecete», pentru că le însemnează cu chipul împăratului și întru asemănare cu Dumnezeu. Și întrucât forma îmbracă, așa zicând, tot trupul și ascunde părțile mai urâte, atunci îi spunem Botezului «baie» și «haină», tocmai pentru a arăta că acesta e rostul «hainei» și al «pecetei» [8]. Sfântul Pavel vorbește câteodată că Hristos lasă în sufletele oamenilor tiparul înfățișării și al formei Sale, iar altădată îi îmbracă pe creștini precum cu o haină. Astfel se zice despre cel trecut la legea creștină că «s-a îmbrăcat întru Hristos» și s-a botezat : «Fiii mei, pentru care din nou sufăr durerile nașterii, până în clipa în care Hristos va lua chip în voi» [9], iar în alt loc : «Iisus Hristos s-a înscris înlăuntrul sufletelor voastre, și încă sub formă de om răstignit» [10]. Tot Sf. Pavel scrie către Galateni următoarele : «Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat» [11]. Aurul, argintul și arama, câtă vreme se înmoaie sub puterea focului, ne lasă să vedem numai materia goală, de aceea li se și spune fiecăreia pe nume : aur, argint și aramă. Dar de îndată ce aceste materii își primesc o anumită formă sub bătăile ciocanului, atunci nu mai sunt o materie goală, ci au luat deja o formă — așa cum se așază haina pe trup — și din clipa aceea se ivește o numire nouă : acum avem o statuie sau un inel, iar aceste vorbe nu mai arată materia, ci numai soiul și forma.

Poate că chiar din această pricină, fericita zi a Botezului este socotită de creștini ca *«zi a numelui»*, deoarece tocmai în această zi suntem născuți din nou și pecetluiți pentru o nouă viețuire, iar sufletul nostru, care până atunci n-avea nici o formă și nici o rânduială, își ia forma și conținutul. De altfel, în ziua aceea noi suntem cunoscuți ca «ai Lui»,

8. «Pecetea» e și semnul nerepetării, al indelebilității.
9. Gal. 4, 19.
10. Gal. 3, 1.
11. Gal. 3, 27.

noi care «am cunoscut pe Dumnezeu sau mai degrabă am fost cunoscuţi de El» — după vorba Sfântului Pavel, căci în acea zi auzim pentru prima oară că ni se spune pe nume, ca şi când într-adevăr abia atunci am fi fost «cunoscuţi» [12]. Şi «a fi cunoscut» înseamnă a fi cunoscut de către Dumnezeu ca al Lui. Din această pricină spune David despre cei ce n-au nici o legătură cu viaţa duhovnicească: nici «nu voi pomeni numele lor pe buzele mele» [13], căci cei ce fug de această lumină rămân necunoscuţi şi nebăgaţi în seamă. Şi nici cu ochii nu s-ar putea zări nimic dacă n-ar exista lumină, după cum nici un om nu poate spune că a fost cunoscut de Dumnezeu până nu s-a învrednicit să primească raza Botezului. Pricina adevărată a acestor lucruri este că nu există nici un adevăr dacă nu-i dat la iveală de această Lumină; de aceea se şi zice: «Domnul cunoaşte pe ai Săi» [14], iar în altă parte Mântuitorul spune că nu mai vrea să recunoască pe «fecioarele nebune» [15].

Botezul se mai numeşte şi «luminare», pentru că ne aduce viaţa cea adevărată şi ne face să fim cunoscuţi de Dumnezeu; el ne apropie de lumină şi ne îndepărtează de răutăţile întunericului. Întrucât e şi lumină, Botezul ne scaldă în baia strălucirii celei duhovniceşti şi, după ce ne-a curăţit pe deplin, ne dă puterea să gustăm lumina, iar pe deasupra alungă de la noi toată întunecimea păcatului, care, ca şi o negură, oprea raza ajutorului dumnezeiesc să cadă asupra noastră [16].

---

12. Gal. 4, 9. În Orient numele copilului e ţinut secret şi-l dă naşul numai în timpul ceremoniei Botezului. A se vedea şi cele spuse de Sf. Grigorie de Nazianz (*Oratio XL*, Migne P.G., 36, col. 260) despre ὀνομαστήριον. Se observă familiarizarea lui N. Cabasila cu noţiunile fizicii şi metafizicii aristotelice despre «materie» şi «formă». Aristotel, *Metafizica* VII, 1, 1029; *Fizica* II, 209 B.

13. Ps. 15, 4.

14. II Tim. 2, 19.

15. Mt. 25, 12.

16. Se pare că Dionisie Pseudo-Areopagitul a fost cel care a generalizat (*Ierarhia III*, 1, Migne P.G., 3, col. 425) numirea Botezului ca «Luminare» şi «Arătare» (φώτισμα).

Aducându-ne naşterea cea după Duh, Botezul este un dar de la Dumnezeu, o *«harismă»* pentru că ce-ar putea aduce ca al său omul până nu s-a născut? Doar întocmai ca şi la naşterea trupească, înainte de a fi primit Botezul, omul nici nu ştia ce să dorească, întrucât nu putem pofti decât lucruri de care ne-aducem aminte. Şi dacă nici o dorinţă nu se suise încă la inima noastră până atunci şi nici n-am ajuns să putem judeca înainte de-a fi început vârsta priceperii, atunci sigur că nu poate fi vorba că Taina Botezului ar fi un dar, pe care noi ni-l alegem. Auzim vorbindu-se despre libertate şi despre strălucirea împărătească a Botezului şi ne ducem cu gândul la o viaţă fericită, aşa cum numai omul şi-ar putea-o închipui. Or, Botezul trebuie să ne facă să ne gândim la cu totul altceva, ceva care covârşeşte şi înţelegerea, şi dorinţa noastră.

Botezului i se mai zice şi *«ungere»*, pentru că el zugrăveşte pe sufletul nou-botezaţilor chipul lui Hristos. Care s-a uns pentru noi. Taina Botezului întipăreşte în noi pecetea lui Hristos, fiindcă ungerea făcută cu îngrijire asupra tuturor părţilor trupului arată pe alesul Domnului, pe care-l face asemenea lui Hristos, îi dă o formă creştină şi-i rămâne ca o pecete adevărată.

Din cele spuse până aici se vede lămurit că «pecetea» vrea să spună acelaşi lucru ca şi «naşterea», iar «haina» şi «baia», aşijderea; pe de altă parte, fiindcă darul, luminarea şi baia Botezului ne duc cu gândul la o naştere sau o nouă plăsmuire duhovnicească, urmează în chip lămurit că baia în duh înseamnă unul şi acelaşi lucru cu naşterea, iar *Botezul este în acest caz începutul vieţuirii noastre în Hristos.*

Dar şi *slujbele* şi cuvintele care însoţesc săvârşirea sfântului Botez ne spun acelaşi lucru. Şi anume, deoarece credinciosul care se apropie de această Taină nu este încă împăcat cu Dumnezeu şi nici desfăcut de vechea ruşine a păcatului, preotul se roagă întâi şi întâi lui Dumnezeu să-l slobozească de muncile necuratului. Dar nu numai că preotul se

roagă pentru el lui Dumnezeu, ci îl mai şi ia deoparte şi strigă să iasă din el tot necuratul[17], pe care-l biciuieşte şi-l alungă, cu «un nume care e mai presus decât orice nume»[18]. Aşa că mult trebuie celui chemat până când să ajungă la viaţă, până să se facă fiu şi moştean, el care de atâta vreme se afla tot sub stăpânirea celui rău. Căci a te întovărăşi atâta vreme cu diavolul înseamnă a fi atât de departe de Dumnezeu, încât e tot una cu a fi mort. Din această pricină preotul suflă peste faţa celui ce se apropie de Botez, ca şi cum înainte acesta n-ar fi avut viaţă[19]. Şi ştim doar că suflarea în toate vremurile a închipuit viaţa. Lucrurile acestea înseamnă ceva cu totul nou, anume că lepezi ce-ai moştenit sau ce ai avut şi-ţi întorci privirile spre o lume cu totul nouă.

Cel ce vrea să îmbrăţişeze legea creştină simte în sufletul său scârbă pentru cele din lumea aceasta şi, în schimb, preamăreşte pe cea viitoare; se leapădă de o viaţă, ca s-o dobândească pe alta; ocoleşte cu orice preţ pe stăpânul vieţii de pe pământ, ca să caute cu înflăcărare pe adevăratul Stăpân al vieţii. Şi fiindcă se leapădă şi de trecut şi de prezent, omul vrea să ne arate că nu-i mulţumit cu nimic şi acum doreşte altceva, iar prin aceea că în locul trecutului el preamăreşte ceea ce-i va da Taina aceasta, înseamnă că prin Botez omul începe o viaţă nouă, aşa cum vom vedea mai departe.

Într-adevăr, când a intrat în casa cea sfântă a lui Dumnezeu, omul şi-a lepădat hainele şi şi-a scos încălţămintea, care sunt folositoare traiului pe pământ şi care închipuie viaţa trecută[20]. După aceasta, cel ce se botează se întoarce spre Apus, suflă o dată lung prin buzele sale, suflare care parcă vine din străfundurile întunericului său lăuntric; în acelaşi timp dă cu mâinile pe dinaintea feţei sale ca şi cum

---

17. E vorba de exorcismele sau lepădările de Satana. A se vedea Dr. V. Coman, *Exorciştii în dreptul bisericesc*, Braşov, 1945.
18. Filip. 2, 10.
19. Fac. 2, 7.
20. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică*, ed. cit., p. 549.

ar vrea să alunge pe duhul cel rău, care parcă ar mai zăbovi undeva prin apropiere, şi în urmă îl scuipă în faţă pe acest părinte al fărădelegii şi al necurăţiei [21]. Aceasta înseamnă că de acum încolo omul a rupt pentru totdeauna cu această prietenie plină de amărăciuni şi că de aici înainte faţă de ea nu va avea decât ură şi dispreţ.

Fugind de întuneric, omul aleargă acum spre lumină; privind spre Răsărit [22], ochii lui caută soarele; după ce a zdrobit cătuşele tiranului celui rău, el se prosternează în faţa Împăratului lumii; întorcând spatele vicleanului diavol, îşi recunoaşte de acum adevăratul Stăpân, Îi făgăduieşte supunere şi slujire din tot sufletul şi mai presus de toate se leagă că va crede în El şi-L va recunoaşte de adevărat şi singur Dumnezeu. Iar adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu înseamnă chiar începutul acestei vieţi fericite. Căci, bine spune Solomon Înţeleptul: «A te cunoaşte pe Tine este rădăcina nemuririi» [23], după cum şi la început necunoaşterea lui Dumnezeu a dus la moarte. Căci Adam n-a vrut să cunoască iubirea de oameni a lui Dumnezeu, crezând despre El că e răzbunător în loc să-L creadă atotbun. De aceea a crezut că înşală pe Cel înţelept, netrăind cu înţelepciune, dar s-a păcălit fiindcă, nevrând să-asculte de Stăpânul lumii, s-a făcut pe sine rob fricos, iar urmarea a fost că din rai a fost alungat, de viaţă a fost lipsit, iar traiul şi l-a dus în suferinţă şi la urmă a trebuit să moară [24]. Aşadar, oricine înseteează după viaţa adevărată, trebuie să se lasă călăuzit de Dumnezeu, şi aceasta cu atât mai vârtos când e vorba să-L cunoască pe El.

Şi fiindcă e vorba să păşim pe drumul care duce la rai, nu trebuie să mai zăbovim, ci să aruncăm şi să lepădăm chiar şi hainele de pe noi, ca astfel să rupem întru totul cu viaţa de aici. Căci numai Adam, lipsindu-se de haina

21. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, p. 541—546.
22. Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 547.
23. Înţel. Solomon, 15, 3.
24. Fac. 3, 22—23.

aceea a ruşinii şi văzându-se în deplină goliciune, a ajuns să-şi piardă toate. Cât despre noi, dezbrăcându-ne de aceste haine de piele [25] ca să ne întoarcem la o goliciune deplină, facem cu totul altceva decât a făcut Adam, însemnând prin aceasta că ne întoarcem iar la *haina împărătească* [26] pe care o aveam la început. Cu alte cuvinte ajungem chiar la punctul prim şi la drumul de pe care Adam s-a abătut şi a căzut aşa de jos. Căci a te dezbrăca de ceea ce-i omenesc în tine, înseamnă să te duci spre lumina cea adevărată, fără ca să iei ceva de-al tău cu tine. Doar umbra morţii [27] şi tot ceea ce lipseşte sufletele de razele cele dumnezeieşti este, întocmai ca şi hainele, un văl pus între lumină şi trupuri.

Ungerea cu untdelemn sfinţit are, se înţelege, şi o însemnare deosebită, dar poate să cuprindă şi înţelesul următor, şi anume, ea ne duce cu gândul la stâlpul de piatră de la Betel, pe care Iacob, după ce l-a uns cu untdelemn, l-a închinat lui Dumnezeu [28]. E drept că ungerea aceasta pomeneşte şi de ungerea pe seama poporului lui Dumnezeu a regilor şi a preoţilor, dar care nu mai sunt de acum ai lor, ci trăiesc pentru Dumnezeu şi pentru cei pe seama cărora sunt trimişi. Tot aşa şi noi, *după spălarea Botezului ne lepădăm de noi înşine şi chiar şi de viaţa noastră, ca să devenim numai ai lui Dumnezeu.* Iată deci ce vrea să zică a te despuia de tine însuţi pentru ca să te faci una cu Dumnezeu. Pe lângă aceasta, ungerea e şi o icoană potrivită cu numele de creştin, nume care vine tocmai de la cuvântul grecesc «a unge» [29]. Şi când ne ungem, ne facem şi noi asemenea cu Unsul Domnului, căci doar Hristos însuşi este Cel care cu Dumnezeirea Sa «a uns» întreaga omenire, făcându-ne astfel şi pe noi

---

25. δερματινός χιτών, în înţeles de unelte ale răutăţii sau cuget al trupului, la Sf. Grigorie de Nyssa, *Marea cuvântare catehetică* VI, 4, apoi *Despre suflet şi înviere*, Migne P.G., 46, col. 148.
26. Cf. Cartea I, nota 84.
27. Is. 9, 1; Mt. 4, 16.
28. Fac. 28, 23.
29. În româneşte, termenii «Hristos» şi «creştin» provin de la verbul grecesc χρίζειν = a unge.

părtași la această ungere. Și chiar această ungere duhovnicească o închipuie Taina Botezului, și cel ce săvârșește asupra credinciosului o astfel de lucrare sfântă ne-o lămurește foarte bine prin aceea că vorbele pe care le spune la Botez ne aduc aminte de acelea prin care proorocul David vorbește despre ungere și despre împărăție. Căci preotul, ungând pe credincios, zice: «Unge-se robul lui Dumnezeu... cu untuldelemn al bucuriei», iar David preamărea cu sute de ani înainte pe Mântuitorul lumii, zicând: «Domnul însuși, Dumnezeul Tău te-a uns pe Tine cu untuldelemn al bucuriei, alegându-te pe Tine între toți părtașii tăi» [30], înțelegându-ne pe noi, pe care, prin marea Lui iubire de oameni, ne-a făcut acum părtași la împărăția Lui [31].

Dar până acum încă tot n-avem în noi viață. Tot ce-am spus până aici nu-s decât imagini, chipuri și pregătire pentru adevărata viață. Când însă, după întreita afundare în apă, catehumenul se îmbracă în glasul cântării Treimii celei Sfinte, atunci îndată primește tot ce poate dori [32]: se naște, vine la lumina și la zidirea cea adevărată — cum îi place proorocului David să rostească [33] —, primește pecetea cea sfântă, dobândește întreaga fericire dorită și se face lumină cel ce mai-nainte era întuneric, capătă viață cel ce nu exista, e primit în sălașele lui Dumnezeu și făcut fiu al Lui cel ce, din închisoarea și robia cea mai de pe urmă, ajunge pe tron împărătesc. Căci apa Botezului nimicește viața dintâi, ca să nască din nou alta, mai bună, sugrumă pe omul cel vechi și dă viață celui nou. Că lucrurile stau așa, ne-o spun cei ce s-au învrednicit să primească Botezul, dar lucrul se vede

30. Ps. 44, 9.

31. Idee similară la Origen, *In Canticum Canticorum II*, în P.S.B. 6, p. 325 apoi, *Contra Cels.*, VII (Migne P.G., 11, col. 1420). Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza mistagogică III*, 1, ed. cit., p. 555—556.

32. Potrivit rânduielii Sfântului Botez, preotul și nașul înconjoară cristelnița și analogul cântând de trei ori: «Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat» (Galateni 3, 27) spre a pecetlui cu adevărat «nașterea» sau «creștinarea» pruncului purtat în brațe.

33. Ps. 132, 16.

tot așa de bine și din slujba rânduită pentru săvârșirea acestei Sfinte Taine și din lucrările văzute care o însoțesc.

Căci, scufundându-te în apă, îți pierzi urma și lași să se înțeleagă că ai ajuns să te lipsești de viața din aer. Iar a te lipsi de viață, e tot una cu a muri. Când, peste câteva clipe, te-ai ridicat iarăși la suprafața apei, ajungând din nou la lumină, înseamnă că însetezi fierbinte după altă viață, iar după ce-ai dobândit-o trăiești numai pentru ea. Din această pricină și cerem în slujba Botezului ajutorul Făcătorului a toate, fiindcă acum dobândim din nou viața, iar o creare din nou e cu mult mai însemnată decât cea dintâi. Acum și chipul lui Dumnezeu se întipărește mai bine în suflet decât odinioară, iar statura omului e făcută acum întocmai după modelul dumnezeiesc, căci de acum chiar modelul ni se arată cu trăsături mai lămurite. Și, într-adevăr, când preoții săvârșesc Taina nașterii din nou prin baia Botezului și cheamă prin cântări ajutorul Sfintei Treimi, nu spun atunci numai singur numele lui Dumnezeu — căci atunci lucrurile n-ar fi destul de lămurit și de clar spuse —, ci cântă totodată cu mai deplină lămurire și desăvârșire numele separat al fiecărei Persoane din Sfânta Treime.

Dar mai este și altă mărturie despre chemarea Sfintei Treimi. Chiar dacă Sfânta Treime a mântuit neamul omenesc printr-o singură iubire de oameni, totuși nu-i mai puțin adevărat că fiecare din Persoanele dumnezeiești a jucat un rol deosebit; în vreme ce Tatăl primește împăcarea, Fiul este Cel ce face împăcarea, iar Duhul Sfânt este însăși mulțimea binefacerilor dăruite de Dumnezeu sufletelor care s-au împăcat cu El. Tatăl ne-a făcut slobozi, Fiul este Cel ce ne-a mijlocit slobozenia, iar Duhul Sfânt este chiar slobozenia însăși, cum zice Sf. Pavel: «Unde e Duhul lui Dumnezeu, acolo e și slobozenia» [34]. Tatăl dă viață, Fiul este Cel prin Care am dobândit-o, iar Duhul Sfânt este Cel ce întreține

---

34. II Cor. 3, 71 (ed. 1914).

viața[35]. Doar și când s-a creat dintru-nceput lumea, Sfânta Treime și atunci lucra, noi însă nu puteam înțelege lucrul acesta decât numai prin icoană. Unul crea, Celălalt era mâna prin Care se crea, iar Mângâietorul era suflarea Celui ce dă viață.

Dar de ce înșir aceste lucruri ? Pentru că numai cu prilejul Botezului ni s-au descoperit mai lămurit cele privitoare la lucrarea fiecărei Persoane dumnezeiești în parte. Binefacerile pe care le împrăștiase Dumnezeu peste tot pământul au fost nenumărate ; n-ai putea găsi însă nici una, despre care să poți spune că a dat-o Tatăl singur sau Fiul sau Duhul cel Sfânt, ci toate acestea erau lucrări ale întregii Treimi, întrucât erau săvârșite cu o singură putere, cu o singură înțelepciune și printr-o singură lucrare[36]. Căci deși în planul de mântuire a lumii, întreaga Sfânta Treime a fost aceea care S-a descoperit, înnoind neamul omenesc, și cu toate că Ea a fost aceea Care mi-a dorit și mie mântuirea, văzând înainte și chipul în care această mântuire se va săvârși, totuși, când e vorba de lucrare, Sfânta Treime n-a lucrat în comun. Căci lucrător nu e nici Tatăl, nici Duhul, ci numai Cuvântul. Singur El a luat asupră-Și trup și sânge, numai El a fost chinuit și bătut, a murit și a înviat, iar, ca o a doua naștere și ca o nouă creare, ne-a întemeiat Botezul.

Drept aceea se cade ca toți cei care se împărtășesc de această creare din nou, în care ni S-a arătat Dumnezeu în trei ipostasuri deosebite, se cade, zic, să cheme, în săvârșirea slujbei Botezului, atât numele Tatălui, cât și al Fiului și al Sfântului Duh[37]. Căci la urma urmei, de ce n-am scoate la iveală chiar în slujba Botezului însuși planul tainic de mântuire a lumii ? Dar oricum, chiar dacă cu gura nu-l spunem, cu brațele tot îl săvârșim. Căci întreita scufundare și întreita ridicare închipuie — cine nu știe ? — moartea cea de trei

35. In. 6, 63.
36. Ps. Vasile (= Sf. Grigorie de Nyssa), *Epistola 38*, Migne P.G., 32, col. 325, 329.
37. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică*, trad. rom., p. 557; Sf. Grigorie de Nyssa, *Or. cat.* 35, Migne P.G., 45, col. 92.

zile şi scularea din morţi a Mântuitorului, care, şi una şi alta, sunt tocmai împlinirea iconomiei dumnezeieşti! Doar nu în zadar cred că trâmbiţăm sus şi tare teologhisirea noastră despre Sfânta Treime, arătând şi cu braţele noastre — deşi pe tăcute — planul iconomiei de mântuire.

Căci la început dogmele au venit la cunoştinţa oamenilor pe calea predaniei, din gură în gură, în timp ce lucrarea mântuirii a ajuns să fie văzută de ochii oamenilor, ba a ajuns chiar să fie pipăită şi cu mâinile. Din această pricină Sf. Ioan Evanghelistul, cunoscând cele două firi ale Mântuitorului, a zis: «ceea ce era dintru început, aceea am auzit», ca pe urmă să adauge: «ceea ce am văzut cu ochii noştri şi mâinile noastre au pipăit, aceea vă vestim, adică despre Cuvântul vieţii de veci»[38]. Dacă despre învăţătura Sfintei Treimi pare că este de ajuns să credem şi s-o mărturisim cu cuvântul — căci «ceea ce cu inima se crede spre dreptate, aceea se şi mărturiseşte cu gura spre mântuire»[39] —, în schimb, învăţătura despre iconomie sau despre planul mântuirii trebuie s-o împrospătăm adeseori şi s-o arătăm în afară şi prin fapte, căci stă scris că trebuie să păşim pe urmele Celui ce a murit şi a înviat pentru noi[40].

Iată, deci, pricina pentru care, pe de o parte, învăţătura despre Sfânta Treime o mărturisim cu gura, iar, pe de alta, patima şi moartea Mântuitorului le împlinim prin apa Botezului asupra trupului nostru întipărind astfel asupra vieţii noastre chipul şi forma Dumnezeirii. Se vede, aşadar, în urma celor spuse mai înainte, că oricum l-am privi, şi ca rânduială, ca numire sau ca slujbă şi cântări bisericeşti, Botezul formează începutul vieţii celei în Hristos. Iar ce anume este această naştere la viaţă, vom vedea în curând. Căci, când de unele ne lepădăm, iar pe altele le dobândim, pe unele le aruncăm, pentru ca pe altele să le câştigăm, când,

38. I In. 1, 1; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. rom. III, 17, p. 248.
39. Rom. 10, 10.
40. I Pt. 2, 21.

adică, vom putea lămuri ce înseamnă aceste treceri de la una la alta, atunci vom ști cu toată siguranța ce înseamnă a trăi în Hristos.

Am spus că, pe de o parte, există păcat și om vechi, iar pe de alta dreptate și om nou. Să arătăm mai lămurit ce înseamnă aceste vorbe.

«Omul vechi» și biruirea lui

Păcatul are două fețe și el pune stăpânire cu amândouă : una constă în fapte, cealaltă în obișnuință. *Fapta păcătoasă* nu durează mult, ci se termină de îndată ce a fost săvârșită. Întocmai ca și o săgeată, care după ce a străpuns, trece dincolo, bineînțeles lăsând în urmă o rană în cei păcătoși, ca o mărturie a răutății și a stricăciunii și ca un glas care cere judecată.

Obișnuința păcatului este, în schimb, tocmai repetarea deasă a faptelor rele[40 a]. El e ca o boală încuibată înlăuntrul sufletului pe urma unei mâncări stricate. Acest păcat din obișnuință este statornic și înlănțuiește sufletul în niște cătușe cu anevoie de stricat, robește mintea, pe om îl îndeamnă să săvârșească numai rele, ducând la cele mai urâte fapte pe cei pe care-i prinde în mrejele sale, prin care păcatul s-a născut și se naște fără încetare, în același timp săvârșind răul și fiind el însuși o urmare a răului — ca într-un cerc. Lucrurile au ajuns de așa fel încât păcatul nu mai are sfârșit, iar obiceiul rău dă naștere la fapte rele, care, înmulțindu-se, formează apoi ele însele o regulă de săvârșire a păcatelor. Și, astfel, aceste două rele se ajută una pe alta și cresc tot mai mari, după vorba Apostolului : «păcatul a prins viață (în mine), iar eu am murit»[41].

Desigur, răul n-a început nici ieri, nici alaltăieri, ci de când am venit pe pământ. Căci de când Adam s-a încrezut în

---

40 a. Noțiunile de «faptă» sau «lucrare» (ἐνέργεια) și «obișnuință» (ἕξις) sunt tipic aristotelice. *Etica nicomahică* I, 8, 1098 ; IV, II, 1, 1120 etc. (trad. rom. Tr. Brăileanu, București, 1944, p. 42, 119—120 etc.).

41. Rom. 7, 9—10. Aceeași idee a «cercului vicios» («ca într-un cerc») o exprimă Cabasila și în *Viața Sf. Teodora*, Migne P.G., 150, col. 765.

duhul cel rău și și-a întors fața de la bunul său Stăpân, de atunci mintea i s-a întunecat, sufletul și-a pierdut sănătatea și tihna pe care o avusese. Dar din acel moment și trupul s-a împerecheat cu sufletul și a avut aceeaşi soartă ca și el : s-a stricat și el deodată cu sufletul, ca o unealtă în mâinile lucrătorului. Căci sufletul este atât de strâns legat de trup încât îl face și pe acesta părtaş la tot ce simte el. Vrem mărturie ? Ruşinea pe care a încercat-o Adam a făcut îndată să-i roşească obrazul, căci totdeauna când se întâmplă ca sufletul să fie încercuit de griji, atunci și trupul suferă împreună cu el. Pe măsură, deci, ce firea își urma drumul ei, iar neamul omenesc se înmulțea, s-a întâmplat că, alături de celelalte daruri fireşti, s-a trecut asupra urmașilor primului om și răutatea lui. Și întrucât trupul nu numai că suferă influența patimilor sufletului, dar îi și transmite acestuia din ale sale — și sigur că pe de o parte sufletul se bucură și suspină, iar pe de alta există oameni înțelepți și cinstiți, fiindcă aşa le stă sădit în ființa și trupul lor —, așa stând lucrurile n-ar fi decât foarte firesc ca și sufletul fiecărui om să moștenească răutățile lui Adam, răutăți care din sufletul aceluia au trecut în trupul lui, iar din trupul lui au trecut mai departe asupra sufletelor celor ce s-au născut trupește din el.

Acesta este «omul cel vechi» : sămânța răutății părinților noştri dintâi, sădită în noi în clipa zămislirii noastre. Căci o singură zi din viața noastră nu știm să fi fost lipsită de păcat, ba încă nici înainte de a avea în noi suflarea vieții n-am fost fără de răutate, căci după cum a zis Proorocul : «Stricați am fost de când ne-am zămislit, rătăciți am fost din pântecele maicilor noastre» [42]. Și mai rău decât atât ; parcă nu ne-am fi săturat de acea tristă soartă lăsată de păcatul strămoșesc și parcă nu ne-am fi mulțumit cu relele pe care le-am moștenit, ci cu atâta străşnicie ne-am dat răutății sporind această comoară a fărădelegilor, încât răutatea de-a doua întrecea pe cea dintâi, iar noi, urmașii, am întrecut cu mult pilda

42. Ps. 57, 4 (formulare liberă).

strămoșilor noștri. Adâncul răutăților a fost că acestor fărădelegi nu li s-a pus nici o piedică, ci ele se întindeau fără încetare ca o pecingine. Poate chiar din pricina aceasta a fost cu neputință neamului omenesc să se poată vindeca singur — cu atât mai vârtos cu cât omul aproape niciodată nu ajunsese să guste bunătatea unei vieți trăite în libertate, iar neîncercând o astfel de viață, el nici n-a putut ajunge s-o poată dori sau s-o poată căuta, fără a mai vorbi că nu era în stare să scuture jugul apăsător al păcatului[43].

Tocmai de aceste îngrozitoare lanțuri, de pedeapsa ce ni se cuvenea, de boala păcatului și de moarte — de toate acestea Botezul este cel ce ne scapă și încă cu plăcere : parcă totul se șterge într-o clipă, atât de deplin și de desăvârșit, încât nu mai rămâne nici o urmă de fărădelege[44]. Dar nu numai că Botezul ne slobozește de răutăți, ci în locul acestora ne sădește în suflete cu totul altceva : dorința de mai bine. Prin moartea Sa, Însuși Domnul Hristos ne-a dat puterea să nimicim păcatul, iar prin învierea Sa din morți ne-a făcut părtași la viața cea nouă. Căci moartea prin Botez, întocmai ca și cea a Mântuitorului, omoară viața cea plină de răutăți și prin puterea ei de răscumpărare ne slobozește de orice pedeapsă pentru păcatele de care toți eram vinovați în urma nașterii și a viețuirii noastre păcătoase.

Așadar, Botezul ne scapă de păcat și de obișnuința lui, făcându-ne în același timp și părtași la binefacerile morții celei de viață făcătoare a lui Iisus Hristos. Și, fiindcă prin Botez ajungem să avem parte și de înviere, Domnul Hristos ne dă și o viață nouă, ba încă ne făurește și mădulare și ne sădește puteri cu care să lucrăm în această nouă viață și care ne ajută să dobândim și pe cea viitoare. De aceea și pot zice că m-am scăpat de fărădelegi și m-am făcut repede sănătos, cu atât mai vârtos, cu cât aici Dumnezeu este Cel ce a lucrat —

43. Idee formulată în mod similar și de Sf. Grigorie de Nyssa, *In Christi resurrectione oratio*, I, Migne P.G., 46, col. 608 D—609 A.

44. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică* (trad. cit., p. 551) : «curățește toate urmele păcatelor».

ca unul Căruia nu-i trebuie timp îndelungat pentru astfel de lucrări — şi cu cât binele pe care-l face omenirii în această viaţă nu-l face numai acum, ca să zicem că are nevoie de timp, ci este o lucrare săvârşită cu mult timp înainte. Căci Hristos nu de astăzi ne răscumpără de greşelile în care am căzut, nici nu ne pregăteşte abia astăzi leacul mântuitor, după cum nici mădularele şi puterile sufleteşti nu astăzi ni le sădeşte spre a face bine, ci de multă vreme a îndeplinit aceste lucrări. Şi anume, de când S-a suit pe cruce, de când a murit şi a înviat, de atunci s-a dobândit oamenilor slobozenie din patimi, atunci s-a dat din nou chipul şi frumuseţea făpturii omeneşti, ba încă i s-au adăugat şi forme noi şi mădulare tinere. Acum n-avem decât să urmăm şi să înaintăm în viaţa harului. Şi aceasta Botezul e în stare să ne-o dea: celor morţi, viaţă, robiţilor, slobozenie, celor stricaţi, chipul frumuseţii celei nepieritoare.

Preţul de răscumpărare s-a plătit; de acum urmează să ajungem şi noi liberi. Mireasma Mirelui s-a revărsat şi a cuprins cu parfumul ei toată lumea [45]. Nu ne mai rămâne decât să tragem până în fundul plămânilor această bună mireasmă [46], căci puterea aceasta de-a respira ne-a dat-o Însuşi Mântuitorul şi tot El ne-a dat şi puterea de a ne face liberi şi de a ne lumina. Pentru că, venind în lume, Mântuitorul nu numai c-a făcut să răsară lumina lumii, ci ne-a dat şi ochi ca să o vedem şi nu numai că a turnat în lume mireasma darurilor Sale, ci ne-a dat şi puterea de-a o simţi. Iar baia Botezului tocmai aceasta o face: trezeşte în cei spălaţi aceste simţiri şi aceste puteri adormite. Căci în apă ne scufundăm întocmai cum se scufundă o materie neputincioasă şi fără formă, dar când ieşim de acolo, ieşim îmbrăcaţi într-o formă de o frumuseţe neîntrecută.

De acum asupra noastră se revarsă o mulţime nesfârşită de bunătăţi, căci toate sunt pregătite pentru noi după cuvân-

45. Cânt. Cânt. 1, 2.
46. II Cor. 2, 15. Sf. Grigorie de Nazianz, *Oratio XL*, Migne P.G., 36, col. 400; Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, 1, 12, Migne P.G., 3, col. 121.

tul Scripturii : «ospățul Meu este gata, juncii Mei și cele îngrășate s-au înjunghiat și toate sunt gata : veniți la nuntă»[47]. La bucuria aceasta sărbătorească un singur lucru mai lipsește : să vină cei chemați. Dacă ar răspunde la această chemare, s-ar simți vreo lipsă în fericirea lor ? Desigur că nici una.

Dacă în viața de dincolo ne înfățișăm înaintea lui Hristos după ce ne-am pregătit înainte, în schimb aici, pe pământ suntem gata îndată ce ne-am hotărât să ne înfățișăm înaintea Domnului. În viața viitoare, când ne vom înfățișa, va trebui să avem în suflet toate mărturiile faptelor bune ; aici e destul să ne înfățișăm, pentru a primi totul. De aceea, dincolo, Mirele nu mai vrea să deschidă fecioarelor celor care în această viață au fost nebune[48], câtă vreme aici sunt chemați la nuntă toți păcătoșii[49], să se bucure și să se veselească. Din clipa când începe viața viitoare, va fi peste putință mortului să învieze, orbului, să vadă și leprosului, să se facă sănătos, pe câtă vreme în viața de acum e de ajuns ca omul să aibă bunăvoință și râvnă pentru ca toate cele bune să urmeze, precum stă scris : «Eu pentru aceasta am venit în lume, ca lumea viață să aibă»[50], iar în altă parte : «Lumina a venit în lume»[51]. În nespusa Lui iubire de oameni, cu toate că El singur a făcut toate pentru mântuirea noastră, Domnul ne-a dat și nouă o parte din lucrarea prin care ne dobândim slobozenia aceasta, care constă în credința că prin Botez ne vom mântui și că vrem să ne apropiem de această mântuire, așa că mântuirea întreagă ni se socotește ca un rod al strădaniilor noastre, încât se pare că Însuși Domnul se simte dator să ne umple de atâtea binefaceri. Și lucrurile merg până acolo că dacă s-ar întâmpla să murim îndată ce am primit Botezul, neducând cu noi decât pecetea darului primit prin el, chiar și atunci ne-ar încununa Mântuitorul cu laurii biruinței, întocmai ca și când noi înșine ne-am fi oștit pentru împărăția cerească.

47. Mt. 23, 4.
48. Mt. 25, 1—12.
49. Pilde 9, 4.
50. In. 10, 10.
51. In. 3, 19.

«Viaţa cea nouă»

Iată, aşadar, în ce chip ne reînvie sufleteşte Botezul! Iar întrucât cel ridicat din baia acestui Botez dobândeşte şi o viaţă nouă, se cade să cercetăm ce fel de viaţă este aceasta. Ne putem închipui din capul locului că ea nu mai e totuna cu cea pe care am dus-o înainte, ci este mai desăvârşită şi mai potrivită cu chemarea noastră de oameni. Căci dacă şi acum am avea tot aceeaşi viaţă de mai înainte, ce nevoie am mai fi avut să murim? Iar dacă viaţa cea nouă este mai ducătoare la desăvârşire, atunci de ce mai spunem c-am înviat? Căci doar n-o fi această viaţă conformă cu a îngerilor, când ştim că omul n-are nimic comun cu îngerii. Ştim bine că omul este cel care a căzut, iar ca el să se facă înger după ce a căzut, aceasta nu mai însemnează că omul înviază. Aşa ceva ar fi tot una cu o statuie ciuntită, al cărei bronz n-ar mai primi înfăţişarea de om, ci un cu totul alt chip. De aceea, e firesc lucru ca viaţa aceasta nouă să fie mai omenească, mai nouă şi mai desăvârşită decât cea dintâi, însuşiri pe care le dobândeşte numai acea viaţă pe care ne-a adus-o Mântuitorul. E nouă întrucât nu mai are nimic din felul de viaţă al omului vechi. E mai desăvârşită, întrucât întrece orice închipuire omenească ce vrea să se apropie de însuşi modelul cel dumnezeiesc al vieţii. În sfârşit, această viaţă se potriveşte cu firea noastră, căci a fost trăită de un om, Care a fost într-adevăr om şi Dumnezeu, prin urmare lipsit de orice păcat, chiar şi de cel al firii omeneşti. Aceasta este pricina pentru care, atunci când ne reînnoim prin Botez, însăşi viaţa lui Iisus mijeşte în mădularele noastre şi tot aceasta este pricina pentru care, în clipa când ieşim din baia Botezului, suntem spălaţi de orice întinăciune a păcatului.

Dar şi alte mărturii putem aduce despre acest adevăr. Naşterea noastră cea prin Botez închipuie începutul vieţii ce va să vie. Dobândirea de noi mădulare şi de simţiri noi întruchipează pregătirea pentru noua orânduire a vieţii ce ne aşteaptă. Or, pentru viaţa viitoare nu ne putem pregăti în alt chip decât câştigându-ne de aici, de jos, viaţa în Hristos,

Care «S-a făcut Părinte al veacului ce va să vină»[52], după cum şi Adam este părinte al vieţii de acum prin aceea că a lăsat oamenilor ca moştenire viaţa cea pieritoare. Căci, după cum nici viaţa de aici n-am putea-o duce dacă n-am avea simţirea lui Adam şi puterile cerute oricărui om ca să trăiască, tot aşijderea nici în lumea fericirii de veci n-am putea ajunge fără a ne fi pregătit printr-o viaţă dusă în Hristos şi fără să fi vieţuit după chipul şi asemănarea Lui.

Dar Botezul mai este o naştere şi în alt înţeles. Dacă-i adevărat că Hristos se naşte în noi prin Botez, apoi tot aşa-i de adevărat că odată cu El ne naştem şi noi. Or este un lucru prea lămurit că cel ce dă naştere cuiva îi împărtăşeşte tocmai viaţa sa proprie. Şi atunci iată de ce trebuie să ne mirăm : în viaţa de dincolo nu numai cei ce s-au botezat vor primi trupuri înnoite şi înviate întru nestricăciune, ci şi cei care nu s-au putut pregăti pentru acea viaţă prin mijlocirea Sfintelor Taine, cu un cuvânt toţi oamenii. Pentru că e într-adevăr lucru minunat ca să se împărtăşească de învierea adusă în această lume de moartea lui Hristos până şi cei ce n-au primit Botezul, această singură cale prin care ajungem părtaşi la moartea cea de-viaţă-făcătoare. Căci dacă au fugit de doctor şi ajutorul lui nu l-au primit, lipsindu-se astfel de singura doctorie ce li s-a putut da, atunci ce pricină i-ar putea face vrednici să guste nemurirea ? Pentru că atunci una din două : ori că toţi oamenii se vor împărtăşi de toate bunătăţile[53] ce ne-au venit prin moartea lui Hristos, adică vor învia, vor trăi şi vor împărăţi cu El şi vor dobândi fericirea de veci — fără să se ceară din partea noastră nimic —, ori că atunci, desigur dacă nu depunem şi noi partea noastră de sforţare, nimeni nu se va mântui dacă nu va fi crezut în Mântuitorul lumii.

Iată ce se poate răspunde la întrebarea aceasta. Învierea înseamnă reînnoirea sau restaurarea în starea dintâi a firii

52. Is. 9, 6.
53. Ps. 15, 2.

omenești [54]. Or, așa ceva nu poate fi decât un dar al lui Dumnezeu. Căci după cum ne-a zidit fără voia noastră, tot așa ne și învie fără să ceară ajutorul nostru. Dar ca să împărățim împreună cu Hristos, să-L vedem față către față și să ne unim cu El, acestea trebuie să formeze plăcerea strădaniilor noastre. Căci o astfel de bucurie n-o dă Dumnezeu decât celor care au voit-o, au iubit-o și au dorit-o fierbinte [55]. În fața unui lucru împlinit numai aceia care l-au dorit fierbinte se și pot bucura de-ajuns. Cei ce n-au dorit așa ceva nici nu pot gusta astfel de bucurii, căci cum te-ai putea bucura și îndulci de un lucru împlinit, dacă nu i-ai fi simțit nevoia atunci când nu-l aveai? Întocmai așa e și în viața duhovnicească : nu poți dori și nici nu poți căuta să o urmezi dacă n-ai fost în stare să-i vezi frumusețea, după cum spune și Scriptura despre Duhul Adevărului, că lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede și nici nu-L cunoaște [56]. Și dacă am plecat din această viață orbi și lipsiți de simțirea și puterea, care singure ne pot face să cunoaștem și să iubim pe Mântuitorul, care singure ne ajută să-L dorim și să ne putem uni cu El, atunci nu trebuie să ne mirăm de ce chiar dacă toți vor fi nemuritori, nu toți vor trăi în fericire. Căci toți se împărtășesc deopotrivă din darurile pe care Dumnezeu le face firii omenești, dar de răsplata ce împodobește sforțarea fiecărui suflet nu se vor învrednici decât cei ce au urmat lui Dumnezeu cu evlavie. Pricina este că Dumnezeu vrea binele tuturor fără deosebire și împarte tuturor deopotrivă binefacerile Sale, fie că acestea sfințesc vrerile, fie că înnoiesc firea cea omenească. Binefacerile cu care e împodobită firea noastră sunt primite fără voie, de toți oamenii, întrucât nu stă în puterea noastră să nu le primim, așa încât Dumnezeu ne face bine fără voia noastră și parcă

54. Despre «reînnoirea sau restaurarea firii» vorbește adeseori Sf. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, Filocalia II, p. 120 ș. u.

55. Celor care «au căutat-o cu stăruință», cum zice același Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, 59, *c. op. cit., p. 310* ș. u.

56. In. 14, 17.

aproape ne sileşte în marea Lui iubire de oameni să le primim, ori de câte ori încercăm, fără să izbutim însă, să îndepărtăm binefacerile Sale.

Iată, deci, cât e de mare darul învierii! Căci nu stă în puterea noastră nici să ne naştem, nici ca, după ce am murit, să înviem sau să rămânem tot morţi. Cât despre ceea ce stă în puterea voinţei omeneşti, adică alegerea binelui, iertarea greşelilor aproapelui, bunătatea deprinderilor, curăţenia sufletului, privirea spre Dumnezeu, răsplata pentru astfel de fapte formează cea mai deplină fericire pentru om. Căci stă în puterea noastră să le îndeplinim ori să le ocolim, iar dacă le dorim, atunci vrednici suntem să şi luăm plata după această dorinţă. Dar dacă sufletul nostru nu doreşte o asemenea fericire — şi fără să vrem noi, nimeni nu ne poate sili să dorim sau să urâm ceva —, atunci cu ce drept am putea cere să gustăm din ea? Şi aceasta pentru încă o pricină: atunci când S-a făcut ca un «prim născut între cei morţi» [57], Mântuitorul — El singur — a slobozit firea omenească din stricăciune, iar când a intrat în Sfânta Sfintelor, «ca un înainte-mergător» [58], a scos sufletul din fărădelegi, omorând păcatul, împăcând pe om cu Dumnezeu, surpând zidul vrajbei [59] şi sfinţindu-Se chiar şi pe Sine pentru ca, la rândul nostru, şi noi să fim sfinţiţi întru adevăr [60]. Urmează de aici că pe bună dreptate numai aceia se vor slobozi din fărădelegi şi din stricăciune, care, ca oameni, îşi schimbă firea şi străduinţele după cele ale Mântuitorului şi care preamăresc întruparea şi patima Domnului, plecându-se poruncilor Lui şi voind numai ceea ce vrea El.

Cei ce nu s-au botezat au numai primul din aceste lucruri, al doilea nu. Şi anume, au firea omenească la fel cu cei botezaţi, în schimb le lipseşte credinţa în mântuirea adusă de Mântuitorul şi părtăşia aceluiaşi gând şi aceleiaşi inimi

57. Col. 1, 18.
58. Evr. 6, 20.
59. Efes. 2, 14.
60. In. 17, 19.

omenești [54]. Or, așa ceva nu poate fi decât un dar al lui Dumnezeu. Căci după cum ne-a zidit fără voia noastră, tot așa ne și învie fără să ceară ajutorul nostru. Dar ca să împărățim împreună cu Hristos, să-L vedem față către față și să ne unim cu El, acestea trebuie să formeze plăcerea strădaniilor noastre. Căci o astfel de bucurie n-o dă Dumnezeu decât celor care au voit-o, au iubit-o și au dorit-o fierbinte [55]. În fața unui lucru împlinit numai aceia care l-au dorit fierbinte se și pot bucura de-ajuns. Cei ce n-au dorit așa ceva nici nu pot gusta astfel de bucurii, căci cum te-ai putea bucura și îndulci de un lucru împlinit, dacă nu i-ai fi simțit nevoia atunci când nu-l aveai? Întocmai așa e și în viața duhovnicească: nu poți dori și nici nu poți căuta să o urmezi dacă n-ai fost în stare să-i vezi frumusețea, după cum spune și Scriptura despre Duhul Adevărului, că lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede și nici nu-L cunoaște [56]. Și dacă am plecat din această viață orbi și lipsiți de simțirea și puterea, care singure ne pot face să cunoaștem și să iubim pe Mântuitorul, care singure ne ajută să-L dorim și să ne putem uni cu El, atunci nu trebuie să ne mirăm de ce chiar dacă toți vor fi nemuritori, nu toți vor trăi în fericire. Căci toți se împărtășesc deopotrivă din darurile pe care Dumnezeu le face firii omenești, dar de răsplata ce împodobește sforțarea fiecărui suflet nu se vor învrednici decât cei ce au urmat lui Dumnezeu cu evlavie. Pricina este că Dumnezeu vrea binele tuturor fără deosebire și împarte tuturor deopotrivă binefacerile Sale, fie că acestea sfințesc vrerile, fie că înnoiesc firea cea omenească. Binefacerile cu care e împodobită firea noastră sunt primite fără voie, de toți oamenii, întrucât nu stă în puterea noastră să nu le primim, așa încât Dumnezeu ne face bine fără voia noastră și parcă

---

54. Despre «reînnoirea sau restaurarea firii» vorbește adeseori Sf. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, Filocalia II, p. 120 ș. u.

55. Celor care «au căutat-o cu stăruință», cum zice același Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, 59, *c. op. cit., p. 310* ș. u.

56. In. 14, 17.

aproape ne silește în marea Lui iubire de oameni să le primim, ori de câte ori încercăm, fără să izbutim însă, să îndepărtăm binefacerile Sale.

Iată, deci, cât e de mare darul învierii! Căci nu stă în puterea noastră nici să ne naștem, nici ca, după ce am murit, să înviem sau să rămânem tot morți. Cât despre ceea ce stă în puterea voinței omenești, adică alegerea binelui, iertarea greșelilor aproapelui, bunătatea deprinderilor, curățenia sufletului, privirea spre Dumnezeu, răsplata pentru astfel de fapte formează cea mai deplină fericire pentru om. Căci stă în puterea noastră să le îndeplinim ori să le ocolim, iar dacă le dorim, atunci vrednici suntem să și luăm plata după această dorință. Dar dacă sufletul nostru nu dorește o asemenea fericire — și fără să vrem noi, nimeni nu ne poate sili să dorim sau să urâm ceva —, atunci cu ce drept am putea cere să gustăm din ea? Și aceasta pentru încă o pricină: atunci când S-a făcut ca un «prim născut între cei morți» [57], Mântuitorul — El singur — a slobozit firea omenească din stricăciune, iar când a intrat în Sfânta Sfintelor, «ca un înainte-mergător» [58], a scos sufletul din fărădelegi, omorând păcatul, împăcând pe om cu Dumnezeu, surpând zidul vrajbei [59] și sfințindu-Se chiar și pe Sine pentru ca, la rândul nostru, și noi să fim sfințiți întru adevăr [60]. Urmează de aici că pe bună dreptate numai aceia se vor slobozi din fărădelegi și din stricăciune, care, ca oameni, își schimbă firea și străduințele după cele ale Mântuitorului și care preamăresc întruparea și patima Domnului, plecându-se poruncilor Lui și voind numai ceea ce vrea El.

Cei ce nu s-au botezat au numai primul din aceste lucruri, al doilea nu. Și anume, au firea omenească la fel cu cei botezați, în schimb le lipsește credința în mântuirea adusă de Mântuitorul și părtășia aceluiași gând și aceleiași inimi

57. Col. 1, 18.
58. Evr. 6, 20.
59. Efes. 2, 14.
60. In. 17, 19.

ca şi El. Unii ca aceştia, neavând aceeaşi voinţă cu Hristos, vor fi lipsiţi de iertarea păcatelor şi de cununa dreptăţii. Altfel, nimic nu-i opreşte să ajungă şi ei slobozi, după o altă libertate, şi nici să învie până şi cu trupul, ca unii ce au aceeaşi fire omenească cu Hristos. *Căci, de fapt, Botezul se face pricină numai a vieţii celei viitoare, nu şi a celei de acum.*

Acest dar care s-a dat oamenilor gratuit, în timp ce iertarea păcatelor şi cununile cereşti şi împărăţia cerească se dau numai acelora a căror vrere este împreună-lucrătoare cu Domnul, care îşi potrivesc viaţa de aici cu cea de dincolo, vreau să zic cu a Mirelui, ca unii care se nasc din nou pe măsura lui Adam cel nou, strălucind de frumuseţea şi de lumina pe care Botezul le-a lăsat în ei, pentru că scris este că Hristos este «împodobit cu frumuseţea mai mult decât fiii oamenilor»[61]. Unii ca aceştia ţin capul ridicat, ca nişte învingători la alergări olimpice, întrucât coroana lor este Însuşi Hristos ; deschid urechile căci aud pe Însuşi Cuvântul ; deschid ochii şi văd Soarele ; inspiră în piept căci simt pe Cel ce este miros de bună mireasmă, «mir revărsat» peste lumea aceasta[62], în sfârşit, îmbracă haina neprihănirii, căci iau parte la nunta Mirelui ceresc.

Dar cele spuse până aici ne fac să vorbim şi de alt lucru, pe care nu-l putem trece sub tăcere.

Dacă într-adevăr dorinţa după Botez, credinţa în el şi primirea lui ne fac să dobândim toate bunătăţile legate de el, iar dacă, pe de altă parte, lepădarea acestor trei lucruri înseamnă îndepărtarea de fericirea însăşi, atunci ce să zicem de aceia dintre credincioşi, care, după ce l-au primit odată, s-au lepădat de el, au părăsit credinţa ce au avut-o la început, nemaivrând să cunoască pe Hristos şi pe urmă, după ce şi-au revenit în sinea lor, se întorc din nou la Biserică, acest aşezământ sfânt ? Ar urma să-i aducem pe aceşti tră-

61. Ps. 44, 3 (ed. 1914).
62. Cânt. Cânt. 1, 3.

dători din nou la baia Botezului și să săvârșim din nou Taina, ca și când sufletele lor ar fi pierdut tot ce câștigaseră prin Sfântul Botez? Nu, ci rânduiala cere doar ca trupurile acestora să le ungem cu Sf. Mir, nimic altceva adăugând și înscriindu-i din nou în cercul celor credincioși [63]. Ce am putea spune în legătură cu acest fapt? După credința noastră, două, lucruri : mai întâi că prin Taine am primit încă un ochi sau puterea de a vedea mai limpede ; în al doilea rând, că acesta e trebuincios pentru a intra în legătură cu Dumnezeu. Dintre acestea două, apostații sau cei căzuți din credință pierd pe una, adică întrebuințarea vederii, dar păstrează pe cealaltă, îndreptățirea sau însușirea sau puterea de a vedea. Și aceasta din pricină că numai dacă vrem ne folosim de puterea simțurilor noastre. În puterea mea stă să caut soarele ori să închid ochii în fața luminii, pe câtă vreme a scoate ochiul și a nimici cu totul această minunată lucrare, acest lucru nu mai ține de puterea mea. Și dacă nu putem nimici nici măcar una din puterile sufletești cu care ne-a înzestrat firea, atunci cu atât mai puțin am putea să nimicim unele ca acelea cu care Însuși Dumnezeu ne-a înzestrat [64] atunci când ne-a adus din nou la viață. Dar și gândul lăuntric care ne conduce, adică autonomia noastră, pe care Botezul o înnoiește și-i dă o nouă orânduială — fie că-i vorba de o libertate a cuvântului sau a voinței, fie că-i vorba de cu totul altceva, de care ascultă toată puterea sufletului și o îndrumă spre aceeași lucrare [65] —, nici acest gând, zic, nu admite vreo schimbare sau vreo altă silă străină, pentru că sufletul nu-mi poate birui personalitatea, lucru pe care nu-l poate săvârși

63. Se pare că aici Cabasila a avut o scăpare. Nici ungerea cu Sf. Mir nu se repetă. În schimb, C. Armenopol prevede (P.G., 150, col. 125) că pentru readucerea la Biserică a celor eretici «e de ajuns ungerea lor cu Mir, după ce au anatematizat erezia».

64. Rom. 11, 29.

65. Puterea de conducere a sufletului omenesc (Τὸ ἡγεμονικόν, *principale cordis)*, principiu de proveniență stoică, de care vorbea adeseori și Origen *(In Canticum Canticorum I,* P.S.B. 6, p. 317).

nici Dumnezeu însuşi, fiindcă din darurile Sale Dumnezeu nu ne-a luat înapoi nici unul, cum Însuşi ne spune prin cuvântul Apostolului : «Căci darurile şi chemarea pe care ni le-a făcut Dumnezeu, nu ni le ia înapoi». El, ca noian al bunătăţii, ne vrea numai binele, pe care ni-l dăruieşte fără a aduce cea mai mică ştirbire libertăţii noastre [66].

Ei bine, aşa lucrează în noi şi Taina Botezului, dar fără a face vreo silă asupra voinţei noastre şi fără a o robi, ci, deşi stă ca o putere ascunsă în noi, totuşi nu poate opri de la rău pe cei ce stau sub puterea ei. Căci nici ochiul cel mai sănătos nu poate lumina pe cel ce vrea cu tot dinadinsul să zacă în întuneric. Că aşa stau lucrurile, ne arată credincioşii, care, după ce au primit Botezul şi toate binefacerile ce decurg din el, totuşi se lasă duşi în cea mai adâncă necredinţă şi fărădelege. Aceasta e şi pricina pentru care preotul nicicând nu botează a doua oară [67] pe cei ce ar mai avea nevoie de un astfel de Botez, dat fiindcă acestora nu li s-au retras încă darurile primite la naşterea cea de a doua. După câte ştim, unui astfel de om i se face doar Ungerea cu Sf. Mir, pntru a arăta că i se împărtăşeşte darul unei vieţi mai înduhovnicite, mai în frică de Dumnezeu şi în dragoste de El, căci în felul acesta viaţa este adusă la prima ei formă. De altfel şi Taina Sfântului Mir cu acest scop se dă, spre întărire [68]. Dar se pare că am vorbit de ajuns despre astfel de lucruri. Să mergem deci mai departe pe drumul firesc.

Se vede, aşadar, lămurit din cele spuse până aici, că cei ce s-au renăscut prin Botez trăiesc din însăşi viaţa în Hristos. Dar ce este, de fapt, *viaţa aceasta a lui Hristos ?* Vreau să zic, ce este această lucrare, prin mijlocirea căreia sufletele

---

66. Altă expresie stoică (αὐτεξούσιος,) mult discutată de Origen, P.S.B., 8, p. 188 sq.

67. Nerepetarea Botezului era un adevăr respectat de toţi. Sf. Grigorie de Nazianz îi subliniază în *Oratio XL. In Sanctum Baptisma*, P.G., 36, col. 408. A se vedea D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă III*, Bucureşti, 1978, p. 47.

68. Credem că a fost o scăpare afirmaţia lui Cabasila, potrivit căreia ereticilor care se reîntorc la Biserică li se administrează «din nou» Mirungerea.

spălate în baia Botezului se împărtășesc din însăși viața lui Hristos? Până acum încă n-am lămurit ce anume este viața lui Hristos. De altfel o întrebare de felul acesta covârșește ea însăși puterea de înțelegere a omului.

După cum zice Sf. Pavel [69], această viață este «o *putere a veacului ce va veni*», o *pregătire pentru viața cealaltă*. Și după cum, fără să ne fi apropiat de lumină nu ne putem da seama de minunata putere a ochilor și de strălucirea culorilor și după cum dacă nu te scuturi din toropeala somnului nu poți să ai ochii ageri precum cel ce a fost treaz tot timpul, tot așa, e peste puterile noastre să cunoaștem încă de aici de jos ce sunt mădularele cele noi și puterile de care ne vom folosi numai în viața veacului viitor și, de aceea, nu le putem cunoaște frumusețea atâta vreme cât trăim aici pe pământ. Pentru a putea înțelege așa ceva ar trebui să avem alături o frumusețe asemănătoare și o lumină înrudită.

În fond, noi suntem mădulare ale lui Hristos, în aceasta constă roada Botezului. Dar nici strălucirea, nici armonia dintre mădulare nu se pot închipui fără cap. Căci dacă am tăia legătura dintre mădulare și cap, atunci mădularele ni s-ar arăta în toată urâciunea lor și fără nici un rost. Or, cât timp trăim aici pe pământ Capul acestor mădulare stă undeva ascuns și Se va arăta abia în viața ce va veni. Atunci însă și mădularele vor străluci împreună cu Capul și vor împrăștia și ele aceeași lumină, arătându-se lămurit fiecare în parte, după cum a zis Sf. Pavel: «Voi ați murit și viața voastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu; când însă Hristos, Care este viața voastră, Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El, vă veți arăta întru mărire» [70]. La fel zicea și fericitul Ioan: «Încă nu s-a arătat lămurit ce suntem, dar când se va arăta Domnul, atunci se va vedea că suntem și noi la fel cu El» [71]. De aceea, în viața de acum, noi nu putem înțelege cum vom

69. Evr. 6, 5.
70. Col. 3, 3—4.
71. I In. 3, 2.

trăi dincolo şi nici cum vor vieţui sfinţii, dar în cea mai mare parte, ei au mărturisit cu toţii că nici ei nu ştiu sau că şi ei cunosc cel mult «ca prin oglindă, în ghicitură, în parte», iar puţinul ce se poate cunoaşte nu se poate lămuri în cuvinte. Fireşte că cei curaţi la inimă cunosc ceva mai mult din tainele viitoare [72], mai bine-zis simt cumva, dar nici ei nu găsesc cuvântul sau vorba potrivită ca să arate şi altora ce este această taină mare a vieţii viitoare. Cam aşa ceva va fi auzit şi Apostolul, când a fost răpit până la al treilea cer: «Auzit-am cuvinte nespuse, pe care nici nu-i este îngăduit omului a le grăi» [73].

Ceea ce nu se poate cunoaşte şi spune despre viaţa aceea — care nu este decât înfăţişarea unor lucruri nevăzute — este în primul rând îndrăzneala celor ce s-au apropiat de Botez, apoi îndreptarea vieţii celor ce au primit baia naşterii din nou şi s-au arătat astfel vrednici de numele lor (de creştini) şi, în sfârşit, puterea lor mai presus de fire, care biruieşte chiar şi legile omeneşti. Căci toate aceste lucruri nu pot fi atribuite nici înţelepciunii omului, nici strădaniilor lui, nici naşterii şi nici altui factor omenesc.

Puterea pe care ne-o dă Botezul. Pilda mucenicilor

Sufletul celor ce s-au botezat ajunge să înfrunte răutăţi atât de mari încât oamenii cu greu şi le pot închipui, ba nici trupul nu se mai sperie de un asemenea curaj, ci suferă atâtea chinuri câte a vrut sufletul. Cu toate acestea ştim că puterea de răbdare a sufletului şi a trupului nu-i fără margini şi că nici unul şi nici celălalt nu sunt în stare să stea cu tărie în faţa oricăror suferinţe, de aceea, după ce din multele încercări au putut birui măcar pe unele, trupul a murit, iar sufletul a zburat. În schimb, trupurile şi sufletele Sfinţilor nimic nu le-a putut zdruncina, căci oricâte feluri de

72. I Cor. 13, 12.
73. II Cor. 12, 4.

munci și de chinuri a putut plăsmui împotriva lor mintea omenească, ei pe toate le-au suferit și le-au biruit cu răbdare, ba mai degrabă — și aceasta este nemaipomenit — pe ei nici măcar nu i-a durut și nici n-au suferit deloc. Căci ei n-au disprețuit viața omenească cu gândul că vor fi din greu răsplătiți, nici nu s-au gândit că vor apuca o viață mai fericită și nici pe unul nu i-a îndemnat mintea sau judecata să sufere ei astfel de chinuri și încă fără voie, cum suferă bolnavii pe doctor când îl văd cu fierul înroșit și cu cuțitul ce taie rănile, nu, ci — lucru straniu! — le erau dragi rănile, ardeau de dorul de-a suferi, se duceau bucuroși la moartea cea dorită, fără a nădăjdui nimic altceva mai bun. Unii din ei porneau de bunăvoie spre ascuțișul sabiei, spre schingiuiri și spre moarte, iar după ce le gustau o dată, le doreau și mai fierbinte. Alții mai bucuros au ales să îndure toată viața cele mai grele batjocuri și suferințe, să trăiască lipsiți de orice tihnă și în loc de hrană mai bucuros ar fi vrut să moară în fiecare zi. Până și trupul urma acestei încercări și da și el partea sa de ajutor, luptând chiar contra legilor sale firești. Și creștini de felul acestora n-au fost numai doi sau trei sau douăzeci și nici numai bărbați sau oameni în puterea vârstei, ci au fost zeci și sute de mii, într-un număr nesfârșit și de orice vârste.

Și aceasta se vede mai ales din *pilda mucenicilor*. Fie că aceștia s-au numărat în ceata celor ce au suferit înainte de prigoanele propriu-zise, fie că au dobândit viața cea adevărată de la Hristos tocmai în timpul acestor prigoane, acești mucenici mărturiseau toți deopotrivă credința în Hristos înaintea celor ce-i prigoneau, chemau numele Domnului și strigau că doresc moartea, chemând într-un singur glas asupra lor pe călăi, ca asupra a nu știu ce pradă bună, și bărbați și femei și fete și copii, oameni de toate stările și de toate vârstele. Și mai trebuie adăugat că nu în deșert am zis că mucenicii s-au ales din toate stările omenești, căci în fața luptelor și a suferințelor, omul obișnuit cu o viață molatică nu se va purta la fel cu cel ce-și câștigă traiul în sudoarea

frunţii, după cum nici ostaşul, nici curteanul nu se vor uita cu acelaşi ochi la luciul sabiei şi la moarte.

Or, mucenicilor nimic n-a fost în stare să le scadă curajul minunat sau să-i oprească de a ajunge toţi unul ca şi altul, la cel mai înalt grad de înţelepciune [74], pentru că pe ei una şi aceeaşi putere i-a plăsmuit şi le-a dat viaţă, încât au ajuns cu toţii la cel mai înalt grad de desăvârşire, iar Binele (suprem) l-au cunoscut şi l-au îndrăgit cu mult mai mult decât s-ar putea înţelege în chip firesc. Atât de mult, încât de dragul acestui Bine şi-au dispreţuit chiar viaţa lor. Până şi femei ce jucaseră în teatrele păgâneşti şi bărbaţi ce duseseră o viaţă destrăbălată, un şir nesfârşit de astfel de oameni, au primit cu toţii cuvântul mântuirii celei de obşte, şi-au schimbat viaţa, au renăscut, şi-au schimbat dintr-odată felul de a trăi după pilda chipului celui prea frumos, încât parcă toată lumea şi-ar fi schimbat masca.

S-a întâmplat ca până şi unii oameni care nu primiseră încă Botezul să se prindă în hora acestor mucenici. Pe aceştia neputându-i Biserica boteza în apele sale, i-a botezat Însuşi Mirele Bisericii [75]. Pentru mulţi dintre mucenici Domnul a trimis nori din cer [76] sau a făcut să ţâşnească dintr-o dată apă din pământ spre a-i putea boteza. Pe cei mai mulţi însă îi va naşte a doua oară în chip cu totul nevăzut, căci dacă unele mădulare ale Bisericii, Pavel sau oricare altul, împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos [77], atunci nu-i nici o mirare dacă locul Bisericii îl ţine Însuşi Capul ei. Căci dacă se pare că unele din mădulare stau capului într-ajutor, atunci cu cât mai vârtos nu va adăuga de la sine Capul, de va lipsi

74. Din bogata literatură encomiastic-ascetică, potrivit căreia martiriul, iar mai târziu monahismul erau socotite «adevărata filosofie», amintim pe Origen, *Exortaţie la martiriu*, 34 (P.S.B. 8, p. 379); Sf. Grigorie de Nazianz, *Oratio* XV. *In Machabaeorum laudem*, P.G., 35, col. 913; I. Rămrueanu, *Actele martirice*, în P.S.B. 11, p. 98.

75. E vorba de «botezul sângelui».

76. În chip legendar se relatează (*Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxelles, 1900, p. 193) despre Porfir că a fost botezat cu apă din nori, Grigorie de Nazianz, *Oratio* XXXIX, Migne P.G., 36, 356.

77. Col. 1, 24.

ceva mădularelor? Dar cred că am spus aici destule. Să ne întoarcem în locul de unde am plecat.

N-ar mai avea nici un rost să arătăm că puterea prin care mucenicii au dobândit atâta îndrăzneală în luptă sau au alergat cu atâta grabă la moarte și prin care au ajuns să ducă la bun sfârșit ceea ce au început, o asemenea putere ar fi izvorât doar din firea omului. De aceea suntem siliți să spunem că toate lucrările acestea sunt un rod al Sfântului Botez. Rămâne acum să vedem în ce chip poate lucra Botezul asemenea roade.

În ce chip lucrează Botezul asupra noastră

Se înțelege de la sine că toate suferințele și muncile acestea creștinii le primeau cu dragoste, fiindcă numai cine a fost rănit și fermecat în inima sa de dragostea lui Hristos [78] a putut ajunge la o stare atât de neașteptată. Și oare dragostea aceasta de ce era pricinuită? Ce simțeau ei în timpul suferințelor de le erau așa de dragi și de unde aveau ei atâta foc în sufletele lor? La aceste întrebări vrem să răspundem acum.

În primul rând, se știe că numai dacă ajungem să cunoaștem un lucru, începem să-l și iubim. Cunoașterea naște dragoste, pentru că înainte de a cunoaște frumusețea unui lucru nu putem să-l îndrăgim. Iar întrucât această cunoaștere este câteodată mai desăvârșită, iar altădată mai puțin desăvârșită, se înțelege că și puterea dragostei este diferită. Când cunoaștem în toată deplinătatea binele și frumosul, atunci îl și iubim cu toată căldura și cu toată puterea ce i se cade; ceea ce însă nu cunoaștem pe deplin, aceea nici nu putem îndrăgi aproape deloc. Or, se poate vedea fără cea mai mică îndoială că Botezul sădește în sufletele credincioșilor

78. În text: τὰ χριστοῦ φίλτρα . Am vorbit în introducere despre această «dragoste fermecătoare» de care ni se vorbește în Cântarea Cântărilor. Termenul φίλτρον (Liebestrank) e pomenit și de Origen, *Exortație la martiriu*, 27 (P.S.B. 8, p. 372—3), dar pare a fi fost popularizat de Teodoret, *Interpretatio in Ps. 118, 165*, Migne P.G. 80, 185, 3, p. 432 și de Sf. Simeon Noul Teolog, *Cele o sută de capete teologice și practice I*, 35 Filocalia 6, 71).

o anumită cunoaştere şi presimţire a lui Dumnezeu, îi face să cunoască Bunătatea în toată plinătatea ei, să-I simtă pretutindeni strălucirea şi să soarbă din frumuseţea ei fără încetare. Într-un fel oarecare putem spune că din experienţa vieţii lor, unii oameni cunosc lucrurile în chip mai desăvârşit decât dacă le-ar fi auzit de la vreun dascăl. Căci cunoaşterea omenească este de două feluri: una e câştigată din auzite, de la dascăli, iar a doua este aceea pe care o învăţăm din păţaniile noastre personale. Primul fel de cunoaştere nu ne duce până acolo încât să pipăim lucrurile chiar cu degetele noastre, ci cel mult ajungem ca prin mijlocirea cuvintelor să vedem doar imaginea lucrurilor, iar nu lucrul însuşi în fiinţa lui. Or, în întreaga lume nu poţi afla două lucruri la fel, aşa încât unul să poată fi folosit ca o imagine a celuilalt.

În acelaşi timp însă, *cunoaşterea prin noi înşine sau din trăire ne duce până acolo încât să putem pune mâna chiar pe lucrul la care ne gândim şi în felul acesta însăşi forma lucrului se întipăreşte în sufletul nostru şi trezeşte în noi dorul după el, deoarece toată frumuseţea acelui lucru se vede în oglinda sufletului* [79].

În primul fel de cunoaştere faptele ni se arată lipsite de orice formă. Abia ne alegem cu o imagine ştearsă şi nelămurită faţă de alte multe fapte, cu care el mai vine în atingere şi atunci tot dorul nostru de a le cunoaşte nu se leagă decât de această imagine palidă. Aşa stând lucrurile, noi nu iubim acele fapte fiindcă ne-ar fi dragi şi nici ele nu ne ţin legaţi pe cât s-ar putea, din pricina foarte uşor de înţeles că noi nu am ajuns să le gustăm aproape deloc. Căci, pe cât e de mare deosebirea între lucruri şi imaginea sub care ni se întipăresc ele în suflete, pe atât e de mare şi dragostea noastră pentru ele. Şi atunci, dacă dragostea pentru Mântuitorul lumii nu trezeşte în sufletele noastre nimic nou şi supra-

79. ἐπιθυμία = dorinţa n-are aici numai întrebuinţarea obişnuită (Platon, *Protagoras*, p. 318, ed. Noica), ci şi cea de presimţire a veşniciei, cum a înţeles Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre suflet şi înviere*, P.G., 46, col. 16 ş. u.

firesc, aceasta înseamnă că şi noi abia dacă am ajuns să-L «cunoaştem» pe Domnul din ceea ce spun alţii despre El. Or, cum am putea noi cunoaşte în toată adâncimea pe Acela, cu Care nimic nu se mai poate asemăna şi Care n-are nici o legătură cu nici un lucru din această lume, şi cum să putem cunoaşte toată strălucirea bunătăţii Lui, pe care s-o îndrăgim cu un dor aşa de mare ca şi această bunătate însăşi ? [80]. Dimpotrivă, aceia care au simţit pentru Domnul o dragoste atât de mare încât ea întrecea chiar puterile firii şi ducea pe om să săvârşească fapte care întrec orice închipuire omenească, pe unii ca aceştia i-a rănit în suflet Însuşi Mirele cel Ceresc şi le-a pus în privire o scânteie din însăşi strălucirea Sa dumnezeiască.

E limpede că adâncimea rănii arată cât e de mare ascuţişul lăncii, iar flacăra dorinţei ne duce cu gândul la Cel care a rănit sufletul unui astfel de creştin [81]. Într-atât este şi Noul Testament mai desăvârşit decât cel Vechi, întrucât în vremea Legii celei vechi Dumnezeu a ajuns să fie cunoscut numai prin învăţătura oamenilor, pe câtă vreme astăzi Însuşi Hristos este de faţă şi întăreşte sufletele oamenilor, înnoindu-le cu puterea Sa. Căci numai prin mijlocirea cuvântului, a învăţăturii şi a legilor, omul nu poate ajunge la ţinta sa cea adevărată. Dacă predica ar fi fost de ajuns, n-ar mai fi fost necesare faptele, şi încă fapte mai presus de fire, după cum n-ar mai fi fost nevoie nici ca Dumnezeu să se întrupeze, să se răstignească şi să moară.

Adevărul acesta ni s-a arătat lămurit de la începutul creştinismului prin credinţa părinţilor noştri şi prin viaţa Apostolilor. Bucuroşi că au primit învăţătura creştină chiar din gura Mântuitorului şi că I-au fost martori la toate, şi la darurile pe care le-a revărsat peste oameni şi la câte a suferit pentru ei şi la moartea Sa, la înviere şi la înălţarea la Ceruri, cei

80. O întrebare similară a formulat şi Sf. Grigorie de Nyssa în *Omilia IV la Cântarea Cântărilor* (trad. rom. prof. D. Stăniloae, în P.S.B., 29, p. 168).

81. Ideea similară la Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică* XV : πρός τὰ γινόμενα βλέποντες τὴν τοῦ εὐεργοῦντος αναλογιζόμεσα φύσιν. Prima formulare pare a fi fost făcută de Origen, Migne P.G., 13, col. 83—84.

dintâi creştini de nici una din întâmplările acestea nu s-au mirat şi n-au văzut ceva nou, ceva peste fire, ceva mai măreţ sau ceva mai bun decât în Vechiul Testament, până când nu s-au botezat. Când însă au ajuns să primească Botezul şi Duhul cel Mângâietor a ajuns să Se reverse în sufletele lor, atunci ei au devenit alţi oameni, oameni noi, însufleţiţi de viaţă nouă, şi, pildă făcându-se unii altora, au început să aprindă flacăra dragostei de Hristos atât în sufletele lor, cât şi în ale altora. Cu toate că viaţa de până atunci li s-a desfăşurat în apropierea Soarelui de a Cărui viaţă şi cuvânt se făcuseră părtaşi, în schimb ploaia binefăcătoare a razelor Lui încă n-au primit-o, pentru că încă nu primiseră Botezul[82]. Tot aşa a pregătit Dumnezeu pe toţi sfinţii care, o dată ce L-au cunoscut, L-au şi iubit, nu numai mângâindu-se cu vorbe, ci prin puterea Botezului schimbându-şi chiar viaţa. El este Iisus pe Care-L iubesc şi Care îi plăsmuieşte din nou şi le orânduieşte viaţa, smulgându-le inima de piatră şi înlocuindu-le-o cu una de carne, simţitoare[83], după cum spune şi Sf. Pavel că vor vedea de acum scris cuvântul «nu pe table de piatră, ci pe table de carne, ale inimii»[84] şi Cel ce scrie aici nu mai scrie numai poruncile, ci Se întipăreşte în noi El însuşi cu toată fiinţa Lui. Acest adevăr l-au mărturisit prin viaţa lor o mulţime nesfârşită de sfinţi *, care, neputând să cunoască adevărul prin învăţătură omenească şi nici să înţeleagă din minuni puterea Celui ce a fost binevestit în lume, au ajuns să devină creştini desăvârşiţi din clipa în care au primit Botezul.

Astfel, în vremurile când legea lui Hristos ajunsese să cuprindă aproape toată lumea, pe când glasul propovăduitorilor se auzea la cât mai multe din popoarele lumii, când luptele muceniceşti ridicaseră peste tot trofee mai strălucitoare Dumnezeirii celei adevărate decât însăşi vestirea cuvântului, în acele vremuri, zic, fericitul Porfirie, cu toate că

82. Ideea similară şi la Sf. Grigorie de Nazianz, *Oratio* XXXIV.
83. Iez. 11, 19; Ps. 50, 12.
84. II Cor. 3, 3.
* La fel la Diadoh al Foticeii, care vorbeşte peste tot de «trăire», de «experienţă», *Filocalia I*, p. 338.

fusese martor la mii de predici creștine, ca și la biruințele și minunile făcute de vestitorii Evangheliei, rămânea cu toate acestea în rătăcire, iar minciuna o punea cu mult mai presus decât adevărul. Dar îndată ce s-a botezat — cu toate că s-a botezat în bătaie de joc[85] —, nu numai că s-a făcut în grabă creștin, dar s-a înșiruit îndată în hora mucenicilor. Fiind comediant de meserie, își luase îndrăzneala ca în fața lumii, pe scena teatrului, să-și bată joc de Taina Botezului, făcându-i pe toți să râdă; de aceea, acolo pe scena teatrului, s-a scufundat într-un vas cu apă, chemând asupra lui ajutorul Sfintei Treimi. Cu toate că unii din privitorii care erau de față la această priveliște au început să râdă, totuși pentru comediant nu mai era de râs și nici batjocura ce-o făcuse nu se mai prindea și nu mai înveselea pe nimeni, căci ceea ce săvârșise el era într-adevăr o naștere și o plăsmuire din nou, o Taină în toată regula. Când a ieșit omul din apa Botezului nu mai era comediant, ci era suflet de mucenic, un trup întărit parcă cine știe de când într-o nouă filosofie și în suferințe, o limbă care nu mai stârnea râsul lumii, ci îndârjirea tiranului. Și iată așa s-a întâmplat cu acela care o viață întreagă a fost numai comediant, iar dragostea lui pentru Hristos a fost așa de mare, încât după chinuri groaznice a ajuns să moară răzând de bucurie, ca să nu mai trădeze nici cu buzele pe Cel pe Care-L iubea atât de mult.

Tot în același fel a ajuns să îndrăgească și să cunoască pe Hristos și sfântul Gelasie[86]. Se pare că la început el nu-și ducea viața decât atacând cu ură și cu dușmănie legea creștină. Din clipa, însă, în care Hristos cel prigonit îi deschise

85. *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol* cunoaște doi «mimi» cu acest nume: unul pe vremea lui Iulian Apostatul, cinstit la 5 sept., care «se botează» singur pe scenă, al doilea la 4 nov. care e botezat de alții, sub Aurelian. Cabasila combină datele din amândoi. A se vedea despre el în *Martirologiul* grec la data de 15 sept. În românește de pildă, *Viețile Sfinților*, editura Mânăstirii Neamț, 1807, p. 137.

86. Martirizat la data de 27 februarie 297, sub Diocletian, cum ne spune *Chronicon Paschale* (P.G., 92, col. 684—685).

ochiul sufletului şi-i arătă mărirea Sa, din acel ceas a înmărmurit în faţa frumuseţii ei atât de mari şi şi-a schimbat cu totul cugetul şi în locul duhului de ură de la început a dat loc unei iubiri nesfârşite. Şi, într-adevăr, dragostea aceea era o răpire în duh[87], fiindcă pe cei care s-au agăţat cu toată fiinţa de El, Hristos îi duce până dincolo de marginile firii. La acest adevăr se gândea Proorocul când zicea : «mulţi se vor răpi cu duhul când Te vor vedea», iar, privind parcă peste veacuri la Crucea şi moartea lui Hristos, acelaşi Prooroc zicea : «pe cât se vor răpi în duh când Te vor vedea, pe atât va fi dispreţuită frumuseţea Ta de toţi fiii oamenilor»[88].

Aşijderea şi vrednicul Ardalion[89] s-a botezat şi el în glumă ca să facă privelişte celor de faţă prin aceea că juca rolul unui mucenic creştin pe scena teatrului. El era meşter în a stârni râsul şi în a face toate plăcerile celor dornici de glume şi desfătări. Or, el n-a primit Botezul numai prin aceea că a închipuit prin scufundarea sa icoana morţii lui Hristos, ci prin aceea că a suferit-o în trupul său. El şi-a pus în gând să imite buna mărturisire a mucenicilor şi, de aceea, comediant cum era, a cerut prietenilor săi să-l spânzure gol pe lemn. Când a ajuns însă să spună vorbele spuse de Hristos pe cruce şi s-arate oamenilor cum a simţit Acela durerea rănilor, dintr-o dată fiinţa lui s-a schimbat, sufletul a început să simtă ce-i spuneau buzele, iar cu cugetul a ajuns să creadă tot ce săvârşea cu mădularele, ajungând să fie într-adevăr ceea ce voia s-arate : creştin. Şi aşa s-a întâmplat că, pe urma rănilor primite prin meşteşugul teatrului şi a graiului născocit atunci, şi anume pentru că a zis în batjocură că îi este drag de Hristos, a ajuns într-adevăr să-L iu-

---

87. În text ἔκστασις ὁ ἔρως ἐκεῖνος — răpire în duh (era) dragostea aceea, ceva ca extazul platonic, dar, desigur, mult deosebit.

88. Is. 52, 14 (citare liberă).

89. A se vedea la 14 aprilie, după *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol*. Canonul 54 Trulan va osândi pe «mimi», Milaş, *Canoanele* I, 2, Arad, 1931, p. 419.

bească cu o dragoste care a trecut de la gură ca un foc și i-a aprins inima.

[De obicei binele vine la gură când prisosește în inimă[90].] La Ardalion tocmai dimpotrivă: comoara bunătății s-a revărsat de la gură la inimă. O, cât e de negrăită puterea lui Hristos! Căci, fără să-i fi arătat măcar cununa răsplătirii și fără chiar să-l fi atras cu unele nădejdi într-o viață mai bună, Domnul l-a câștigat și l-a lipit de Sine numai prin aceea că I-a imitat rănile și înjosirile în așa grad, încât a început să creadă lucruri pe care înainte numai auzindu-le, s-ar fi supărat. Dintr-o dată Domnul l-a smuls din obișnuințele cu care timpul l-a legat așa de strâns, i-a schimbat cugetul chiar pe dos de cum fusese și din omul cel mai înrăit și mai stricat, îl face cel mai bun dintre toți. Căci ce poate fi doar mai urât lucru decât un comediant și ce poate fi mai înțelept decât un mucenic[91]? Sau ce legătură poate fi între ei amândoi? Și în chip firesc, cum s-ar putea ca din răni și fărădelegi să se nască dragostea creștină? Și cum am putea noi îmblânzi și schimba pe un păgân întărâtat tocmai cu aceleași mijloace care și pe un credincios l-ar face să se îndepărteze de creștinism? Căci cine oare, având în față mulțimea de suferințe ce-i va da viitorul, va putea să-l obișnuiască cu iubirea pe omul care o viață întreagă a fost numai ură, iar pe un dușman și prigonitor, cine l-ar putea schimba în felul acesta în prieten și ucenic?

Se vede, așadar, că în astfel de lucruri, lămurirea minții a fost cu totul neputincioasă, de aceea vom spune că întreaga schimbare a săvârșit-o numai lucrarea tainică a Botezului. Doar Ardalion auzise deja vestirea Legii celei mântuitoare, ba încă fusese și martor la multe minuni, fiindcă pe destui mucenici i-a văzut făcând mărturisiri de credință și cu toate acestea parcă stătea tot mai orbit și mai cu ură față de lu-

90. Mt. 12, 34; Lc. 6, 45; In. 7, 38.

91. Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia XVII*, 10, trad. C. Iordăchescu, Chișinău, 1932, p. 117; «adevărații filozofi sunt cei stăpâniți de puterea divină».

mina credinței, până ce a ajuns să se boteze, primind asupră-și urmele rănilor[92] lui Hristos, și până ce a ajuns să mărturisească adevărata credință. Căci acesta și este unul din roadele Botezului: a-L urma pe Hristos, mărturisindu-L și în fața lui Pilat și stând tare până la cruce și până la moarte. Se înțelege că pe Hristos îl putem urma și numai dacă stăm de față la lucrarea și la închipuirea mișcărilor din sfintele slujbe, dar pe urmele Lui pășim cu adevărat abia când dovedim la vremea potrivită că suntem în stare a pune la încercare prin fapte credința noastră, biruind orice primejdii.

Mulți au fost cei care au căutat, de-a lungul vremilor, un leac pentru bolile de care suferă omenirea, dar numai moartea lui Hristos a fost în stare să ne-aducă viața și sănătatea cea adevărată. De aceea, dacă vrem să ne naștem din nou sau dacă vrem să trăim această viață fericită și să ne îngrijim să ne refacem sănătatea, atunci n-avem decât să luăm acest leac[93] adus de Hristos și, pe cât ne stă în putere să mărturisim credința în El, să ne supunem suferinței și să răbdăm moartea. Aceasta este puterea pe care ne-o dă Legea cea nouă. În acest chip se naște din nou creștinul și ajunge la înțelepciunea cea adevărată, mânat de dorul săvârșirii binelui, păstrând credința neclintită, după ce a câștigat această credință nu prin puterea de înțelegere a minții, și schimbând viața nu prin asprimea poruncilor, ci, prin puterea lui Dumnezeu, primindu-le și pe una și pe cealaltă, și modelându-le după chipul cel fericit al lui Hristos «căci împărăția lui Dumnezeu nu stă, zice Apostolul, în cuvinte, ci în puterea faptelor»[94], iar «cuvântul crucii pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu»[95].

92. În text «στίγματα».
93. φάρμακον.
94. I Cor. 4, 20.
95. I. Cor. I, 18; Rom. 7, 14.

Botezul ne face să înțelegem ce înseamnă să iubim pe Dumnezeu

Pentru aceea și este duhovnicească legea aceasta, fiindcă și duhul nostru se supune, pe câtă vreme cea veche este o lege a literei, întrucât puterea ei stă în cuvânt, ceea ce și face ca ea să fie doar o umbră și închipuire a celei noi[96], care este lucrare și adevăr. Față de lucruri, litera și cuvântul nu sunt decât niște semne. Or, înainte de împlinirea lor, Dumnezeu a făgăduit aceste lucruri încă din vremuri depărtate prin graiul proorocilor : «Voi face un legământ nou, nu ca acela pe care l-am încheiat cu părinții lor» [97]. Și anume în ce fel ? Ne spune tot Proorocul : «Iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel și a lui Iuda : voi pune legea Mea înlăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie» [98]. Și aceasta, sigur, nu înțelegându-se că e vorba de trimișii Mei, ci prin Mine însumi : «nimeni nu va mai ajunge să învețe pe fratele sau pe aproapele său, zicându-le : «caută de cunoaște pe Domnul», ci ei înșiși Mă vor cunoaște toți, de la cel mai mic până la cel mai mare» [99]. Când a ajuns să cunoască acest lucru, David proorocul lasă să-i scape de pe buze aceste fericite cuvinte : «Am cunoscut că mare este Domnul» [100], vrând adică să spună că prin trăirea vieții mele, iar nu auzind de la alții, am ajuns să cunosc așa ceva ; de aceea ne și îndeamnă să facem și noi tot așa, zicând : «Gustați și vedeți, că bun este Domnul» [101]. Deci, cu toate că I-a cântat bunătatea pe toate strunele, Proorocul crede că cuvintele sunt neputincioase spre a-L cunoaște pe Domnul, de aceea îi trimite pe ascultătorii săi să trăiască ei înșiși această cunoaștere.

O astfel de cunoaștere rodește Sfântul Botez în sufletele celor ce l-au primit : pe Făcător îl face cunoscut făpturii, pe

96. Evr. 10, 1.
97. Ier. 31, 31—33.
98. Ier. 31, 33.
99. Ier. 31, 34.
100. Ps. 134, 4.
101. Ps. 33, 9.

Cel ce este Însuşi Adevărul îl arată minţii, iar minţii, îi dă pe Cel ce singur e vrednic să fie dorit. *De aceea mare e dorinţa, nespus farmecul şi nesfârşită dragostea pe care le trezeşte această taină în noi,* fiindcă în ea nu mai rămâne nimic de dorit, totul e plăcut, totul se lucrează aievea în noi şi încă cu toată plinătatea. Dar să vorbim mai lămurit.

Dumnezeu a pus în adâncul sufletelor dorinţa de a atinge tot binele pe care ele îl doresc, de a cunoaşte tot adevărul pe care-l caută, bineînţeles un adevăr lipsit de rătăcire [102], căci nimeni nu se bucură când se vede înşelat, după cum nimeni nu-i vesel când se rătăceşte sau când află numai rău în loc de bine. Dar cu toată această puternică dorinţă din noi, încă nu ni s-a întâmplat să gustăm vreodată binele şi adevărul în toată curăţia. Mai mult, ceea ce socotim noi că e bine şi adevărat nu-i într-adevăr aşa cum le socotim, ci de cele mai multe ori e chiar dimpotrivă. Aşa că nici măcar nu ne-am putea închipui de ce e atât de mare puterea dragostei, adâncimea bucuriei, mrejele dorinţei după Dumnezeu şi flacăra acestei dorinţe, dacă ceea ce ar fi trebuit să ne fie drag şi să ne-aducă bucurie ar lipsi cu desăvârşire.

Într-adevăr, *ceea ce dorim noi pe pământ nu ni se împlineşte deplin nicicând şi nicăieri.* Pentru aceia, însă, care au gustat din trupul Mântuitorului, ceea ce au dorit li s-a împlinit, căci parcă şi inima omenească aşa a fost zidită dintru-nceput, mare şi largă ca un rezervor, ca să poată cuprinde într-însa pe Însuşi Dumnezeu. Aceasta este pricina pentru care nimic din cele de jos nu ne poate sătura [103], nici

---

102. Mai mult decât erosul platonic. Origen şi alţi scriitori creştini au subliniat acest «dor nespus» după cunoaşterea lui Dumnezeu prin iubire. *Contra Celsum* III, 40 trad. rom., p. 198. Sf. Vasile: *Regulile pe larg*, 2 Migne P.G., 31, col. 908. Dionisie Ps. Areop., *Despre Numele divine*, X, 1, Migne P.G., 3, 937, dar mai ales Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia* 1, 5, ed. Stăniloae, 1973, p. 100, 114, 132—158; «omul» = Biserica tainică.

103. Despre această dorinţă nesăvârşită după desăvârşire (ἐπέκτασις), pe care nimic n-o poate sătura (κόρος), au vorbit, după Origen, mai ales Părinţii capadocieni: Sf. Vasile cel Mare (P.G., 29, 398; 30, 144; 31, 398), dar mai ales Sf. Grigorie de Nyssa în *Viaţa lui Moise* şi în *Cântarea Cântărilor* (P.S.B. 29, 20, 94—95; 117, 126—7 etc.).

nu se poate pune capăt dorințelor noastre, ci veșnic rămânem însetați, ca și când nu ni s-ar împlini nici una din dorințele care ne mistuie. Toate acestea pentru că sufletul omenesc este însetat după desăvârșire, după apa cea veșnică, și atunci cum ar putea să-l sature această lume a noastră, trecătoare? La acest lucru se gândea Domnul când spunea femeii samarinence: «Oricine va bea din această apă va înseta din nou; cel ce va bea însă din apa pe care Eu îi voi da-o, acela nu va mai înseta în veac»[104]. Singură apa aceasta pune capăt dorințelor sufletului omenesc, după cum zice și Psalmistul: «Sătura-mă-voi, când se va arăta slava Ta»[105].

Dacă ochiul a fost făcut anume ca să caute lumina și să se sature de ea, iar urechea pentru sunete și toate celelalte după rostul lor, atunci dorința sufletului se împlinește numai când găsește pe Dumnezeu. Se vede că așa este sortit sufletului să nu-și afle liniștea decât în Hristos[106], căci singur El este și Binele și Adevărul și tot ceea ce poate bucura pe om. Aceasta este și pricina pentru care Dumnezeu nu ne lasă să îndrăgim ceva, căci dintru-nceput ni s-a sădit în suflete puterea de a iubi, precum și dorul de a afla bucuria și pacea, după care veșnic însetează firea noastră, fără a le putea găsi aici pe pământ, iar drept facere de bine nu ne-a vărsat în suflet altceva decât dorința de a face voia Lui și ceea ce ne dă apa înnoirii duhovnicești. Fiindcă din bunătățile acestei vieți, care nu sunt decât un joc de cuvinte mincinoase, nici una nu ne-aduce în suflet dragostea și bucuria. Pentru că până și ceea ce ne-ar părea bun, nu-i decât un mincinos idol al adevărului. Dimpotrivă, în lumea Duhului, unde nu există nici o piedică, dragostea se poate arăta în toată măreția și nespusa ei frumusețe, iar bucuria e atât de mare, încât nici nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Și

104. I In. 4, 13—14.
105. Ps. 15, 15.
106. E cunoscută afirmația similară a Fer. Augustin din prima carte din *Confessiones*, I, 1, ed. P. Knöll, Vindobonense, 1898, p. 1. N. Cabasila o putea lua fie de la Grigorie de Nyssa, fie de la Fer. Augustin.

ce-i mai important, Dumnezeu așa a rânduit lucrurile ca El să fie și dragostea și bucuria noastră. De aici, urmează, cred, că, vorbind despre măreția și măsura acestor simțiri, vorbim despre Însăși Bunătatea cea nesfârșită.

Dar să spunem ceva tocmai despre această măreție a iubirii și despre marginea nesfârșită până la care poate ea merge.

Pentru toate bunătățile pe care ni le dă, din partea noastră Dumnezeu nu cere în schimb decât dragostea. Dacă I-o dăm, El ne scapă de orice datorie cu care I-am fi fost datori. În acest caz, cum să nu fie mai însemnat decât orice lucru ceea ce, prin mijlocirea Dumnezeului Celui drept, primim ca preț egal al bunurilor celor nesfârșite? Se vede, așadar, cu toată limpezimea, că o dragoste adâncă aduce cu sine și o bucurie nesfârșită — bucuria vine doar în urma dragostei —, iar o bucurie nesfârșită numai dintr-o dragoste tot așa de mare se poate naște. Se vede că în sufletele omenești sălășluiește o minunată și nesfârșită putere de a iubi și de a se bucura, putere care intră în lucrare din clipa în care Cel bun și prea iubit este de față: aceasta este ceea ce numește Mântuitorul «bucurie deplină»[107]. De aceea și când coboară Duhul cel Sfânt în vreun suflet oarecare, printre darurile pe care le primește acela din înălțimea cerului, primul loc îl ocupă dragostea și bucuria. Căci «roada duhului este dragostea, bucuria...»[108].

Atunci când vine spre noi Duhul lui Dumnezeu întâi ne face să-I simțim prezența, iar cine simte prezența Binelui, acela ajunge să-L îndrăgească, iar în chip firesc se va și bucura de El. Pentru că și atunci când Mântuitorul S-a pogorât trupește în mijlocul oamenilor, primul lucru pe care l-a cerut a fost ca oamenii să-L cunoască[108a]. Aceasta a fost învățătura și predica Lui încă de la început. Ba, și mai mult, pentru aceasta a și ajuns să îmbrace haina omenească și spre acest

107. In. 15, 11.
108. Gal. 5, 22.
108 a. In. 17, 3.

scop a rânduit toate, «căci spre aceasta M-am născut, zice Domnul, și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul» [109]. Bineînțeles că tot El era și Adevărul, de aceea mai potrivit ar fi putut zice : «ca să mărturisesc pentru Mine». Or, tot același lucru îl face Domnul și cu cei ce s-au botezat : îi face s-aducă mărturie despre Adevăr, îi îndepărtează de bunurile cele înșelătoare, iar Binele cel adevărat îl îndeamnă să Îl descopere, cu alte cuvinte, după cum Însuși spune, El se face pe Sine cunoscut lor [110].

Se vede, așadar, din înseși lucrurile acestea că Taina Botezului este un adânc adevăr și că cei ce se botează, în felul acesta, ajung să cunoască pe Dumnezeu. Iar dacă se mai simte lipsa, aducem și mărturii mai multe și mai întăritoare din viața acelor bărbați sfinți care au adus drepte mărturii lui Dumnezeu în ce privește Botezul, apoi ne-am putea opri înainte de toate la acel Sfânt Ioan, al cărui suflet e străveziu ca o rază de soare, iar gura mai strălucitoare decât aurul (la Sf. Ioan Gură de Aur) [111]. Se cuvine să cităm aceste vorbe spuse de minunata lui limbă : «Privind ca într-o oglindă mărirea Domnului, noi ne schimbăm în Însuși chipul Lui» [112]. Dar ce înseamnă oare acest lucru ? Dacă ni s-ar fi dat puterea de a face minuni, atunci așa ceva ar fi fost mai ușor de înțeles. Or, ceea ce se petrece în noi nu-i greu de înțeles pentru cel ce are ochiul luminat al credinței. Căci din clipa în care ne-am botezat, sufletul nostru curățat prin Duhul Sfânt strălucește mai tare decât chiar lumina soarelui, iar mărirea lui Dumnezeu nu numai că o privim, ci ajungem chiar să primim și din strălucirea ei ; după cum argintul curat așezat în razele soarelui strălucește nu numai de la sine, ci și din cauza strălucirii luminii solare, tot așa și sufletul nostru, după ce s-a curățat și s-a lămurit și mai tare decât argintul, atunci primește din Însuși Duhul Sfânt o nouă rază

109. In. 18, 37.
110. In. 14, 2.
111. Exprimare laudativă la adresa Sf. Ioan Hrisostom.
112. II Cor. 3, 18.

de mărire, încât dobândeşte o strălucire proprie atât de mare, pe cât i-o poate da Duhul lui Dumnezeu».

Iar ceva mai departe: «Vrei să-ţi arăt şi mai lămurit acest lucru prin mărturiile apostolilor? N-avem decât să ne gândim la hainele Sfântului Pavel, prin a căror atingere se făceau minuni, şi la umbra Sfântului Petru care avea puteri vindecătoare [113]. Or, nici hainele şi nici umbra lor n-ar fi avut atâta putere, dacă apostolii înşişi n-ar fi purtat în ei chipul Împăratului veşnic şi dacă strălucirea lor n-ar fi împrumutat-o din mărirea Lui cea neajunsă. Căci o haină împărătească îngrozeşte şi pe un tâlhar. Şi vrei cumva să vezi cum străluceşte această lumină şi prin trupul celor botezaţi? Ne-o spune Scriptura: «aţintindu-şi privirile spre Ştefan au văzut faţa lui strălucind ca o faţă de înger» [114]. Cu toate acestea, o astfel de lumină e nimic pe lângă lumina care fulgeră din lăuntrul nostru. Căci ceea ce Moise avea pe faţă, sfinţii aveau în suflet, sigur cu mai mare strălucire la Moise, şi asta din pricină că strălucirea lui Moise era simţuală, trupească, pe când a sfinţilor era nematerialnică Şi precum ies din trupurile noastre fâşii de lumină şi se împrăştie peste obiectele din jur dându-le şi acelora din strălucirea lor, acelaşi lucru se întâmplă şi cu sufletele credincioşilor. Aceasta e pricina pentru care sufletele ce se bucură de daruri atât de mari ajung să se desfacă de pământ şi să nu mai viseze decât la cer [115]. Dar vai! Se cade cu tot dreptul să gemem cu amărăciune la gândul că, deşi moştenim un nume atât de ales, parcă nici nu înţelegem o mărire atât de mare, întrucât repede o pierdem şi ne lăsăm amăgiţi de lucruri pământeşti! Pentru că această mărire negrăită şi înfricoşată abia dacă rămâne în noi o zi-două, iar după aceea o stingem, aducând

113. Fapte 5, 15; 19, 12.

114. Fapte 6, 15. Nu-i de mirare că atât hainele Sfântului Pavel, cât şi umbra Sfântului Petru şi strălucirea feţei Sfântului Ştefan le întâlnim atât la Sf. Vasile (*Omilia despre credinţă*, P.G., 31, col. 469), cât şi la Sf. Grigorie Palama (*În apărarea isihaştilor*, ed. Meyendorff, Louvain, 1959, I, p. 177).

115. Ieş. 34, 30.

peste ea o iarnă cu groaznice vifornițe lumești, pe când razele duhovnicești le ascundem sub niște nori deși»[116].

Așadar, în apa Botezului creștinii nu culeg numai o simplă cunoaștere a lui Dumnezeu, adică o idee și o credință despre un Dumnezeu oarecare, ci această cunoaștere e mult mai desăvârșită și mai vie. Se înțelege că tot așa am lua în bătaie de joc lucrurile, dacă am crede că această lumină vârâtă în sufletul nostru de Dumnezeu ca printr-un fulger ne dă doar o cunoaștere obișnuită a lui Dumnezeu, după cum tot atât de mult am greși dacă am vedea în Botez o luminare continuă a cugetului. O asemenea lumină s-ar stinge în decurs de două-trei zile în mijlocul zgomotului și al mulțimii, în timp ce despre credință nu există om care să nu vadă că și cel mai mic fapt tot cu ea îl facem și de toate avem cunoștință : așa se explică de ce suntem noi în stare să teologhisim chiar și când suntem ocupați cu alte lucruri[117]. Mai mult încă, noi simțim că suntem în luptă cu toate pornirile noastre rele și chiar dacă nu facem tot ceea ce-i bine, știm totuși tot ce trebuie spre a ne mântui și spre a deveni înțelepți.

Se vede lămurit, deci, că dobândim cunoașterea noastră despre Dumnezeu prin legătura nemijlocită cu El, din clipa când raza dumnezeiască a atins sufletul nostru[118]. Toate obiectele și mișcările care însoțesc săvârșirea Tainei Botezului închipuie tocmai această luminare, căci toată slujba Botezului e o sărbătoare a luminilor : făclii, cântări, închinăciuni pe la icoane, arătări pline de biruință ; nimic ce n-ar

116. *Omilia VII la Epistola II către Corinteni*, Migne P.G., 61, col. 448.

117. O astfel de «teloghisire» directă, imediată, apropie pe Cabasila de Sf. Grigorie Palama, Cf. U. Neri : *La vita in Cristo*, p. 167. cu referire la *În apărarea isihaștilor* 1, 3, 42 a Sf. Grigorie Palama, ed. P. Hristou, I (Tesalonic, 1962), p. 453--454.

118. Se știe că Sf. Grigorie Palama socotea că, prin rugăciune continuă și prin trăire dreaptă, omul poate vedea în lumină, ca pe Tabor, pe Însuși Dumnezeu (*În apărarea isihaștilor* 1, 3, 24, ed. cit., p. 161, iar în românește D. Stăniloae, *Două tratate ale Sf. Grigorie Palama*, Anuarul 18, Sibiu, 1933, p. 5—70). Cabasila vede posibil acest lucru prin mijlocirea Tainelor.

fi bucurie. Până și hainele de Botez strălucesc de curăție și sunt pe potriva celor ce vor vedea lumina, iar vălul ce acoperă capul închipuie pe Duhul Sfânt, pe când forma lui anunță venirea Mângâietorului — căci e în formă de limbi de foc, sigur, pe cât se poate în același timp acoperi capul și păstra forma în care s-au botezat Apostolii încă de la începutul predicii lor. Atunci adică, s-a așezat pe o parte a trupului — și anume pe capetele fiecăruia din Apostoli se putea vedea Duh în formă de limbi de foc — tocmai spre a arăta că prin Taina aceasta ni se dă puterea de a mări pe Domnul cu limbă de foc. Căci doar rostul acestei coborâri a fost ca să binevestească și să predice, celor care nu-L cunoșteau, pe Cuvântul cel de o ființă cu El. Iar slujba unei limbi este tocmai tâlcuirea mișcărilor tainice din lăuntrul cugetului. De aceea se și zice despre Cuvânt: «Eu Te-am preamărit pe Tine, Părinte» [119], iar despre Duhul Sfânt: «și Acela Mă va preamări pe Mine» [120]. La acest lucru ne gândim, deci, când vorbim că Duhul Sfânt S-a arătat Apostolilor în chip de limbi de foc. Cât despre vălul tainic de la Botez, el ne duce cu gândul la acea minune, la acea pomenire și zi binecuvântată în care s-a făcut prima pogorâre a Duhului, pentru a ne face să înțelegem că cei ce au primit prima dată botezul Duhului Sfânt l-au trecut și asupra urmașilor lor, iar aceștia, celor de după ei și așa până azi [121]. Și sigur că acest dar nu va înceta a ni se trimite până în ziua când va veni Însuși Dătătorul lui. Atunci Domnul, după ce va îndepărta orice văl, va învrednici pe cei drepți să-L vadă în toată plinătatea, iar nu numai ca acum, când nu-L putem vedea decât în măsura ce ne lasă să vedem vălul cel gros al trupului.

119. In. 17, 4.
120. In. 15, 26.
121. Credem că E.v. Ivanka (*Sacramentalmystik*, 57 și 84) greșește când atribuie lui Cabasila confuzia că prin «hrisma» s-ar înțelege numaidecât Ungerea cu Sf. Mir. În realitate e vorba de «haina albă» în care e primit neofitul. (E. Braniște: *Liturgica specială*, Buc., 1980, p. 372—374). E interesant simbolismul descris de Cabasila.

Roada acestei cunoştinţe a lui Dumnezeu este o bucurie negrăită şi o dragoste nesfârşită. Sigur, acestor puternice simţăminte se datoresc apoi toate lucrările mari, toate faptele însemnate, precum şi orice trecere biruitoare şi plină de triumf peste orice piedici. Pe cei înarmaţi cu astfel de arme nu-i pot doborî nici greutăţile şi nici ispitele plăcerii, pentru că o bucurie ca aceea covârşeşte orice necaz; dar nici plăcerile nu pot atrage şi nici înlănţui pe cei ce se lasă stăpâniţi şi cuprinşi de o dragoste atât de mare.

Iată, dar, pe scurt care sunt roadele Botezului: ştergerea păcatelor, împăcarea omului cu Dumnezeu, sălăşluirea lui Dumnezeu în om, deschiderea ochilor sufletului în faţa razei celei dumnezeieşti, cu un cuvânt, orânduirea vieţii în aşa fel încât să privească numai spre viaţa viitoare. De aceea, când numim Botezul «o nouă naştere», o facem cu tot dreptul, fiindcă prin el răsare în sufletul credincioşilor o adevărată cunoaştere a lui Dumnezeu. Or, tocmai în aceasta constă şi viaţa cea adevărată, izvorul şi rădăcina ei, fiindcă, după cum Însuşi Mântuitorul a zis «aceasta este viaţa cea veşnică: a Te cunoaşte pe Tine, Dumnezeul cel adevărat, şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» [122]. Şi tot aşa, adresându-Se lui Dumnezeu, Solomon a zis: «A Te cunoaşte pe Tine, iată rădăcina nemuririi» [123]. Şi dacă ar mai fi necesară încă o mărturie a minţii omeneşti, *cine nu ştie că adevărata viaţă a oamenilor şi rostul ei mai înalt stă mai ales în puterea minţii şi a cunoaşterii?* Iar dacă în judecată şi în cunoaştere stă tot rostul omului [124], apoi sigur că această cunoaştere va trebui să fie cea mai desăvârşită şi mai lipsită de greşeli. Şi atunci, există oare o cunoaştere mai deplină şi mai bine ferită de greşeli decât aceea care duce la Dumnezeu, la Acela care

122. In. 17, 3.
123. Înţel. Solomon 15, 3.
124. Principiu apropiat filosofiei aristotelice (*Politica* 2, 1253): «Dintre toate fiinţele, singur omul posedă raţiunea». Tot aşa zice şi Sf. Vasile (*Comentar la psalmul* 48, trad. rom., p. 285): «Raţiunea e ceva propriu numai omului».

El însuși deschide ochiul sufletului și-l îndreaptă spre Sine? Or, tocmai aceasta este roada Botezului.

Din tot ce am spus deci până aici, se vede lămurit că Taina Botezului este începătura vieții în Hristos, că ea dă viață și trăire oamenilor și anume singura viețuire adevărată. Dacă această Taină nu lucrează în toți cei botezați aceleași roade, de aici nu urmează că avem drept s-o învinuim c-ar fi neputincioasă : greșeala stă în oamenii care nu s-au pregătit bine pentru primirea harului sau au risipit comoara. De aceea, mai curând se cade să învinovățim de acest lucru pe cei care nu se apropie de ea cu vrednicia cerută, iar nu să zicem că lucrarea Botezului e neputincioasă, câtă vreme ea este aceeași în toți și pentru toți. Căci nu mai e nici o îndoială că revărsarea aceasta de daruri nu-i nici urmarea firii omenești, nici a strădaniei personale, ci numai și numai a Botezului. Altfel cum s-ar putea admite ca aceeași putere să lumineze și în același timp să întunece, pe unii să-i facă locuitori ai cerului, iar pe alții să nu-i poată nici măcar înălța deasupra pământului? Avem drept oare să învinuim soarele și să nu-i recunoaștem strălucirea pentru că nu toți îi văd razele? (Despre aceste raze văzute numai de cei buni vom mai vorbi). Tot așa de amarnic am greși dacă am zice că luminarea dă alte roade decât o arată însuși numele.

C A R T E A   A   T R E I A

ROADELE SFÂNTULUI MIR ÎN VIAȚA DUHOVNICEASCĂ

Era lucru firesc ca înnoirea în duh și reînvierea prin Botez să pună în lucrare, cum am văzut, puteri și lucrări lăuntrice înrudite. Dar cel care le trezește la viață este Sfântul Mir. El este cel ce pune în lucrare una sau alta din puterile duhovnicești sau chiar mai multe deodată, după cât e de simțitor sufletul la lucrarea Tainei. *Ungerea cu Sf. Mir aduce aceleași roade în cei botezați ca și punerea mâinilor Apostolilor peste cei botezați de dânșii* căci prin punerea mâinilor Apostolilor, spune Sfânta Scriptură [1], Duhul Sfânt Se pogora peste cei de curând botezați. Tot așa coboară și azi Mângâietorul peste cei ce se ung cu Mir Sfânt [2].

Iată și mărturii.

Mai întâi, în timpul Legii Vechi se ungeau atât preoții cât și regii deopotrivă [3], iar dacă rânduielile Bisericii spun că și pentru ungerea de rege [3a] se folosește aceeași ungere ca și la sfințirea de preoți, adică punerea mâinilor și chemarea Duhului Sfânt, atunci trebuie să înțelegem că aceeași putere și aceeași lucrare le aduc și ungerea, și punerea mâinilor [4]. În al doilea rând, amândouă aceste lucrări folosesc același nume : când «ungere», când «împărtășire a Duhului Sfânt». Într-ade-

1. Fapte 8, 38 ; 10, 47—48.
2. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III mistagogică*, trad. rom., p. 555.
3. Ioan Cantacuzino, *Historia* 1, 41, P.G., 153, col. 280.
3 a. Ungerea împăratului cu mir nu e pomenită în Bizant înainte de sec. XII. Ioan Cantacuzino relatează că pe vremea lui ea se făcea «în semnul crucii» *(Historia*, 1, 41 Migne, 153, col. 280). Cf. Neri, *op. cit.*, p. 178.
4. Idee similară și la Teofilact de Ohrida : *In Epistolam II ad Corinthios*, 2, 21, Migne, P.G., 124, col. 812.

văr, cei mai sfinți dintre Părinții bisericești numesc hirotonia o ungere preoțească și de aceea, cred, și în rugăciunile lor adresate Domnului ei cer ca acei pe care-i sfințesc să primească pe Duhul Sfânt. De altfel, și această Taină și cealaltă sunt privite de cei ce se apropie de ele ca «o pecete a darului Duhului Sfânt», lucru pe care-l și spun în cântările din timpul slujbei [5].

Mai mult chiar, Mântuitorul de aceea se numește «Unsul Domnului» (Hristos), nu fiindcă s-a vărsat mir pe capul Lui preasfânt, ci din pricina Duhului Sfânt, cu ajutorul căruia S-a făcut ca o comoară de lucrare duhovnicească în trupul pe care și l-a luat. Și nu-și zice numai Unsul, ci chiar și Ungere : «Mir vărsat este numele Tău»[6].

Prima numire a fost la început, a doua după aceea. Până când nu se întrupase, cu alte cuvinte până când Dumnezeu nu-și așezase în trup ființa Sa, până atunci El era numai Unsul, Mesia, ascuns în Sine Însuși. Dar când Și-a îmbrăcat un trup ce a primit «toată plinătatea Dumnezeirii», cum se exprima Sfântul Ioan [7], atunci n-a mai primit «Duhul cu măsură» [8], ci l-a umput de toată comoara Lui cea duhovnicească, iar din acea clipă, turnată fiind Ungerea pe tot trupul lui, Hristos a devenit și a rămas «Ungere». Dăruirea Sa lumii : iată ce a însemnat pentru El că s-a făcut Ungere și că s-a turnat peste noi. În acest scop n-a ales un loc nou, nici n-a avut să strice sau să sară peste vreun zid de despărțire, ci luând asupra Sa tocmai ceea ce forma între noi și El «zid despărțitor» [9] n-a mai lăsat nimic între noi. Se înțelege că Dumnezeu nu era departe de noi în ceea ce privește locul — căci Unsul este de față în orice loc —, firea noastră era cea care se depărta de Dumnezeu tocmai prin aceea că se deosebea de El și nu mai avea nici o părtașie cu Domnul,

5. *Aghiasmatar*, București, 1975, p. 35.
6. Cânt. Cânt. 1, 3.
7. De fapt, Sfântul Pavel: Col. 2, 9.
8. In. 3, 34.
9. Efes. 2, 14.

cu Acela care singur era Dumnezeu, pe când firea noastră nu avea în ea nimic altceva decât omenesc.

Din clipa, însă, în care trupul omenesc s-a îndumnezeit, iar firea lui s-a unit în chip ipostatic cu Dumnezeu [10], de atunci, Aceia a Cărui deplinătate arată deja distanța de la om la Dumnezeu se face ungere, iar dezbinarea nu mai are loc, căci aceeași persoană e și dumnezeiască, și omenească; această persoană înlătură depărtarea de la om până la Dumnezeu și se face punte de legătură între amândouă firile chiar și atunci când ni s-ar părea că între ele n-ar fi nici o părtășie. După cum se întâmplă atunci când un vas de alabastru ajunge printr-o măiestrie el însuși comoară de bună-mireasmă, iar acest miros frumos nu se mai duce nici de pe partea lăuntrică și nici de pe cea de dinafară a vasului, fără să pătrundă și într-o parte și în alta, tot așa și firea noastră, după ce s-a îndumnezeit prin trupul Mântuitorului, n-a mai lăsat loc pentru nici o despărțire între Dumnezeu și neamul omenesc. De aceea, de atunci începând, nimic altceva nu ne mai poate împiedica de a ne face părtași darurile Lui, decât doar păcatele noastre.

Deoarece zidul care ne despărțea pe noi de Dumnezeu era dublu, unul datorat firii noastre, iar altul datorat cugetului celui mâncat de fărădelegi, Mântuitorul le-a stricat pe amândouă: pe unul când S-a întrupat, iar pe celălalt când S-a răstignit. Pentru că de fapt Crucea a fost aceea care a nimicit păcatul. Iată de ce, îndată după Botezul cel care închipuie și crucea și moartea Domnului, trecem la Sfântul Mir, care înseamnă tocmai împărtășirea cu Duhul Sfânt, pentru că din clipa în care s-au înlăturat cele două piedici, nimic nu mai împiedică revărsarea Duhului celui Sfânt peste tot trupul [11]. Când vorbesc așa, înțeleg cât se poate împlini în viața aceasta, căci pentru a ajunge în legătură nemijlocită

10. Expresie identică la Sfântul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, I, 3, 17, Migne, P.G. 94, col. 1069 (trad. rom., p. 247), care citează pe Sf. Grigorie de Nazianz, *La thèophanie*, Migne P.G., 36, col. 325.

11. Ioil 3, 1; Fapte 2, 17.

cu Dumnezeu, mai avem și o a treia și cea din urmă piedică : moartea ; iar muritorilor nu li se poate cere mai mult decât privirea ca în oglindă și în ghicitură [12].

Cu alte cuvinte, trei piedici stau în calea omului spre Dumnezeu : firea, păcatul și moartea. De toate aceste trei piedici Domnul îi dă omului putere să se elibereze, ba încă, chiar să se unească cu Sine, după ce le-a înlăturat pe toate una după alta : pe cea a firii prin întrupare, pe a păcatului prin răstignire, iar zidul cel din urmă, al morții celei tiranice — din care a ridicat toată firea —, prin înviere. Iată pentru ce zicea Sfântul Pavel că «dușmanul cel din urmă care va fi biruit e moartea» [13]. Și doar nu i-ar fi spus dușman, dacă nu ne-ar fi o piedică pentru viața cea adevărată, căci moștenitorii Dumnezeului celui fără de moarte trebuie să fie liberi de orice stricăciune «căci nestricăciunea n-o poate moșteni stricăciunea», după cum stă scris [14]. Iar după învierea cea de obște, a cărei pricină este chiar Mântuitorul, privirea «prin oglindă» va fi lăsată la o parte, ca și «ghicitura», iar «cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu» «față către față» [15].

Cât despre rânduielile Tainei Mirului, și ele vor să ne arate împărtășirea cu puterile Duhului celui Sfânt. Când se ajunge la ungere, atunci Însuși Hristos vine cu putere, El, în Care stă toată mântuirea și nădejdea de mai bine a oamenilor [16], El prin Care ni s-a dat să ne împărtășim din Duhul Sfânt, și, tot El, puterea prin care ne apropiem de Tatăl ceresc [17]. Sigur că la înnoirea oamenilor lucrează întreagă Sfânta Treime, însă urzitorul nemijlocit este singur Cuvântul, nu numai în vremea cât a trăit pe pământ și «S-a jerfit ca să ridice păcatele lumii» [18], ci de-atunci și până va fi lumea, atât timp cât va mai purta firea noastră omenească,

12. I Cor. 13, 12.
13. I Cor. 15, 26.
14. I Cor. 15, 50.
15. I Cor. 13, 12; Mt. 5, 8.
16. Fapte 4, 12.
17. Ef. 2, 18.
18. Evr. 9, 14; 28.

prin care ni S-a făcut Mijlocitor către Dumnezeu. «El este Acela Care prin Sine însuși curățește cugetul nostru de faptele cele moarte» [19] și tot prin El ni se dă și Duhul cel Sfânt.

Urmările ungerii cu Sfântul Mir

În vremurile mai de demult Taina Sfântului Mir împărtășea credincioșilor puterea de a vindeca, de a prooroci, de a vorbi în limbi, precum și alte daruri, care toate împărtășeau oamenilor puterea lui Hristos cea peste fire. Astfel de semne minunate erau și trebuitoare în vremurile de întemeiere a Bisericii și de întărire a religiei creștine. De altfel un dar asemănător li s-a dat pe ici pe colo și unora din creștinii din vremea noastră și de fapt până nu de mult au existat oameni care prooroceau ce se va întâmpla în viitor, alungau dracii, iar cu rugăciunile lor vindecau pe alții de boli și încă nu numai cât trăiau în această viață, ci și după moarte, pentru că puterea cea peste fire nu părăsește trupurile fericiților nici chiar după ce au murit [20].

Ceea ce însă Sfântul Mir împărtășește tuturor creștinilor de totdeauna și din orice loc sunt darurile cele atât de folositoare sufletelor : darul evlaviei și al rugăciunii, al dragostei și al înțelepciunii, precum și altele, cu toate că mulți creștini nu-și dau seama de aceasta, iar alții nu cunosc lucrarea Tainei acesteia, pe când alții, în sfârșit, se îndoiesc chiar că există un Duh Sfânt [21] din pricină că atunci când au primit această Taină erau nevârstnici și incapabili de a judeca, iar odată ajunși la vârsta priceperii, ei s-au înrăit și au orbit sufletește. Nu-i mai puțin adevărat că Duhul Sfânt împarte din darurile Sale «fiecăruia, după cum voiește» [22]. Stăpânul însă nu ne-a lipsit nicicând de binefaceri, mai ales că ne-a făgăduit să fie cu noi până la sfârșitul veacurilor [23]. Iar în rându-

19. Evr. 9, 14.
20. «În trupurile sfinților se păstra puterea divină chiar și după moarte», Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XVIII*, 16, ed. cit., p. 520—521.
21. Fapte 19, 2.
22. I Cor. 12, 11.
23. Mt. 28, 20.

iala slujbei, Sfântul Mir nu este fără rost, căci după cum iertarea păcatelor o obţinem prin baia Botezului şi după cum de la altar primim trupul lui Hristos, iar lucrările acestei Taine nu vor începe până nu se va arăta Dătătorul lor — tot aşa e firesc lucru ca creştinii să scoată din Taina Sfântului Mir toate binefacerile pe care ea le poate da şi pe care Sfântul Duh le dăruieşte din plin.

Căci cum s-ar putea ca celelalte Taine să fie lucrătoare, iar aceasta nu? Sau, după cum zice Sf. Pavel, ar fi oare cu putinţă ca Dumnezeu să fie credincios făgăduinţelor Sale [24] faţă de celelalte Taine, iar faţă de Sfântul Mir să fie mincinos? Nu se cade să dispreţuim nici pe una din Sfintele Taine, ori dacă nu, atunci le dispreţuim pe toate, pentru că una şi aceeaşi putere lucrează în toate Tainele şi pentru că puterea lor izvorăşte din aceeaşi jertfire a Mielului, din aceeaşi moarte şi din acelaşi sânge al Lui. Duhul Sfânt se dă, după vorba Sfântului Pavel, unora prin puterea de a prooroci cele viitoare, altora prin propovăduirea tainelor, ori chiar prin puterea de a vindeca bolile cu cuvântul, toate cu scopul de a lucra bine aproapelui şi de a ajuta la zidirea Bisericii [25]. Altora, dimpotrivă, li se dă darul de a se face mai bine printr-o evlavie mai puternică sau prin creşterea curăţeniei sufleteşti, prin sporirea dragostei şi a smereniei. Dacă te laşi condus de minte şi de voinţă, poţi fără îndoială s-ajungi om cuminte, să ai fapte bune, să te rogi, să iubeşti şi, peste tot s-ajungi un om virtuos; dar când eşti mânat şi de Dumnezeu, poţi cu atât mai vârtos să faci cugetul biruitor peste patimi, să câştigi dragostea de oameni, să faci dreptate şi s-ajungi să dobândeşti o astfel de înţelepciune înaltă [26]. Căci după cum unele răutăţi ca de fiară sunt sădite în cei îndrăciţi de către duhurile cele rele, tot aşa şi virtuţile cele dumnezeieşti şi peste fire ni le sădeşte Însuşi Dumnezeu. De aceea lui Pavel îi plăcea

24. Evr. 10, 23.
25. I Cor. 14, 5; 26.
26. O altă înţelepciune decât cea izvorâtă numai din dreptate omenească.

să zică despre filipeni că «îi iubea cu dragostea lui Hristos Iisus»[27] și tot la fel e scris și despre David, când Dumnezeu zice în Scriptură : «Aflat-am pe David, bărbat după inima Mea»[28], ca unul care era plin de dulceață duhovnicească, după cum și despre alți sfinți, care s-au întrecut pe ei înșiși în faptele lor.

Nu numai atât : și credința însăși este un dar al Duhului Sfânt, pe care Apostolii îl cer de la Mântuitorul, atunci când zic : «Întărește-ne credința»[29]. Ba chiar Domnul însuși se roagă să le dea Tatăl din sfințenia Sa : «Sfințește-i pe ei întru adevărul Tău»[30]. Cât despre cei ce se roagă, Domnul însuși se roagă pentru ei : «Căci singur Duhul Sfânt se roagă pentru noi cu suspine negrăite»[31], dobândindu-ne o putere de a ne ruga, care pătrunde și cerurile. Cu un cuvânt, Duhul cel Sfânt, Care Se împărtășește celor ce-L primesc, este un «Duh al înțelepciunii și al înțelegerii, al sfatului și al puterii, al bunei credințe și al celorlalte, după cum îi arată și numele»[32].

Așadar, Taina Sfântului Mir își aduce roadele sale în toți cei ce-l primesc, dar nu toți simt darurile ce se pogoară peste ei și nici nu se grăbesc toți să tragă folos din această comoară ce li se dă, și aceasta fie din pricina că, fiind nevârstnici, n-au încă puterea de a judeca, fie că atunci când primesc Taina nu dovedesc toată pregătirea și dragostea de a o primi. Cu toate acestea, unii din ei mărturisesc mai târziu cu părere de rău, cu lacrimi și printr-o viață mai bine orânduită, că primiseră harul Tainei acesteia. De aceea și Sf. Pavel spune în scrisoarea sa către Timotei : «Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine»[33], vrând parcă să ne-arate că nici harul nu slujește la nimic dacă nu ne străduim să

27. Filip. 1, 8.
28. Fapte 13, 22; I Regi 16, 13.
29. Ps. 88, 20.
30. In. 17, 17.
31. Rom. 8, 26 (ed. 1914).
32. Is. 11, 2.
33. I Tim. 4, 14.

lucrăm cu el și că și nouă ni se cere strădanie neîntreruptă și priveghere dacă vrem să scoatem pentru suflet un folos duhovnicesc din această Taină. Dacă întâlnim, deci, câte un om care se distinge prin dragostea sa, prin curățenia vieții ori printr-o minunată pildă de smerenie, de bună-cuviință ori de alte astfel de virtuți, însemnează că trebuie să vedem aici o lucrare a Sfântului Mir și să credem că darul acesta s-a dat cu prilejul împărtășirii Mirului, iar lucrarea lui s-a făcut simțită numai după aceea [34].

Tot așa trebuie să spunem și despre cei ce se pricep să proorocească viitorul cu de-amănuntul, despre cei ce vindecă lunatici și alte feluri de bolnavi fără să se folosească de vreo lucrare omenească, precum și despre cei ce săvârșesc alte lucrări minunate, toți aceștia având putere din darurile Sfintelor Taine. Căci dacă nici în clipa ungerii cu Sfântul Mir, Taina aceasta nu dă roade și nici mai târziu ea nu se face lucrătoare în sufletul credincioșilor, dându-le putere de a împlini fapte mai presus de fire, atunci ce rost are Taina ? Care ar putea fi oare puterea lucrătoare a Tainei dacă ea nu poate împărtăși credinciosului nici măcar darul pentru care se dă ? Dar să nu zicem că, dacă nu ne dă aceste daruri suprafirești, ne-ar putea da altele. Pentru că dacă nu primim ceea ce ni se făgăduiește și nici nu ni le dă Acela, după Care toată făptura tânjește, nici ceea ce preotul slujitor se roagă să primească sau care făgăduiește primitorului că o va primi — dacă nimic din toate acestea nu le primim —, atunci zadarnic ar fi mai așteptăm altceva. Dar Taina Mirului nu în zadar a fost întemeiată — cum nu în zadar a fost dată întreagă legea creștină, «altfel zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» [35] —, toată lucrarea duhovnicească și tot noianul de daruri ale Duhului Sfânt în aceste rugăciuni și în această Ungere Sfântă își au izvorul.

34. A se vedea și cele spuse în acest sens de Pr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, 3, p. 76 ș.u.
35. I Cor. 15, 14.

Într-adevăr, nu există nici o binefacere, una singură măcar nu există, din cele pe care Dumnezeu le-a împărțit celor împăcați cu El, fără ca acestea să nu ne fi venit prin mijlocirea Celui ce singur s-a făcut Mijlocitor între Dumnezeu și om. Or, pe acest Mijlocitor nu-L putem găsi, nici nu putem ajunge în legătură cu El și nici nu ne putem împărtăși din darurile Lui pe altă cale decât pe calea Sfintelor Taine. Căci Tainele sunt acelea care ne înrudesc pe noi cu Mântuitorul și ne fac părtași la suferințele și darurile pe care ni le-a adus prin Întruparea Sa. De altfel, *dintre cele două lucruri care rodesc împăcarea noastră cu Dumnezeu și în care stă mântuirea oamenilor, adică dintre împărtășirea cu Sfintele Taine și săvârșirea faptelor bune, aceasta din urmă, adică* ***strădania personală a sufletului***[36], *n-are alt rost decât să păstreze bine-*timp însă numai puterea Tainelor este în stare să ne ocrotească aceste binefaceri și această comoară. Și dacă fiecare Taină *facerile primite și să nu risipească comoara sa.* În același își are roadele sale, apoi împărtășirea Duhului Sfânt și a darurilor Lui sunt un rod al Sfântului Mir. Iată de ce, chiar dacă aceste daruri nu se arată a fi roditoare încă din clipa Ungerii cu Mir, ci abia mai târziu — nu trebuie să uităm cauza și împrejurările acestei întârzieri. Nici luminarea pe care Botezul o rodește în sufletul celui ce se botează nu se arată degrabă, ci abia după multe strădanii și sudori, cu dragoste față de Dumnezeu, abia după aceea i se luminează omului ochii sufletului.

De altfel și bisericile sau lăcașurile noastre de rugăciune ne aduc binefaceri abia după ce s-a turnat asupra lor Mirul rugăciunii. După ce odată s-au uns cu aceste sfinte uleiuri[37], bisericile se prefac în ceea ce și numele lor le arată, pentru

---

36. Exprimare clară a sinergismului creștin, al colaborării dintre har, credință, fapte bune, propovăduit totdeauna de Biserica creștină. Cf. Sf. Grigorie de Nyssa, *De vita Moysis*, Migne P.G., col. 44, 322, 340 etc. A se vedea și Vas. Psevtoga, *Iconomia mântuirii în Hristos după Nicolae Cabasila* (în l. greacă), Tesalonic, 1976.

37. Se știe că, la târnosire, lăcașurile de cult sunt unse cu Sf. Mir.

că «Mirul turnat peste fața lumii» [38], de care vorbește Solomon, este chiar Mijlocitorul nostru pe lângă Dumnezeu-Tatăl, prin aceea că S-a vărsat peste noi, ni S-a făcut nouă spre ungere și S-a scurs până a ajuns înăuntrul firii noastre. Sfintele altare împlinesc aceeași slujbă ca și mâna Mântuitorului. De pe sfânta Masă, sfințită prin ungere, noi primim Pâinea sfințită, trupul lui Hristos, ca și cum l-am primi din însăși mâna Lui preacurată și bem sângele Lui întocmai ca și cei dintâi Apostoli pe care Domnul i-a cuminecat la Cina cea de taină, când a ridicat paharul întru pomenirea acestei înfricoșătoare băuturi. Întrucât El este în același timp și preot și altar, și jertfă și jertfitor, și Cel prin Care se aduce și ceea ce se aduce, Mântuitorul a împărțit lucrările acestea între Pâinea veșnică a binecuvântării și Ungerea cu Sfântul Mir. Mântuitorul este El însuși și altar și jertfitor în urma ungerii pe care a primit-o, pentru că în toate vremurile altarul a devenit altar numai după ce a fost uns, iar preoții s-au preoțit prin aceea că s-au făcut hristoși, adică unși. Mântuitorului I se zice «jertfă» în urma crucii și a morții, pe care le-a îndurat pentru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl, pentru că, după cuvântul Apostolului, «moartea și jertfa Lui o vestim, ori de câte ori mâncăm din Pâinea aceasta» [39]. Dar Hristos mai este și Mir și Ungere sfântă din pricina Duhului Sfânt pe Care-L dăruiește. Bineînțeles că pentru îndeplinirea acestei mărețe lucrări de sfințire, a lumii, Domnul n-are nevoie să Se sfințească El însuși, căci numai altarul, jertfitorul și cel ce aduce jertfa au nevoie să se sfințească, iar nu darul, nici jertfa, pentru că se zice că «altarul este cel care sfințește jertfa» [40].

Hristos mai este și «Pâine» din pricina trupului sfințit și îndumnezeit, care odată cu ungerea a primit și rănile. «Căci pâinea pe care Eu o voi da vouă, trupul Meu este pe care Eu îl voi da», se înțelege, ca jertfă pentru viața lumii [41].

---

38. Cânt. Cânt 1, 3. Vezi mai sus.
39. I Cor. 11, 26.
40. Mt. 23, 19.
41. In. 6, 33; 35; 51.

De aceea, Mântuitorul S-a adus pentru noi ca Pâine, ca Ungere S-a adus după ce și-a sfințit trupul și ne aduce pe noi înșine, după ce ne-a făcut părtași la ungerea Lui. După cum, în închipuire, Iacob a uns piatra [42], iar prin această ungere o adusese lui Dumnezeu, însemnând oarecum trupul Mântuitorului, «piatra din capul unghiului» [43], peste care Israelul cel adevărat, singurul care cunoaște pe Tatăl, a turnat ungerea Dumnezeirii, tot așa și pe noi, prin ungere, Hristos ne face să înviem din pietrele acestea ca niște urmași ai lui Avraam, pentru că, turnându-se peste cei credincioși, Duhul Sfânt se face în ei, oarecum, un Duh de înfiere : «Duhul acesta mărturisește în cugetul nostru că suntem fiii lui Dumnezeu, atunci când strigă în inimile noastre : Avva, Părinte !» [44].

42. Fac. 28, 18.
43. Efes. 2, 20.
44. Rom. 8, 15 (citare liberă).

CARTEA A PATRA

CARE SUNT ROADELE SFINTEI ÎMPĂRTĂŞANII ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ

După Ungerea cu Sfântul Mir ne apropiem de Sfânta Masă, piscul cel mai înalt al vieţii duhovniceşti [1], la care dacă am ajuns odată, nimic nu mai lipseşte ca să dobândim fericirea cea dorită. Pentru că aici nu mai e vorba de a ne face părtaşi morţii, îngropării sau unei vieţi mai bune, ci e vorba chiar de dobândirea Celui Înviat. De acum nu mai primim darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fi ele, ci pe Însuşi Vistiernicul acestor daruri, comoara întru care încape toată bogăţia darurilor.

Fără îndoială că Hristos se află în toate Tainele, El care este şi Ungerea şi Botezul şi Hrana noastră, ba este de faţă şi în cei ce iau parte la săvârşirea Sfintelor Taine, împărţindu-le din darurile Sale, dar în fiecare din Taine El este de faţă în alt chip [2]. Pe cei botezaţi îi curăţeşte de întinăciunea păcatului şi întipăreşte în ei din nou chipul Său. În cei miruiţi face mai lucrătoare puterile Duhului Sfânt, a căror comoară s-a făcut trupul Său prin ungere. Când îl duce însă pe credincios la Sfânta Masă şi-i dă să mănânce din însuşi Trupul Lui, Mântuitorul schimbă întru totul lăuntrul primitorului, împrumutându-i însăşi personalitatea Sa, iar noroiul care primeşte vrednicie de împărat nu mai este noroi, ci se preface în însuşi trupul Împăratului; ceva mai fericit decât această soartă nici nu s-ar putea închipui. De aceea, Sfânta

---

1. O expresie apropiată are Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, III, P.G., 3, col. 425: «Euharistia e piscul şi scopul ultim».

2. Teofan al Niceii (P.G., 150, col. 329): «celelalte Taine fac pe om frate al Domnului; Împărtăşania îl face mădular al Trupului Său».

Împărtășanie este Taina cea mai mare, pentru că mai încolo de ea nu se mai poate merge, nici nu se mai poate adăuga ceva. Căci, de regulă, după o treaptă vine a doua, după aceasta a treia și apoi tot așa până la cea din urmă. După Sfânta Împărtășanie însă nu mai este loc unde să pășești, de aceea trebuie să te oprești aici și să te gândești cum să faci ca să poți păstra până la sfârșit comoara pe care ai dobândit-o.

Botezul a rodit în sufletele noastre și după primirea lui s-ar cădea să fim desăvârșiți, dar nu suntem fiindcă darurile Duhului Sfânt care se dau prin Ungerea cu Mir încă nu le-am primit. Oamenii pe care-i botezase Filip în Samaria nu primiseră Duhul Sfânt prin simpla primire a Botezului, de aceea a trebuit ca Ioan și Petru să-și pună mâinile peste dânșii, «întrucât, precum stă scris, nici asupra unuia nu se coborâse Duhul Sfânt», căci abia dacă erau botezați în numele Domnului Iisus. «Atunci apostolii și-au pus mâinile peste ei și îndată au primit pe Duhul Sfânt» [3].

După ce prin Mir ne-am îmbrăcat în Duhul Sfânt și după ce Taina aceasta ne-a dat din darul ei, am ajuns să ne întărim sufletește ; în fond, însă — cu toate că Domnul e atotputernic —, nu putem spune c-am primit totul. Căci dacă mai târziu ni se va cere să dăm socoteală, de bună seamă și atunci, cu toată împărtășirea Tainelor și cu toată revărsarea neîntreruptă a darurilor, s-ar putea să ne găsim încă tot datori și lipsiți. Pentru aceasta avem o mulțime de mărturii. Între altele, așa s-a întâmplat cu corintenii de pe vremea Apostolilor : cu toate că erau plini de darurile Duhului Sfânt, având și darul de a prooroci, de a vorbi în limbi și alte daruri, cu toate acestea atât erau de departe de a aduce o viață duhovnicească și după voia lui Dumnezeu [4], încât înotau în pizmă, în dușmănii, în certuri și în alte răutăți de acest fel. La aceste lucruri se gândea Sfântul Pavel atunci

3. Fapte 8, 16, 17.
4. Într-o notă marginală un copist adăuga : «încoronarea și desăvârșirea vieții în Hristos culminează în Sfânta Împărtășanie». Gass, *op. cit.*, p. 83.

când le scria : «Pân-acum sunteţi trupeşti şi umblaţi după obiceiul omenesc»[5]. Şi într-adevăr, cu toate că în ce priveşte darurile ei erau duhovniceşti, totuşi aceasta nu i-a putut face să scoată din ei toată răutatea.

Cât despre Împărtăşanie, nimic din toate acestea. Se înţelege că n-avem să învinuim pe cei care cred cu putere în roadele acestei Pâini a vieţii — prin care ei au biruit moartea — şi care n-aveau şi n-au adus nici un gând rău în cugetul lor când s-au apropiat de acest ospăţ duhovnicesc[6]. Dar nu-i mai puţin adevărat că nu se poate ca Taina aceasta să dea roadele ei atunci când mai există în sufletul celui ce se împărtăşeşte măcar o urmă cât de mică de păcat. De ce ? Pentru că lucrarea Tainei acesteia stă tocmai în a nu lăsa lipsit de roadele ei pe nici unul dintre cei ce gustă din ea. *După făgăduinţa Domnului, tocmai prin Împărtăşanie rămâne Hristos întru noi şi noi întru El* : «Întru Mine, zice Domnul, şi Eu întru ei»[7]. Or, dacă Hristos rămâne întru noi, ce ne mai lipseşte sau ce bunătăţi ne-ar mai lipsi ? Dacă rămânem în Hristos, ce altceva am mai putea dori din clipa când Hristos ne este oaspe şi sălaş ? Cât de fericiţi trebuie să fim că-L putem primi şi că ne-am făcut sălaşul Lui ! Şi de câte bunătăţi nu ne învrednicim dacă-L avem în noi ? Au doară este vreo legătură între deşertăciunea lumii şi strălucirea pe care o primesc sufletele de pe urma acestor binefaceri ? Or, ar fi cu putinţă ca lângă un noian aşa de adânc de bunătăţi să mai rămână şi vreo urmă de răutate ?

Dacă Însuşi Domnul Iisus Hristos ne umple sufletul, străbătându-ne toate adâncurile şi toate tainele, învăluindu-ne din toate părţile, atunci ce-ar mai putea veni bun peste noi sau ce ni s-ar mai putea adăuga ? El opreşte săgeţile viclene care sunt azvârlite din afară asupra noastră, adăpostindu-ne de orice atac ar veni din orice parte, pentru că El este scăpa-

5. I Cor. 3, 3 (citare liberă).
6. W. Gass (*op. cit.*, p. 82) citează aici un pasaj (sau o părere a lui ?), din care ar reieşi că faptele bune nu sunt necesare pentru mântuire, ceea ce-i un neadevăr.
7. In. 6, 56.

rea noastră. Iar dacă înlăuntrul nostru se află vreo necurăție, El o șterge cu totul, pentru că, locuind în noi, El umple toată casa sufletului nostru. Și-apoi noi nu ne cuminecăm cu vreo bunătate de a Lui și nici nu ne împărtășim cu vreo rază sau cu vreo strălucire din discul Soarelui dumnezeiesc, ci din însuși discul acesta [8], așa încât îl facem să locuiască în noi, să ne pătrundă până în măduvă și în mădularele noastre, ba chiar să nu mai formăm decât unul și același trup împreună [9]. Fiindcă îndată după Împărtășanie trupul, sufletul și toate puterile noastre se înduhovnicesc, atunci înseamnă că trup se unește cu trup, sânge cu sânge și suflet cu suflet [10]. Urmarea este că binele biruiește răul tot mai cu tărie, iar cele dumnezeiești stăpânesc peste cele omenești, sau, cum spune Sf. Pavel când vorbește despre înviere : «moartea este înghițită de viață» [11], iar mai departe : «de acum nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește întru mine» [12].

O ! Ce taină copleșitoare ! Cugetul lui Hristos se face una cu cugetul nostru, voia Lui, una cu voia noastră, trupul și sângele Lui, una cu trupul și sângele nostru ! Și atunci cât de puternic trebuie să fie cugetul nostru, când e stăpânit de cugetul lui Dumnezeu, cât de dârză voința noastră, dacă Însuși Domnul o mână și cât de înflăcărat curajul nostru, când focul însuși se revarsă peste el ! Iar că lucrurile așa stau ne spune însuși Sf. Pavel, atunci când zice că în noi nu mai rămâne nici cuget, nici voință și nici viață de a noastră [13], ci Hristos ține loc la toate acestea : «dar nu avem noi Duhul lui Hristos ?» [14], și iarăși : «Eu socot că și eu am întru mine Duhul lui Dumnezeu» [15], «și pe voi vă doresc cu toată duioșia

8. Singur autorul se gândește la Sf. Cuminecătură.
9. I Cor. 6, 17.
10. În *Tâlcuirea Sfintei Liturghii* (ed. cit., p. 103) Cabasila afirmă : «Primind ca daruri pâinea și vinul nostru, Dumnezeu ne dă în schimb chiar pe Fiul Său».
11. II Cor. 5, 4.
12. Gal. 2, 20.
13. II Cor. 2, 16.
14. II Cor. 13, 3.
15. I Cor. 7, 20.

lui Hristos Iisus» [16], ceea ce însemnează că avem aceeaşi voie cu Domnul, căci după cum am spus : «de acum nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine» [17]. Cu atât e mai adevărat că Taina Împărtăşaniei e mai presus de oricare alta şi rodeşte un şir întreg de bunătăţi, cu cât ea formează şi ţinta cea mai înaltă spre care se poate îndrepta strădania omenească. Căci prin ea ajungem să ne întâlnim chiar cu Dumnezeu, Care se uneşte cu noi în cea mai desăvârşită iubire. Iar dacă ajungi să fii un duh cu însuşi Dumnezeu, ar putea exista oare vreo unire mai deplină ?

Pentru aceea Euharistia şi este desăvârşirea tuturor celorlalte Taine [18]. Ea ajută drept aceea la împlinirea a ceea ce nu sunt în stare celelalte Taine să facă, după cum tot ea este aceea care face să strălucească şi mai tare darul primit prin celelalte Taine şi întunecat de umbra păcatului. Pentru că a aduce iarăşi la viaţă pe cei ce au murit din cauza păcatelor, aşa ceva numai Împărtăşania poate face. Fiindcă omul căzut nu se poate ridica cu puteri omeneşti, după cum nici răutatea omenească nu se poate ispăşi prin vrednicie omenească. Căci prin păcat noi ne batem joc de Dumnezeu, după cum este scris : «Prin călcarea legii, necinsteşti pe Dumnezeu» [19], iar pentru ca o greşeală să se poată îndrepta, se cere o lucrare mai de sus decât puterea omenească.

Foarte uşor se poate întâmpla ca cea mai mică dintre fiinţe să-şi bată joc de cea mai înaltă. Or, ca să-i întoarcă aceleia cinstea pe care i-a batjocorit-o ea nu mai este în stare, mai ales când ne gândim că cel batjocorit i-a făcut batjocoritorului atâta bine încât nici o asemănare corespunzătoare nu se poate face între ei. În acest caz, pentru a şterge greşeala şi a reîntoarce celui batjocorit cinstea călcată în picioare, se cere să ispăşească mai mult decât de obicei, şi

16. Filip. 1, 8.
17. Gal. 2, 20.
18. «Împărtăşania e Taina Tainelor» zice Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, III, 1, P.G., col. 3, 424.
19. Rom. 2, 23.

anume : pe de o parte să suferi, căci ai greșit, iar pe de alta să mai adaugi încă atât cu cât l-ai batjocorit. Or, dacă noi nu putem da înapoi nici măcar cât se cade de obicei în astfel de cazuri, cum să mai dăm și pe deasupra ? [20]

Aceasta este pricina pentru care nici unul dintre muritori n-a putut, prin vrednicia lui, să împace dreptatea dumnezeiască. Tot așa nici Legea veche n-a fost în stare să înlăture, ba nici strădania vieții celor drepți n-a fost de ajuns spre așa ceva. Căci și de o parte ca și de cealaltă e vorba doar de fapte și de dreptăți omenești. Într-adevăr și preafericitul Pavel numește Legea «dreptate omenească» atunci când zice : «n-au vrut să se plece dreptății dumnezeiești, ci au căutat să-și statornicească dreptatea lor» [21]. Se înțelege că aici Pavel vrea să vorbească de Legea cea veche. Or, această Lege numai atât a putut lucra contra fărădelegilor noastre cât să ne îngrijească de sănătate și să ne facă în stare să primim pe doctor, după cum stă scris : «Legea cea veche ne-a fost călăuza spre Iisus Hristos» [22]. La același adevăr ne duce și Sf. Ioan Botezătorul, când zice că el botează cu gândul la Cel ce va veni după el [23]. De altfel, toată înțelepciunea și strădania omenească nu erau decât o preînchipuire și o pregătire spre Dreptatea cea adevărată.

Văzând, așadar, că prin noi înșine nu ne putem îndrepta, Însuși «Hristos venind din sânurile Tatălui S-a făcut pentru noi dreptate și sfințire și răscumpărare», «a stricat zidul vrajbei în trupul Său» [24] și ne-a împăcat cu Dumnezeu, și încă nu numai în firea Sa și o singură dată, când a murit, ci de fiecare dată și pentru toți oamenii, reîntorcându-ne și azi ca și atunci prin răstignire, căci și pe noi ne iartă ori de

20. Am amintit mai sus (cartea I, nota 82) că N. Cabasila n-a privit «juridic», ci ontologic raportul între Dumnezeu și om.
21. Rom. 10, 3.
22. Gal. 3, 24.
23. Fapte 19, 4.
24. I Cor. 1, 3; Efes. 2, 14.

câte ori, părându-ne rău de păcate, ne apropiem de Sfânta Masă [25].

Într-adevăr, singur Mântuitorul a fost în stare să redea, prin viaţa Sa, cinstea cuvenită Tatălui ceresc, iar prin moarte, să înlăture nedreptatea : prin cea dintâi câtă vreme a fost pe pământ, iar prin cea de a doua pentru totdeauna, prin moartea Sa. Pentru că, prin moartea pe care El a suferit-o pe Cruce spre mărirea Tatălui, a răscumpărat ocara adusă de noi, cu un preţ cu mult mai mare decât se cerea pentru acoperirea acestei vini. În acelaşi timp, prin viaţa Sa, Mântuitorul a dat Tatălui ceresc toată cinstea ce se putea da, cinste care I se cădea, căci pe Tatăl trebuie să-L cinstim mai presus decât orice. Însă şi în afară de multele şi măreţele fapte, pe care le-a săvârşit pentru preamărirea Părintelui ceresc — toate acestea printr-o vieţuire curată şi fără de cea mai mică urmă de păcat —, Domnul a sfinţit înseşi legile dumnezeieşti, prin aceea că s-a conformat lor : «poruncile Tatălui le-am păzit» [26] şi le-a statornicit ca reguli, după care trebuie să ne organizăm fiecare viaţa, ca Unul care singur a şi fost în stare să ne-arate şi să sădească pe pământ înţelepciunea cea cerească, după cum tot singur a fost şi Cel care a săvârşit minuni şi în acelaşi timp le atribuia Tatălui [27].

Şi-apoi, afară de acestea, cine nu vede că amestecul Mântuitorului în viaţa omenească şi unirea cu noi atât de strânsă prin trupul Său dau Tatălui ceresc toată mărirea cea dorită, pentru că ele arată aşa de limpede şi de luminos bunătatea şi iubirea de oameni a Celui ce L-a trimis ? Dacă bunătatea cuiva o măsurăm prin binefacerile lui — apoi cu atât mai vârtos a făcut bine Dumnezeu, ca Unul care nimic n-a cruţat pentru mântuirea lumii, aşezând în fiinţa omenească a Fiului Său toată comoara desăvârşirii «în El lo-

---

25. Deşi Cabasila vorbeşte mai pe larg numai despre rolul celor trei Taine (Botez, Mirungere şi Împărtăşanie), totuşi el aminteşte şi pe celelalte. Aici atinge esenţialul Tainei Pocăinţei.

26. In. 15, 10.

27. Filosofie adevărată poate fi — după Cabasila — nu numai martirajul, ci şi «dreapta chibzuinţă».

cuieşte trupeşte toată plinătatea dumnezeirii»[28] —, atunci urmează că prin Mântuitorul noi am cunoscut cel mai înalt grad de bunătate dumnezeiască, iar prin faptele Lui ni se arată cât de «mult a iubit Dumnezeu lumea» şi cât e de mare purtarea lui de grijă faţă de noi. Ca să poată face chiar şi pe un Nicodim să înţeleagă cât e de mare bunăvoinţa lui Dumnezeu faţă de oameni, Domnul Hristos foloseşte următoarea dovadă a nesfârşitei bunătăţi a Tatălui : «Aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât şi pe unul născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă de veci»[29]. Dacă Tatăl ceresc n-are altceva mai scump şi mai ales decât ceea ce a revărsat peste omenire în clipa când Fiul Său a luat trup omenesc, atunci e firesc că nici nu există o altă bunătate şi iubire de oameni mai mare decât aceea de care a dat atunci Domnul dovadă. Iată aşadar, de ce Mântuitorul se face vrednic şi pe Sine de aceeaşi cinste cu care cinsteşte pe Tatăl Său. Iar a cinsti pe Dumnezeu ce altceva însemnează, decât a-L recunoaşte ca bunătate desăvârşită ? Or, tocmai această mărire şi bunătate deplină de care numai Dumnezeu se învredniceşte, tocmai aceasta n-o putea da omul, căci doar aşa zicea : «Dacă Eu sunt Tatăl vostru, unde este cinstea ce trebuie să-Mi daţi ?»[30]. De aceea numai Fiul a fost în măsură să aducă toată cinstea ce se cădea Tatălui şi, ca s-arate acest lucru, după ce a săvârşit tot ce se cădea pentru mărirea Tatălui, a ţinut să o şi spună : «Eu Te-am preamărit pe pământ, vestit-am cu vrednicie numele Tău oamenilor»[31].

Într-adevăr, Cuvântul este întocmai după chipul Tatălui, «strălucirea slavei şi chipul fiinţei Lui»[32]. Prin întruparea Sa, Cuvântul S-a pus la îndemâna celor ce nu au altă cunoaştere decât prin simţuri, făcându-i să înţeleagă toată bu-

28. Col. 2, 9.
29. In. 3, 16.
30. Mt. 1, 6.
31. In. 17, 4, 6.
32. Evr. 1, 3.

nătatea față de oameni a Înțelepciunii divine, Care L-a adus pe lume, Înțelepciune despre Care Domnul îi spune lui Filip, atunci când voia să vadă pe Tatăl : «Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl» [33]. De aceea și Isaia îi zicea : «Și se va chema numele Lui Îngerul sfatului celui mare» [34].

Așadar, Fiul cel Unul-Născut n-a scăpat din vedere nimic spre a da mărire Tatălui, iar prin aceasta «a surpat zidul cel din mijloc al vrajbei» și a curățit pe om de păcat. Iar întrucât Iisus cel cu două firi [35] a adus această cinste Tatălui prin firea noastră omenească, fără a înceta însă în același timp de a fi și Dumnezeu și om, deși a împletit această cunună a măririi Tatălui în însuși Trupul și Sângele Său, urmează că singurul leac împotriva păcatului este acest trup al lui Hristos, iar singura spălare a fărădelegilor este sângele Lui. De altfel, de aceea S-a și întrupat Mântuitorul, spre a preamări pe Tatăl, după cum zice El însuși : «Eu spre aceasta M-am născut și am venit în lume» [36], căci cât a trăit pe pământ numai acest lucru l-a săvârșit, ba încă s-a hotărât să sufere și patimă. Acest trup, întru totul neatins de păcat, s-a făcut comoară a plinătății dumnezeiești, săvârșind pentru noi toată dreptatea și prin cuvinte și fapte a binevestit celor de un sânge cu El pe Tatăl Cel necunoscut până atunci.

Acesta e trupul împuns pe cruce, trup care în preajma chinurilor din urmă a tremurat, s-a zbătut, s-a scăldat în sudori, a fost vândut, încătușat, trup care s-a dat judecătorilor celor fără de lege și care, după vorba Sfântului Pavel, a adus bună mărturie în fața lui Pilat din Pont [37], mărturie pe care a plătit-o cu moartea, și încă moarte pe cruce, trup care a suferit biciuiri pe spatele său, iar prin palmele mâinilor și prin picioare s-a lăsat străpuns de cuie și prin coastă de suliță, trup care s-a crispat de dureri și a gemut când a

33. In. 14, 9.
34. Is. 9, 6.
35. În text : «διφύσις».
36. In. 18, 37.
37. I Tim. 6, 13.

fost țintuit pe lemn. Același este și sângele care, țâșnind din vine, a întunecat soarele, a cutremurat pământul, a sfințit văzduhul și întreaga lume a spălat-o de necurăția păcatului [38].

După cum, deci, Legea cea veche, a slovei slăbănoage și neputincioase în a desăvârși pe cel care o urmase, avea nevoie de Legea cea duhovnicească, deplină și în stare să ducă pe om la desăvârșire, tot așa muncile și lacrimile celor ce vor cu orice preț să dobândească din nou starea de împăcare pierdută din pricina păcatelor săvârșite după Botez, nu ajută la nimic dacă aceiași creștini nu caută Sângele legăturii celei noi și Trupul jertfit pe cruce.

De altfel, după cum zice venerabilul Dionisie Pseudo-Areopagitul [39], nici celelalte Taine nu sunt desăvârșite și nici nu pot da roade — și atunci cu atât mai vârtos strădaniile și vrednicia omului nu pot dobândi iertarea păcatelor, nici să-și dea roadele lor bune — dacă nu luăm parte la ospățul cel dumnezeiesc. În schimb, dacă ne apropiem cu zdrobire de inimă și ne mărturisim păcatele înaintea preotului [40], Sfânta Împărtășanie este una din acele Taine care e în stare să ne scape de orice păcat față de Dumnezeu, judecătorul nostru. De unde urmează că nimic n-am făcut numai mărturisindu-ne, fără a gusta din bunătățile Mesei euharistice. *De aceea ne și botezăm numai o dată, în schimb ne apropiem de Sf. Masă de mai multe ori*, pentru că ni se întâmplă, ca oameni ce suntem, să supărăm adeseori pe Dumnezeu, lucru pentru care se cade să ne pară rău, să ne înfrânăm și să ducem aprigă luptă contra păcatului spre a ne scăpa de el. Dar astfel de mijloace nu dau roadă în lupta contra păcatului decât dacă luăm în noi singurul leac împotriva răutăților omenești. După cum mlădița de măslin bun altoită pe măslin

---

38. «Întreaga lume a spălat-o cu sângele Lui», expresie luată aidoma din Origen, *In Ioannem XLVI*, 3, Migne P.G., 14, col. 273.

39. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. III, Migne P.G., 3, col. 424, trad. de C. Iordăchescu, Chișinău, p. 89.

40. Expresie aproape identică în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, p. 43.

sălbatic dă acestuia din urmă puterea sa[41], deoarece la roadă nu i se mai simte gustul sălbatic, tot așa bunătatea omenească, mărginită la puterile sale singure, nu poate nimic, dar îndată ce se unește cu Dumnezeu și se împărtășește din Trupul și Sângele Său e în stare să dobândească cele mai mari bunuri, adică : iertarea păcatelor și moștenirea împărăției cerești, roade ale lucrării lui Hristos.

Căci după cum luăm de pe sfânta masă Trupul lui Hristos cu garanția că vom dobândi în viață cele mai mari biruințe, tot așa este firesc lucru că prin împărtășire dreptatea noastră se face asemenea dreptății lui Hristos, hristoformă[42]. Doar cuvintele : «noi suntem trupul lui Hristos și unii altora mădulare»[43] nu trebuie să ne facă să ne gândim atât la trupul nostru, cât mai curând la sufletul nostru și la puterile lui și aceasta cu drept cuvânt, pentru că celelalte cuvinte : «Cine se lipește de Domnul este un singur duh cu El»[44], ne spun că această legătură și apropiere de Dumnezeu se face îndeosebi cu mintea și cu sufletul.

De aceea, atunci când S-a întrupat, Mântuitorul n-a îmbrăcat numai trup omenesc, ci a luat întreaga fire omenească, cu suflet, cu înțelegere și cu voință, pentru ca El să Se poată uni cu întreaga noastră ființă, să ne smulgă din lume cu întreg eul nostru și să ne unească cu El, dându-ni-Se nouă tuturor cu ființa Sa întreagă. Prin urmare, Domnul nu Se poate lipi de noi în momentul când în sufletul nostru mai trăiește în păcat, pentru că tocmai acesta este cel care ne deosebește de El.

De altfel, tocmai prin întreaga ființă omenească, pe care a luat-o, stă Domnul și vrea încă să stea cu noi într-o și mai strânsă legătură de dragoste. Căci Dumnezeu fiind, El n-a

41. Rom. 11, 17—24.
42. Expresia luată de la Dionisie Pseudo-Areopagitul (*Ierarhia bisericească*, VII, 2, Migne P.G. 3, 553), de la care a trecut la Sf. Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*, P.G., 91, 1258). Cf. U. Neri, *op. cit.*, p. 211.
43. I Cor. 12, 27.
44. I Cor. 6, 17.

pregetat să coboare pe pământ, pentru ca pe noi să ne ridice la cer. *S-a făcut om* pentru ca să îndumnezeiască pe om [45]. Ca Unul care a biruit păcatul într-un trup și într-un suflet, Domnul slobozește întreagă fire omenească din suferințe, scăpând pe om de păcat, dar și împăcându-l cu Dumnezeu. Nu este aceasta o mărturie despre nesfârșita Lui dragoste ? Căci în vreme ce noi nu eram în stare să ne ridicăm până la Dumnezeu, ca să ne facem vrednici de darurile Lui, S-a coborât El însuși la noi, împărtășind soarta noastră de om și atât de strâns S-a unit cu firea noastră, încât, dându-ne înapoi ceea ce a primit de la noi, Domnul ni Se dă El însuși ; pentru că, împărtășindu-ne cu Trupul și Sângele Său, noi primim pe Însuși Dumnezeu în sufletele noastre, iar trupul și sângele unui Dumnezeu (sufletul, înțelegerea și voința Lui) nu sunt mai puțin și ale firii noastre omenești. Iisus se cădea să fie Dumnezeu, dar trebuia să Se facă și om, ca astfel să dobândim leac pentru neputințele noastre, pentru că, dac-ar fi fost numai Dumnezeu, El nu S-ar fi putut uni așa de desăvârșit cu noi și atunci oare ne-ar mai fi putut fi spre hrană ?

Pe de altă parte, dacă era numai om ca noi, tot nu ar fi fost în stare să ne aducă mântuirea. Acum Mântuitorul e din amândouă : ca om, El se leagă de omenire și o înțelege, ca un consângean ce este ; iar ca Dumnezeu, e în stare să supună firea omenească, s-o înalțe și s-o unească cu propria Lui ființă. Pentru că o putere mai mare când întâlnește pe una mai mică n-o mai lasă să rămână așa cum a fost : fierul pus în foc nu mai are nimic din fier, după cum și lutul și

---

45. Formula clasică a Sfântului Atanasie (*Despre întruparea Cuvântului*, 45, Migne P.G., 25, col. 192) : «S-a făcut om pentru ca noi să ne îndumnezeim». Cu aproape același înțeles, s-a exprimat și Sf. Grigorie de Nyssa (*Cuvântarea catehetică*, XXV, Migne P.G., 45, col. 65) : «S-a unit cu ființa noastră pentru ca ființa noastră să se îndumnezeiască prin unirea ei cu cea divină». Și mai frumos s-a exprimat Sf. Maxim Mărturisitorul (*Capetele teologice gnostice*, II, 25 ; *Filocalia* II, p. 175) : «Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om pentru a face din oameni dumnezei» Cabasila a folosit mult scrierile Sfântului Maxim. Cf. U. Neri, p. 213.

apa puse la foc își pierd din însușirile lor [46]. Dacă așa stau lucrurile între puteri de același fel, atunci ce va trebui să zicem când intră în joc o putere suprafirească ?

Așadar, este limpede că atunci când Hristos se revarsă în sufletele noastre și se face una cu ele, noi ne-am schimbat, ne-am făcut asemenea Lui, întocmai cum se întâmplă cu o picătură de apă când cade într-un vas uriaș plin de ulei bine mirositor. Apoi chiar așa e și roada acelui miros, în stare să facă din cei peste care se revarsă, nu numai bine mirositori, ci să devenim și noi miros bun, după cuvântul Scripturii : «Și noi suntem din buna mireasmă a lui Hristos» [47].

Roadele Sfintei Împărtășanii

Iată acum care sunt puterea și darul, pe care le aduce Împărtășania celor care se apropie de acest ospăț cu inima curată și care în cealaltă vreme a vieții lor se feresc de orice răutate ; cei ale căror suflete sunt în acest fel pregătite nu văd nici o piedică în a se uni Hristos cu ei în chipul cel mai strâns. «Taina aceasta mare este» [48], scrie Sf. Pavel ridicând în slavă această legătură, căci aceasta este unirea preamărită, în cursul căreia Mirele cel dumnezeiesc se unește cu Biserica Sa. În Taina Împărtășaniei, Hristos dă un ospăț unui întreg cor care-L înconjoară, de aceea numai în această Taină suntem și noi «carne din carnea Sa și oase din oasele Sale» [49].

Gândindu-se la această nuntă, Apostolul Pavel spune că Mirele este Hristos, iar Sf. Ioan Botezătorul, prietenul Mirelui, ne spune și el că «Cel ce are mireasa, acela este Mirele» [50]. Această Sf. Taină este lumină pentru cei care odată s-au curățit, curățire pentru cei care acum au de gând să se spele de păcate, ungere care îmboldește pe cei ce vor să lupte contra duhului rău și a patimilor. Pentru cei dintâi,

46. Idee similară și în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, cap. 38.
47. II Cor. 2, 15.
48. Efes. 5, 30—32.
49. Fac. 2, 23.
50. In. 3, 29 ; Apoc. 18, 23 ; 21, 2.

de fapt, ea nu face decât să le deschidă ochii ca să poată vedea Lumina lumii. Pentru aceia, însă, care caută curățire, oare ar putea găsi una mai bună ca aceasta? «Pentru că Sângele Fiului lui Dumnezeu ne curățește de orice păcat», spune ucenicul cel iubit al lui Hristos, Sf. Ioan [51]. În sfârșit, cine nu știe că Însuși Hristos a câștigat biruința contra duhului rău [52], El, al cărui trup înseamnă o cunună de biruință împotriva păcatului și prin care poate veni în ajutorul celor ce luptă tocmai prin acest trup, în care a suferit și prin care a biruit toate încercările?

Întrucât, între ceea ce-i trupesc și ceea ce-i duhovnicesc nu-i nici o legătură, ba mai curând îi stă împotrivă acestuia din urmă și îi este povară — «căci trupul dorește lucruri potrivnice Duhului» [53] —, a trebuit să se încingă luptă între carne și carne, adică între trupul duhovnicesc și cel pământesc, iar urmarea a fost că prin legea trupului s-a nimicit legea poftei trupești, a fost supusă Duhului și-l ajută de acum împotriva legii păcatului. De aceea, nimeni nu a putut trăi viață duhovnicească până ce trupul Domnului n-a prins carne pe oase; doar bine știm că Legea veche, cu toate că nu-i lipsea înțelepciunea, nu mai era ținută de nimeni și nu mai avea trecere la nimeni, în afară de aceasta, însăși firea noastră ne duce spre rău. «Legea fiind neputincioasă din pricina cărnii» [54], din cauza aceasta trebuia un alt trup, care să dea putere Legii și astfel «ceea ce era cu neputință Legii, fiind slabă prin trup, a săvârșit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului și a osândit păcatul în trup» [55]. Din această pricină aveam și noi nevoie de un astfel de trup ca să ne împărtășim mereu de Sfânta Masă, tocmai

51. In. 1, 7.
52. Gal. 5, 1. Minunat se exprimă Sf. Maxim: «Hristos S-a făcut rob pentru mine, robul, pentru ca să mă facă stăpân împotriva celui ce mă stăpânea în chip silnic prin amăgire» (*Ambigua*, trad. D. Stăniloae, p. 52—53).
53. Gal. 5, 17.
54. Rom. 8, 3.
55. Ibidem.

ca Legea Duhului să lucreze în noi, iar nu să se lase în seama legii trupului, lege care ne atrage spre pământ, ca şi lucrurile grele, care trag tot în jos.

În toate privinţele, această Taină este desăvârşită şi nu există nici una din trebuinţele credincioşilor pe care să nu o poată ea mulţumi cu toată deplinătatea. Dar, întrucât materia din noi e aşa de stricăcioasă încât pecetea Tainei nu poate rămâne în noi mult timp — ca unii care «avem această comoară în vase de lut» [56] —, de aceea alergăm la acest leac nu numai o dată, ci mereu. Căci e nevoie ca Făcătorul lumii să rămână tot timpul în lutul nostru [57] ca să îndrepteze chipul Său în noi de câte ori dă semne că vrea să se strice, iar mâna cea ajutătoare a doctorului trebuie să ne fie cât mai la îndemână ca să poată vindeca materia noastră atunci când vrea să se strice, să ne întărească iarăşi conştiinţa atunci când e îndoielnică şi când o ameninţă frica morţii. «Căci fiind morţi prin păcat, noi am fost făcuţi vii prin Hristos» [58], iar sângele lui Hristos ne curăţeşte cugetul spre a putea sluji Dumnezeului celui viu» [59]. Doar puterea sfântului Altar tocmai din acea inimă curată a Domnului [60] sădeşte în noi viaţa cea adevărată, iar închinarea noastră tot de aici îşi ia puterea.

Dacă adevărata închinare către Dumnezeu înseamnă supunere, ascultare şi împlinire a toate, apoi nu înţeleg când ne-am putea noi mai bine supune lui Dumnezeu decât atunci când ne facem mădularele Lui. Căci cui ar putea capul să poruncească mai bine decât mădularelor? Iar mădulare ale

---

56. II Cor. 4, 7.
57. Teologii romano-catolici afirmă că N. Cabasila susţine aici necesitatea împărtăşirii dese. Broussaleux, *op. cit.*, p. 110.
58. Efes. 2, 1.
59. Evr. 9, 14.
60. Unii cugetători catolici socotesc pe nedrept pe Cabasila premergător al cultului inimii lui Iisus (E. v. Ivanka, *op. cit.*, p. 115; S. Salaville — J. Gouillard, «Introducere la explicarea Sf. Liturghii», *op. cit.*, p. 38). Sigur că încă pe vremea lui Origen inima ocupa un loc central în evlavia creştină, dar nu în sensul dorit de catolici (v. Neri *op. cit.*, p. 219).

lui Hristos, mai deplin decât oricare altă Taină, ne face tocmai această «pâine a vieții», căci după cum mădularele sunt foarte strâns legate de cap și de inimă, tot așa și «cel ce mănâncă trupul Meu... (zice Domnul), viață va avea întru sine». Și trăiește, nu în urma mâncării firești, cu care ne hrănim, căci aceasta nu ne dă prin sine viață, ci se numește chiar «hrană» numai întrucât ajută la întreținerea vieții, în timp ce pâinea vieții este însuși Viața, care face vii pe cei ce gustă dintr-însa. Căci, pe când hrana trupească se schimbă înlăuntru în izvor de viață, adică peștele, pâinea și orice mâncare se prefac în sânge hrănitor, în Împărtășanie, lucrurile stau chiar dimpotrivă : însăși Pâinea vieții schimbă, preface și umple de viață pe cel ce se împărtășește, pentru că, intrând până în creieri și în inimă, prin această Pâine ne mișcăm și viețuim, ca una Care singură are viață întru sine. Ca să ne arate că El nu ne face părtași la o viață de săturare trupească, ci ne dă din însăși ființa Sa, întocmai după cum și inima și capul trimit din ele însele viață mădularelor, de aceea S-a numit pe sine Mântuitorul «Pâinea cea vie» și zice că «cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică» [61].

Se vede, așadar, că pentru a ne închina lui Dumnezeu și pentru a-I putea sluji în curățenie, se cade să ne apropiem de Sfânta Masă. Și Taina aceasta nu numai că ne face mădulare ale lui Hristos, ca să ne și putem înfățișa Lui în această stare, ci, dacă nu ne apropiem de această mâncare sfântă, nici nu mai putem măcar rămâne în viață și nici să ne slobozim din faptele cele moarte, pentru că atâta vreme cât suntem morți nu ne putem închina Dumnezeului celui viu, bine știind că închinarea adevărată în duh și în adevăr numai cel viu o poate săvârși ; «căci Dumnezeu nu e Dumnezeu al morților, ci al viilor» [62].

---

61. In. 6, 35 ; 51 ; 54 ; 57.
62. Mt. 22, 32.

Cum ajungem fii ai lui Dumnezeu?

E drept că a ne închina după cuviinţă lui Dumnezeu înseamnează în acelaşi timp a trăi după mintea sănătoasă şi a săvârşi binele. Aşa ceva fac şi slugile : «Când veţi fi împlinit toate acestea să ziceţi : «suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem» [63]. În schimb, Taina de care vorbim este a fiilor lui Dumnezeu şi noi ceata lor suntem chemaţi să o formăm, nu a slugilor [64]. De aceea ne împărtăşim din Trupul şi Sângele Lui, căci scris este că «pruncii s-au făcut părtaşi trupului şi sângelui» [65]. Doar tocmai pentru a ne putea fi nouă tată şi pentru a ne putea spune : «iată eu şi pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu» [66], tocmai pentru aceea a luat Domnul asupră-Şi trupul şi sângele nostru. Dar tot aşa şi noi, ca să ne facem copii ai Lui, cade-se să ne împărtăşim din fiinţa Lui, iar prin această Taină nu numai că ne facem mădulare ale Lui, ci ajungem chiar fii ai Săi, slujindu-L cu ascultare şi de bună voie ca nişte copii buni, întocmai cum şi mădularele ascultă de cap. De altfel, Taina aceasta e atât de adâncă şi de nepătrunsă, încât din amândouă pildele, a fiilor şi a mădularelor, se cade să învăţăm că nici una luată singură nu este în stare să ne lămurească deplin. S-ar părea că nu este ceva din cale afară de greu ca, lipsindu-ne de orice mişcare personală, să ne lăsăm conduşi de Dumnezeu, ca şi mădularele de cap. Dar oare în supunerea cu care ascultăm de Tatăl sufletelor şi al trupurilor, nu ne vine să vedem ceva peste puterile omeneşti ? Or, ceea ce într-adevăr ne miră este împăcarea ambelor situaţii : adică să ne păstrăm libertatea minţii, ca fii, dar s-ajungem să ne supunem, întocmai cum se supun mădularele.

Într-atât e de măreaţă înfierea noastră de către Dumnezeu, şi anume nu numai ca o punere de nume, cum e în-

63. Lc. 17, 10.
64. Gal. 4, 6—7.
65. Evr. 2, 14.
66. Is. 8, 18.

fierea trupească, şi mai ales nu numai într-un grad aşa mic, căci în înfierile omeneşti tata abia împărtăşeşte pe copii cu numele său, dar el nici nu i-a zămislit, nici n-a suferit dureri născându-i. Pe când la înfierea dumnezeiască există şi zămislirea cu adevărat şi împărtăşirea cu Cel ce ne-a născut, o părtăşie nu numai cu numele de dincolo, ci una adevărată, prin Sânge, prin Trup, prin Viaţă.

Căci ce poate fi mai măreţ decât să fim recunoscuţi de Tatăl ca mădulare ale Fiului Său, ca Unul care pe chipurile noastre găseşte înseşi trăsăturile Fiului Său : «Mai dinainte i-a şi hotărât să fie asemenea icoanei Fiului Său» ?[67] Dar cum să punem alături înfierea dumnezeiască de cea trupească faţă de care este mult mai lăuntrică şi mai deplină, în aşa măsură încât cei născuţi duhovniceşte sunt mai deplin fii, decât sunt copiii trupeşti faţă de părinţii lor ? Şi încă cu atât mai mult, cu cât Dumnezeu întrece prin înfierea sa adoptivă chiar pe părinţii care nasc pe prunci din fiinţa lor. Căci, la urma urmelor, ce înseamnă înfierea aceasta ? Trupul doar îl avem de la părinţi şi deodată cu el ne-am primit şi viaţa. Şi dacă şi în viaţa duhovnicească noi am luat trup din trupul Mântuitorului şi oase din oasele Lui[68], în shimb câtă deosebire e între aceste două împărtăşiri ! În ordinea trupească, sângele din copii nu mai este acelaşi cu cel din părinţi ; aşa ceva n-a fost decât înainte de a-l fi dat copiilor. Iată temeiul unei zămisliri : ceea ce au acum copiii era al părinţilor. În acelaşi timp, în lucrarea Tainei, Sângele, care ne ţine viaţa, este şi acum tot al lui Hristos, iar Trupul pe care-l frângem este mereu acelaşi trup al Domnului : aceleaşi sunt mădularele, aceeaşi viaţa.

De fapt, acea împărtăşire este adevărată, în care în acelaşi timp se dă un lucru la două fiinţe, iar nu o dată la una, după aceea la cealaltă, ceea ce e mai curând despărţire decât unire. Căci aceea nu-i unire, când nici unul nici altul nu po-

67. Rom. 8, 29.
68. Fac. 2, 23.

sedă ceva în acelaşi timp, ci fiecare are ceva deosebit. În acest caz ei nici nu comunică şi nici n-au comunicat nicicând în vreun fel, căci numai când ceva a fost înainte al unuia şi acum este al altuia ne poate da o pildă de unire. Locuind într-o casă, în care a stat înainte altul, nu înseamnă a fi stat acolo împreună, pentru că nici conducerea, nici grija de averi şi nici necazurile nu le-au dus împreună. Ar fi trebuit ori să fi purtat grijă de avere în aceeaşi vreme, ori să fi locuit împreună în aceeaşi casă. De fapt, noi nu mai avem cu părinţii noştri nici o părtăşie, nici prin trup, nici prin sânge, din clipa în care nu le avem împreună. În schimb, o avem cu Hristos, pentru că, cu El, mereu avem părtăşie, atât în privinţa trupului şi a sângelui, cât şi a mădularelor şi a tuturor felurilor de taine. Iar dacă părtăşia de trup şi sânge îi arată pe copii, atunci e lămurit lucru că prin Împărtăşanie se face între noi şi Mântuitorul o legătură mai strânsă decât cea de zămislire dintre noi şi părinţii noştri.

Unde mai punem că, tocmai contrar părinţilor trupeşti, din clipa în care ne-a dat viaţa şi ne-a întărit, Mântuitorul nu ne mai lasă singuri, ci rămâne veşnic întru noi, unit cu noi, ne face tot mai vii şi mai tari. Căci, despărţindu-te de părinţi, ajungi să trăieşti mai departe, dar din clipa despărţirii de Hristos ai ajuns în latura morţii.

Ba, mai mult. Creşterea copiilor nu se face decât după ce se despart de fiinţa părinţilor : zămislirea şi naşterea înseamnă tocmai acest început de despărţire, câtă vreme înfierea prin Sfintele Taine constă în unire şi părtăşie, iar ruperea acestei legături înseamnă încetarea de a mai fi. Dacă, deci, ceea ce numim rudenie — adică legătura prin sânge — arată o părtăşie oarecare, ea nu va putea să fie decât una trupească ; dar, la drept vorbind, există numai o singură rudenie şi înfiere : aceea prin care suntem uniţi cu Hristos. De altfel această înfiere înghite şi pe cea trupească, întrucât «celor ce L-au primit pe Domnul, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu» [69]. Cu toate că fuseseră născuţi odată,

69. In. 1, 12.

şi anume din părinţi de sânge, iar naşterea cea trupească a fost înaintea celei duhovniceşti, totuşi aceasta din urmă cu atât a întrecut-o pe cea dintâi, că din aceea n-a mai rămas nici urmă, nici măcar nume şi astfel Pâinea cea nouă, care dă viaţă omului nou, înghite în sine pe omul cel vechi.

Dar şi acesta este un rod al Împărtăşirii, căci e scris : «Cei ce L-au primit, nu din sânge s-au născut» [70]. Cât despre întrebarea când Îl primim, o să spunem acum, în legătură cu Taina în care se foloseşte acest cuvânt. E vorba de ceea ce urmează după vorbele «Luaţi, mâncaţi» [71]. E lămurit că prin aceste vorbe noi suntem chemaţi la o cină, în timpul căreia într-adevăr primim pe Hristos în mâinile noastre [72], Îl punem la gură, Îl amestecăm cu toată fiinţa noastră, Îl împrăştiem în tot trupul nostru şi Îl lăsăm apoi în vinele noastre. Cât despre vorbele «cei ce L-au primit», nu din sânge vor ele să ne spună că pentru aceştia este şi rămâne Mântuitorul până la sfârşit Cap, iar ei, mădulare vrednice de El. Doar era şi firesc ca mădularele să se zămislească în acelaşi chip ca şi Capul.

Dar trupul Mântuitorului «nu S-a născut nici din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească» [73], ci din puterea lui Dumnezeu din Duhul Sfânt» [74]. De aceea trebuia ca şi mădularele să se nască în acelaşi fel ca şi capul, după cum naşterea capului trebuia să aducă pe a mădularelor, pentru că acestea se nasc în aceeaşi clipă cu Capul. Fiindcă, dacă pentru orice om zămislirea e începutul vieţii şi dacă începerea vieţii este naşterea, iar Hristos fiind viaţa însăşi pentru cei ce I se închină — urmează că în chip reprezentativ toţi creştinii s-au născut în clipa în care şi Hristos S-a născut, în clipa venirii Lui în lume. Iată, aşadar, ce bogată comoară de bunătăţi ne aduce această Taină : iertarea păca-

70. In. 1, 13.
71. Mt. 26, 26.
72. Sf. Ioan Damaschin spune (*Dogmatica* IV, 13, trad. cit., p. 314) : «încrucişând palmele să primim trupul Celui răstignit».
73. In. 1, 13.
74. Mt. 1, 20.

telor, ştergerea ruşinii celei fără de lege, reînnoirea frumuseţii noastre sufleteşti de altădată, legarea de Hristos cu legături mai strânse decât faţă de părinţii trupeşti. Într-un cuvânt, ca nici o altă Taină a Bisericii, Împărtăşania duce pe creştin la desăvârşire mai mult decât oricare altă Taină.

Care Taină e mai mare : Botezul sau Împărtăşania ?

Mulţi s-ar putea mira cum de Împărtăşania, care este cea mai desăvârşită din toate Tainele, în privinţa iertării păcatelor pare a fi mai mică decât Botezul, pentru că acesta ne dă iertarea păcatelor fără nici o durere din partea noastră, în vreme ce, în cei ce se împărtăşesc, durerile cresc şi se înmulţesc.

Ca să înţelegem mai lămurit acest fapt, să privim mai de aproape aceste patru lucruri : făptaşul, fapta rea, vina şi alunecarea spre rău, care izvorăşte tot din păcat. Or, în afară de fapta rea, de care păcătosul trebuie de bună voie să se lepede, ca să alerge la Botez, această Taină înlătură atât vina, cât şi alunecarea spre rău, ba ajunge să schimbe chiar şi starea de păcătoşenie a omului, căci prin această baie mântuitoare omul moare deplin în tot ce are rău în sine şi iese din apă un om cu totul nou. Faţă de Botez, Împărtăşania luată cu inimă frântă şi îndurerată [75] aduce iertarea greşelilor, întoarce sufletul de la pornirile rele, dar nu omoară pe omul cel vechi, căci n-are putere de sus ca iarăşi să dea viaţă omului. De fapt, Împărtăşania nu poate săvârşi aşa ceva, ci îl lasă pe păcătos şi pe mai departe să trăiască, e drept, nu în starea nevinovăţiei celei din început, ci într-una de nădejde şi de îndrăzneală. Ba încă sunt şi oameni care mai păstrează semnele bolii şi urmele rănilor, dacă la vremea lor nu s-au îngrijit destul de aceste răni şi dacă sufletul nu le-a fost atât de pregătit pe cât de mare era puterea de vindecare a leacului luat. Aşadar, Împărtăşania se deosebeşte

75. Încă o dovadă despre Sf. Spovedanie.

de Botez, întâi pentru că nu îneacă pe păcătos, pentru ca după aceea să-i poată da iar viaţă, iar în al doilea rând, pentru că îndreptează şi curăţeşte pe om, lăsându-l mai departe să trăiască, însă această curăţire nu i-o dă fără suferinţe. Dar aşa ceva nu depinde de urmările Tainei, ci stă în firea lucrurilor, şi anume în faptul că la Botez păcătosul se curăţeşte prin spălare, iar la Împărtăşanie prin mâncare.

Cerinţele unei bune Împărtăşanii

Despre împreunarea acesteia din urmă cu suferinţa, vom mai vorbi. Cât timp Botezul se primeşte într-o vreme când încă nici nu suntem formaţi (când încă n-avem nici o putere de a săvârşi binele, bunătatea lucrându-o în noi însăşi această Taină fără sforţare din parte-ne, ca unii care atunci şi suntem neputincioşi), în aceeaşi vreme, Împărtăşania, care ni se dă când suntem mari, conştienţi şi în stare să ne conducem singuri, ne-ajută să folosim puterea şi armele împărtăşite prin ea şi să căutăm binele, nu atraşi şi duşi de el, ci de la noi înşine şi din însăşi pornirea şi înclinaţia noastră, întocmai ca şi alergătorii care din dragoste se înfierbântă la întreceri. De altfel, ce rost ar avea să primeşti un dar, dacă nu ştii să te foloseşti de el? Şi de ce să înzdrăveneşti muşchii cuiva şi să-i dai arme în spate, dacă el are de gând să şadă liniştit acasă? Dar dacă nici înainte de Botez, când viaţa de fapt nu a îmbobocit, şi nici când ne curăţim prin Împărtăşanie, n-ar exista pentru noi un timp de luptă şi de strădanii, atunci nu ştiu când am putea fi de vreun folos sufletului nostru şi nici care ar fi vrednicia omului, dacă nu i s-ar mai cere să se străduiască spre bine. Cred că ceva mai rău decât acea stare nici n-ar putea fi pentru noi: să nu împlinim nici o faptă şi să alunece sufletul toată viaţa spre răutăţi.

De aceea e de mare folos să treacă omul prin încercări şi lupte, mai ales din clipa când, prin lucrarea Tainelor, a ajuns la creşterea desăvârşită şi-i în stare să săvârşească

binele, precum îi spune natura. Căci în «ziua pe care a făcut-o Domnul»[76] el n-avea voie să șadă, ci, după vorba lui David, «să iasă la lucrul și la lucrarea sa până seara»[77]. Căci precum după zi «vine noaptea, când nimeni nu mai poate lucra»[78], tot așa și înainte de această zi a Domnului, omul era cu totul neputincios de a săvârși binele, neștiind încotro să se îndrepte pe pământul unde e stăpân întunericul, căci «cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge»[79].

Din clipa, însă, în care ne-a răsărit Soarele, revărsându-Și peste tot binecuvântarea Tainelor Sale, nu trebuie să ne dăm înapoi din fața nici unei suferințe și greutăți ci, cu toată «sudoarea frunții noastre»[80], să căutăm să ne săturăm din această Pâine frântă anume pentru noi — căci ea se frânge numai pentru ființe înțelegătoare —, agonisindu-ne o mâncare nepieritoare[81]. Doar agoniseala aceasta, pe care ne-o dă acest ospăț minunat, nu ne poate veni pe degeaba și pe nemuncite, ci după grele strădanii. Căci dacă Sf. Pavel îndepărtează pe cei leneși chiar și de la mâncarea obișnuită, spunându-le : «Cine nu lucrează, nici să nu mănânce»[82], atunci câte strădanii nu va trebui să depunem spre a ne face vrednici de o masă sfântă ca aceasta ?

Din cele spuse până aici urmează că trebuie să dorim fierbinte apropierea de Sfintele Daruri, dar că mai înainte de a ne atinge de ele trebuie să ne curățim sufletele în chip deosebit, căci e lucru lămurit că Împărtășania nu numai că nu stă mai jos decât celelalte Taine, dar e mult mai presus decât ele. Căci dacă e drept că Dumnezeu, ca îndelung milostiv și împărțitor și drept cântăritor pentru toți[83], dă celor mai drepți ai Săi tot ce are mai bun și dacă prin împărtășire

76. Ps. 118, 24.
77. Ps. 103, 23.
78. In. 9, 4.
79. In. 12, 35.
80. Fac. 3, 19.
81. In. 6, 27.
82. II Tes. 3, 10.
83. Is. 28, 17.

am ajuns mai buni numai de pe urma strădaniilor de a ne fi apropiat de Domnul și după ce ne-am învrednicit de daruri mai mari chiar decât cei ce au primit Botezul, acesta înseamnează că darul Sfintei Împărtășanii e mult mai bogat decât al Botezului, iar cei ce se cuminecă dobândesc binefaceri mult mai mari. De altfel, Împărtășania trebuie să fie socotită mai desăvârșită decât Botezul și pentru faptul că cere de la cei ce se apropie de ea o desăvârșire cu mult mai mare, căci nici n-ar fi cu dreptate ca ceea ce-i mai desăvârșit să fie la îndemâna oricui, iar ceea ce-i mai mic să se împărtășească celor curățiți îndelung prin strădanii proprii și prin Taine. Dimpotrivă, mintea ne spune că se cade să le socotim ca mai desăvârșite acele lucrări care nu se dobândesc decât prin multe și sfinte străduințe.

Și încă un lucru trebuie să mai ținem minte: anume că Hristos, Cel care ne-a invitat la acest ospăț, e împreună luptător cu noi. Or, un frate de luptă nu întinde mâna unora ce trăiesc tot în trândăvie și nici celor bolnavi, ci numai celor curajoși și îndrăzneți, care cu bună trudă și cu vrednicie sunt în stare a se lupta cu vrăjmașii. Căci Hristos, Cel ce însuși lucrează prin mijlocirea Tainelor în fiecare din noi, Se face, rând pe rând, creator în Taina Botezului, antrenor[84] în Taina Mirului și împreună-luptător în cea a Împărtășaniei. Și anume la început, la Botez, El este Cel care creează omului mădulare și puteri, pe care apoi prin Sf. Mir le înzdrăvenește întru Duhul Sfânt, iar prin Împărtășanie El trăiește în noi și ne ajută să câștigăm lupta. Mai mult decât atât, și după moartea noastră El va rămâne să conducă luptele, răsplătind pe cei viteji și stând în mijlocul sfinților, spre a lua seama la fiecare cum s-a purtat într-o luptă, la care El însuși a luat parte. Căci de altfel și lupta e a Lui, iar când vorbim

84. Aluzie la antrenorul din vechime, care ungea cu untdelemn pe atleți și-i pregătea înainte de a intra în asenă (ungător «antrenor). Cele trei ipoteze sunt πλάστης (= Creator), ἀλείπτης (= antrenor sau ungător) și συναγωνιστής = împreună-luptător. Tema alergării în stadion era familiară nu numai Sfântului Pavel, Filip. 3, 14, ci și Sfântului Grigorie de Nyssa *(Viața lui Moise)*.

de răsplătirea celor ce «bună luptă s-au luptat», înţelegem că şi cununa biruinţei tot a Lui este.

Aşadar, când vrea să ne încurajeze în lupta pentru binele adevărat şi să ne facă să câştigăm biruinţa, atunci Domnul ia asupra Sa toate în Taina renaşterii şi a întăririi, stând alături de noi, pentru ca atunci când vine răsplătirea toate să le atribuie nouă. Şi de fapt, Creatorul şi Îngrijitorul se şi cade să facă tot ce-i necesar ca luptătorul să poată intra în luptă, dar din clipa în care S-a legat frate de cruce cu acel luptător nu urmează că şi de acum tot ale Lui trebuie să fie toată lupta şi sforţarea, iar luptătorul să nu facă nimic. Căci nu se potriveşte ca Stăpânul întrecerilor de luptă să se coboare şi să-l ungă cu untdelemn, să-l ridice când cade şi să-i dea ajutor de doctor şi nici nu-i treaba Lui să-i facă reclamă că va birui : că-i tare, că-i cel mai bun şi aşa mai departe. Rolul Lui se mărgineşte doar a vedea care-i mai vrednic şi apoi a-l încununa.

Între luptători e mai bine s-ajungi să primeşti cununa decât numai să lupţi bine, după cum e mai bine să învingi luptând, decât să ai numai trup de atlet ; căci, pe de o parte eşti făcut atlet ca să birui, iar pe de alta, cauţi să birui ca să iei cununa.

Dacă, pe de altă parte, curăţenia nedeplină, nepregătirea şi neînnoirea sufletului sunt semne de nedesăvârşire şi de micime, ar urma că cel mai mare grad de fericire personală e totuşi departe de cea mai mică fericire cerească. Cu alte cuvinte, ar urma că şi împărtăşirea din darurile de pe Sfânta Masă cea de dincolo de capatepeasma altarului nu ne duce chiar la bucuria Domnului nostru, întrucât şi împărtăşirea lucrează în noi doar o pregătire şi o curăţire oarecare, iar nu o adevărată fericire cerească. De aceea să nu ne mirăm că Împărtăşania, cu toate că e mai desăvârşită decât alte Taine, are mai puţină putere de curăţire, cu atât mai vârtos cu cât acest dar este, cum s-a mai spus, o răsplătire. Or, a răsplăti pe cineva nu înseamnă deloc a-l pregăti şi a-l face

chiar biruitor, ci numai a-l arăta înaintea tuturor ca biruitor și a-i da cununa biruinței. Da, Hristos, Cel cu care ne împărtășim, nu e numai o putere curățitoare și împreună-luptătoare cu noi, ci și o răsplată pe care o luăm după ce ne-am străduit. Ce altceva așteaptă cei buni în schimbul suferințelor din această lume, decât tocmai a primi pe Hristos și a se uni cu El?

Și Sf. Pavel spune că la sfârșitul călătoriei pământești, stricarea firii noastre va duce la unirea noastră pe vecie cu Hristos, despre care Apostolul zice că despărțirea de trup și unirea cu Hristos ar fi o mai mare dobândă[85]. Abia atunci am putea spune că ne-am unit deplin cu Hristos. Căci, câtă vreme prin celelalte Taine abia ne e dat să aflăm pe Hristos și numai ca o pregătire de a-L primi și de a ne putea uni cu El, în aceeași vreme în Sf. Împărtășanie putem chiar să-L primim și să ne unim cu El. Căci ce altă Taină ne dă să fim un trup și un suflet cu El, să rămânem în El și El să rămână mereu în noi? De aceea și cred că Mântuitorul spune că fericirea drepților este o cină la care El însuși slujește[86].

Așadar, Pâinea vieții ni se dă ca răsplată a luptei duhovnicești. Iar întrucât cei ce primesc acest dar trăiesc aici, pe pământ, și se află încă pe drum, plini de praf, grăbiți și amenințați uneori de mâna tâlharilor, Sfânta Împărtășanie pe bună dreptate se potrivește cu trebuințele celor de pe pământ, le dă putere, îi conduce, îi curățește și-i duce până la locul despre care Sf. Petru zicea că-i bine să fim aici[87], în care nu mai e nimic din umbra lucrurilor pământești, ci doar Hristos, continuu prezent, încoronând, în toată curăția, pe cei buni. Dacă deci, ca putere curățitoare — cum încă de la început era —, Hristos ne curățește în Sfânta Împărtășanie de orice necurăție, și dacă tot El, ca tovarăș de luptă — anume în calitate de frate mai mare al nostru, fă-

85. Filip. 1, 23.
86. Lc. 12, 37.
87. Mt. 17, 4.

cându-Se comandant de luptă —, ne dă putere contra potrivnicilor și, în sfârșit, fiindcă Hristos ni se dă și ca o răsplată după mari sforțări — lucru adevărat și când e vorba de cina euharistică și de cea cerească, ambele socotite ca răsplată —, atunci am mai avea oare vreo pricină de a micșora puterea de curățire a acestei Taine?

Tot așa de puțin drept avem să spunem în legătură cu rostul acestei Taine că, cu toată desăvârșirea ei, desăvârșirea ei n-ar fi deplină. Căci, dacă de fapt ea nu poate face pe copil om mare și nu poate naște din nou pe cel odată stricat de păcate, aceasta nu provine din neputința ei, ci pentru că un astfel de păcătos nu mai e în stare să primească un astfel de har. Doar, după cum am mai spus, păcătosul poartă în sine tot timpul pecetea nașterii dintâi, a Botezului, care nu poate dispare [88] din sufletele o dată botezate, oricât de grele păcate ar fi făcut, chiar dacă s-ar fi încumetat să calce jurământul de slujire a Stăpânului celui înfricoșat, întrucât această naștere din nou nu se câștigă prin înțelepciune omenească, oricât de înaltă ar fi ea, nici printr-o mărturisire oarecare a credinței. Căci, la urma urmei, faptul că omul trăiește e mai mare decât a muri și a fi nimicit, lucru fără care nu se poate închipui o naștere din nou. Moartea doar ține de lumea veche și muritor e numai ceea ce iese din țărână, după cum zice Botezătorul: «Securea stă la rădăcina pomului» [89]. Cel odată botezat ține de lumea nouă. Atunci cum am mai putea muri din clipa în care ne-am unit cu Adam cel nou, Care nu moare nicicând? Cum ai mai putea muri după ce ai primit în suflet pe Cel pe care nu-L poți primi decât după ce ai trecut prin moartea Botezului? Dar o astfel de înnoire desăvârșită nici chiar Botezul nu ne poate aduce. Și atunci, ar mai putea fi socotit Botezul mai desăvârșit decât Împărtășirea din pricină că o astfel de înnoire nu se poate dobândi nici prin unul, nici prin cealaltă? Căci, de fapt, nici Botezul

88. «character indelebilis». Sf. Chiril al Ierusalimului, *Procatechesis*, 16 (trad. rom., p. 53).
89. Lc. 3, 9.

nu poate să renască pe cei care trăiesc de mult și au fost odată născuți duhovnicește. Rânduiala sfântă a Bisericii n-a încuviințat nicicând să se boteze cineva de două ori și aceasta nu pentru a salva vreo orânduire oarecare sau vreo ceremonie, ci pentru că un om nu se poate naște în același fel de două ori [90].

Dar s-ar putea oare socoti cineva botezat dacă a murit mărturisind credința în fața prigonitorilor [91] și să se întrebe că dacă mulți dintre cei care înainte primiseră Botezul cu apă și au trecut drept mucenici înseamnă că au primit un al doilea botez ? Nu ! Aici s-ar putea răspunde așa : cel care încă nu s-a putut hotărî să se unească cu Hristos și să trăiască cu El, ajunge aici, prin botezarea întru făptura nouă, rod al mâinii dumnezeiești, dar și al săvârșirii de fapte bune și al strădaniilor mucenicești, de unde urmează că Botezul cu apă «creează» din nou pe om și acesta este rodul lui, pe când botezul sângelui sau moartea pentru Hristos are și valoarea Botezului cu apă și cuprinde și strădaniile noastre. Așadar, pentru cei numiți «catehumeni», mucenicia ține loc de Botez : prin ea ei se înnoiesc cu totul în Hristos, Îl mărturisesc și se îmbracă întru El. Astfel de roade aduce și Botezul, dar pe lângă acestea, mucenicia e și strădanie spre bine, împreună cu gemete, cu sudori și răbdare până la sfârșit. Cât despre cei o dată botezați mucenicia nu le mai aduce rodul cel dintâi, pentru că ei au fost deja creați și sunt în viață ; al doilea însă da, fiindcă mucenicia e o școală a sfințeniei, o dovadă a bunătății, mărturia lămurită că nu cunoști nimic altceva decât pe Hristos, pe Care-L iubești mai mult decât tot ce poate fi iubit și că în nimic nu-ți mai pui nădejdea decât în El și aceasta cu prețul oricăror încercări : ascuțișul sabiei, para focului sau orice feluri de silnicii.

---

90. Botezul nu se repetă. Canoanele 46, 49, 50 apostolice ; 8, 9 Sinodul I ecumenic ; 7, Sinodul II ecumenic etc. cf. Milas, *Canoanele* I, p. 257.

91. Aici nu e vorba de botezul sângelui, care-i recunoscut valid indiferent dacă neofitul fusese botezat înainte sau nu. Botezul ereticilor nu era socotit valid. Mai pe larg la Milaș, indice.

Din toate câte am spus până aici se vede că nu-i permis *nicicum* să se mai săvârşească Botezul asupra celui o dată botezat, pentru că peste ceea ce i s-a dat întâia dată nu i se mai dă acum nimic nou, în vreme ce prin mucenicie el va putea dobândi cu mult mai mult, şi anume nu numai naşterea din nou şi modelarea spre o nouă viaţă, ci şi cununi împletite din fapte măreţe, aşa încât pentru cei chemaţi mucenicia rodeşte de două ori, pe când pentru cei credincioşi numai o dată. De altfel nici nu-i de mirare că mucenicia foloseşte la amândouă felurile de oameni, şi anume celor care n-au nevoie de amândouă roadele, dându-le numai pe cel pe care nu-l au, pentru că şi darurile Sfintei Mese rodesc de două ori : curăţesc pe cei care nu erau curaţi şi, pe de altă parte, mai şi luminează pe cei odată curăţiţi [92]. Sigur însă că nimic nu împiedică pe cei odată curăţiţi să se apropie şi a doua oară de Sfânta Împărtăşanie spre a primi luminare. Dar despre aceasta am vorbit destul.

Alte roade ale Sfintei Împărtăşanii

Am văzut până acum că ceea ce ne duce la desăvârşire şi ceea ce desăvârşeşte comuniunea deplină între om şi Dumnezeu, ori că o numim «slujire», ori «înfiere», ori amândouă deodată, este tocmai ospăţul cel sfânt, care ne face mai înrudiţi cu Hristos chiar decât suntem cu părinţii noştri, care ne-au născut trupeşte. Căci nu ne dă numai o bucăţică din multele părticele ale trupului şi nici numai câteva picături de sânge, cum fac părinţii trupeşti, ci ni le dă pe amândouă în desăvârşita lor integritate. Şi El nu-i pentru noi numai izvorul vieţii, cum sunt părinţi, ci e însăşi Viaţa şi I se zice «Viaţa» însăşi, nu pentru că ar fi izvorul vieţii, în înţelesul

92. U. Neri observă *(op. cit.,* p. 236) că expresiile «curăţire» = καθαίρειν şi «luminare» = φωτίζειν sunt pomenite adeseori de Dionisie Pseudo-Areopogitul *(Ierarhia bisericească* VI, 1), ca două trepte necesare la procesul de desăvârşire (P.G., 3, col. 532 etc.).

în care El i-a numit pe apostoli «lumină»[93], lăsându-ni-i îndrumători spre lumină și spre viață, ci pentru că El e însăși viața trăită cu adevărat. Căci și pe cei care și-au legat viața de El îi curățește și-i îndreaptă nu numai prin aceea că le spune, îi învață ceea ce trebuie, le strunește sufletul spre săvârșirea binelui, punând în lucrare puterile sufletului spre bine, și El Însuși le face în suflete dreptate și sfințenie de la Dumnezeu[94].

Aceasta e pricina pentru care, din clipa în care s-au unit cu El, credincioșii devin fericiți și sfinți, fiindcă iau această fericire din ființa Fericirii însăși și tot El e pricina pentru care din morți se fac vii, din nebuni, înțelepți, sfinți, drepți și fii ai lui Dumnezeu, din slugi netrebnice și pline de răutate. Pentru că nici din firea lor și nici chiar pe urma străduințelor lor omenești ei nu s-ar putea face vrednici de o cinste așa de mare. Ci dacă au ajuns sfinți aceasta e din pricina Celui singur sfânt, drepți și înțelepți din cauza Celui singur drept și înțelept, Care s-a sălășluit întru ei.

Peste tot, dacă între oameni se crede cineva vrednic să fie împodobit cu onoruri așa de mari și de înalte și de la sine vrea să le dea și nume, apoi însăși firea sa nu-l ajută până într-atât ca să se poată face pe sine drept și înțelept, fiindcă adeseori înaintea lui dreptatea devine fărădelege, iar înțelepciunea, curată nebunie[95]. Pentru că dacă ni se pare că putem ajunge prin strădania noastră oameni de treabă și înțelepți, mai curând se cade să spunem că am ajuns la așa ceva din dreptatea și înțelepciunea dumnezeiască, ce locuiește în noi, decât să zicem că e numai strădanie pământească, care nu-i așa de adânc omenească, precum este legarea noastră de Dumnezeu. Căci după cum nu suntem socotiți și judecați după ceva din afara noastră — căci doar nu casa și nici

93. Mt. 5, 14.
94. I Cor. 1, 30.
95. I Cor. 1, 19.

haina sunt cele care hotărăsc bunătatea noastră şi nici nu ne pot pecetlui un nume bun sau rău —, tot aşa şi din ceea ce e al nostru, aceea ne vădeşte mai bine în lume şi ne arată mai deplin ceea ce e cât mai strâns legat de fiinţa noastră. Or, tocmai ceea ce ne leagă de Hristos e mai adânc omenesc decât celelalte mărunţişuri ale traiului omenesc.

Legătura cu Hristos e adevărata noastră viaţă, căci ajungem să fim «mădulare» şi «fii» ai Lui împărtăşindu-ne din trupul, din sângele şi duhul Său. Ea ne leagă viaţa de Dumnezeu mai strâns decât s-au obişnuit strădaniile noastre, ba chiar mai strâns decât ceea ce avem din însăşi firea noastră, fiindcă *Hristos e mai înrudit cu noi decât sunt chiar părinţii noştri trupeşti.* De aceea nici n-avem de ce ne mândri cu înţelepciunea cea omenească şi nici să ne îmbătăm sufletul cu cununile biruinţelor, ci să ne simţim obligaţi de a trăi această nouă viaţă în Hristos şi de a dovedi prin fapte o viaţă îmbunătăţită, lucru pe care nu l-am simţi dacă această viaţă nu ni s-ar potrivi în chip deosebit şi aşa de desăvârşit. De aceea spunem că «ne-am îngropat împreună cu Hristos, pentru ca să umblăm întru înnoirea vieţii» [96] sau, după spusa lui Pavel către Timotei, «cucereşte viaţa cea veşnică» [97], sau «după Sfântul Care v-a chemat pe voi sfinţi» [98], apoi : «fiţi milostivi, nu după cum sunt oamenii milostivi, ci după cum Tatăl vostru milostiv este» [99], iar în alt loc : «iubiţi-vă unii pe alţii, precum şi Eu v-am iubit pe voi» [100]. Cu această dragoste iubea şi Sfântul Pavel, cu o duioşie ca a Mântuitorului [101]. Şi apoi Însuşi Mântuitorul, poruncind Apostolilor să păstreze pacea, le-a pus în faţă pacea Sa zicându-le :

96. Rom. 6, 4.
97. I Tim. 6, 12.
98. I Petru 1, 15.
99. Lc. 6, 36.
100. In. 13, 34.
101. Filip. 1, 8.

«pacea Mea dau vouă» [102], adăugând către Tatăl Său : «pentru ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei» [103].

Curățenia vieții celei noi

După cum nașterea din nou este cu totul dumnezeiască și mai presus de fire, tot așa și viața, purtările și gândirea, toate au în ele ceva nou și duhovnicesc. Mântuitorul a și declarat-o lui Nicodim : «Ce este născut din duh, duh este» [104], iar Sf. Pavel la fel a spus : pentru ca «să mă aflu întru El, nu având dreptatea mea, cea din Lege, ci cea care este prin credința lui Hristos» [105]. Aceasta, pentru că dreptatea este o haină împărătească, pe când tot ce avem noi este lucru de rob și cu ce drept ar putea râvni un rob după atâta libertate și după o astfel de împărăție ? Altfel ar însemna că-i destul să faci fapte de rob spre a te face vrednic de împărăție ! Or, după cum stricăciunea nu poate moșteni nestricăciunea și fiindcă trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace întru nemurire [106], urmează că nici faptele noastre de robi nu ne pot face vrednici de împărăție, ci pentru aceasta avem nevoie de dreptatea lui Dumnezeu.

Pentru ca să poată ajunge să moștenească ceva, robul trebuie mai întâi să fie înviat sau, după vorba Scripturii : «Robul nu rămâne în casă totdeauna, fiul însă rămâne de-a pururi» [107]. De aceea, toți cei ce vor să ajungă moșteni, trebuie să lepede pecetea de rob și s-o primească pe cea de fiu, cu alte cuvinte, să-și întipărească pe fața lor chipul Fiului celui Unul-Născut și cu a Lui strălucire și frumusețe să se arate înaintea Tatălui, adică prin Fiul lui Dumnezeu să se slobozească de orice robie și s-ajungă cu adevărat liberi,

102. In. 14, 27.
103. In. 17, 26.
104. Ioan 3, 6.
105. Filip. 3, 9.
106. I Cor. 15, 50, 53.
107. In. 8, 35.

haina sunt cele care hotărăsc bunătatea noastră și nici nu ne pot pecetlui un nume bun sau rău —, tot așa și din ceea ce e al nostru, aceea ne vădește mai bine în lume și ne arată mai deplin ceea ce e cât mai strâns legat de ființa noastră. Or, tocmai ceea ce ne leagă de Hristos e mai adânc omenesc decât celelalte mărunțișuri ale traiului omenesc.

Legătura cu Hristos e adevărata noastră viață, căci ajungem să fim «mădulare» și «fii» ai Lui împărtășindu-ne din trupul, din sângele și duhul Său. Ea ne leagă viața de Dumnezeu mai strâns decât s-au obișnuit strădaniile noastre, ba chiar mai strâns decât ceea ce avem din însăși firea noastră, fiindcă *Hristos e mai înrudit cu noi decât sunt chiar părinții noștri trupești.* De aceea nici n-avem de ce ne mândri cu înțelepciunea cea omenească și nici să ne îmbătăm sufletul cu cununile biruințelor, ci să ne simțim obligați de a trăi această nouă viață în Hristos și de a dovedi prin fapte o viață îmbunătățită, lucru pe care nu l-am simți dacă această viață nu ni s-ar potrivi în chip deosebit și așa de desăvârșit. De aceea spunem că «ne-am îngropat împreună cu Hristos, pentru ca să umblăm întru înnoirea vieții» [96] sau, după spusa lui Pavel către Timotei, «cucerește viața cea veșnică» [97], sau «după Sfântul Care v-a chemat pe voi sfinți» [98], apoi : «fiți milostivi, nu după cum sunt oamenii milostivi, ci după cum Tatăl vostru milostiv este» [99], iar în alt loc : «iubiți-vă unii pe alții, precum și Eu v-am iubit pe voi» [100]. Cu această dragoste iubea și Sfântul Pavel, cu o duioșie ca a Mântuitorului [101]. Și apoi Însuși Mântuitorul, poruncind Apostolilor să păstreze pacea, le-a pus în față pacea Sa zicându-le :

96. Rom. 6, 4.
97. I Tim. 6, 12.
98. I Petru 1, 15.
99. Lc. 6, 36.
100. In. 13, 34.
101. Filip. 1, 8.

«pacea Mea dau vouă»[102], adăugând către Tatăl Său : «pentru ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei»[103].

Curățenia vieții celei noi

După cum nașterea din nou este cu totul dumnezeiască și mai presus de fire, tot așa și viața, purtările și gândirea, toate au în ele ceva nou și duhovnicesc. Mântuitorul a și declarat-o lui Nicodim : «Ce este născut din duh, duh este»[104], iar Sf. Pavel la fel a spus : pentru ca «să mă aflu întru El, nu având dreptatea mea, cea din Lege, ci cea care este prin credința lui Hristos»[105]. Aceasta, pentru că dreptatea este o haină împărătească, pe când tot ce avem noi este lucru de rob și cu ce drept ar putea râvni un rob după atâta libertate și după o astfel de împărăție ? Altfel ar însemna că-i destul să faci fapte de rob spre a te face vrednic de împărăție ! Or, după cum stricăciunea nu poate moșteni nestricăciunea și fiindcă trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace întru nemurire[106], urmează că nici faptele noastre de robi nu ne pot face vrednici de împărăție, ci pentru aceasta avem nevoie de dreptatea lui Dumnezeu.

Pentru ca să poată ajunge să moștenească ceva, robul trebuie mai întâi să fie înviat sau, după vorba Scripturii : «Robul nu rămâne în casă totdeauna, fiul însă rămâne de-a pururi»[107]. De aceea, toți cei ce vor să ajungă moșteni, trebuie să lepede pecetea de rob și s-o primească pe cea de fiu, cu alte cuvinte, să-și întipărească pe fața lor chipul Fiului celui Unul-Născut și cu a Lui strălucire și frumusețe să se arate înaintea Tatălui, adică prin Fiul lui Dumnezeu să se slobozească de orice robie și s-ajungă cu adevărat liberi,

102. In. 14, 27.
103. In. 17, 26.
104. Ioan 3, 6.
105. Filip. 3, 9.
106. I Cor. 15, 50, 53.
107. In. 8, 35.

lucru pe care-l înțelegea așa de bine Mântuitorul când le spunea iudeilor : «Dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr» [108].

Și culmea : El dezleagă și face fiu al lui Dumnezeu pe orice rob, El care, Fiu fiind, întru totul liber de păcat, le dă acestora și trup și sânge și duh și tot ce are. Așa că, înrădăcinând în noi viața Sa cea sănătoasă și cu adevărat dumnezeiască, Domnul ne-a înnoit, ne-a dezrobit și ne-a îndumnezeit [109],iar prin ospățul cel prea sfânt, pe Hristos, Viața cea adevărată, ni-L face bun al nostru, mai al nostru decât chiar cel ce ne-a dat firea, până-ntr-atât că ne putem și lăuda cu faptele Lui și să ne umplem de fericire ca și când noi ne-am fi câștigat-o și să arătăm c-am fi luat și cununi de biruință pe care noi le-am fi câștigat ; toate acestea, însă, cu o condiție : de a rămâne toată viața în părtășie cu El, fiindcă dacă se spune într-adevăr despre cineva că e sfânt și drept, ba încă acesta se mai și laudă cu ele, apoi toate acestea sunt numai din darurile ce i-au fost împărtășite de Domnul. «Sufletul meu, zice Scriptura, se va lăuda întru Domnul» [110] și «întru El se vor binecuvânta toate neamurile» [111].

De aici urmează că nu trebuie să mai umblăm după lucruri omenești, ci să râvnim numai după Hristos [112], pe Care să ne străduim să-L înrădăcinăm în sufletele noastre, pentru ca, pe toate căile, să arătăm Domnului în ziua judecății că am avut numai această înțelepciune, c-am strâns numai comoara cea nouă, fără să amestecăm în ea vreun ban care nu-i bun, bine știind că în împărăția cerurilor nu există decât «bani» de material curat. Deoarece răsplata pe care ne străduim s-o luăm este Însuși Hristos, se cade ca și vrednicia

108. In. 8, 36.
109. Innoire, dezrobire, îndumnezeire, etape ale drumului spre desăvârșire.
110. Psalm 32, 3 (ed. 1914).
111. Fac. 12, 3.
112. «Prin dorirea cerească după Hristos se deosebește făptura cea nouă a creștinilor de toți ceilalți oameni din lume», zice Sf. Macarie Egipteanul, V, 5 (*op. cit.*, p. 32).

noastră să fie corespunzătoare, luptele noastre duhovnicești să fie într-adevăr dumnezeiești, pentru ca Însuși Dumnezeu să fie pentru cei ce se încearcă la astfel de întreceri nu numai ungător și arbitru, ci și ajutor și împreună-luptător, în așa fel încât Cel după Care ne străduim să fie și «ținta după care alergăm» [113], ca și ajutorul și strădania să fie tot așa de mari ca și ținta spre care alergăm. Fiindcă, după cum atunci când ne-a trimis pe pământ, nu ne-a cerut și nici nu ne-a silit să facem ceva peste ce poate firea omenească, tot așa, urcând spre Dumnezeu și dezlegându-ne de păcate, Domnul nu mai lasă în noi nimic omenesc, ci ne împlinește toate dorințele pe care le avem și cu nimic nu întârzie de a ne ajuta să ne putem apropia mai bine de această țintă.

Sfânta Împărtășanie este doctoria cea mai bună

Căci de-ar zice cineva că-i bolnav și cere vindecare, Domnul nu numai că vine lângă cel suferind ca să-i vadă boala cu ochii Lui înșiși, să pună mâna și să facă El însuși **totul pentru însănătoșire**, ci Se face **și doctoria și hrana potrivită** și tot ce poate ajuta la înzdrăvenirea lui. Iar când e nevoie de înnoirea ființei noastre, Domnul ne împrumută din însăși ființa Sa, din trupul Său și ceea ce s-a stricat în noi El pune la loc, luând din al Său însuși. Și la această înnoire nu folosește aceeași materie, pe care a folosit-o la prima creare, căci atunci a folosit tina pământului [114]; acum Și-a dat chiar trupul Său propriu și prin această înnoire a vieții nu numai că repară firea îmbolnăvită a sufletului nostru, făcând-o mai bună, ci însuși sângele Său îl varsă în vinele inimilor celor ce se împărtășesc, făcând de acum să răsară înlăuntrul lor însăși viața Mântuitorului. Sau, cum zice Scriptura : «atunci a suflat în fața lui suflare de viață» [115], pe când acum ne dă chiar din Duhul Său, trimițând «Dumnezeu pe

113. Filip. 3, 14.
114. Fac. 2, 7.
115. Fac. 2, 7 : In. 20, 22,

Duhul Fiului în inimile noastre, strigând : «Avva, Părinte !» [116]. Atunci, pentru că lipsea lumina a zis : «Să fie lumină !» [117] și s-a făcut această lumină ca o slugă ascultătoare, iar acum Însuși Domnul a strălucit în inimile noastre, Același care zisese atunci, de mult : «Din inima întunericului să țâșnească lumină !» [118] sau, ca să ne folosim de o vorbă care cuprinde toate, în vremurile de demult Domnul își arăta binefacerile Sale față de neamul omenesc mai mult prin făpturi văzute și conducea pe om prin porunci, prin sfaturi și prin legi, cu alte cuvinte, prin slujba îngerilor, ori prin cei mai drepți dintre oameni, câtă vreme acum Domnul lucrează prin Sine însuși, în chip nemijlocit și peste tot locul [119].

Dar să mai zăbovim puțin în această latură. Pentru mântuirea neamului omenesc, Domnul n-a mai trimis vreun înger, ci a venit El însuși pe pământ. Pentru ca să învețe pe oameni pricina pentru care a venit în lume, El nu s-a așezat într-un anumit loc, chemând la Sine pe ascultători, ci mergea El însuși peste tot, căutând să facă pe toți să-I înțeleagă cuvintele. Ducând pe buzele Sale vestea cea mare a Evangheliei, El o va vesti din casă în casă celor ce râvnesc după ea. Mai mult, și pe bolnavi S-a adus să-i atingă cu mâna Sa ca să-i vindece, iar ca să poată da iarăși vedere celui ce se născuse orb, i-a pus pe pleoape tină, făcută de El însuși când a scuipat jos și a amestecat cu degetul Său, a luat-o de jos și i-a pus-o în orbită [120]. Tot Domnul e Cel ce S-a atins de sicriu [121], Cel ce s-a dus la mormântul lui Lazăr și de acolo de aproape l-a strigat pe nume [122], cu toate că singură voia Domnului ar fi fost în stare să săvârșească prin cuvinte și semne lucruri și mai mari decât acestea, cum au fost cele de la facerea lumii.

116. Gal. 4, 6.
117. Fac. 1, 3—4 (citare liberă).
118. II Cor. 4, 6.
119. Evr. 1, 3.
120. In. 9, 6.
121. Lc. 7, 14.
122. In. 11, 43.

Împărăția lui Hristos e împărăția iubirii

Întâi, atunci, la Facerea lumii, lucrarea Sa a fost o arătare a puterii, pe când acum, la venirea în lume, Și-a arătat marea Sa dragoste de oameni. Așijderea, pentru a dezlega pe cei legați în adâncul iadului n-a trimis pe îngeri sau pe căpeteniile îngerilor, pe arhangheli, ci El însuși S-a coborât în această închisoare. Era firesc, pe bună dreptate, să se dea drumul și celor robiți, dar nu pe nimic, ci dându-se în schimb o răscumpărare și iată că pentru aceasta El Și-a vărsat chiar sângele. În felul acesta, de la început și până la cea din urmă zi a sfârșitului, Domnul este Cel ce slobozește pe oameni, îi scapă de datorii și le curățește sufletele de fărădelegi. Căci după cum spune Sf. Pavel, El este Cel care curăță și prin Care ne curățim, iar «după ce a săvârșit curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta tronului măririi, întru cele înalte» [123]. Pentru aceea și Apostolul Îl numește «slujitor» [124], ba încă și El însuși Își zice așa, căci «de la Tatăl Său spre acesta a venit în lume, să slujească» [125] și încă, ceea ce-i nemaipomenit : nu numai când a venit aici pe pământ, îmbrăcat în haina neputinței omenești, singur, «nu pentru a judeca lumea» [126] S-a arătat în chip de rob, ascunzându-Și toată mărirea pe care o avea ca Domn al lumii, ci încă și mai târziu, când va veni în toată puterea Sa și se va arăta în toată mărirea Tatălui, chiar și atunci când Se va vedea arătarea Lui și a împărăției Lui, El și atunci «Se va încinge, va ruga pe credincioși să se așeze la masă și, venind lângă ei, le va sluji» [127] tocmai El, prin Care domnesc împărații și cei mari stăpânesc pământul.

În felul acesta Își conduce Domnul împărăția cea adevărată, El, Care pentru această bună conducere, n-are nevoie decât de puterea Lui, ducând după Sine pe cei ce I se supun,

---

123. Evr. 1, 3.
124. Rom. 2, 17; 15, 8.
125. Mt. 20, 28.
126. In. 3, 17.
127. Lc. 12, 37.

mai bucuros decât un prieten, cu mai multă dreptate decât un rege, mai cu drag decât un părinte, mai ascultător decât un mădular de-al tău, mai cu putere chiar decât îți poruncește inima, neînfricând pe nimeni, neapăsând din poftă de câștig ci având în Sine toată puterea de a conduce și legând de Sine pe supușii Săi. Căci a stăpâni cu puterea și cu banul nu înseamnează a stăpâni cu adevărat : așa ceva este o domnie a făgăduințelor sau a amenințărilor. Or, dacă, la drept vorbind, o astfel de domnie nu se poate numi domnie adevărată, tot așa de puțin se poate spune că slujim lui Dumnezeu când I ne supunem pentru una din cele două pricini pomenite mai sus.

Și pentru că, după firea Lui, Mântuitorul totuși trebuie să stăpânească — fiind Fiul Celui Atotputernic, sigur însă într-un chip, care singurul putea fi vrednic de El —, Domnul a știut cum să purceadă. A făcut-o în chipul cel mai neașteptat, folosind calea cea mai uimitoare din câte ne-am fi închipuit : anume, ca să Se facă cu adevărat Stăpân, ia chip de rob și slujește acestor robi până la cruce și la moarte, ajungând astfel să câștige sufletele lor, iar voia lor ajunge s-o mântuiască cum vrea. De aceea și Sfântul Pavel, știind că în aceasta zace taina oricărei stăpâniri, zice : «S-a deșertat pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte și încă moarte de cruce, pentru care și Dumnezeu L-a preaînălțat» [128]. Iar minunatul prooroc Isaia la fel zice : «Pentru aceea, mulțime mare de oameni vor fi moștenirea Lui și cu cei puternici va împărți prada, pentru că Și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei fără de lege a fost socotit» [129]. Căci prin facerea cea dintâi, Hristos S-a făcut Domn al firii neînsuflețite, câtă vreme prin cea de a doua El a ajuns stăpân chiar și peste voia noastră [130]. Or, a duce după sine pe om, după ce l-a

128. Filip. 2, 7—8.
129. Is. 53, 12.
130. Aceeași idee și în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, 33 : «Prin fire toate sunt supuse lui Dumnezeu, ca niște făpturi, Ziditorului lor ; prin moștenire însă Domnul se face stăpân și peste mintea și peste voia omului, care formează propriu-zis chipul lui Dumnezeu în om».

robit și i-a supus cugetul și voia — ceea ce formează întreagă ființa omului[131] —, iată ce însemnează a stăpâni cu adevărat pe om. De aceea se și zice: «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ»[132], ca și când, pentru Cel ce încă înainte de toți vecii era Stăpân al Lumii ar fi ceva nou să fie recunoscut de oameni ca stăpân, după ce mai înainte Îl cunoscuseră ca atare locuitorii cerului. De altfel și David, când zice: «Împărățit-a peste neamuri»[133], înțelege aceeași împărăție ca și Sf. Pavel, care spune despre păgâni că sunt «împreună-moștenitori (cu iudeii) și mădulare ale aceluiași trup»[134].

Omul cel nou. Sfințirea trupului

Într-adevăr, unindu-Se cu trupurile și cu sufletele noastre, Mântuitorul nostru Se face stăpân nu numai peste trupuri, ci și peste suflete și peste dorințe și prin aceasta conduce ca adevărat Stăpân o mare și frumoasă împărăție, poruncind așa cum sufletul poruncește trupului, iar capul, mădularelor. Cei care au ajuns să îndrăgească «jugul», aceștia trăiesc ca și când n-ar mai fi conduși de mintea lor și nici nu mai simt nevoia de a-și îndeplini voia lor liberă, sau cum stă scris: «Ca un dobitoc (care nu cugetă) eram în fața Ta»[135], ceea ce însemnează a-ți urî viața sau chiar a ți-o pierde, ca pierzând-o să ți-o mântuiești, lucru care se întâmplă atunci când în om se arată făptura cea nouă[136], când Adam cel nou înlătură cu totul pe cel vechi și când nu mai rămâne în om nici urmă de naștere, de trăire și nici de moarte a aluatului cel vechi[137]. Pentru că în Adam cel vechi

131. De subliniat concepția integralistă despre om: trup, suflet, cuget, voie liberă.
132. Mt. 23, 18.
133. Ps. 46, 8 (ed. 1914).
134. Efes. 3, 6.
135. Ps. 72, 22.
136. Col. 3, 10.
137. Raport de analogie cu doctrina aristotelică «despre naștere și pieire», care de acum e depășită cu totul.

trupul a fost făcut din pământ, câtă vreme omul «cel nou» este făcut «după chipul lui Dumnezeu» [138].

Pentru fiecare din aceste vieți există și hrană potrivită : omului vechi i-o dă pământul ; pe omul cel nou îl hrănește Stăpânul Cerurilor din însuși Trupul Său. Tocmai din această pricină când se despart, unul se reîntoarce în pământul din care a fost făcut, pe când celălalt se unește cu Hristos, din Care a fost luat, căci sfârșitul fiecăruia va fi în legătură cu vrednicia izvorului din care a fost luat, după cum stă scris : «precum este cel pământesc, așa sunt și cei pământești ; și precum e cel ceresc, așa sunt și cei cerești» [139] și aceasta nu numai cu privire la suflete, ci și la trupuri. Căci aici și trupul e ceresc, după cum acolo trupul și sufletul sunt pământești, fiindcă sufletul se află în mâinile Stăpânului ceresc, al Cărui mădular ascultător este. Acest trup nu mai are părtășie cu viața sufletului pământesc, ci se lasă umplut peste tot de Duhul cel de viață făcător și trăiește și după moarte, o moarte care într-un fel oarecare e mai bună decât viața pe care a dus-o până în ceasul acela, mai ales că nu avem de a face cu o moarte adevărată, căci, după cum zice Solomon, drepții sunt cu desăvârșire morți numai în ochii celor fără de minte [140], pe când, în ochii celor ce cugetă drept, sunt mereu vii.

Întocmai după cum Hristos cel sculat din morți nu mai moare și moartea nu mai are nici o tărie asupra Lui [141], tot așa nici mădularele Lui nu vor mai vedea moarte în veac [142]. Pentru că, în ce chip, ar putea gusta moartea cele care pururea stau în strânsă legătură cu inima Celui ce nu moare ?

Iar dacă la moarte noi nu vedem decât țărână, și nimic mai mult, atunci nu trebuie să ne mirăm, căci comoara totdeauna e ascunsă înăuntru, cum stă scris : «Ascunsă e viața

138. Col. 3, 10 ; Efes. 4, 24.
139. I Cor. 15, 48.
140. Înțe. Solomon 3, 2.
141. Rom. 6, 9.
142. In. 8, 52 ; Evr. 2, 9.

voastră»[143], și anume într-un vas de pământ, cum bine zice Sf. Pavel : «avem această comoară în vase de lut»[144]. Sigur că cei care văd doar lucrurile din afară, văd numai lut ; în schimb, când Hristos se va arăta întru mărire, atunci și țărâna aceasta își va dezvălui toată frumusețea și se va vădi atunci că și ea e o fărâmă din fulgerul[145] ce se va arăta pe cer în lumina Lui și formând împreună aceleași raze, cum zice Domnul : «Drepții vor străluci ca soarele întru împărăția Tatălui lor»[146]. Și numește împărăția Tatălui tocmai strălucirea cu care S-a arătat plin de lumină înaintea apostolilor, care au văzut acea împărăție ca pe o lumină coborându-se cu putere mare peste fața oamenilor. Și vor străluci drepții în ziua aceea cu aceeași putere și mărire ca și Hristos, ei pentru că s-au învrednicit de așa fericire, iar El, de bucuria de a fi părtaș la fericirea lor[147].

Căci această pâine, trupul acesta pe care cei de aici îl vor duce cu ei până sus, în cer, este tocmai aceea pe care toate privirile o vor vedea pe norii cerului și care într-o clipă își va arăta toată strălucirea sa în acel fulger care pleacă de la răsărit până la asfințit[148]. Vasăzică, din această strălucire își vor lua cei drepți putere în viața aceea și ea nu-i va părăsi nici la moarte. Căci cei drepți pururea au în ei această lumină și cu strălucire vor trece ei și în viața de dincolo. Spre ea aleargă în toată bunăvremea și ea într-una se revarsă peste ei. Pentru că ceea ce se va întâmpla cu toți cei ce vor învia și care își vor căpăta iarăși întregimea trupului, prin legarea întreolaltă a oaselor, a trunchiului și a mădularelor, se va întâmpla și cu Hristos, căpetenia noastră a tuturor : în clipa în care Se va arăta ca un fulger pe norii cerului, îndată va aduna toate mădularele Sale de pretutindeni, arătându-Se ca un Dumnezeu între dumnezei, ca un

143. Col. 3, 3.
144. II Cor. 4, 7.
145. Mt. 24, 27.
146. Mt. 13, 43.
147. Mt. 17, 2. Iarăși apropiat de Sf. Grigorie Palama, atunci când vorbește despre lumina cea necreată, văzută pe Tabor.
148. Mt. 24, 27.

domnitor în fruntea oastei și, după cum stelele și lucrurile grele, agățate în aer, cad la pământ când li se taie legătura, îndreptându-se repede spre centrul pământului, tot așa și trupurile drepților, legate de pământ prin puterea și prin stăpânirea răutății — «de aceea și suspinăm în cortul acesta» [149] —, îndată ce va suna ceasul dezrobirii, se vor porni cu o putere nebiruită spre Hristos, centrul lor de greutate. Ca să arate puterea nestăvilită a acestei porniri, Sf. Pavel o aseamănă cu răpirea, «căci vom fi răpiți în nori, spre întâmpinarea Domnului în văzduh» și Mântuitorul ne va primi pe noi [150].

Dar, spune Evanghelia, «atunci dintre doi oameni ce se vor afla la câmp, unul se va lua și altul se va lăsa» [151], ceea ce înseamnă că pentru cei din urmă nimic nu se va putea face din partea oamenilor, că nu va mai fi atunci nici un răgaz, ci numai Domnul va chema pe cine știe la Sine, va răpi și va lucra cum știe în acea scurtă vreme. Căci după cum și mai-nainte n-a așteptat să fie căutat, ci El s-a dus dintâi în căutarea sufletelor celor rătăcite și le-a arătat apoi drumul pe care să apuce și, văzându-le că nu pot, le-a luat și le-a dus pe umeri [152], iar când alunecau le ridica din nou, când cădeau le scula, când se rătăceau le chema pe nume și pentru mântuirea lor aproape fără încetare le căuta — tot așa și la sfârșit, când vor avea să mai facă ultima porțiune de drum până la El, Domnul va fi Acela care îi va scula din morți și le va face aripi să poată mai bine zbura în sus. Iată de ce îi și aseamănă cu vulturii ce se adună la stârv, «căci unde va fi stârvul, acolo vor fi și vulturii» [153]. Într-adevăr, sufletele vor trece de la o masă la alta, de la cea închipuită la cea adevărată, de la Pâine la însuși Trupul.

Câtă vreme trăiesc aici, Hristos este pâinea lor și Paștile lor, fiindcă de aici au de gând să treacă [154] în cetatea cea ce-

149. II Cor. 5, 4.
150. I Tes. 4, 17.
151. Mt. 24, 40; Lc. 17, 34.
152. Aceeași idee și mai sus.
153. Mt. 24, 28.
154. Cuvântul «Paști» înseamnă «trecere».

rească, dar «când își vor înnoi puterile și le vor crește aripi ca la vulturi» [155], cum zice neîntrecutul Isaia, atunci se vor odihni pe lângă trupul Domnului cel adevărat, care nu putea apărea ca nălucă [156]. La acestea s-a gândit fericitul evanghelist atunci când a zis : «Îl vom vedea așa cum este» [157]. Numai pentru cei care au încetat de a mai duce viață trupească, nu mai este Hristos nici Pâine, nici Paști. Dar trupul Domnului poartă pe El încă multe urme de cadavru : răni la mâini, urme de cuie la picioare, locul unde a fost sulița în coastă [158]. Ospățul Sfintei Împărtășanii tocmai la acest trup ne duce și întocmai după cum cel lipsit de vedere nu poate ajunge să mai cunoască ce este lumina, tot așa fără Împărtășanie nu se poate ajunge la Dumnezeu. Căci dacă n-ar avea viață în ei cei care iau parte la acest ospăț, atunci cum s-ar putea lega ei, niște mădulare moarte, de un Cap nemuritor ?

Vasăzică, e aceeași putere și la o masă și la cealaltă, același poftit la ospăț, și într-o lume și în alta, doar că acolo sus e chiar cămara Mirelui, pe când aici, jos, e numai pregătirea pentru acea cămară, deși tot cu ajutorul aceluiași Mire. De aceea, cine a plecat din această viață fără să se fi împărtășit deloc din darurile acestea, acela nu va avea parte de viață. Cât despre cei ce au primit și au păstrat aceste daruri, «au intrat întru bucuria Domnului lor» [159] și au intrat chiar împreună cu Mirele în casa de ospătare, aceia se vor bucura și de alte plăceri pe urma acestui ospăț, și anume nu numai că L-au primit pe Hristos atunci odată, ci pentru că au avut fericirea să ospăteze împreună cu El și să-L guste mai din plin, până ce li Se va arăta în toată puterea Sa. În acest înțeles se zice că «Împărăția cerurilor înăuntrul vostru este» [160].

---

155. Is. 40, 31.
156. Lc. 24, 37.
157. I In. 3, 2.
158. In. 20, 27.
159. Mt. 25, 21.
160. Lc. 17, 21.

CARTEA A CINCEA

CE ROADE ADUCE ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ TÂRNOSIREA SFÂNTULUI ALTAR ?

Am văzut pân-acum ce rost au Sfintele Taine şi ce înrâurire au ele asupra vieţii noastre celei adevărate. Dar întrucât altarul este izvorul şi începutul oricărei rânduieli sau slujbe bisericeşti [1], fie că-i vorba de Sf. Împărtăşanie, de Ungerea cu Sf. Mir, de Preoţie, fie de spălarea cea curăţitoare a Botezului, să căutăm să vedem ce rost are sfinţirea altarului în lucrarea duhovnicească de care am vorbit până acum. Cred că, vorbind despre aşa ceva, nu trebuie să ni se pară lucru straniu şi fără legătură, ci dimpotrivă. Căci abia atunci am cunoaşte mai deplin lucrarea Duhului, care e miezul şi izvorul tuturor Tainelor. De aceea, după ce vom arăta pe scurt rânduiala sfinţirii altarului prin mâinile episcopului, precum şi ce este un altar, vom vorbi pe rând despre însemnătatea tainică a fiecărei rânduieli în parte.

Mai întâi, arhiereul, îmbrăcat cu o haină albă, prinsă de vârful mâinilor şi de mijloc, cade cu faţa la pământ înaintea lui Dumnezeu — sigur însă nu pe pământul gol [2] — şi după ce face rugăciuni fierbinţi spre a dobândi binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrării ce o va săvârşi, se ridică de jos şi, luând cu mâinile sale (iar nu poruncind) masa care stătuse

1. Întrucât, aşa cum afirmă N. Cabasila (*Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, XXX 91), Hristos este «în acelaşi timp şi preot, şi victimă, şi altar», de aceea e firesc ca întreagă slujba preotească să purceadă de la Hristos şi de la altar.

2. Sub genunchi se pune o perniţă, spune Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre Sf. Biserică* (106, Migne, P.G. 153, 313), în traducere românească, sub titlul: *Tractat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe*, Bucureşti, 1865, p. 112. A se vedea, de pildă, *Slujba sfinţirii bisericii*, ed. II, cu binecuvântarea Sf. Sinod, Bucureşti, 1915, p. 126 ş. u.

până atunci întinsă deoparte, o așază pe temelia mai dinainte pregătită și o țintuiește acolo. După ce săvârșește acest lucru, spală altarul cu apă fierbinte, asupra căreia rugase pe Domnul să coboare puterea nu numai de a spăla necurățiile, ci de a alunga și pe diavolii cei necurați. Pe urmă, unge masa cu vin din cel mai bun și cu mireasmă scoasă, pe cât știu, din trandafir [3]. După aceea, făcând deasupra ei de trei ori semnul crucii, ia untdelemn sfințit și unge altarul, cântând de trei ori cântarea profetică [4]. Apoi, îmbrăcând masa cu o cămașă albă, mai așază deasupra și alte acoperăminte bogate, pe care la urmă pune antimisul, spălat și el în untdelemn ca și altarul, acoperind cu totul masa și învrednicindu-se să primească pe ele încă în aceeași zi Sfântul Disc.

După ce a săvârșit aceasta, arhiereul se dezbracă și lasă deoparte haina cea albă, rămânând în hainele sale arhierești, apoi trece și rămâne într-un loc anume rânduit ierarhului. După aceea, arhiereul ia Sfintele Moaște de martiri puse deoparte în acest scop, le pune pe unul din discuri, anume chiar pe acela pe care se așază de obicei Sfintele Daruri, acoperindu-le cu aceeași învelitoare cu care se acoperă Sfânta Împărtășanie și, ridicându-le pe toate, le ține deasupra capului, înaintând spre lăcașul pe care vrea să-l târnosească, însoțit de lumânări, de cântece, de fum de tămâie și alte bune miresme. Înaintând așa, ajunge în fața lăcașului și oprindu-se puțin în fața ușilor încuiate poruncește celor dinăuntru să «deschidă porțile că vine Împăratul măririi». Se repetă adică și de o parte și de alta cuvintele pe care David le-a pus în gura îngerilor în timpul înălțării Lui la cer [5]. Deschizându-se

3. Rânduiala sfințirii bisericii descrisă pe larg, după cele cuprinse în scrierea Sfântului Simeon al Tesalonicului, cap. 110—120, în *Slujba sfințirii bisericii*, p. 31 ș. u.

4. «După aceea săvârșește târnosirea cu ungerea Sfântului Mir și se cântă Aliluia, cu referire la Isaia 6, 3, care este cântarea prorocească», Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 111.

5. Ps. 23, 7, Sf. Simeon *op. cit.*, p. 115—116, pasaj în care Cabasila se exprimă foarte asemănător cu Simeon. Potrivit actualelor rânduieli tipiconale, episcopul care face târnosirea este deja de mai înainte îmbrăcat în toate odăjdiile arhierești.

CARTEA A CINCEA

CE ROADE ADUCE ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ TÂRNOSIREA SFÂNTULUI ALTAR ?

Am văzut până-acum ce rost au Sfintele Taine şi ce înrâurire au ele asupra vieţii noastre celei adevărate. Dar întrucât altarul este izvorul şi începutul oricărei rânduieli sau slujbe bisericeşti [1], fie că-i vorba de Sf. Împărtăşanie, de Ungerea cu Sf. Mir, de Preoţie, fie de spălarea cea curăţitoare a Botezului, să căutăm să vedem ce rost are sfinţirea altarului în lucrarea duhovnicească de care am vorbit până acum. Cred că, vorbind despre aşa ceva, nu trebuie să ni se pară lucru straniu şi fără legătură, ci dimpotrivă. Căci abia atunci am cunoaşte mai deplin lucrarea Duhului, care e miezul şi izvorul tuturor Tainelor. De aceea, după ce vom arăta pe scurt rânduiala sfinţirii altarului prin mâinile episcopului, precum şi ce este un altar, vom vorbi pe rând despre însemnătatea tainică a fiecărei rânduieli în parte.

Mai întâi, arhiereul, îmbrăcat cu o haină albă, prinsă de vârful mâinilor şi de mijloc, cade cu faţa la pământ înaintea lui Dumnezeu — sigur însă nu pe pământul gol [2] — şi după ce face rugăciuni fierbinţi spre a dobândi binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrării ce o va săvârşi, se ridică de jos şi, luând cu mâinile sale (iar nu poruncind) masa care stătuse

1. Întrucât, aşa cum afirmă N. Cabasila (*Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, XXX 91), Hristos este «în acelaşi timp şi preot, şi victimă, şi altar», de aceea e firesc ca întreagă slujba preoţească să purceadă de la Hristos şi de la altar.

2. Sub genunchi se pune o perniţă, spune Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre Sf. Biserică* (106, Migne, P.G. 153, 313), în traducere românească, sub titlul : *Tractat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe*, Bucureşti, 1865, p. 112. A se vedea, de pildă, *Slujba sfinţirii bisericii*, ed. II, cu binecuvântarea Sf. Sinod, Bucureşti, 1915, p. 126 ş. u.

până atunci întinsă deoparte, o așază pe temelia mai dinainte pregătită și o țintuiește acolo. După ce săvârșește acest lucru, spală altarul cu apă fierbinte, asupra căreia rugase pe Domnul să coboare puterea nu numai de a spăla necurățiile, ci de a alunga și pe diavolii cei necurați. Pe urmă, unge masa cu vin din cel mai bun și cu mireasmă scoasă, pe cât știu, din trandafir[3]. După aceea, făcând deasupra ei de trei ori semnul crucii, ia untdelemn sfințit și unge altarul, cântând de trei ori cântarea profetică[4]. Apoi, îmbrăcând masa cu o cămașă albă, mai așază deasupra și alte acoperăminte bogate, pe care la urmă pune antimisul, spălat și el în untdelemn ca și altarul, acoperind cu totul masa și învrednicindu-se să primească pe ele încă în aceeași zi Sfântul Disc.

După ce a săvârșit aceasta, arhiereul se dezbracă și lasă deoparte haina cea albă, rămânând în hainele sale arhierești, apoi trece și rămâne într-un loc anume rânduit ierarhului. După aceea, arhiereul ia Sfintele Moaște de martiri puse deoparte în acest scop, le pune pe unul din discuri, anume chiar pe acela pe care se așază de obicei Sfintele Daruri, acoperindu-le cu aceeași învelitoare cu care se acoperă Sfânta Împărtășanie și, ridicându-le pe toate, le ține deasupra capului, înaintând spre lăcașul pe care vrea să-l târnosească, însoțit de lumânări, de cântece, de fum de tămâie și alte bune miresme. Înaintând așa, ajunge în fața lăcașului și oprindu-se puțin în fața ușilor încuiate poruncește celor dinăuntru să «deschidă porțile că vine Împăratul măririi». Se repetă adică și de o parte și de alta cuvintele pe care David le-a pus în gura îngerilor în timpul înălțării Lui la cer[5]. Deschizându-se

---

3. Rânduiala sfințirii bisericii descrisă pe larg, după cele cuprinse în scrierea Sfântului Simeon al Tesalonicului, cap. 110—120, în *Slujba sfințirii bisericii*, p. 31 ș. u.

4. «După aceea săvârșește târnosirea cu ungerea Sfântului Mir și se cântă Aliluia, cu referire la Isaia 6, 3, care este cântarea prorocească», Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 111.

5. Ps. 23, 7, Sf. Simeon *op. cit.*, p. 115—116, pasaj în care Cabasila se exprimă foarte asemănător cu Simeon. Potrivit actualelor rânduieli tipiconale, episcopul care face târnosirea este deja de mai înainte îmbrăcat în toate odăjdiile arhierești.

ușile, arhiereul și toți ceilalți intră în Biserică, ținând tot timpul deasupra capului Sfintele Moaște acoperite. Intrând apoi în altar, se apropie de masă, așază discul pe masă, îl descoperă, ia de acolo Sfintele Moaște și le pune într-un sipet vrednic de măreția lor, iar peste întreaga masă spală cu untdelemn sfințit. Din clipa în care s-au săvârșit toate acestea, Biserica este un lăcaș de rugăciune, masa, un altar de jertfă, un altar în adevăratul înțeles al cuvântului.

Însemnătatea tainică a rânduielilor de târnosire

După aceste scurte amănunte, vom arăta pe rând cum e cu putință ca prin săvârșirea slujbelor să dobândim puterea lucrătoare a tainei și cum se poate că prin lucrarea preotului Biserica și Sf. Masă dobândesc o putere așa mare.

Cămașa albă și faptul că tocmai cu ea s-a îmbrăcat episcopul pentru târnosire preînchipuie un altar, cum este de altfel și omul însuși. Căci, după cum zice David [6], cel ce se spală de fărădelegi se albește mai vârtos decât zăpada, dacă se reculege, se smerește și-și adună sufletul de pe drumuri, unul ca acela face din sufletul său sălaș lui Dumnezeu, iar în inimă îi ridică un altar [6a]. Căci după cum în chip de taină s-a încins arhiereul cu o haină albă, cu care s-a înfășurat și s-a strâns în jurul trupului, însemnând, înaintea ușilor Bisericii, un altar în însuși trupul său, dând apoi această putere slujbei altarului, tot așa și maestrul zidarilor, precum și oricare din cei însărcinați cu vreo lucrare, înainte de a păși la îndeplinirea lucrării, au frământat-o bine în cugetul lor.

Ceea ce a gândit în sine însuși arhiereul, transmite ca model mâinilor sale, iar acestea o întipăresc pe lucrurile cu care vin în atingere. De altfel, când lucrează, și zugravii se uită la un model pe care-l au înainte, repetând doar ceea ce au înaintea ochilor, iar când zugrăvesc după cum își aduc aminte, chiar și atunci au în vedere un model din adâncul

6. Ps. 50, 4, 9.
6a. Idee luată din Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, cap. 5.

sufletului lor [7]. Acelaşi lucru se întâmplă nu numai cu zugravii, ci şi cu cei ce fac statui, cu cei care zidesc case şi cu tot felul de lucrători. Dacă printr-o maşinărie oarecare s-ar putea privi în sufletul maestrului, s-ar putea vedea acolo — desigur desfăcute de materie — casa, statuia sau lucrul pe care acesta are de gând să-l facă.

Arhiereul nu-i însă model al altarului numai pentru că acesta a ieşit din capul lui, ci mai ales pentru că el este de fapt templu al lui Dumnezeu [8], căci, din toate făpturile văzute, singură firea omenească poate sluji de altar (lui Dumnezeu), pe când tot ce-i făcut de mâna omenească e numai repetarea unui chip sau a unui model ce i-a fost dat. De unde urmează că modelul e gata totdeauna înaintea lucrului şi că tot ce se face e luat după un model dinainte hotărât.

Cel ce a zis [9]: «Ce fel de casă îmi veţi zidi Mie? Sau care este locul odihnei Mele?» vrea, pe cât cred, să arate că oricine voieşte să se facă folositor altcuiva, acela trebuie mai întâi să-şi ajute sieşi, iar cine are o putere aşa de mare de a insufla viaţă în fiinţe neînsufleţite, trebuie el, cel dintâi, să tragă folosul acestei vieţi. De aceea şi Sf. Pavel cerea ca episcopul să-şi facă întâi curăţenie în casa sa înainte de a se gândi s-o facă în oraşe şi între neamuri, iar cel ce vrea să conducă o casă trebuie întâi să ştie bine a se chibzui pe sine [10]. Pentru aşa ceva însă episcopul are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Căci fără de acest ajutor, nimeni nu ar putea aduce vreo roadă duhovnicească, mai ales când e vorba de Sfintele Taine, unde totul nu-i decât lucrare dumnezeiască.

Iar, întrucât Stăpânul tuturor nu S-a îndestulat numai să dea porunci sau să trimită vestitori, care să vadă de durerile robilor Săi, ci a venit El însuşi la noi şi S-a îngrijit de

7. «Producţiile artistului prind formă mai întâi în sufletul lui», Aristotel, *Metafizica*, 1031 a.b., ed. D. Bădărău, Bucureşti, 1965, p. 233.
8. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, 4, ed. D. Stăniloaie, Atena, 1973, p. 126—128.
9. Fapte 7, 49; Is. 66, 1.
10. I Tim. 3, 2, 5.

mântuirea noastră [11], pentru aceea se cădea ca însuşi arhiereul, care apare ca ucenic al Lui, să înfigă cu mâinile lui în pământul tare altarul, de la care vin toate pricinile mântuirii noastre. De aceea şi săvârşeşte acest lucru arhiereul, în timp ce de pe buzele sale se desprind vorbele Psalmistului : «Înalţa-Te-voi, Doamne, Împăratul meu şi Dumnezeul meu» [12], prin care se aduc mulţumire şi recunoştinţă lui Dumnezeu pentru lucrurile Sale cele minunate. Căci dacă, după cum spune Sf. Pavel, se cade să mulţumim pentru orice primim [13], cu cât mai vârtos va trebui să aducem mulţumiri Domnului pentru această cea mai de căpetenie dintre binefaceri ?

Un alt psalm mai spune : «Domnul mă paşte şi nimic nu-mi va lipsi» [14]. Şi acesta nu preamăreşte numai binefacerile lui Dumnezeu, ci vorbeşte pe faţă de lucrarea prezentă a Tainelor. De fapt, în acelaşi loc, David pomeneşte şi de Botez şi de alifia Ungerii cu Mir, ca şi de Sf. Potir şi de Sf. Masă, care are pe ea Pâinea cea sfinţită. Anume, Botezului îi zice «apa uşurării şi a tihnei» şi «pajişte de păscut» [15], adăugând Psalmistul că, sub oblăduirea lui Dumnezeu, nădăjduieşte s-ajungă şi el la acest loc dorit. Căci celor ce se lasă duşi de păcat le aduce un noian de munci şi nenorociri şi le umple pământul numai de spini, aşa că apa care spală păcatul e numită, în legătură cu muncile de care ne scapă, «apa tihnei», iar în legătură cu spinii, pe care îi scoate, pe drept e numită «pajişte de păscut». În sfârşit, i se mai zice «apa tihnei» şi pentru că prin Botez noi dobândim, drept cel mai mare bine, tocmai această odihnă de a şti că suntem pe urmele lui Dumnezeu, şi, în sfârşit, i se mai zice aşa şi pentru că această apă întruchipează împlinirea celei mai adânci

11. Informaţie similară la Sf. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 102, p. 110.
12. Ps. 144, 1.
13. I Tes. 5, 18.
14. Ps. 23, 1.
15. Ps. 23, 2, 5; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza IV mistagogică*, trad. rom., p. 563—564.

dorințe pe care o poate avea firea omenească, apă [16] pe care mulți prooroci și împărați ar fi dorit s-o aibă. Dar de ce, când cade arhiereul cu fața la pământ și se roagă, nu face aceasta înlăuntrul Bisericii ? Desigur pentru că, nefiind încă târnosită nu-i vrednică de o astfel de slujbă măreață și pentru că nefiind încă o casă de rugăciune nu poate primi pe cel ce se roagă. Dimpotrivă, când Moise [17] s-a apropiat să calce pe pământul cel sfânt, a trebuit să-și scoată încălțămintea din picioarele sale, pentru ca nimic străin să nu fie între el și Dumnezeu în vreme ce vorbeau împreună, câtă vreme poporul evreu, deși ales de Dumnezeu, nu avea voie să calce pământul egiptean decât având încălțăminte în picioare [18].

Isprăvind acestea, arhiereul spală Sfânta Masă cu apă sfințită [19]. Întrucât tiranul neamului omenesc a robit pe om, stăpânul întregii firi, și împreună cu el și lumea cea văzută toată, întocmai cum se întâmplă și cu curtenii regelui căzut prizonier, pentru această pricină, înainte de a alege vreo materie pentru una sau alta din Sfintele Taine, trebuie să o scoatem de sub puterea celui rău printr-o slujbă anumită. Așa, de pildă, înainte de a începe să boteze cu apă, preotul o curățește, prin rugăcini, de orice putere a celui rău. Tot așa, pentru aceeași pricină, arhiereul spală mai întâi altarul cu apă curățitoare a toată răutatea, arătându-se lămurit calea pe care trebuie să mergem spre bine, al cărei început este tocmai să ne scuturăm întâi de rău. Pentru acest lucru, vorbind despre păcatele omenești, Psalmismul cântă : «Stropi-măvei cu isop și mă voi curăți, spăla-mă-vei și mai vârtos decât zăpada mă voi albi» [20].

Apoi arhiereul mulțumește lui Dumnezeu și-L preamărește, lucru care, de altfel, se întâmplă la orice slujbă, căci toate

---

16. Lc. 10, 24.
17. Ieș. 3, 5.
18. Ieș. 12, 11.
19. Sf. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 107, p. 112.
20. Ps. 50, 9, Sf. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 110. p. 112.

trebuie făcute spre mărirea lui Dumnezeu, dar, înainte de toate, se cade să mulțumim după ce săvârșim Sfintele Taine, ca unele ce ne sunt de cel mai mare folos și care nu ne-au putut veni decât de la Dumnezeu.

Dar spre a ne învrednici de binefacerile lui Dumnezeu nu-i de ajuns numai să ne curățim; mai trebuie să și săvârșim, pe cât ne stă în putință, fapte corespunzătoare, fără de care nu putea câștiga bunăvoința Dătătorului de bine, fiindcă Dumnezeu nu împrăștie binefacerile Sale celor ce petrec în lenevire, ci celor ce fără încetare Îl cheamă în rugăciuni, balsamul binefacerii îl dă celui ce se străduiește, iar darul înțelepciunii îl dă celui ce Îl caută cu toată puterea minții. Adică, mai pe scurt, *dorința noastră pentru tot ce cerem trebuie să ne-o arătăm nu numai prin rugăciuni, ci și prin grele sforțări personale.* De aceea și înainte de a unge altarul cu Sfântul Mir, care să aducă asupra lui harul lui Dumnezeu, arhiereul unge masa cu uleiuri binemirositoare și cu vin, din care cele dintâi dau omului farmec, iar al doilea dă ceva întărire vieții noastre, amândouă acestea vrând s-arate că Domnului I se aduce tot ce are omul mai bun, anume ce-i folositor și ce-i plăcut, din pricină că, venind pe pământ și aducând viață, și încă «belșug»[21] de viață, pe lângă mântuire și înviere, Domnul a dat omului și împărăția și fericirea veșnică.

În urma acestora, arhiereul unge masa cu Sfântul Mir, slujbă care-i aduce puterea sfințitoare și o face altar în stare să aducă jertfă Domnului. Căci încă de prima dată, «luând pâinea și binecuvântând-o»[22] — lucru pe care noi îl urmăm —, Mântuitorul a folosit și vorbe — și vorbele rostite de preoți sunt tot așa de lucrătoare ca și cele rostite atunci de El — «aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea»[23], dar a folosit și mâna. Căci, cum zice Dionisie Pseudo-Areopagitul[24], în

21. In. 10, 10.
22. Mt. 26, 26.
23. Lc. 22, 19.
24. *Ierarhia bisericească*, III, 4, 3, Migne P.G., 3, col. 480, trad. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1930, p. 75.

Sf. Mir, mâna preînchipuie pe Hristos. Cât au trăit, Apostolii au folosit și ei punerea mâinilor, în aceasta stându-le cea mai mare putere. Cei care au urmat însă după aceea, au trebuit să se mulțumească cu ungerea, nemaiputând aduce în ajutor decât glasul cu care rosteau rugăciunea. Căci altarele de jertfă ale celor dintâi preoți erau înseși mâinile lor, pe când pentru urmașii lor, Hristos a rânduit să se ridice lăcașuri trainice speciale pentru jertfă pe seama credincioșilor [25].

Pe când spală altarul cu untdelemn, arhiereul nu rostește alte rugăciuni decât până acum, ci intonează mai ales o rugăciune formată din câteva silabe, însă plină de toată înțelepciunea proorocilor : Aliluia [26]. Poate că ar fi plăcut să prăznuim, prin vorbiri lungi, ceea ce se săvârșește în clipa aceea, dar parcă tot așa de frumos e să preamărim această minune doar în câteva cuvinte, chiar repetându-le.

Într-adevăr, parcă s-ar cere spuse pe larg cele săvârșite până aici și cele care încă se vor săvârși, ca cei de față să înțeleagă mai bine cele ce se întâmplă, așa cum au făcut toți proorocii până la Ioan [27], dar când aceste slujbe se săvârșesc acum în fața noastră și când vedem cu ochii cum se revarsă roadele lor, atunci nu mai văd rostul atâtor vorbe, decât doar de a arăta bucuria și mirarea în fața unei atât de mari minuni. Căci ce nevoie ar mai fi de prooroci și de trimiși, câtă vreme Cel făgăduit a venit ? Dar chiar lui Ioan nu i-a rămas decât să-L arate lumii și să-L preamărească pe Acela Care, venind pe pământ, S-a arătat întâi îngerilor, făcându-i să cânte într-un singur glas : «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu» [28]. Din această pricină, văzând pe Însuși Făcă-

25. (Gass *op. cit.*, p. 127) constată că acelea erau lăcașuri speciale pentru inițiați.
Se zice că Sf. Mucenic Lucian, prezbiterul din Antiohia, martirizat în 311, și-a oferit pieptul să fie altar de jertfă în temniță. A se vedea *Viețile Sfinților*, la 15 octombrie.
26. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, IV, 2, P.G., 3, col. 473, Aliluia = Lăudați pe Domnul.
27. Mt. 11, 13.
28. Lc. 2, 14.

torul de bine stând de față la sfânta slujbă, arhiereul nu mai cere binefacerile ce deja i-au fost împărtășite și nici nu mai înșiră mulțimea bunătăților așa de vădite în fața oricărui privitor, ci se mulțumește să-și arate această fericire printr-o cântare scurtă și tainică.

Nu-i mai puțin adevărat că, întrucât toată puterea altarului vine de la untdelemnul sfințit, se cade ca și materia ce privește această ungere să fie vrednică de așa ceva. Or, această vrednicie se face mai simțită, ca și focul și lumina, din clipa în care alături se află Cel mai vrednic între vrednici : Domnul. Dar întrucât nici chemarea numelui Domnului, chemare în stare să facă orice, nu aduce aceleași roade în toate sufletele, urmează că, întrebându-se ce anume ar fi mai vrednic să primească ungerea untului de lemn, arhiereul a găsit de bine că cele mai potrivite spre acest lucru sunt osemintele mucenicilor (Sf. Moaște), de aceea le unge și le zidește înlăuntrul mesei, pecetluind astfel altarul.

De altfel, nimic nu-i mai înrudit cu lucrarea sfântă a Tainelor lui Hristos decât mucenicii, căci numai ei seamănă cu Hristos și la suflet, la felul morții și în toate. Doar încă de pe când erau vii Hristos era în măduva lor, iar după moarte la fel nu le părăsește osemintele [29]. El rămâne unit cu sufletul lor, așa cum unit și amestecat stă și acum cu acest pumn de țărână neînsuflețită, cu moaștele, așa că dacă Hristos într-adevăr Se poate vedea și pipăi undeva în lumea aceasta în carne și oase, apoi aceasta se poate vedea în Sf. Moaște. Pentru aceea, apropiindu-se de intrarea Bisericii cu aceste moaște în mână, arhiereul deschide ușile cu aceleași vorbe [30] cu care intră Însuși Hristos, arătându-li-se aceeași cinste pe care numai Darurilor celor prea sfinte li se mai arată. Fiind-

29. «Chiar dacă în trupul sfinților nu mai este sufletul, totuși în el se află o putere», zice Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* XVIII, 16, trad. rom., p. 521.

30. Ps. 24, 7—10. Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 118.

că, la urma urmei, aceste moaște sunt Biserica cea adevărată și altarul cel mai adevărat, pe când zidirea nu-i decât o imitare. Se cade, deci, s-adăugăm aceste moaște la lăcașul zidit spre a-l face pe acesta desăvârșit prin acelea, după cum și legea veche se desăvârșește prin cea nouă [31].

După ce s-au terminat rânduielile de târnosire, iar lăcașul e pregătit deplin pentru jertfă și rugăciune, aprinzând o lumânare deasupra prestolului, arhiereul trece deoparte, vrând s-arate prin aceasta că a sosit ceasul jertfei, care de acuma se poate aduce și pe acest altar. Seara, când s-aprind lumânările la Vecernie, această lumânare de pe prestol, întocmai ca și în casa celui ce a pierdut drahma, ne aduce aminte de lumânarea pe care Însuși Hristos a aprins-o, încât la lumina ei, după multă căutare prin unghere și pe la întuneric, a găsit drahma, stând parcă ascunsă în adâncurile iadului [32]. Toate acestea, desigur, numai după ce s-a măturat toată casa și s-a scos totul la lumină, iar lumina aceasta, care a străpuns și întunecimea iadului, nu este altul decât Hristos [33].

Mai departe, arhiereul unge altarul peste tot, ca el să se facă într-adevăr un lăcaș de rugăciune, pentru ca acest nume să i se potrivească mai bine și pentru ca să ne ajute la rugăciune. Căci untdelemnul cel vărsat, adică Domnul, Mângâietorul și Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl, ne apropie de Dumnezeu și ne urcă rugăciunile spre El ca pe o tămâie. Deși Fiu, Unul-Născut, Domnul S-a revărsat în lumea robilor, căci numai așa ne-am putut împăca cu Tatăl, Care ne privește de acum cu bunăvoință și ne-ntâmpină când mergem spre El, ca și cum în noi ar regăsi pe Însuși Fiul Său cel prea iubit.

---

31. «Altarul e Biserica sau scaunul ori mormântul lui Hristos», Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 116.
32. După învățătura ortodoxă, chipul lui Dumnezeu nu s-a nimicit complet în om, ci e doar «întinat de noroiul păcatelor» (Sf. Grigorie de Nyssa, *De Virginitate* 12, P.G., 46, col. 373).
33. Textul de aici și până la sfârșitul acestui capitol se cuprinde numai în *Codex vindobonensis*, 266, pe care-l redă și Gass.

Era firesc, aşadar, să se reverse untdelemnul rugăciunii în întregul lăcaş unde ne închinăm Domnului, pentru ca acest lăcaş să întoarcă asupra Lui pe Dumnezeul al Cărui nume Se cheamă acolo şi pentru ca, după cum zice Solomon, zi şi noapte ochii Domnului să fie deschişi asupra acestui lăcaş [34], întrucât acest lăcaş e templul Domnului. Spre a se pune în legătură cu Hristos, templul cel adevărat, şi spre a putea merge drept spre El, trebuie să ajungem şi noi un astfel de Hristos prin ungerea cu untdelemn, după cum şi el a primit ungerea Dumnezeirii. Prin templul cel adevărat al lui Dumnezeu înţelegem trupul Său cel sfinţit prin patimă, cum Însuşi a zis : «Stricaţi templul acesta» [35].

34. I Rg. 8, 29.
35. In. 2, 19.

CARTEA A ŞASEA

CUM PUTEM PĂSTRA ROADELE VIEŢII DUHOVNICEŞTI DOBÂNDITE PRIN SFINTELE TAINE ?

Potrivindu-ne cu voia lui Dumnezeu şi ascultând de poruncile Lui, iată calea pe care, dacă mergem, ne putem păstra viaţa în Hristos. Întrucât la începutul ei această viaţă atârnă numai de atotputernicia Mântuitorului, dar întrucât, pe de altă parte, a ne-o păstra pe mai departe întreagă şi a rămâne vii în toată vremea desfăşurării ei, cere strădanie şi din partea noastră, urmează că, spre a putea sta până la sfârşit în puterea harului şi spre a putea trece dincolo cu această comoară în mâini, se cer din partea noastră multe încordări şi grele strădanii [1]. Iată de ce, se cere să cercetăm care sunt mijloacele cu care să putem câştiga această luptă duhovnicească, lucru care se leagă aşa de bine cu viaţa în Hristos, de care ne ocupăm aici.

După cum vedem din faptele oamenilor şi din întâmplări zilnice, oamenii nu se mulţumesc numai cu aceea că li s-a dat viaţă şi că de acum pot şedea, căci au de toate, ci caută toate mijloacele potrivite spre a-şi putea păstra continuu această viaţă [2], tot aşa, după ce am arătat începutul şi ţinta acestei vieţi, adică de unde, cum şi prin ce împrejurări am dobândit această viaţă, urmează să arătăm acum şi ce va trebui să facem spre a nu ne pierde fericirea aşa de greu câştigată.

Cu toate că aşa ceva ar însemna să începem să vorbim despre virtute şi despre viaţa cea dusă după cum dictează cu-

1. Idee similară şi în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, cap. XL.
2. O nouă dovadă despre sinergismul creştin. Fără colaborarea omului cu harul divin nu există viaţă desăvârşită.

getul și cu toate că despre aceste lucruri s-au rostit mulți din bărbații vechi și din cei mai noi [3] și parcă nici nu s-ar putea spune ceva nou, pe care ei să nu-l fi spus, încât s-ar părea că ceea ce facem noi ar fi un lucru de prisos, cu toate acestea, dacă n-am adăuga încă o seamă de cuvinte, pe care lucrarea noastră le-a pomenit încă de la început, s-ar părea că tot ce am scris nu-i destul.

Se cade, dar, să arătăm, pe cât se poate, datoria noastră de a ne lega viața de Dumnezeul nostru al tuturor, lăsând la o parte datoriile pe care oamenii le au și unii și alții între ei, căci acestea sunt prea multe. Într-adevăr, nimeni nu va îndrăzni să spună că atât cei din slujbe obștești, cât și cei ce trăiesc în cercul familiilor lor ar trebui să aibă aceleași virtuți, după cum nici de la cei care în clipa Botezului nu s-au legat de Dumnezeu cu nici o făgăduință nu se va cere același lucru ca de la cei ce duc viață singuratică și care sunt hotărâți să trăiască în feciorie și în sărăcie, care nu au avere, ba renunță chiar de a fi stăpâni și pe voința lor [4].

În schimb, ceea ce se cere de la toți cei care poartă numele de creștin e datoria pe care trebuie fiecare să și-o împlinească, a cărei neîmplinire nu admite nici o scuză, nici vârsta, nici slujba, nici orice stare de viață ar fi, nici schimnicia, nici viața singuratică și nici cea trăită în zgomotul orașelor sau în orice loc de retragere. Nu există vreo datorie mai

3. Cine anume sunt scriitori «mai vechi» și «mai noi», nu ne-o spune Cabasila care, după cum am văzut și din cele de până aici, arareori citează cu numele pe cei la care se referă afirmațiile lui. Totuși, cum au încercat să arate Gass, dar mai ales J. Gouillard (L'autoportrait d'un sâge du XIV-e siècle, în *Actele Congresului al XIV-lea de studii bizantine,* București, 1971/75, p. 104 ș. u.), P. Nellas (Αἱ θεολογικαὶ πηγαὶ τοῦ Νικ. Καβασίλα în «Κληρονομία», Tesalonic, 1975, p. 327—344), el are în vedere, dintre cei vechi, mai ales pe Aristotel și pe stoici, iar dintre creștini, pe cei mai importanți Părinți începând din sec. II până în sec. XIV, despre care am făcut și noi pomenire în comentariile noastre. Citările lui sunt făcute foarte discret. Oricum, cărțile VI—VII sunt o continuare firească a celor anterioare, dar axate mai ales pe «ecuația virtute-înțelepciune-fericire» (Gouillard, *op. cit.,* p. 104) în care se îngemănează noțiuni filosofice cu expresii patristice tipice.

4. E interesant că în plin ev isihast, Cabasila nu folosește cuvântul «monah», «monahism», ci doar «cei din singurătate».

înaltă și pe care oricine e în stare s-o îndeplinească și care în adâncul ei stă în a nu te împotrivi voii lui Dumnezeu, ci a-ți potrivi viața după rânduielile Lui prin împlinirea poruncilor dumnezeiești [5]. Iar aceste porunci nu sunt prea mari pentru puterile omului — altfel nici n-ar putea fi nimeni tras la răspundere dacă greșește —, de aceea împlinirea lor o cere și conștiința celui din urmă creștin. În schimb, cei care s-au lipit încă de la început de Domnul au făgăduit firește că-L vor urma peste orice piedici, căci numai cei care-și leagă viața de Dumnezeu cu legăminte atât de strânse [6] se împărtășesc pururea din roadele Sfintelor Taine.

Fiind, adică, aceste porunci ale Mântuitorului o datorie pentru toți credincioșii și fiind și de cea mai mare importanță pentru viața lor și deloc cu neputință pentru cei ce o vor, e firesc că nu se pot apropia de Hristos cei care se depărtează de El prin tot ce au mai bun în ei, prin cuget și voie liberă. Căci *trebuie să avem părtășie prin voință și cuget cu Acela, cu Care ne împărtășim din același sânge* [7]. Dacă într-un fel suntem uniți, iar în altul despărțiți, pe de o parte prieteni, iar pe de alta dușmani, în același timp și fii, dar și răufăcători, mădulare fiind, dar fără viață — la așa ceva nu ne ajută nimic, nici unirea cu Hristos, nici nașterea din El, iar unora ca acestora nici un folos nu le aduce dezbinarea de trunchi, căci vor fi ca și mlădița care nu are legătură cu vița : sfârșitul lor va fi că vor fi aruncați afară, uscați și azvârliți în foc [8]. Așa că oricine s-a hotărât să trăiască în Hristos, întrucât nu va avea alt izvor de unde să-i vină viața, va trebui să se pună în legătură cu această inimă și cu acest Cap, lucru care este

5. Într-o variantă manuscrisă (B) din Viena se adaugă marginal următoarea notiță : «e cu neputință să viețuiești în Hristos dacă nu ții poruncile dumnezeiești și dacă nu păstrezi harul Sfintelor Taine», Gass, *op. cit.*, p. 132.

6. Legământul de a «trăi creștinește» era cunoscut încă din sec. I—II : Ignatie, *Către Magnezieni* X, 1, P.S.B. 1, p. 168, iar în sec. III e consfințit solemn, Origen, *Exortație la martiriu*, XII, în românește P.S.B. 8, p. 360.

7. Despre o părtășie care merge până la o întrepătrundere a divinului cu umanul vorbea încă din sec. III Origen, *Contra Celsum*, III, 28, P.S.B. 9, p. 189.

8. In. 15, 16.

cu neputinţă dacă omul nu se va strădui să vrea şi el ceea ce vrea Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, deci, trebuie, pe cât ne stă omeneşte în putinţă, să silim mintea să asculte de voia lui Dumnezeu[9] să nu dorim pe altcineva decât pe El şi să ne bucurăm de aceleaşi bucurii de care se bucură El. Ca o inimă să dorească în aceeaşi clipă două lucruri potrivnice este ceva cu neputinţă, căci, precum stă scris, «omul rău nu poate scoate din vistieria sa cea rea a inimii decât rele, pe când cel bun, bune»[10]. Căci tocmai după cum în creştinii din Palestina, care aveau toţi aceleaşi dorinţe, «nu era decât o inimă şi un cuget»[11], tot aşa cel al cărui suflet nu este în legătură cu Dumnezeu, ci fuge de împlinirea poruncilor Lui, călcându-le în picioare, unul ca acela nu-şi mai duce viaţa după cum pulsează în el inima Domnului, ci se conduce după bătăile unei inimi străine. Căci după bătăile inimii Sale a aflat Domnul pe David care zice: «Doamne, poruncile Tale nu le-am uitat»[12]. Dacă-i adevărat că a trăi înseamnă să asculţi de bătăile acestei inimi şi că, pe de altă parte, va trebui să nu asculţi de ea dacă bătăile ei nu vor să asculte de Dumnezeu, atunci, dacă vrem să trăim cu adevărat creştineşte, trebuie să cercetăm cum am putea ajunge să avem aceleaşi dorinţe şi bucurii ca şi Hristos.

Cum să ne gândim statornic la viaţa Mântuitorului

Orice faptă izvorăşte dintr-o dorinţă şi orice dorinţă, din cunoaştere şi cugetare[13]. Va trebui prin urmare să încercăm ca, înainte de a întoarce ochii sufletului nostru de la cele deşarte, să avem pururea inima plină de gânduri bune, în aşa fel ca pentru gândurile rele să nu mai rămână nici un loc

9. Expresie familiară Sfântului Grigorie Palama. Între altele şi la D. Stăniloae, *Două tratate ale Sfântului Grigorie Palama*, «Anuar», Sibiu, 1933, p. 7 ş. u.

10. Lc. 6, 45.

11. Fapte 4, 32.

12. Ps. 118, 83, 176.

13. Cei trei factori (faptă, dorinţă, cugetare) sunt esenţiali în concepţia antropologică a lui N. Cabasila. Numai aducerea lor la acelaşi numitor poate însemna desăvârşirea.

gol. Numeroase sunt lucrurile vrednice de a fi cugetate, de a pune în lucrare sufletul, de a umple mintea și de a atrage spre ce să-și petreacă vremea, dar dintre toate cel mai folositor, mai plăcut, mai de dorit și mai potrivit pentru așa ceva este cugetarea asupra Sfintelor Taine și asupra binefacerilor ce decurg din ele[14]. Cât este de minunat a ne aduce aminte cine eram înainte de a se arăta lucrarea Sfintelor Taine și ce am ajuns după aceea, cât a fost atunci de adâncă robia noastră și cât sunt de mari acum libertatea și vrednicia de rege la care am ajuns, cât de multe binefaceri am primit și câte încă vom mai primi, dar, înainte de toate, gândul la Cel ce ne-a adus toate astea, la frumusețea Lui fără margini, la bunătatea Lui, la dragostea și mărturia nemaiauzită a iubirii Lui de oameni !

Când toate aceste gânduri sunt în stare să umple inima și să copleșească sufletul, nu se cuvine să ne mutăm cugetul la altceva, iar dorințele noastre să ne ducă în altă parte pentru că sunt atât de frumoase și de atrăgătoare aceste gânduri. Fiindcă, la urma urmei, atât prin mulțimea și bogăția lor, cât și prin dragostea din care au răsărit, aceste binefaceri întrec tot ce poate închipui cugetarea omenească. *Căci, după cum dragostea când crește și se face mai mare decât noi se revarsă și peste toți cei din jurul nostru, tot așa și dragostea lui Dumnezeu față de oameni a fost așa de mare, că din El s-a golit și s-a revărsat peste toată lumea*[15]. Pentru că Mântuitorul n-a crezut că-i destul să Se așeze într-un loc și să trimită pe cineva să-l cheme pe robul de care-I era drag, ci El însuși S-a coborât pe pământ să-l caute. El, cel bogat, Se apropie și ne-arată El însuși care e dorința Lui, cerându-ne în schimb să-I fim doar recunoscători. Chiar dacă I se răspunde cu obrăznicie, El nu se mânie, ci, așa alungat de noi, așteaptă

---

14. «Fără gândurile cuvenite Sfintelor Taine, sfințenia nu se poate sălășlui sau rămâne în noi» (*Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, p. 11).

15. Dragostea divină cea mai presus de gând, Care a ieșit din sine în chip extatic, deșertându-se (ἐκένωσεν) pentru lume (Filipeni 2, 7) e adeseori evocată de Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, IV, 13, P.L. 712. De reținut termenii ἔρως, φίλτρον, ὑπερβολή.

la ușă, ba încă spre a-Și arăta și mai mult dragostea, face orice, suferă chinuri și la urmă chiar moarte.

Căci două lucruri îl deosebesc pe îndrăgostit de ceilalți oameni și-l fac sigur de biruință : pe de o parte dorul de a face bine pe orice cale celui de care i-e drag, pe de alta, că îndură, dacă este nevoie, oricâte rele și chinuri cât de mari. Sigur că această a doua mărturie de dragoste este cu mult mai tare decât cea dintâi. Fiind în adâncul Său netulburat de dorințe și deci neputând arăta oamenilor marea Sa dragoste (căci din iubire prea mare față de ei ar fi vrut mai bucuros să reverse peste ei toate bunătățile, deși putea — ca Dumnezeu — suferi în locul lor), pentru că noianul Său de dragoste, pe care însă nu o putea mărturisi, nu putea rămâne necunoscut, ci trebuia arătată pe față, în toată măreția sa, până la cea mai înaltă culme a ei —, pentru aceste pricini Mântuitorul a găsit minunea *«deșertării» de Sine.*

Cu alte cuvinte, Domnul face un târg : oferindu-Se pe Sine să sufere toate silniciile și chinurile și dând astfel, celor pentru care a pătimit, puterea să creadă că-i iubește, a ajuns astfel să întoarcă spre El pe cei ce, crezând că sunt urgisiți, fugeau de Bine. Dar lucrul cel mai neînțeles este că nu numai că a pătimit cele mai sălbatice chinuri, dându-Și sufletul în urma atâtor suferințe, ci, după ce a înviat și a scos trupul de sub legea oricărei stricăciuni, încă și acum Domnul are trupul plin de răni și de urmele cuielor, arătându-Se cu el așa în fața îngerilor [16], socotind acestea toate ca o podoabă și bucurându-Se foarte că poate arăta câte chinuri a suferit.

Acum, de pe trupul Său duhovnicesc și preamărit, s-a smuls tot ce-i pământesc și tot ce-i greutate și mărime, precum și orice urmă de poftă trupească [17]. Un singur lucru n-a vrut să smulgă : urmele rănilor și ale suferințelor. Pe acestea I-a fost drag să le păstreze ca un semn al iubirii Sale de oameni, căci prin ele a găsit din nou pe cel pierdut și pe ur-

16. I Tim. 3, 16.
17. I Cor. 15, 44.

ma patimilor a cucerit acum pe cel pe care-l iubea. Altfel, cum am putea explica urma unor răni pe un trup nemuritor, când știința medicinei și chiar lucrarea firii însăși le scoate până și de pe niște trupuri muritoare și stricăcioase ?

S-ar putea răspunde că Domnul a vrut să sufere pentru noi în mai multe rânduri ; dar întrucât așa ceva nu se poate din clipa în care trupul Său a scăpat de stricăciune și a fost cruțat de a mai putea fi atins de uneltele chinuitoare ale oamenilor, *El s-a gândit să păstreze pe trup mărturia jertfei Sale și să poarte pe el pururea urmele rănilor dobândite în clipa răstignirii,* vrând să arate prin aceasta că, chiar dacă va veni a doua oară în lumină orbitoare, El va rămâne pentru robii Săi același răstignit și împuns, rănile acestea ținându-i loc de podoabe împărătești.

Se poate, oare, asemăna dragostea aceasta cu ceva de pe pământ ? Iubit-a omul vreodată ceva așa de mult ? Ce mamă sau ce tată și-au iubit cândva atât de mult copiii ? Și care dintre oamenii buni s-a lăsat dus de atâta dragoste față de cineva, încât, pentru că îi e drag de acela, să sufere nu numai bătăi de la el, ci și să-i treacă cu vederea orice nerecunoștință, ba încă să și îndrăgească aceste răni mai presus de orice ? Așa ceva numai Hristos a putut face, și anume nu numai că a îndrăgit suferințele, ci le-a socotit drept cea mai mare cinste a Sa, atât de mare încât din pricina ei nu se rușina și nu-I păsa ce-ar zice alții de slăbiciunile Lui trupești, ba încă, acoperit de aceste răni moștenite din neputințele omenești, S-a așezat cu ele chiar pe tronul împărăției Lui veșnice.

Astfel, nu numai că a înălțat firea omenească — mai mult decât îngrijindu-se de dorințele fiecărui om în parte —, ci a chemat pe toți să ia coroana împărătească, i-a slobozit din robie și i-a înfiat, le-a deschis tuturor cerul, le-a arătat calea, i-a învățat să zboare și le-a dat și aripi, ba încă, din dragoste pentru ei îi și pornește, îi ajută și dă curaj celor ce se mișcă prea încet. Dar mai este încă ceva și mai mare decât aceasta,

anume că Mântuitorului nu Îi e destul că ne-a împărtășit toate bunătățile și ne-a dat ajutor în toate, ci și pe Sine ni S-a dat în întregime, pentru care pricină noi ne-am făcut temple ale Dumnezeului celui viu [18]. Făcându-ne mădulare ale lui Hristos, am ajuns de ne închinăm aceluiași Cap ca și heruvimii, iar picioarele și mâinile noastre pornesc la lucru tocmai după bătăile inimii Domnului.

Ce poate fi, deci, mai folositor și mai plăcut decât a cugeta la astfel de lucruri ? Îndeletnicindu-ne cu astfel de cugetări și făcându-le stăpâne pe gândurile noastre, ajungem mai întâi că nici un gând rău nu poate prinde rădăcină în sufletele noastre, iar apoi, dându-ne seama de toate binefacerile primite, va crește și mai tare dragostea noastră față de Cel ce ne-a făcut atâta bine, iar odată cu aceasta și poruncile Lui le vom împlini mai cu credință, pe când voia noastră va ajunge să dorească același lucru ca și El, cum scrie Sf. Ioan : «Cine Mă iubește acela păzește și poruncile Mele» [19]. Și-atunci, după ce știm cât de mare este adevărata noastră vrednicie, desigur că nu ne vom înșela de bunăvoie pe noi și nici nu ne va plăcea să slujim unui rob, care fuge de noi așa de iute. Știind că suntem de viță împărătească, noi nu ne vom mai spurca gura vorbind cuvinte urâte, aducându-ne aminte că abia am putut-o înnoi și sfinți prin Trupul și Sângele Domnului. Și după ce ochii noștri s-au desfătat privind aceste înfricoșătoare Taine, am putea oare să nu ne grijim încotro îi îndreptăm ? Atunci pașii noștri și mâinile noastre desigur nu se vor mai îndrepta spre cele rele, câtă vreme știm că ele sunt mădulare sfinte, mădulare ale lui Hristos, că Domnul umblă prin ele așa cum sângele Lui stă în potir [20]. Ba, mai mult încă, noi înșine suntem îmbrăcați în Hristos, și anume nu numai ca într-o cămașă și nici precum pielea ne acoperă trupul, ci și mai strâns decât ele, căci îmbrăcarea

18. I Cor. 3, 16.
19. In. 14, 21 ; 15, 10.
20. În text ποτήριον.

noastră în Hristos e mai strânsă şi decât e strânsă carnea pe os.

Atât de legată va fi viaţa noastră duhovnicească de cea a lui Hristos încât, cum spune Sf. Pavel, nu numai dacă noi nu vrem, dar nici om, nici demon, nici chiar Hristos, «nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile înălţimii şi nici cele ale adâncului şi nici altă făptură» [21] oricât de puternică ar fi, nu ne vor putea despărţi de Hristos. Chiar dacă prin tiranice măsuri cel rău a ajuns să tragă pielea de pe mucenicii lui Hristos, să le ciuntească mâinile, să le strivească oasele, să le smulgă măruntaiele şi să le spargă coastele, în schimb haina aceasta cu care cei drepţi s-au îmbrăcat întru Hristos, nimeni şi nimic n-a fost în stare să le-o smulgă şi să-i lase goi, nereuşind, prin oricât de grele încercări, decât ca şi mai tare să-i îmbrace în Hristos, iar, neputând nimic, au trebuit să se lase de orice încercări.

Căci ce poate fi oare mai sfânt decât acest trup, de care Hristos s-a legat mai strâns chiar decât în orice unire trupească? De aceea, dacă ne vom da seama cu respect de minunata strălucire a trupului şi o vom avea pururea vie în faţa ochilor, vom ajunge să cinstim trupul şi să ni-l păstrăm cu vrednicie şi evlavie. Căci dacă ferim de orice spurcare lăcaşul sfânt, vasele, precum şi orice lucruri sfinte tocmai fiindcă ştim că sunt sfinte, atunci trebuie să grijim ca ceea ce e mai sfânt nici măcar să nu fie atins. Or, *mai sfânt decât omul nimic nu este, fiindcă Însuşi Dumnezeu a luat asupra Sa fire omenească* [22]. Să ne aducem aminte cine este Acela înaintea căruia tot genunchiul (trebuie) să se plece şi din cer şi de pe pământ [23] şi cine este Cel ce va veni pe norii cerului, strălucind fără asemănare în mărire şi putere multă [24]:

---

21. Rom. 8, 38—39.
22. Ce credeau unii cugetători mai ales platonici despre vrednicia omului se poate vedea din Platon, *Cratylos*, 399, cf. C. Noica, p. 273. Dintre creştini încă Origen (*Contra Celsum*, I, 66) spunea că e «cea mai dumnezeiască fiinţă din câte se văd».
23. Filip. 2, 10.
24. Lc. 21, 27.

e un om Care-i în același timp și Dumnezeu. Tot așijderea vom ajunge și noi să strălucim mai tare decât soarele, să ne ridicăm deasupra norilor, să vedem acest trup al lui Dumnezeu, să ne ridicăm și să zburăm către El, să ne apropiem de El și să-L privim de aproape în liniște. Când va veni Domnul, atunci ceata slugilor bune se va aduna în jurul Lui și în vreme ce El va străluci de lumină, de aceeași lumină vor străluci și fețele lor.

Oh! Ce priveliște! Să vezi o mulțime nesfârșită de lumini venind pe norii cerului și oameni fără număr izbucnind de bucurie negrăită, adunare de dumnezei în jurul unui Dumnezeu, o mulțime de făpturi frumoase în jurul a tot ce poate fi mai frumos pe lume, slugi în jurul Stăpânului, Care nu se uită cu ochi pizmaș când și slugile se împărtășesc de strălucirea Lui și nici nu-L doare că-I scade mărirea, dacă pe mulți robi îi face părtași la împărăția Sa, spre deosebire de stăpânitorii vremelnici, care chiar dacă ar da ceva slugilor, nici prin gând nu le-ar trece să-i cheme și la domnie împreună cu ei!

Pentru că Dumnezeu nu ne mai socotește slugi și nici nu ne cinstește ca pe slugi, ci ne consideră prieteni, se poartă cu noi după legile prieteniei [25] și, precum a hotărât încă de la început, ne împarte din toate darurile Sale, dar nu numai unul sau altul dintre aceste daruri, ci însăși împărăția și coroana Lui de împărat. La aceasta s-a și gândit Sf. Pavel când ne-a numit «moștenitori ai lui Dumnezeu, împreună moștenitori cu Hristos» [26] și «dacă stăruim împreună cu Hristos în răbdare, vom și împărăți împreună cu El» [27]. Și ce-ar putea fi oare atât de atrăgător încât să se asemene cu această priveliște, ceata celor fericiți, adunarea celor ce saltă de bucurie? Pe de o parte fulgerul se coboară din cer pe pământ, dar în același timp și de pe pământ se ridică alți luminători spre «Soarele dreptății»! Totul e plin, geme de lu-

25. In. 15, 15.
26. Rom. 7, 17.
27. II Tim. 2, 12.

mină : de o parte stau drepții, care și-au arătat dragostea lor față de Hristos prin viața lăuntrică curată, prin îndurarea silniciilor, a muncilor și prin îngrijirea semenilor, iar de cealaltă parte cei care au urmat lui Hristos prin junghiere și s-au dăruit sabiei, focului sau morții, arătând și-acum pe trupurile lor urmele pline de mărire ale chinurilor [28] ; ei sunt ca o ceată de luptători viteji care, în schimbul rănilor, au intrat în bucuria Împăratului lor învingător prin junghiere și pentru aceea i-a încununat «cu mărire și cu cinste» pentru chinurile morții Sale, cum zice Sf. Pavel [29]. Abia gândindu-ne la toate aceste bucurii și în tot ceasul cugetând la înălțimea lor, vom ajunge să ne dăm seama cât prețuiește firea omenească și cât e de mare dragostea lui Dumnezeu față de noi.

Așa stând lucrurile, chiar dacă vom aluneca spre rău și s-ar întâmpla să cădem, ne-am ridica fără întârziere. Căci din piedicile fără număr ce ni se pun în calea mântuirii, cea mai însemnată este aceea că nu ne dezlipim cu totul de păcat și nu ne întoarcem cât mai în grabă spre Dumnezeu ci, lăsându-ne copleșiți de rușine și de teamă, ne închipuim că drumul ce duce spre El este din cale-afară de anevoios, că Domnul s-ar fi mâniat și ar fi rău cu noi și că celor ce vor să se apropie de El le trebuie mult timp ca să se pregătească. Or, gândul la marea iubire de oameni a lui Dumnezeu trebuie să înlăture din mintea tuturor acest fel de închipuiri.

Pe cel ce cunoaște bunătatea lui Dumnezeu, pe cel care știe cu câtă dragoste să răspundă «iată-mă !» [30] când este chemat, ce piedică l-ar mai putea opri să se întoarcă foarte degrabă spre El ? Căci o cursă și o iscusință a vrăjmașului nostru al tuturor este de a ne îndemna cu îndrăzneală și cu încăpățânare la păcat ; iar după ce-am făcut cele mai mari fărădelegi ne copleșește cu rușinea și ne face să ne pierdem

28. Mt. 10, 8, 23, 28.
29. Evr. 2, 7.
30. Is. 58, 9.

minţile, ştiind că pe aceste căi ne ajută să cădem în prăpastie şi ne împiedică să ne sculăm, îndepărtându-ne astfel tot mai mult de Dumnezeu şi luându-ne nădejdea de a ne mai putea întoarece la El. Vasăzică, pe două căi potrivnice ne atrage diavolul în aceeaşi prăpastie. De aceea trebuie să ne ferim cu toată grija de astfel de curse, să fugim din calea păcatului precum şi de ruşinea şi de teama ce ne apucă — fără de nici un folos — după ce-am greşit. Pentru că teama aceasta nu naşte îndemn, ci un fel de adormire a sufletelor, iar dacă pentru urmele celor ce am păcătuit ne copleşeşte ruşinea, prin aceasta nu arătăm că umblăm după leac, ci că fugim de privirea Domnului, după cum a făcut şi Adam [31] care, în loc să caute doctor la rana sa, s-a ascuns şi a fugit de mâna doctorului, nevrând să înţeleagă că pe el l-a biruit păcatul şi încercând să ascundă slăbiciunea voinţei sale prin aceea că a dat vina pe femeia sa [32]. Pe aceeaşi cale a încercat după el şi Cain să ascundă nelegiuirea sa de privirile Celui căruia nu-i scapă nimic [33].

Sunt, e drept, şi folositoare şi trebuincioase ruşinările, frângerile inimii şi chinurile trupului după ce odată am greşit, dar numai dacă acestea duc la Dumnezeu, «căci după roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei» [34]. Or, nu atât ruşinea şi teama urmează după păcat, ci un fel de scârbă de tine însuţi neînstare să strice întru nimic celor ce cunosc din destul bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că chiar când şi-ar da seama că a săvârşit cele mai mari nelegiuiri, nici atunci omul n-ar trebui să se lase pradă deznădejdii, ştiind că nimic nu-i mai mare decât iertarea, că nu este păcat pe care bunătatea lui Dumnezeu să nu-l biruiască. În felul acesta durerea pe care o vor încerca va fi mântuitoare şi vor căuta chiar să o sporească, pe când durerea care strică bunele nădejdi ar trebui alungată din suflet.

31. Fac. 3, 8.
32. Fac. 3, 12.
33. Fac. 4, 14.
34. Fapte 6, 3.

Întristarea ce ne cuprinde după păcat este de două feluri : una ce ne duce la îndreptare, iar cealaltă la pierzare [35]. Pentru cea dintâi avem lămurita mărturisire a Sfântului Petru [36], iar pentru cea de-a doua pe Iuda cel fără de lege [37]. Pe Petru întristarea l-a întors pe drumul cel bun și l-a unit iarăși cu Hristos, fiindcă după ce a «plâns cu amar» el a ajuns ca și înainte de a se lepăda, pe când pe Iuda întristarea l-a dus la spânzurătoare, pe el care, în ceasul dezlegării de păcat a tuturor, *umbla legat cu cele mai strânse legături* și care, atunci *când întreaga lume se curăța de rele*, dintre toți, singur el și-a pierdut nădejdea că se mai poate curăți. Pentru ca să știm însă de mai înainte pe care din cele două întristări s-o urmăm și de care să ne ferim, trebuie să vedem ce deosebire e între ele și care dă roade bune și care nu.

Din prima clipă, în care am săvârșit vreun păcat, noi suntem cei vinovați atât față de Dumnezeu, cât și față de noi, de aceea nu numai că nu ne strică, dar ne e chiar de folos să recunoaștem că ne-am purtat fără recunoștință față de Dumnezeu. Însă a ne întrista în urma unui păcat, a ne fi silă de viață, a ne frânge inima căindu-ne cu amar numai pentru că acum ne sunt nimicite toate planurile, pe care înainte sufletul nostru tresălta văzându-le și din această pricină viața să ni se pară de nesuferit pentru greșeala ce am săvârșit — iată o întristare pe care trebuie s-o înlăturăm fiindcă-i aducătoare de moarte, după cum tot așa de bine trebuie să ne ferim de a ne prețui prea mult pe noi înșine. Aceasta din urmă izvorăște din prea marea dragoste față de Dumnezeu și din cunoașterea lămurită a Binefăcătorului nostru, Căruia nimic nu-I întoarcem pentru tot ce ne dă, ba încă-I răspundem cu destule batjocuri ; dar după cum încrederea nesăbuită în noi este păcat, tot așa și deznădejdea ce ne-o lasă în suflete este un rău. În aceeași vreme, însă,

35. II Cor. 7, 10.
36. Mt. 26, 75.
37. Mt. 27, 5.

dragostea care-i duce spre Hristos pe cei despre care am vorbit mai înainte, e cu totul altfel : nimic nu-i face mai fericiți pe cei înțelepți decât să pătimească și să-și aibă inima zdrobită de durere din pricina dragostei față de Hristos.

Întrucât întristarea care cuprinde sufletul când ne gândim la Hristos e împreunată cu multe binefaceri, pentru că ea izvorăște din cugetarea noastră asupra lui Hristos și a iubirii Lui de oameni, ar fi foarte bine să ne obișnuim sufletul cu astfel de cugetări, să-l hrănim cu ele pentru ca nicicând să nu le uite, să folosim aceste gânduri și cugetări ca o hrană a sufletului, făcând din ele farmecul convorbirilor noastre zilnice, prilej de a le discuta tot mai des, încercând, de se va putea să nu le încetăm nicicând sau, chiar și mai rar, dar să le întipărim adânc în inimă, ca să pună stăpânire deplină pe ea. Căci nici focul nu arde dacă nu pui pe el într-una. Cugetând la legea Domnului ziua și noapte, nici o patimă nu se poate trezi în noi. Firește însă că aceasta trebuie s-o facem cât se poate de des. Cugetând la bine și frumos, se aprind în noi dorințe curate, fiindcă simțirile cu care s-au unit aceste cugetări aduc în noi roade plăcute încă din vremea copilăriei și din ele țâșnesc și cugetările. Simțămintele ne întovărășesc în toată vremea, sunt de-o vârstă cu noi și, prin farmecul și plăcerea lor, ele ne duc încotro vor ; dimpotrivă, dacă ajungem abia mai târziu să putem cugeta cu puterea minții, va trebui, măcar pentru o bucată de vreme, să ne străduim mult și mereu să fim cu băgare de seamă ca să putem săvârși vreun bine[38].

La început, e adevărat, nu simțim parcă nici o plăcere când facem binele, fiindcă de multă vreme firea noastră s-a obișnuit cu altceva. Abia după o îndelungată străduință vom ajunge să rupem cu vechile obiceiuri și să sădim în locul lor dragostea pentru binele cel adevărat și gânduri despre adevărul cel mai sigur. Să nu ne mirăm atunci deloc că

---

38. După cum se va vedea și mai încolo (P.G. 150, col. 692), hrănirea sufletului se face și prin γνώμη și λογίζεσθαι.

gândurile cele bune nu biruiesc totdeauna pe cele rele și că în rândul ființelor cugetătoare nu sunt mai multe din cele bune decât din cele rele. Căci nu-i destul numai să înveți ceea ce știi că trebuie să faci, pentru ca într-adevăr să și fii un om bun. Trebuie pe lângă știință să adaugi și făptuirea și ceea ce cunoști să știi să îndeplinești. Fiindcă știința goală nu-i destul s-o ai ; mai trebuie să știi și a o întrebuința la ce trebuie, întocmai după cum hrana, arma, leacul și haina ajută nu celor ce le au, ci numai celor ce știu a le folosi cum trebuie. Dacă mintea noastră se lasă dusă de gânduri rele tocmai pe vremea când cele bune abia mijesc și abia le putem gusta roadele, atunci de ce e mirare că cele rele sunt mai tari și, fiind mereu în creștere, pun stăpânire pe întreg sufletul și că cele bune sunt copleșite cu totul, fiindcă ele nu sunt statornice ? [39]

Peste tot, nu trebuie să ne mirăm de ce nu zidește zidarul, de ce nu vindecă doctorul și de ce nu lucrează nici orice alt meșteșugar, dacă ei nicicând n-au făcut nimic în meseria lor. Tot așa nu trebuie să ne mirăm de ce deși are principii sănătoase nu trage nici un folos după mintea lui cel care nu vrea să le folosească nicidecum. Căci, *de la arme tragi folos atunci când le mânuiești cum trebuie împotriva vrăjmașilor*. De la iscusință așijderea, atunci când lucrăm cu ea, iar de la *gândurile noastre* cele mai bune — care ne sunt *ca niște sfetnici credincioși* — numai atunci tragem folos dacă punem mintea la lucru, dar nu ca să învățăm doar lucruri seci, ci ca să ne convingem de ele și să ne aprindem de dorul de a cunoaște fericirea cea adevărată. Toate acestea cer însă o sârguință deosebită. Dimpotrivă, tot aceeași primejdie este și să dăm de lucru sufletului și să-l ajutăm la rele, fără să ne dăm seama de greutatea acestui păcat. De aceea în cazul dintâi trebuie să înlăturăm prea multele gânduri, iar în al doilea să ne folosim cât mai mult de cugetare.

39. Mt. 21, 34—36.

Nu-i deloc greu să dorești binele, căci așa ceva nu cere nici o sforțare. Ca să ajungi însă la bine și să-l și păstrezi, se cere să știi să suferi, să dai dovadă de iscusință și să urmezi o anumită metodă [40]. Dar dacă nu ne hotărâm ușor să îndurăm suferințele, atunci nu ne înrolăm de bunăvoie într-o luptă atât de grea. Ceea ce ne duce la luptă e doar dorința fierbinte de a câștiga cununa nepieritoare. Această dorință ne face plăcute chinurile, oricât ar fi ele de crâncene. Această dorință după bine nimic nu ne-o aprinde așa de tare ca gândul nostru pironit asupra ei și asupra frumuseții ei. Acesta este focul ce s-a aprins în sufletul Proorocului prin cugetarea la Dumnezeu : «Înfierbântatu-s-a inima mea în lăuntrul meu și în cugetul meu se va aprinde foc» [41], iar în alt loc, David ne arată și ce cugetă și cine este cel ce cugetă, și anume, de o parte e legea lui Dumnezeu, iar, de alta, omul drept «la legea Lui va cugeta ziua și noaptea» [42].

Să cugetăm continuu la Legea Domnului

Dacă până și cugetarea la Legea cea scrisă e în stare să ne înflăcăreze atât de tare, atunci ce va trebui să zicem de legea Duhului, care singură a insuflat în oameni adevărata iubire de Dumnezeu și a aprins în noi o dorință fierbinte după El [43], pe care nici plăcerea, nici scârba, nici cele de acum și nici cele ce vor veni nu sunt în stare să o stingă ! Mi se pare și că Duhul Sfânt de aceea S-a arătat în chip de limbi de foc, pentru că aducea pe pământ o dragoste atât de fierbinte

40. Interesant lucru : Cabasila nu spune deschis care e această metodă (μέθοδος). Credem că el face aluzie la «practicarea virtuții», de care amintea și Origen (*De principiis*, III, 15, trad. rom., P.S.B. 8, p. 204) și pe care o vor dezvolta asceții «centuriilor practice» de mai târziu. Se știe că Sf. Simeon Noul Teolog a propus cunoscuta metodă isihastă a rugăciunii neîncetate. Credem că N. Cabasila, deși e apropiat de astfel de preocupări duhovnicești, totuși n-a mers cu gândul până acolo, ci va fi rămas pe linia Sfântului Maxim Mărturisitorul (*Capete despre dragoste*, II, 5) ori a Sf. Macarie Egipteanul.

41. Ps. 38, 4.

42. Ps. 1, 2.

43. Idee similară la Sf. Macarie, *Omilii* XI, 7, trad. rom., p. 61—62.

ca și focul. Desigur că și pe Dătătorul Legii tot această dragoste L-a adus pe pământ și chiar întruparea Lui este tot o roadă a acestei mari iubiri de oameni. De altfel, toată legea Lui e plină de dragoste, dragoste pe care o mărturisește pe toate căile, prin venirea în lume, prin bunăvoința de a primi și din partea noastră o dragoste oricât de mică în stare să răsplătească toate binefacerile pe care ni le-a trimis. Fiindcă nu ne poruncește ca unor robi, ci ca și cum ar fi îndurat multe chinuri pentru El și ca și cum am fi niște cunoscuți sau prieteni ai Lui, așa ne cheamă încă de la început să ne facă părtași la toate darurile Sale, zicându-ne cam așa : «Eu M-am luptat ca să câștig împărăția și Mi-am împletit cunună din multe suferințe. Voi însă primiți toate acestea fără a vă fi străduit. Numai atâta vă cer în schimb : «să Mă iubiți mai mult decât orice pe lume»...

O ! Adâncul bunătății ! Nu numai că Domnul ne iubește peste măsură, ci prețuiește așa de mult dragostea noastră față de El, încât face orice numai să ne-o câștige ! Pentru cine a făcut cerul și pământul și soarele și lumea cea văzută toată și frumusețea cea nevăzută ? Și de ce la un singur semn e în stare să scoată adâncimi nebănuite de cugetare din orice făptură, pentru ce oare, dacă nu ca să atragă toată lumea spre El și ca să se facă iubit de ea ? Cu o fierbințeală de îndrăgostit, Domnul își arată înțelepciunea, bunătatea și întreaga Sa putere numai pentru ca să poată trezi și în noi o dragoste corespunzătoare.

Așa de mult Se laudă El cu această dragoste a noastră și așa de mult o prețuiește, încât suferind, pentru a o dobândi, tot ce îngăduia firea Sa cea dumnezeiască, nu s-a oprit aici, ci a îmbrăcat și firea omenească, pentru ca prin ea să convingă pe oameni mai bine acum decât o putea face înainte, când era numai Dumnezeu, străduindu-Se, astfel, și prin cele ce-I da firea dinăuntru, ca și prin cele ce-I da cea din afară, să lege de Sine pe cel pe care-I iubea atât de mult.

Vedem, prin urmare, că *«legea duhului» este o lege a dragostei, o lege care ne pregătește pentru înțelepciunea și*

bunătatea cea adevărată[44]. Această lege trebuie, aşadar, s-o căutăm cu mintea noastră. Întâi pentru că o astfel de căutare nu cere de la noi nici sudori, nici suferinţe, nici bani, n-aduce nici cinste, nici ruşine şi nici orice altceva mai rău, nepunând nici o piedică în ducerea la îndeplinire a muncii şi a îndeletnicirilor noastre, ci *comandantul poate comanda mai departe, plugarul îşi poate ara pământul, iar muncitorul să-şi vadă în pace de lucrurile sale*[45]. Toate acestea din pricină că *nu ni se cere să trăim singuri, la marginea lumii, nici să ne hrănim cu mâncări neobişnuite, nici să ne schimbăm îmbrăcămintea ori să ne primejduim vreunul din noi sănătatea, sau să facem vreo bravură ce întrece puterile noastre, ci doar, rămânând acasă, aşa cum suntem şi, nepierzând nimic din avutul nostru, să petrecem «cugetând într-una la Legea Domnului»*.

În acest caz, de ce să nu sfinţim îndeletnicirile noastre, fie chiar şi cu preţul a oricât de grele pătimiri ? Căci, oameni fiind şi în stare de a cugeta la ceea ce mintea ne porunceşte, cum ne-am putea opri de a cugeta la cele mai mântuitoare porunci ale Domnului ? Or, dacă s-a spus că gândul la lucruri deşarte, urâte şi, cum cred toţi, nefolositoare, n-a primejduit viaţa, averea şi nimic din ce are omul, cu atât mai puţin vom putea învinovăţi gândurile bune pentru astfel de roade şi nici să prigonim binele ca pe un izvor al răului.

Şi dacă aceste gânduri nu lovesc în avutul nimănui, desigur că nici scârbă nu-i aduc mai multă decât câtă plăcere

---

44. Rom. 8, 2.

45. Iată într-adevăr un pasaj de respiraţie cu adevărat apropiată de stoicism. Cum ar spune Seneca : «nimeni n-a putut acuza vreodată pe vreun înţelept c-ar fi prea sărac» (*De beata vita*, XXIII). Nu-i de mirare că acelaşi copist din redacţia a doua vieneză notează într-o scolie marginală : «Într-adevăr meditarea la legea lui Dumnezeu nu cere de la noi oboseli deosebite şi nici nu ne împiedică de la îndeletnicirile vieţii». Avea dreptate P. Evdokimov să spună (*La connaissance de Dieu selon la tradition orientale*, Lyon, 1967, p. 72) că stăm în faţa unei «riguroase spiritualităţi pentru laici, recomandate de un laic».

aduc oricui om averile. Pentru că, dacă ne bucurăm pururea de un bine mai mare, apoi, ar putea să fie oare vreun bine mai mare decât cugetarea la Legea Domnului și la bunătatea Lui, când se știe că nimic nu întrece în desăvârșire pe *Hristos, ultima culme a bunătății în lumea întreagă?* Căci dacă nimic nu ne este așa de plăcut și drag ca cea ce-i al nostru, atunci nimeni, oricât s-ar trudi, n-ar putea găsi ceva mai potrivit pentru noi decât cugetarea la Dumnezeu.

După cum am spus mai înainte, noi suntem mai apropiați de Hristos decât de rudele de sânge, de frați, de părinți și chiar decât de viața noastră după trup. De unde urmează că de la o vreme, cel care cugetă la Dumnezeu ajunge să-și simtă mintea mai legată de aceste cugetări decât de altele, căci această rugăciune duhovnicească și această cugetare la Dumnezeu e mai plăcută sufletului odată botezat, decât tot ce se poate închipui, căci îl copleșește mai deplin și mai adânc și e cea mai frumoasă îndeletnicire din câte ar putea fi. Vorbesc, bineînțeles, de cei care, după baia duhovnicească a Botezului, nu rămân seci la inimă, sau, după cum îi numește Sf. Ștefan pe evrei, «netăiați împrejur la inimă și la urechi» [46].

Așadar, petrecerea cu gândul la «legea Domnului» nu aduce nici o pagubă vieții omenești, după cum destule mărturii am pomenit mai înainte, ba putem spune că aduce plăcere și bucurie în cei care se îndeletnicesc cu ea, iar pe lângă acestea, cum am mai spus-o, mai aduce și folos și ajutor în cele mai mari și mai frumoase planuri ale noastre, după cum vom arăta și de-acum încolo când vom vorbi mai îndeaproape despre ea.

Întâi și întâi, sufletul care se lasă stăpânit mereu de gânduri duhovnicești ajunge să se curățească de gândurile rele. De aici urmează că Sfintele Taine lucrează în noi o strălucire neumbrită, care rodește apoi în suflete un lanț de binefaceri fără ca noi să ne fi străduit aproape deloc pentru

46. Fapte 7, 51.

ele [47]. În al doilea rând gândurile bune sunt ca un leac pentru sufletele noastre și cel mai bun dintre balsamuri, căci întocmai după cum gândurile rele trezesc în noi tot felul de patimi urâte, tot așa, la rândul lui, gândul la virtute trezește în noi tot felul de fapte bune, căci gândurile și vorbele sunt cele care ne îndeamnă să ne formăm cutare sau cutare părere, să vorbim, să facem sau să răbdăm pentru ceea ce credem. Așa ajung *dascălii virtuților* [48] să înrâurească asupra ucenicilor încredințați lor, sădind în sufletele lor gânduri bune, pe când duhurile rele, bagă în capul oamenilor cugetări din cele mai viclene. Acestea din urmă ne duc spre fărădelegi, iar cele dintâi, spre împlinirea poruncilor.

Dacă peste tot este de lăudat cugetarea creștină pentru că duce la virtute, în schimb atunci când ea se îndreaptă tocmai spre Hristos și spre întreg planul de mântuire pe care El l-a săvârșit pentru noi prin iubirea Sa de oameni, ea ne aduce însăși viața după care însetăm și fericirea pe care o căutăm [49].

Și pentru ca să înțelegem mai bine acest lucru, să băgăm de seamă că tocmai această «cugetare la Legea Domnului» este aceea care e în stare să lucreze în noi atâtea roade pentru care Însuși Hristos ne numește «fericiți». În fond, pe cine fericește Cel care, singur, e cu adevărat fericit ? Pe cei săraci cu duhul, pe cei ce plâng, pe cei blânzi, pe cei ce flămânzesc și însetează după dreptate, pe cei milostivi, pe cei curați la inimă, pe făcătorii de pace, pe cei care pentru dreptate și pentru dragoste față de Hristos îndură tot felul de prigoane

47. În toate cele trei variante manuscrise folosite de W. Gass e adăugată marginal glosa următoare: «Într-adevăr e foarte folositoare o astfel de meditare, mai ales că însuși Hristos fericește pe cei ce o săvârșesc».

48. Indiferent dacă și în ce măsură prin astfel de «dascăli ai virtuților» trebuie înțelese cercuri sau «saloane» de genul celor descrise de V. Laurent, «La direction spirituelle à Byzance», în *Rev. des études byz.*, Paris, 1956, p. 48—80, totuși faptul e semnificativ și pentru N. Cabasila.

49. ἡτουμένη εὐδαιμονία, scopul cu care a fost creat omul, după cum reiese din Efes. 1, 10.

și de silnicii[50]. Aceștia sunt, vasăzică, părtași la adevărata fericire. Dacă băgăm de seamă și vedem că făptura cea nouă este rodul cugetării la Dumnezeu, iar cununile celor fericiți tot ea le împletește, atunci e lucru limpede pentru oricine că îndreptarea gândului nostru spre «Legea Domnului» și petrecerea în ea este calea cea mai sigură și scara cea mai bună ce duce la viața cea fericită.

Despre fericirea cea dintâi, adică despre faptul că sărăcia cu duhul se dovedește prin cugetarea la Dumnezeu.

Sărăcia cu duhul — sau cum zice Sf. Pavel[51], să nu cugete nimeni despre sine mai mult decât trebuie, ci să cugete spre înțelepciune, căci suntem săraci — cine alții o dobândesc, dacă nu cei care au cunoscut cât de sărac și de smerit a fost Iisus ? Căci Domn fiind, S-a făcut asemenea robilor, atât cu firea, cât și cu modul de comparare, Dumnezeu fiind S-a făcut trup[52]. Bogat, El a îndurat foame[53]. Deși era Împărat al măririi, totuși El fărădelegile noastre le-a purtat. Legat a fost dus Cel ce a dezlegat lumea de păcate. Venit să împlinească Legea[54], El a fost judecat de cei fără de lege. Unui neam stricat și ucigaș L-au dat judecătorii pe Acela, Căruia Tatăl «I-a dat toată judecata asupra lumii»[55]. Oare câtă mândrie trebuie să ai ca să poți suferi așa ceva ?

Întrucât aproape totdeauna mândria se furișează în sufletul omului cu prilejul unor părute fapte bune[56], a căror valoare o prețuim prea mult, oricine din cei care au cugetat la viața Mântuitorului își va aduce aminte că nu poate cere pentru sine nici o laudă în lucrarea de mântuire, căci n-a

---

50. Mt. 5, 3—11.
51. Rom. 12, 3. Sau cum spune și Sf. Grigorie de Nyssa (*Despre fericiri*, trad. de D. Stăniloae, P.S.B. 29, p. 137): «sărăcia duhului e smerita cugetare de bunăvoie».
52. In. 1, 14.
53. II Cor. 8, 9.
54. Mt. 5, 14.
55. In. 5, 22.
56. κατόρθωμα = ispravă, rezultat de regulă pozitiv. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică*, 356; Sf. Ioan Hrisostom, *Omilii la Matei*, 72, 2, Migne, P.G., 58, col. 664).

săvârșit nimic mare, mai ales că nici după mântuire nu și-a putut păstra liniștea. Câtâ vreme Hristos este Cel ce ne-a răscumpărat, căci, după cum se spune, cu preț am fost răscumpărați [57], care dintre noi, cei eliberați, ne-am păstrat așa cum am primit, rămânându-ne întreagă și neatinsă comoara sufletească ce ni s-a dat? Și oare nu socotim drept mare ispravă atunci când credem că am greșit numai în lucruri mici? De ce dar să ne facem o părere prea bună despre noi, când, la tot ce dobândim, strădania noastră are un rol atât de mic?

Dacă Dumnezeu este Cel care lucrează în noi binele cel adevărat, fără ca noi să ajutăm aici cu prea mult și dacă așa de neputincioși suntem că nici să păstrăm această comoară nu suntem în stare decât doar ca pe o lădiță neînsuflețită, atunci de ce să ne mândrim? Pentru că și cei mai buni dintre noi așa de plăpânzi sunt când e vorba de săvârșirea binelui, încât, după ce au ajuns făptură nouă și după ce-au ieșit din cristelnița Botezului și chiar după ce s-au împărtășit din focul sfânt de la altar, ei simt necontenit lipsa Sfintei Împărtășanii, a jertfelor curățitoare și a mâinii celei de sus, dacă nu vor să ajungă uneori la treapta cea mai de jos a păcătoșeniei. Mărturie ne stau mucenicii care au luat asupra lor toate suferințele numai să poată împlini binele și virtutea și s-au luptat cu vitejie contra tuturor păcatelor. Apoi, cei ce s-au sălășluit prin munți fugind de zgomot și de lume ca din fața ciumei, numai de dragul unirii cu Hristos [58], săvârșind cele mai frumoase fapte bune din câte îi sunt date omului să facă și ridicându-se în ochii lui Dumnezeu mai sus decât s-ar fi putut ridica oricine și care, fără să-și pună deloc nădejdea în puterea lor, ci încrezându-se numai în Domnul, au ajuns să cadă pradă celor mai

57. I Cor. 6, 20; I Pt. 1, 18.

58. Expresia «fuga de lume» am tradus-o după Stântul Grigorie de Nyssa, în *De Virginitate* 3, Migne, P.G. 46, col. 325, unde s-a folosit expresia «κοινὴ ζωή», viața de toate zilele, viața din lume. La fel Teodoret, *Istoria bisericească*, 56, 2 citat după G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, p. 762.

mari batjocuri, dar nu s-au dat înapoi din faţa nici unei înjosiri.

Atunci ce pricină avem de a ne crede mai vrednici decât suntem? Pentru isprăvile neoastre? Dar ele nu-s deloc mari. Pentru vredniciile noastre sufleteşti? Dar nici ele nu-s ale noastre. Pentru că am «păstrat depozitul»? Dar nici măcar nu l-am păstrat, ci l-am prădat. Că avem în noi «pecetea lui Hristos»? Dar tocmai mândria noastră arată că nu purtăm această pecete, căci nici o legătură nu este între cei mândri şi Hristos, care «e blând şi smerit cu inima» [59], şi mai ales că se întâmplă că, împotriva tuturor aşteptărilor, mândria cade de la sine şi se vădeşte din amândouă părţile, căci la urma urmei ea e nici mai mult nici mai puţin decât patimă deşartă. Pentru că dacă peste tot ne preţuim într-un fel oarecare, totuşi nu trebuie să ne preţuim peste ce suntem [60], căci atunci înseamnează că suntem departe de Dumnezeu şi nu gândim nici ca oameni sănătoşi. Doar întru fărădelegile noastre n-avem deloc de ce ne socoti mari.

Fericirea a II-a: Duhovniceşte pot plânge numai cei ce cugetă la Legea Domnului.

Dacă ai sta să iei seama la viaţa Domnului Hristos, te-ai întrista şi ai plânge într-adevăr când ţi-ai aduce aminte ce plan a iscodit Mântuitorul pentru a ne putea mântui, la care noi n-am răspuns decât cu nepăsare şi cu somn înstăpânit pe sufletele noastre! Pentru că, dacă pierderea unor lucruri scumpe ne întristează şi chiar numai aducerea aminte de ele ne stoarce lacrimi, în schimb cugetarea la Legea Domnului ne aduce aminte ce comoară am pierdut, după ce, având-o în mâinile noastre, cu aceleaşi mâini am şi împrăştiat-o. Şi dacă oricât de nerecunoscători am fi, totuşi moartea unui cât de mic binefăcător al nostru ne roade şi ne rupe inima de durere, în schimb gândul la Dumnezeu ne face să vedem cât au fost de mari bunăvoinţa şi dragostea Lui faţă de noi, cu

59. Mt. 11, 24.
60. Rom. 12, 3.

toată lenevia şi nerecunoştinţa noastră. Căci întâi de toate, El S-a pogorât din cer[61] ca să ne cerceteze, a luat înfăţişare şi glas asemenea nouă, iar ca să ne arate că e de acelaşi neam şi de acelaşi sânge cu noi, a binevoit să îndeplinească amândouă asemenea slujiri în fiinţa Sa, numai spre a face să crească dragostea noastră faţă de El.

Ca să ne mărturisească şi mai mult dragostea cu care ne-a iubit El, a făcut şi mai mult. Căci dacă fiecare se iubeşte mai mult pe sine însuşi şi cel mult şi pe unele rudenii, anume cu atât mai mult cu cât se crede el mai bun decât toţi ceilalţi, în schimb Domnul Hristos, dornic să se facă stăpân pe cel mai bun şi mai tainic ungher al inimii noastre şi voind să ne arate o dragoste nu la fel cu aceea pe care noi o arătăm rudeniilor noastre, ci la fel cu dragostea cu care ne iubim pe noi înşine, ne-a iubit nu ca unii care suntem de un neam cu El, arătându-ne-o aceasta prin faptul că a luat seama Sa firea noastră, ci că s-a şi împărtăşit din acelaşi trup, din acelaşi sânge şi acelaşi duh, pentru ca prin aceasta să ajungă pentru fiecare din noi un alt «eu»[62]. Iată cât de mult a umblat în căutarea noastră şi n-a lăsat nici un ungher din inima noastră în care să nu fi intrat, ci ne-a dovedit că e binefăcătorul nostru, frate şi alt eu şi nici nu S-a mulţumit numai să zică cu cuvântul — ca atunci când a făcut cerul —, ci prin sudori de sânge şi prin chinuri, de care El n-a fost vrednic, suferind patimi, fărădelegi, răni şi la urmă chiar moarte.

În schimb, noi nici nu ne arătăm mulţumiţi pentru atâtea binefaceri şi nici nu ne gândim să-L răsplătim cu ceva, ci ne-am purtat foarte urât faţă de El, încât ar fi avut dreptul să Se scârbească de noi că umblăm numai după ce ne place nouă şi ne aruncăm astfel spre prăpastia din care El a umblat atât de mult să ne scoată şi fugim într-una spre

61. Ps. 17, 11.
62. Expresie pe cât se pare aristotelică: *Etica nicomahică*, IX, 4, 1166, cf. Neri, *op. cit.*, p. 313.

ceea ce El ne-a rugat să ne apropiem, sau, într-un cuvânt, făcându-ne noi vrednici de cea mai urâtă dintre fărădelegi. Astfel stând lucrurile, câte gemete și câte lacrimi n-ar fi trebuit să vărsăm noi, care ne-am purtat în felul acesta și am batjocorit pe Mântuitorul și tot ce a făcut El ? Ca și când Domnul pe altcineva fericea, iar nu pe noi, și ca și cum nespusa Lui bunătate nu peste noi s-ar fi revărsat.

De obicei ne închipuim că trebuie să ne pese numai de ceea ce ne aduce un folos. Acest drept ni-l apărăm prin vorbe, prin fapte, prin năzuințe, uneori chiar cu prețul unor jertfe mari, și anume ori că lucrăm în agricultură, ori conducem o armată, ori îndeplinim alte slujbe obștești, de obicei numai ale noastre treburi le urmărim. Știm și care e prilejul cel mai potrivit pentru câștig, căci când e vorba de al nostru, de dreptate și de ceea ce credem că ni se cuvine numai nouă, totdeauna ni-e plină gura, ca unii care, atunci când e vorba de treburile noastre, știm să ne îngrijim în chip minunat. Numai când e vorba de adevăratele trebuințe ale ființei noastre o știm mai puțin, atunci socotindu-ne mai slabi decât alții. Dar chiar dacă n-am avea alte pricini, totuși noul plan de mântuire ar trebui să ne îndemne să ne schimbăm viața, căci acest plan a răsturnat și a schimbat toate, a făcut ca cei din adâncurile pământului să vadă cele din înaltul cerului, pământul să întreacă cerurile, tiranul întregii lumi a ajuns acum în lanțuri, iar cei odinioară robi au ajuns acum să-l calce ei pe cap. Dumnezeu S-a arătat acum purtând trup și încă un trup plin de răni și de sânge, pe care-l varsă pe Cruce. Dar trupul mort al acestui Fiu al Omului ajunge să zguduie pământul și dă din nou viață celor morți. Toate acestea au un singur rost : ca omul să-și cunoască Stăpânul, să se ridice deasupra păcatului și să privească numai spre cer. Iar dacă și în fața atâtor grămezi de binefaceri, noi rămânem tot cu brațele încrucișate și nesimțiți ca niște chipuri cioplite, care se feresc doar să nu le lovească trăsnetul, atunci se poate închipui ceva mai nemernic decât noi ? Și atunci

cum să n-avem dreptul să socotim toată viața drept prilej de pestilențială întristare și jale ?

Și ce ne face să plângem ? Boala ? Dar nu suntem noi bolnavi în tot ce avem mai bun în noi ? Lipsa ? Dar nu-i cu atât mai rea lipsa noastră decât a celor goi cu cât ne lipsim de o bogăție cu mult mai necesară și mai prețioasă ? Căci lipsa de aici de jos, de pe pământ, trebuie să înceteze odată, pe când moartea nu numai că nu poate pune capăt suferinței, dar încă o face să crească și mai mare dincolo, prin rușinea care ne va apuca atunci. Sau poate o nebunie fără vindecare ? Oare nu necuratul e acela care ne ia mințile și care a vărsat peste noi atâta nebunie ? Căci dacă e o nebunie să te arunci în sabie ori să umbli pe marginea prăpăstiilor și să te azvârli în ele sau să întorci spatele la prieteni și să te arunci în brațele celor mai răi vrăjmași, oare ce altceva facem noi fugind de Cel ce ne iubește, căutând în schimb să ne întovărășim cu cel rău ? Oare nu ne îndreptăm în felul acesta cu pași repezi spre gheenă, făcând toate spre a intra în ea ?

Astfel, dacă ne dăm seama de toate nenorocirile acestea, am avut dreptul într-adevăr să plângem și să gemem. Dar ca să ne dăm seama de ele, ca să le judecăm așa cum sunt și pentru ca să nu mai spunem că nu ne-am dat seama de ele, trebuie mai întâi să cunoaștem bunăvoința, bogăția și înțelepciunea lui Dumnezeu, pe care Hristos ni le împărtășește fără ca să ceară nici o suferință din partea noastră și de care să ne putem apoi bucura cum vrem ; toate acestea numai să vrem. Pentru că inima ne poruncește, la urma urmei, mai curând să suferim necazuri, numai să fim fericiți, iar de dragul de a trăi veșnic la lumină, mai bine să răbdăm un timp întunericul [63]. Dar așa ceva nu scoate lacrimi celor căldicei la inimă, ci numai celor cu sufletul arzând, singurii în stare să simtă ce mare a fost pierderea unui bine. Numai oameni ca aceștia din urmă suferă de bunăvoie astfel de

63. In. 3, 19.

dureri, ba unele și mai mari, și se cred a fi vrednici de judecata cea mai aspră, deoarece își aduc aminte că pe Cruce S-a înjunghiat Însuși Dumnezeu, Cel căruia toate I se supun, care se declară răscumpărat de noi numai pentru că a putut, Dumnezeu fiind, să îmbrace fire omenească, pentru ca din oameni să ne facă dumnezei, pentru ca în locul pământului să aducă cerul, în loc de robi, ce eram, să ne facă împărați, iar în locul necinstei, cu care ne nășteam, să ne aducă mărirea cea adevărată. Pentru toate acestea a îmbrăcat Domnul haină pământeană. Stăpânul tuturor a luat chip de rob, iar Împăratul măririi S-a lăsat răstignit, călcând în picioare rușinea păcatului.

Fericirea a III-a : Blândețea se câștigă tot prin petrecerea cu gândul la Dumnezeu.

Blândețea, stăpânirea mâniei și purtarea frumoasă față de cei ce ne-au supărat fac parte din înțelepciunea, pe care Mântuitorul a arătat-o în lume pe multe căi, dar cea mai însemnată dintre toate e pilda vieții Sale și a patimii îndurate pentru noi. Mai întâi, Domnul a luat asupră-Și trup și sânge de dragul acelora care Il întristează atât de mult, a venit să slobozească pe cei care întunecă, prin răutățile lor, chipul Său și binefacerile Domnului și care astfel sunt neputincioși de a mai săvârși vreo faptă bună. Pentru că a scos din om niște duhuri necurate a ajuns nici mai mult nici mai puțin decât să fie numit ca Beelzebut[64], căpetenie a demonilor, și alte lucruri și mai rele decât acestea, ceea ce însă nu L-a oprit de a mai merge mai departe pe drumul Său.

Unul din ucenicii Săi s-a lăsat cumpărat de cel rău, Domnul însă nu l-a scos din ceata apostolilor, ci l-a lăsat și pe mai departe în apropierea Sa[65], ca și pe ceilalți prieteni ai săi. Stă la masă cu ucigașul Lui și ca sfetnic de taină și-a

64. Mt. 9, 34; 12, 23; Mc. 3, 22.
65. Mt. 26, 23; In. 13, 26.

ales pe trădătorul Său. Îl împărtăşeşte cu sângele Său, se lasă îmbrăţişat şi la urmă chiar sărutat de el[66].

Într-un cuvânt, tot ce a fost nemaipomenit, totul a fost încercat pentru noi. A murit pentru cei pe care i-a umplut de bunătăţi şi chiar după ce-au primit aceste binefaceri tot ei au scos sabia asupra Lui, iar prietenul Său comanda ceata celor ce căutau să-L ucidă[67]. Sărutarea a fost semnalul prinderii, iar Cel ce pătimea acestea se purta atât de senin şi de plin de bunăvoinţă încât unul din copoii aceia, rănit de un ucenic, n-a fost lăsat cu rana nevindecată ci, punându-i la loc urechea, îndată i-a vindecat-o[68]. Şi Domnul nu i-a făcut nimic şi nici foc n-a vărsat peste nemernici[69], după cum nici trăsnete din cer n-a trimis peste cei care ar fi fost vrednici nu numai de atâta, ci şi de mai rău, ei, care, cu toate că au văzut mărturiile puterii Lui suprafireşti şi de bunătate nemaiîntâlnită, totuşi nici de cea dintâi nu s-au înfricoşat, nici de cealaltă nu s-au ruşinat.

Cel, spre care cetele îngereşti nu îndrăzneau să privească, mergea de bunăvoie în urma celor ce-L duceau. Îi legaseră şi mâinile, cu care dezlegase pe vameşi de legăturile atâtor boli şi-i slobozise de tirania duhurilor necurate. Pe sluga care L-a lovit cu palma n-a omorât-o cum s-ar fi crezut, ci cu deosebită blândeţe şi bunătate i-a cerut doar socoteală şi pe cât a putut a schimbat părerea tuturor asupra sa. În cele din urmă osândit la moarte de judecătorii cei fără de lege, Domnul ascultă în linişte sentinţa, iar după ce această sentinţă s-a adus la îndeplinire, bătut în cuie, El e atât de departe de a-şi retrage dragostea faţă de ucigaşii Săi, încât, dimpotrivă, roagă pe Tatăl Său să nu le mai ia în seamă acest păcat săvârşit faţă de Fiul Său cel Unul-Născut. Şi nu numai că nu i-a uitat, ci încă le-a luat şi apărarea cu un glas plin de toată dragostea şi fierbinţeala : «Părinte, iartă-le lor, că

66. Matei 26, 49.
67. Mt. 26, 47.
68. Lc. 22, 51.
69. Lc. 9, 54.

nu știu ce fac» [70], întocmai ca un tată iubitor care se milostivește de fiii care din pricina vârstei au săvârșit nebunii și îndeamnă pe dascăl să privească cu bunăvoință aceste greșeli ale lor. Cu astfel de vorbe pe buze și-a dat duhul Fiul Omului [71]. Când apoi s-a sculat din morți și a vrut să facă părtași la biruința Lui pe cei ale căror inimi rămăseseră încă credincioase, fără a-Și mai aduce aminte în ce primejdii L-au părăsit și au fugit ziua în amiaza mare, Mântuitorul îi cheamă pe ucenici, le hotărăște locul de întâlnire [72], iar când S-a arătat mai târziu în mijlocul lor, nu-i mai învinuiește că au fugit, ba se pare că nu mai ține mine că L-ar fi părăsit și, cum întăriseră cu toții vorba că-I vor împărtăși soarta până la moarte [73], nici nu le-a adus aminte de acele întâmplări, gândindu-se doar numai la suferințele adevărate care vor veni, iar nu la cele de atunci. Nimic din ce s-ar fi cuvenit, ci, împărtășindu-le binecuvântarea păcii și a Duhului Sfânt, le încredințează purtarea de grijă a lumii întregi [74], făcându-i căpetenii ale întregului pământ.

Aceasta în ce privește întâi ceata celor 11 apostoli. Cât despre «verhovnicul» Petru, care după atâtea mărturii de dragoste totuși L-a trădat, lui ce i-a făcut? Nu numai că n-a mai adus vorba de lepădarea lui și de legăminte pe care le-a călcat [75], că adică chiar și moarte va suferi pentru Învățătorul său — pentru ca scurtă vreme după aceea să se lepede de El —, ci-i dă și lui acum, întocmai ca și celorlalți apostoli, putere de a-I vesti învierea, iar după ce i-a dat această cinste îl întâmpină foarte prietenește, ispitindu-l să vadă cât îi este de mare dragostea și întrebându-l dacă el Îl iubește mai mult decât ceilalți. Când Petru a simțit că-l ispitește în dragostea lui, a răspuns da, iar după ce din nou l-a întrebat și I-a răspuns iarăși că-L iubește, după părerea

70. Lc. 23, 34.
71. Mt. 27, 50.
72. Mt. 28, 17.
73. Mt. 26, 35.
74. Mt. 28, 19—20; Mc. 16, 15.
75. Mt. 26, 71—74.

mea încă l-ar mai fi întrebat şi mai mult decât a treia oară, dacă Petru, întristat, nu L-ar fi oprit şi dacă pentru a arăta că-L iubeşte I-ar mai fi dat şi alte răspunsuri supărate Celui care pe toate le ştie.

Toate acestea bineînţeles nu pentru că nu ar fi cunoscut deplin pe prietenul Său. A crede aşa ceva ar fi să ne înşelăm, după cum tot aşa ne-am înşela de-am crede că nici el n-ar fi cunoscut pe Domnul, căci în amândouă cazurile ne-am îndepărta de adevăr. Ci prin aceasta Domnul a vrut să arate că nu-i supărat deloc pentru făgăduinţele pe care I le făcuse odinioară şi le călcase, dar dacă nu l-ar fi întrebat de mai multe ori pe Petru, n-ar fi putut trezi în el iarăşi dragostea, care începuse să se stingă [76]. Fiindcă, punând astfel de întrebări şi primind astfel de răspunsuri, Domnul a ajuns să întărească iarăşi dragostea în chip deosebit, iar când i-a adus aminte de vechea prietenie şi au stat de vorbă despre ea, Domnul nu numai că a făcut-o să crească, ci chiar dacă n-ar fi avut ea rădăcină, El tot ar fi sădit-o.

Iată, aşadar, cum ştie Mântuitorul să lepede orice urmă de mânie când se cade. Dar chiar şi când propovăduieşte şi învaţă, nu pune El oare mai mare preţ pe blândeţe decât pe orice altceva ? Căci ne spune doar că nici rugăciunea şi nici jertfa nu le primeşte dacă sunt făcute în stare de mânie [77] sau de ciudă. Până şi iertarea păcatelor, acest dar al tuturora, pe care Domnul ni l-a adus din cer, nu se va împărtăşi nici unui om care din pricina trebuinţelor lui va sta mânios şi chiar de ar vărsa şiroaie de lacrimi şi de sudori în rugăciunile lui, iar trupul şi-ar străpunge cu sabia sau l-ar arunca în foc [78], nici atunci nu l-ar asculta Dumnezeu.

Iată dar cât de mare a fost blândeţea Mântuitorului, încât şi cei ce cugetă la viaţa Lui se îmblânzesc faţă de cei ce-i supără, lucru pe care Însuşi l-a spus, că : de Mă veţi

76. In. 21, 15—17.
77. Mt. 5, 23.
78. I Cor. 13, 3.

cunoaşte mai de aproape şi veţi vedea cât sunt de blând, aşa vă veţi face şi voi : «Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi găsi odihnă sufletelor voastre» [79].

Dar mai este şi un alt chip, în care gândul la viaţa lui Hristos rodeşte în noi pârga blândeţii : sufletele celor ce caută Legea Domnului ajung să se aprindă de dragostea după Sf. Împărtăşanie. Căci, de această Sfântă Masă nu te poţi apropia când ai inima înciudată. De aceea, sufletele celor ce cugetă la Dumnezeu se vor apăra şi se vor păstra curate, căci sângele vărsat încă de la început în scopul tuturor împăcărilor nu va răbda pe bună dreptate ca sufletele lor să ajungă sub stăpânirea urgiei şi a mâniei. Pentru că glasul Fiului, întocmai ca şi sângele lui Abel, s-a înălţat până la Tronul Tatălui ca să ceară iertare ucigaşilor şi n-a cerut să le facă judecată celor ce au prigonit pe Hristos şi nici răzbunare n-a cerut, cum a strigat sângele lui Abel asupra fratelui său Cain [80] ; dimpotrivă, El a iertat totul, iar când Îl junghiau, El şi atunci cerea iertarea ucigaşilor Săi [81].

Despre fericirea a IV-a : Virtutea dreptăţii se dobândeşte tot prin cugetarea la Legea Domnului.

În chip cu totul deosebit ajung să îndrăgească dreptatea acei creştini care, cugetând zi şi noapte la Legea Domnului [82], văd pe Stăpânul lumii însetat aşa de mult după dreptate încât stă o viaţă întreagă în mijlocul robilor, a celor osândiţi sfâşiaţi şi chiar morţi, numai ca să le poată da tuturora câte o răsplată. Pe lângă aceasta, El a arătat atâta cinste şi ascultare Tatălui ceresc, cum până atunci nimeni n-a fost în stare să-I arate. Dar în acelaşi timp lanţuri, batjocură şi ruşine va da tiranului, căruia-i va smulge toată puterea, pe care o are pe nedrept, şi ca pe un stăpân înşelător îl va alunga din drepturile pe care şi le-a luat asupra noastră.

79. Mt. 11, 29.
80. Fac. 4, 10.
81. Evr. 12, 24.
82. Ps. 1, 1.

Despre fericirea a V-a: Şi milostenia se câştigă prin petrecerea în Legea Domnului.

De unde vin îndurarea, împărtăşirea durerii şi simţirea nenorocirii altuia ca şi când ele ar fi ale tale, dacă nu, pe de o parte, de la gândul că, deşi nevrednici de milostivire, totuşi suntem miluiţi, chiar fără să ne aşteptăm, fiind sloboziţi din robie, din prinsori, din cătuşe şi din furia ce ne-a ţinut legaţi, iar pe de alta, de la aducerea aminte a şirului nesfârşit de răutăţi care ne-au copleşit, ale unui tiran pe zi ce trece tot mai sălbatic şi mai înfuriat, în timp ce noi ne găseam din toate părţile în singurătate şi în neputinţă de a ni se întinde o mână de ajutor? Eram cu totul lăsaţi în puterea acestui tiran, care putea face cu noi ce-i plăcea, eram ca o turmă mânată de dinapoi la junghiere, nici un leac, nici din afară, nici din noi, din partea noastră şi nici de la cei de un neam cu noi, ci toţi erau deopotrivă de neputincioşi în a veni în ajutorul firii omeneşti. Dar ce zic de leac, când nici măcar la doctor nu te puteai gândi şi nici să-i ceri ajutor?

Aflându-ne într-o stare aşa de nenorocită, nu un înger sau vreun trimis de-al Său [83], ci Însuşi Domnul S-a milostivit de noi într-un chip nemaipomenit, neînchipuit şi mai presus de orice cuvânt ce s-ar putea spune, El care a suferit împotrivirea şi batjocurile noastre. Şi nu S-a mulţumit numai să ne scape de răutăţi şi să ia asupra Sa toată vina greşelilor noastre, ci într-adevăr a suferit şi a mutat suferinţele de pe umerii noştri pe umerii Lui, învoindu-Se să treacă drept un om vrednic de milă, numai şi numai să ne poată face pe noi fericiţi. Căci precum zice Sf. Pavel: «În zilele trupului Său» [84], în faţa multora S-a arătat El ca unul din cei care cerşesc milă şi lumea L-a şi miluit, omorându-L cu moarte nedreaptă, iar în drumul Lui spre moarte femeile

83. Is. 63, 9.
84. Evr. 5, 7.

«se loveau cu pumnii în piept și se tânguiau»[85]. Dar această priveliște a suferinței n-au avut-o numai cei ce L-au văzut atunci cu ochii lor, ci și Isaia, care de departe privind, n-a putut vedea această vedere fără să nu-l podidească lacrimile și tânguindu-și glasul ca și când ar fi plâns după un mort, suspinând, a grăit: «Văzutu-L-am și n-avea chip, nici frumusețe, ci înfățișarea Lui te făcea să-ți acoperi fața, iar privirea Lui era cea mai oropsită dintre fiii oamenilor»[86].

Oare cu ce s-ar putea asemăna această privire plină de milă a Mântuitorului nostru, care nu împărtășea durerile celor necăjiți numai cu gândul și cu dorința, ci în tot adevărul lui crud, El căruia nu I-a fost destul că S-a făcut părtaș cu noi, în dureri, ci toate le-a luat asupra Sa, învrednicindu-Se să moară chiar o moarte ca noi? Există oare pricini pentru care ar putea cineva să arate o milă mai mare decât aceasta? Căci dacă în urma suferinței noastre ne înmuiem îndată ce vedem și pe alții copleșiți în durerile lor de aceleași nenorociri ca noi, vă întreb: mai este oare atunci vreo durere pe care să n-o fi gustat? Alungarea din adevărata noastră țară? Lipsa? Boala? Robia cea mai sălbatică sau rătăcirea cea mai amarnică? De toate acestea, oricât de mari ar fi ele, ne-am mântuit prin adâncurile milostivirii Dumnezeului nostru.

De aceea, se cade să ne fie milă când cineva dintre noi suferă și să arătăm celor cu care împreună am dus jugul robiei aceeași îndurare, pe care a revărsat-o peste noi Stăpânul nostru al tuturor care să ne facă să înțelegem că, urmând pilda dumnezeieștii Lui iubiri de oameni, se cade să ne purtăm cu milă față de semenii noștri, după cuvântul Domnului: «Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este»[87].

85. Lc. 23, 27.
86. Is. 53, 2—3.
87. Lc. 6, 36.

Fericirea a VI-a: Curățenia inimii ne-o dă tot cugetarea la Dumnezeu.

Ca să ne ținem inima curată și să ne sfințim sufletul, oare de câtă luptă și strădanii avem nevoie, și sudorile noastre cu cât mai necesare sunt decât cugetarea și purtarea în Legea Domnului? La drept vorbind, aici nu-i vorba numai de un rod al îndreptării cugetului nostru spre Dumnezeu, ci adevărata curăție a inimii înseamnă o îndreptare hotărâtă a minții noastre către Dumnezeu. Pentru că *întâi de toate petrecerea în astfel de gânduri înseamnă alungarea gândurilor celor rele*. Or, tocmai în aceasta constă curățenia inimii. Căci în noi se află două vieți și două nașteri: o viață duhovnicească și una trupească, precum și o naștere după trup și alta după suflet. Trupul stă sufletului împotrivă, după cum și sufletul, trupului [88] căci, fiind potrivnice, nu se împacă și nu se suferă unul pe altul. Sigur însă că acea pornire care va putea pune stăpânire pe gândurile și pe dorințele noastre, aceea va ajunge să conducă și pe cealaltă.

În al doilea rând, precum amintirea nașterii și a vieții celei după trup și grija de a ne îndrepta mintea asupra lor trezesc în noi poftele cele mai urâte și ne umplu de necurăție, tot așa și nașterea după duh [89], păstrându-ne în minte urmele vii și puternice ale acestei vieți și ale hranei sale corespunzătoare, e de așteptat să trezească în noi dorul de a ne ridica de pe pământ la cer.

Despre fericirea a VII-a: făcător de pace este numai acela care umblă în Legea Domnului.

Întrucât «Hristos este pacea noastră, El care a făcut una din cele două lumi, surpând peretele din mijloc al despărțiturii și desființând vrăjmășia în trupul Său» [90] și tot ce a

88. Gal. 5, 17.

89. Această amintire (μνήμη) pe care o reactivează în noi permanent lucrarea Duhului, începând de la Botez, ne aduce aminte de cugetarea Sfântului Marcu Ascetul, care afirmă că într-adevăr ne-am curățat prin Botez, dar «mai suntem datori și cu lucrarea» (citat după D. Stăniloae, *Filocalia I*, p. 226—227, 282—300).

90. Efes. 2, 14.

făcut a făcut din pacea sufletului Său, oare la ce vor da întâietate, dacă nu păcii, sufletele a căror primă grijă şi năzuinţă este să cugete într-una la Legea lui Dumnezeu? Aceşti oameni vor «urmări calea păcii», cum zice Sf. Pavel [91], dincolo de orice, vor urni şi pe alţii în căutarea ei, vor înlătura ura deşartă şi vor înceta de a se mai învrăjbi, ştiind că pacea e atât de preţioasă, încât pentru aceasta s-a coborât Domnul din cer pe pământ şi a răscumpărat pe om, din bogat ce-a fost [92] şi stăpân al lumii întregi, nimic n-a găsit vrednic să fie preţuit decât această pace, pentru care Şi-a vărsat sângele. Iar întrucât a văzut că în întreaga lume a celor zidite nu se afla nici o făptură care să fie vrednică de pacea şi de împăcarea pe care le-a adus, Domnul a făcut o făptură nouă, din sângele Său, făcându-Se prin aceasta şi Împăciuitor, şi «Domn al păcii» [93]. De aceea, credincioşii, care se închină sângelui Acestuia [94], ce altceva ar trebui să facă pentru a-şi împăca trebuinţele lor, decât s-ajungă «făcători de pace» între oameni?

Despre fericirea a VIII-a: Cel ce petrece în Legea Domnului dobândeşte statornicie în prigoană.

Dacă măreţia şi frumuseţea dreptăţii, adică a virtuţii, în general, nu înfloresc în chip desăvârşit decât în făptura plină de bunătate a Mântuitorului, singurul în care virtutea se arată curată şi fără amestec — căci n-a săvârşit nici un păcat [95], iar puternicii lumii acesteia [96] n-au avut nici o vină în acest suflet dumnezeiesc şi nici pe faţă nu I-au putut zări urme de mânie, cu toate că-L priveau cu ochi iscoditori —, e lămurit lucru că numai aceia se vor aprinde de dorul după Hristos şi după bine, care vor umbla cu statornicie în Legea Domnului şi care pentru aceasta nu au nevoie a mai încerca

91. Rom. 14, 19.
92. II Cor. 8, 9.
93. Is. 9, 2.
94. Adică lui Hristos euharistic.
95. I Pt. 2, 22.
96. In. 12, 31.

cine știe ce mijloace neîntâlnite. În felul acesta, vom ajunge să cunoaștem frumusețea desăvârșirii și a jertfelniciei Mântuitorului, iar odată cunoscându-le le vom și iubi, după cum se întâmplă totdeauna, căci trebuie să cunoști, spre a putea iubi. Tot în felul acesta și pe Eva a dus-o la pierzare rodul pomului oprit, căci, precum scrie în Sf. Scriptură, «ea a cunoscut că mărul era frumos la vedere și bun la gustare»[97].

Despre fericirea a IX-a: Ca să fii bucuros când cei răi te prigonesc pentru dreptate și pentru numele lui Hristos, numai gândul îndreptat spre Dumnezeu poate împlini aceasta[98].

Când te lași stăpânit de dragostea față de Hristos și de dorul după desăvârșire, atunci nu-ți vine greu să suferi și prigoane din pricina lor și să auzi vorbele cele mai urâte, chiar să fugi, dacă trebuie, toate acestea îndurându-le cu bucurie, la gândul că în schimbul lor vei dobândi o răsplată cu mult mai mare și mai frumoasă în ceruri[99]. Căci dragostea fraților de luptă pentru căpetenia lor le dă atâta încredere în el, încât sunt siguri că el va câștiga lupta și că nădejdi bune îi vor răsplăti nu peste mult[100]. Tot astfel și cei ce cugetă într-una la Legea Domnului și caută la frumusețea vieții Fiului Său ajung de la o vreme să câștige darul smereniei și să se convingă cât este omul de neputincios, încât la un moment dat îi face chiar să se întristeze. Dar în curând vor sălta de bucurie, se vor face mai blânzi, mai drepți, cu dragostea față de semeni, înțelepți, slujitori ai păcii și ai împăcării dintre oameni și atât de legați de Hristos și de săvârșirea binelui, încât, nu numai că rabdă fără murmur, dar sunt în stare, pe lângă acestea, și să se bucure și să se veselească în mijlocul batjocurilor și al prigoanelor[101]. În sfârșit, tot de acolo vine și puterea pe care o câștigăm, de

97. Fac. 3, 6.
98. În unii codici, capitolele despre fericirile VIII și IX sunt unite într-unul singur.
99. Mt. 10, 23; 5, 12.
100. I Cor. 9, 24.
101. Fapte 5, 41.

a fi în stare să gustăm fericirea, de a stărui pururea în bine, de a împodobi cu frumoasă înfățișare sufletul nostru, de a păstra neatinsă comoara pe care o sădesc în noi Tainele și de a ne feri să spurcăm sau să sfârtecăm haina cea împărătească cu care ne-am îmbrăcat.

De aceea, pe cât e de firesc ca omul să aibă minte și să se folosească de ea [102], tot pe atât de firesc este ca, atunci când cugetăm, gândirea noastră să ne îndrepte spre făptura neîntrecut de bună a lui Hristos, mai ales că modelul [103], pe care oamenii trebuie să-l aibă înaintea ochilor pentru a ne putea conduce pe noi și pe cei din jurul nostru, este tot Domnul Hristos, Care și înainte și acum și întotdeauna a arătat oamenilor, prin pilda vieții Sale particulare și obștești, dreptatea cea adevărată. Mântuitorul ne este și răsplată și cunună, de care ne învrednicim prin luptă.

Drept aceea, spre El trebuie să ne ațintim privirile și după El se cade să ne îndreptăm viața ca să ajungem să-L cunoaștem pe cât este cu putință și spre a ne învăța cum trebuie să suferim. Căci siguranța răsplătirii mai îmblânzește în alergători pornirile luptei celei lăuntrice : cu ochii țintă la cununa ce le stă în față [104], ei suferă prigonirile cu o atât mai mare răbdare, pe cât de mare este strălucirea cununii asupra căreia li s-au ațintit ochii. Dar în afară de acestea, cine știe că El, fiind cel care ne-a răscumpărat cu prețul sângelui Său, tot El este singurul Căruia se cade să-I slujim și Căruia trebuie să-I închinăm toată viața noastră : trup, suflet, dragoste, puterea minții și a judecății ? De aceea și Sf. Pavel a zis că nu suntem ai noștri, căci «cu preț am fost răscumpărați» [105].

Doar chiar dintru-nceput, așa a fost adusă firea omului pe lume, pentru ca prin minte și voință să ajungă făptură nouă, judecata minții de aceea ni s-a dat, ca să putem cu-

---

102. Aristotel, *Etica nicomahică*, X, 7, 1178 (trad. rom., p. 347—350).
103. Sf. Atanasie, *Contra gentes* 4, Migne, P.G. 25, col. 9.
104. Filip., 3, 14.
105. I Cor. 6, 19—20.

noaşte pe Hristos, voinţa, ca să ne avântăm spre El, iar aducerea aminte, pentru a-L purta în noi, toate acestea aşa fiind rânduite din pricină că El a fost modelul după care s-au zidit toate făpturile. Căci nu Adam cel vechi a fost model pentru Adam cel nou, ci cel vechi a fost luat după chipul Celui nou[106]. Pentru că dacă se zice că omul cel nou a fost zidit după asemănarea celui vechi, aceasta se înţelege cu privire la firea stricăcioasă, pe care acesta a început-o şi pe care Celălalt a luat-o asupra Sa pentru ca în trupul Său să vindece neputinţele firii prin leacuri cereşti sau, cum zice Sf. Pavel, «moartea să fie înghiţită de viaţă»[107].

Pentru noi care îl cunoaştem de mai demult ca strămoş, Adam cel nou s-a făcut începătura firii omeneşti, dar pentru Cel care are în faţa ochilor toate făpturile chiar înainte de a-şi lua ele începutul vieţii, Adam cel vechi nu-i decât o imitare a lui Adam cel nou, zidit fiind acela după chipul şi asemănarea Acestuia, dar n-a rămas după chip şi asemănare, căci mai curând am putea spune că a fost sortit să se împărtăşească din ele, dar nu le-a ajuns. Aşa se face că Legea s-a dat lui Adam cel vechi, dar abia cel de-al doilea Adam a împlinit-o. Ascultare i s-a cerut şi celui dintâi, dar numai Cel de-al doilea a dat-o până la moarte, «şi încă, cum spune Sfântul Pavel, moarte pe cruce»[108].

Prin neascultarea Legii, cel dintâi a arătat că-i om cu slăbiciuni — fiindcă dreptatea cerea ca Legea, a cărei călcare cerea pedeapsa, să nu întreacă puterile omeneşti —, pe când Cel de-al doilea S-a arătat desăvârşit în toate, singurul în stare să spună: «Poruncile Tale, Părinte, toate le-am păzit»[109]. Unul ne-a adus viaţa cea nedeplină, împreună cu mii de lipsuri, iar Celălalt, una cu totul desăvârşită şi fără de moarte, făcându-se prin aceasta părinte al tuturor oamenilor. Încă de la început firea omenească era sortită nemu-

---

106. Filip. 2, 7.
107. II Cor. 5, 4.
108. Filip. 2, 8.
109. In. 15, 10.

ririi, dar la aceasta n-a ajuns decât mai târziu, în trupul Mântuitorului pe care Acesta l-a înviat din morți și s-a făcut îndrumător al neamului omenesc întru împărăția nemuririi [110]. Ca să spunem totul pe scurt, *Mântuitorul a fost cel dintâi dintre toți și singurul care ne-a arătat în ființa Sa un chip de om adevărat și fără scăderi,* atât în ce privește purtările în viață, cât și în oricare alte privințe.

Căci dacă, într-adevăr, menirea omului este aceea pe care a înfățișat-o Dumnezeu atunci când a zidit pe om, adică să aibă viață nepieritoare, ca Cel ce aducea un trup curat de orice stricăciune și un suflet lipsit de orice răutate, de bună seamă că o lucrare numai atunci e desăvârșită când este la fel cu aceea pe care și Dumnezeu a creat-o, întocmai cum și chipul cioplit numai atunci își primește frumusețea deplină, când mâna meșterului l-a atins pentru ultima oară. Iar dacă lui Adam îi mai lipsea ceva până când să ajungă desăvârșit, în schimb Mântuitorul le avea pe toate — ba din aceste deplinătăți a mai dat și oamenilor, până ce i-a făcut întru totul după chipul Lui —, atunci *cum să nu credem că cel mai vechi a fost zidit după modelul Celui mai nou și că Acesta a fost arhetipul sau originalul, iar acela, numai imitarea Lui?*

Căci, oricum, ar fi de neînchipuit să credem că ceea ce-l mai puțin desăvârșit este o pregătire pentru ceea ce-i mai desăvârșit, că răul stă de model binelui și că cei orbi sunt puși să conducă pe cei ce văd. N-avem de ce ne mira deloc că cele mai puțin desăvârșite au avut loc într-o vreme mai de demult, ci ar fi trebuit să ne mirăm numai dacă cele desăvârșite n-ar fi fost începutul celor mai puțin desăvârșite [111], mai ales aducându-ne aminte că multele făpturi, zidite toate spre folosul omului, au fost create toate înainte

110. Deci nemurirea adevărată pe care o va putea gusta omul numai prin învierea cea făgăduită lui Adam a fost putativă, condiționată.

111. Aristotel, *Metafizica*, 1072 a, actul anterior «potenței».

de om și că abia la urmă a venit pe lume și acela pentru care au fost zidite toate : omul[112].

Așadar, pentru toate aceste pricini, prin firea, prin voința și prin rațiunea sa, omul năzuiește spre Dumnezeu, nu numai pentru că Dumnezeirea Mântuitorului este ținta tuturor făpturilor din lume, ci și pentru că Mântuitorul a fost și om, Hristos fiind punctul în care se regăsesc toate dorințele omenești sfinte și în care se unesc toate opțiunile sau năzuințele bune ale cugetului[113]. De aceea a ne îndrepta gândul sau dorința într-altă parte decât înspre ceea ce trebuie, adică înspre Hristos, însemnează să ne abatem de la singurul lucru care ne lipsește și să pornim năzuințele noastre pe alt drum decât cel hotărât încă de la început în legile firii noastre omenești. Pentru aceasta, spre El să ne trimitem pururea gândurile, pentru ca mintea să ne fie plină numai de vrerile Lui, iar grija în fiecare ceas să ne fie ațintită spre El.

Și pentru ca să-I putem chema numele, nu-i nevoie de prea multă pregătire, nici de un lăcaș anume totdeauna și nici de strigăte mari, fiindcă nu există petic de pământ unde El să nu fie de față, așa că nu se poate să nu fie și înlăuntrul nostru, câtă vreme El este în tot timpul aproape de inima celor ce-L caută. Prin urmare, trebuie să chemăm că ne va încălzi inima chiar și fără să rostim cu buzele rugăciuni, lucru de care nu trebuie să ne îndoim, cu toate că răutatea noastră este mare, ci se cade să fim plini de încredere, că Dumnezeul căruia ne închinăm «este bun și cu cei nemulțumitori și răi»[114] și e departe de a nu da ascultare chemării până și unor răzvrătiți ca noi. Incă chiar înainte de a-L fi chemat cineva și înainte de a fi pomenit măcar cineva de El, Domnul S-a pogorât pe pământ și a chemat, El cel dintâi, pe oameni, după cum stă

112. Fac. 1, 26—31.
113. In text : κατάλυμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐρώτων καὶ τροφή λογισμῶν, în care, ca la Fer. Augustin (*Confessiones*), se resimte o cugetare de nuanță stoică.
114. Lc. 6, 35.

scris : «N-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință» [115].

Or, dacă și pe vremea când noi am vrut, El ne-a căutat, atunci cum să nu ne caute dacă-L vom ruga ? Iar dacă ne-a iubit și cât timp I-am fost vrăjmași, atunci cum va putea să nu ne asculte când știe că-L iubim ? Căci, după cum zice Sf. Pavel : «Dacă, pe când eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcați fiind, ne vom mântui prin viața Lui» [116].

De altfel, să luăm seama și la forma rugăciunii [117] : noi nu ne socotim vrednici să cerem și să dobândim ceea ce se cade unor prieteni, ci rugăm pe Dumnezeu să dea iertare ca unor «slugi netrebnice» și răzvrătite, mai vârtos unora ca aceștia. Pentru că de fapt nu chemăm numele Domnului ca să ne dea cununa sau orice altă răsplătire, ci ca să Se milostivească spre noi. Iar de milă, de iertare, de ștergerea datoriilor, de dragostea lui Dumnezeu și de neplecarea cu mâinile goale, cine oare are nevoie, dacă nu omul care simte neputința lui, câtă vreme cei sănătoși n-au nevoie de doctor ? [118] Căci dacă s-a crezut peste tot că este nevoie ca oamenii să ridice spre Dumnezeu un glas rugător, atunci cu siguranță că aceștia sunt cei păcătoși, căci ei au nevoie de milă. Pe Dumnezeu îl chemăm și cu gura și cu dorința și cu gândul, pentru a pune pe toate părțile, prin care am greșit, leacul cel mântuitor, și vindecător, căci «nu este nici un alt nume, întru care să ne putem mântui» [119].

«Pâinea», care într-adevăr «întărește inima omului» [120], ne va da tăria de a petrece în Legea Domnului și va stârpi din sufletul nostru orice lenevie ce a prins rădăcini acolo. Aceasta este «Pâinea care s-a pogorât din cer» [121], ca să ne

---

115. Mt. 9, 12, 13.
116. Rom. 5, 10.
117. Cabasila recomandă o rugăciune doxologică, de preamărire, în locul uneia ritualiste, formale.
118. Lc. 17, 10.
119. Fapte 4, 2.
120. Ps. 103, 17.
121. In. 6, 41.

de om şi că abia la urmă a venit pe lume şi acela pentru care au fost zidite toate : omul [112].

Aşadar, pentru toate aceste pricini, prin firea, prin voinţa şi prin raţiunea sa, omul năzuieşte spre Dumnezeu, nu numai pentru că Dumnezeirea Mântuitorului este ţinta tuturor făpturilor din lume, ci şi pentru că Mântuitorul a fost şi om, Hristos fiind punctul în care se regăsesc toate dorinţele omeneşti sfinte şi în care se unesc toate opţiunile sau năzuinţele bune ale cugetului [113]. De aceea a ne îndrepta gândul sau dorinţa într-altă parte decât înspre ceea ce trebuie, adică înspre Hristos, înseamnează să ne abatem de la singurul lucru care ne lipseşte şi să pornim năzuinţele noastre pe alt drum decât cel hotărât încă de la început în legile firii noastre omeneşti. Pentru aceasta, spre El să ne trimitem pururea gândurile, pentru ca mintea să ne fie plină numai de vrerile Lui, iar grija în fiecare ceas să ne fie aţintită spre El.

Şi pentru ca să-I putem chema numele, nu-i nevoie de prea multă pregătire, nici de un lăcaş anume totdeauna şi nici de strigăte mari, fiindcă nu există petic de pământ unde El să nu fie de faţă, aşa că nu se poate să nu fie şi înlăuntrul nostru, câtă vreme El este în tot timpul aproape de inima celor ce-L caută. Prin urmare, trebuie să chemăm că ne va încălzi inima chiar şi fără să rostim cu buzele rugăciuni, lucru de care nu trebuie să ne îndoim, cu toate că răutatea noastră este mare, ci se cade să fim plini de încredere, că Dumnezeul căruia ne închinăm «este bun şi cu cei nemulţumitori şi răi» [114] şi e departe de a nu da ascultare chemării până şi unor răzvrătiţi ca noi. Incă chiar înainte de a-L fi chemat cineva şi înainte de a fi pomenit măcar cineva de El, Domnul S-a pogorât pe pământ şi a chemat, El cel dintâi, pe oameni, după cum stă

112. Fac. 1, 26—31.
113. In text : κατάλυμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐρώτων καὶ τροφή λογισμῶν, în care, ca la Fer. Augustin *(Confessiones)*, se resimte o cugetare de nuanţă stoică.
114. Lc. 6, 35.

.cris : «N-am venit să chem pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi a pocăinţă» [115].

Or, dacă şi pe vremea când noi am vrut, El ne-a căutat, ıtunci cum să nu ne caute dacă-L vom ruga ? Iar dacă ne-a ubit şi cât timp I-am fost vrăjmaşi, atunci cum va putea să ıu ne asculte când ştie că-L iubim ? Căci, după cum zice Sf. ?avel : «Dacă, pe când eram vrăjmaşi, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcaţi fiind, ne vom mântui prin viaţa Lui» [116].

De altfel, să luăm seama şi la forma rugăciunii [117] : noi ıu ne socotim vrednici să cerem şi să dobândim ceea ce se :ade unor prieteni, ci rugăm pe Dumnezeu să dea iertare :a unor «slugi netrebnice» şi răzvrătite, mai vârtos unora ca ıceştia. . Pentru că de fapt nu chemăm numele Domnului ca .ă ne dea cununa sau orice altă răsplătire, ci ca să Se milos:ivească spre noi. Iar de milă, de iertare, de ştergerea dato·iilor, de dragostea lui Dumnezeu şi de neplecarea cu mâinile ;oale, cine oare are nevoie, dacă nu omul care simte neputin:a lui, câtă vreme cei sănătoşi n-au nevoie de doctor ? [118] Căci dacă s-a crezut peste tot că este nevoie ca oamenii să ·idice spre Dumnezeu un glas rugător, atunci cu siguranţă :ă aceştia sunt cei păcătoşi, căci ei au nevoie de milă. Pe Dumnezeu îl chemăm şi cu gura şi cu dorinţa şi cu gândul, pentru a pune pe toate părţile, prin care am greşit, leacul cel mântuitor, şi vindecător, căci «nu este nici un alt nume, întru care să ne putem mântui» [119].

«Pâinea», care într-adevăr «întăreşte inima omului» [120], ne va da tăria de a petrece în Legea Domnului şi va stârpi din sufletul nostru orice lenevie ce a prins rădăcini acolo. Aceasta este «Pâinea care s-a pogorât din cer» [121], ca să ne

115. Mt. 9, 12, 13.
116. Rom. 5, 10.
117. Cabasila recomandă o rugăciune doxologică, de preamărire, n locul uneia ritualiste, formale.
118. Lc. 17, 10.
119. Fapte 4, 2.
120. Ps. 103, 17.
121. In. 6, 41.

aducă viață și pe care va trebui să ne străduim pe orice cale să o mâncăm, iar Cina aceasta tainică va fi bine să fie pururea ținta străduniei noastre [122]; pentru a ne feri ca de ciumă de a ne slăbi sufletul și de a ne primejdui sănătatea din pricină că nu ne-am apropiat de Sfânta Masă mai des decât s-ar fi căzut. Totuși, numai după ce am stat de vorbă cu preotul despre păcatele noastre, atunci numai să bem din acest sânge curățitor. Și să nu ne temem că vom fi atât de vinovați încât am putea fi dați afară de la acest ospăț dacă în sufletul nostru apar astfel de gânduri. Căci pe cât e de nedrept să te împărtășești din aceste Sfinte Daruri dacă ai săvârșit păcat și nu te-ai spovedit la preot, tot pe atât de mare greșeală ar fi să fugi de această «Pâine» când n-ai greșit de moarte [122a].

Nu-i mai puțin adevărat că pentru cei ce se îndărătnicesc și nu vor să se apropie de foc [123] e bine să stea departe de el, mai ales înainte de a se fi împăcat în sufletul lor cu cei față de care au greșit. Pentru aceia, însă, care au conștiința dreaptă, dar totuși mai simt chinuri și remușcări, va trebui să se dea un leac de întărire, și anume vor trebui să se apropie de izvorul sănătății, de Acela care a luat asupra Lui neputințele noastre [124] și fierbințelile noastre le-a stins, ca nu cumva, de frica bolii, să fugă de doctor, singurul în stare să-i refacă sănătoși. Pentru că, de fapt, Sângele acesta e ca un paznic la poarta [125] simțurilor noastre : nu lasă să treacă prin ele nimic ce ar putea spurca sufletul. Ba mai mult, El dă semnalul de primejdie și scoate afară pe dușman, schimbând inima — în care s-a vărsat — în templu al lui Dumnezeu [126], cu ziduri mai întărite decât acela al lui Solomon. Acest Sânge, împli-

122. N. Cabasila recomandă «pururea» Sf. Împărtășanie, dar cu pregătirea necesară prin spovedanie și pocăință.

122 a. Deci, se face o mare greșeală când se descurajează împărtășirea deasă pentru creștinii care doresc aceasta și sunt vrednici!

123. Ps. 129, 4.

124. Is. 53, 34.

125. Ieș. 12, 13.

126. III Regi 8, 63.

nire a tuturor făgăduințelor, nu lasă să se sălășluiască[127] în suflet nici un idol necurat, ca o «urâciune a pustiirii la locul cel sfânt», ci cu Duh stăpânitor[128] întărește voința și cugetul, trupul îl pune sub ascultarea minții, iar omul se bucură de o pace adâncă.

Dar de ce să lungesc vorba despre această Taină, ale cărei lucrări asupra celor credincioși le-am arătat pe larg mai înainte? Trăind și unindu-se cu Hristos prin sfintele slujbe, prin rugăciuni, prin laude și prin cugetarea la Legea Lui, ne strunim sufletul și-l pregătim pentru orice virtute, păzind depozitul, de care ne poruncește Sf. Pavel[129], și ne păstrăm darul ce ni s-a împărtășit prin lucrarea Sfintelor Taine. Căci tot Domnul e și Cel ce săvârșește, și ceea ce se săvârșește în Sfintele Taine, ba încă și Cel care păzește în noi întregi, darurile împărtășite și tot El, Cel care ne pregătește să rămânem în harul Său, precum singur zice: «căci fără de Mine, nu puteți face nimic»[130].

---

127. Dan. 11, 27; Mt. 26, 15.
128. Ps. 50, 13.
129. I. Tim. 4, 20.
130. In. 15, 5; În cod. A (vienez) și C (münchenez) textul scrierii se termină aici prin formula cunoscută: «Slavă Domnului în veacul veacului Amin». Cartea VII pare a fi fost scrisă de Cabasila mai târziu. Ea se află în cod. B (din Viena), precum și alte variante manuscrise. A se vedea studiul nostru introductiv.

C A R T E A   A   Ş A P T E A

CUM SE SCHIMBĂ SUFLETUL CREŞTINULUI DACĂ PE LÂNGĂ HARUL SFINTELOR TAINE SE ADAUGĂ ŞI STRĂDANIA PROPRIE

După ce am arătat până aici ce se întâmplă cu sufletul creştinului şi care este calea pe care, umblând, să poată păstra nestins harul Sfintelor Taine, urmează să vedem acum ce schimbare se întâmplă în sufletul celui care, pe *lângă ajutorul lui Dumnezeu, adaugă şi năzuinţele sale proprii.* Harul Sfintelor Taine pe de o parte, iar pe de alta grija, la cei ce l-au primit, de a-l păstra — lucruri despre care am vorbit amănunţit în ultimele două cărţi — au ajuns la înmulţirea vieţii în noi. Acum e vorba de a .cerceta, în întregimea ei, viaţa care a prins rădăcini în fiinţa noastră, de a arăta *câtă e lucrarea harului şi câtă e a strădaniei noastre* şi de a hotărî *până la ce grad poate lucra împreună năzuinţa omenească cu harul dumnezeiesc* [1]. De aceea vom băga de seamă că tot timpul avem de-a face cu amândouă lucrările, dumnezeiască şi omenească, după cum oricine va putea dovedi ce anume este sănătatea omului şi la ce foloseşte ea prin aceea că poate aduce în faţa lumii un om voinic şi frumos. Tot aşa, dacă vrem să cunoaştem ce este sufletul unui om care întru toate trăieşte virtuos, o să înţelegem aceasta după cât se simte de bine şi după strălucirea lui, căci toată frumuseţea lui lăuntrică constă doar în tăria virtuţii lui, fără de care nici nu există o frumuseţe adevărată, chiar dacă acel suflet s-ar bucura de darul minunilor.

---

1. A se observa de la început concepţia sinergistă a lui Nicolae Cabasila.

Sigur că feluritele daruri exterioare abia dacă ne lasă să bănuim la cineva o virtute lăuntrică — ele fiind doar un semn al lor —, în vreme ce, dacă cercetăm la om și purtările lui, abia atunci ajungem să cunoaștem pe omul respectiv. Când însă putem și pipăi cum stau lucrurile, de ce să ne pierdem vremea, căutând mărturii și semne, câtă vreme știm că nici semnele acestea miraculoase nu sunt o mărturie prea sigură a virtuții ? Căci nici darurile nu se împart la toți oamenii buni, iar din cei care le au, nu toți sunt într-adevăr vrednici de ele. Doar mulți din cei care au săvârșit fapte mari înaintea lui Dumnezeu n-ajung să facă cunoscute darurile lor, câtă vreme destui din cei răi ajung ușor la așa ceva [2], lucru de altfel de înțeles, căci uneori nimic nu-i cu neputință celor ce cheamă numele Domnului [3], sigur nu în urma faptelor lor bune, ci pentru ca să se preamărească Cel al cărui nume e chemat.

De aceea înțelegem că și harul sfinților ca și năzuința noastră sunt deopotrivă necesare pentru a săvârși binele, pe când despre puterea de a face minuni nici unul dintre dascălii învățăturii celei înalte și ascunse nu ne-au arătat pe ce cale s-o dobândim. Dar ce zic ? Neavându-le, nici măcar nu le-am dorit și nici nu le-am căutat, ba chiar avându-le nu se cade să ne veselim ; după cum stă scris : «Nu vă bucurați că duhurile se pleacă vouă, ci bucurați-vă mai vârtos că numele voastre sunt scrise în ceruri» [4].

Urmărind, așadar, facerea de bine, nu avem de ce ne minuna când miraculosul nu este o dovadă de virtute și când nu-l vedem arătându-se ca atare. Dar nici dacă cineva s-ar bucura de darul proorocilor, al arătărilor și al înțelegerii tainelor, nici atunci nu trebuie să vedem în el un om peste fire și să ne minunăm de el. Firește că uneori astfel de da-

2. Nu totdeauna anumite harisme miraculoase erau semnul desăvârșirii, deși printr-o iconomie divină ele au fost dăruite unor creștini. Informații la U. Neri, p. 348.
3. In. 14, 13.
4. Lc. 10, 20.

ruri însoțesc pe cei ce trăiesc în Hristos, însă nici atunci ele nu formează viața cea adevărată, după cum ceea ce aleargă anume ca să se arate prea mult lumii, numai facere de bine nu este. Acest lucru îl arată și Sf. Pavel când scrie Corintenilor : «De-aș cunoaște toate tainele și aș avea toată știința, iar dragoste nu am, nimic nu sunt, ci m-am făcut aramă sunătoare și chimval răsunător» [5]. Pentru aceea să lăsăm la o parte toate celelalte și să ne îndreptăm numai spre voia sufletului, în care sălășluiesc atât bunătatea, cât și răutatea omnului, sănătatea și boala, viața și moartea lui. Căci o viață cu adevărat fericită izvorăște numai dintr-o voință dreaptă, întoarsă pururea spre Dumnezeu.

Pentru că atât contribuția Sfintelor Taine, cât și cea a strădaniei omenești duc tot acolo : să facă vrerea noastră una cu a Aceluia care singur e cu adevărat bun. Doar întreaga purtare de grijă pe care a arătat-o Dumnezeu neamului omenesc numai un singur rost are, ca și întreg lanțul de făgăduințe și de amenințări pe care ni le trimite Dumnezeu. În acest scop a fost făcută și lumea, a fost vestită și Legea, pentru el a împărțit Domnul mii de binefaceri și a trecut prin chinuri nesfârșite : ca omul să se întoarcă spre Dumnezeu și să se hotărască să nu iubească pe altcineva decât pe El. Ca mărturie pentru aceasta stă faptul că în urma atâtor binefaceri cu câte ne-a copleșit, Domnul ne cere doar să vrem binele și să ne facem un cuget cât mai drept.

Spre aceasta stau mărturie toate poruncile și toate îndemnurile Lui, într-un cuvânt, orice vorbă care a scăpat de pe buzele Domnului spre una și aceeași țintă duce, spre binele și folosul nostru. Ori că arată pe față mândria, ori că oprește pornirea poftelor trupești și stinge aprinderea mâniei noastre, iar răutatea din noi o scoate cu totul, totdeauna Domnul nu ne cere decât cuget bun și drept. Așijderea și sărăcia cu duhul plângerea pentru păcat sau milostivirea, curățenia adâncă a inimii și toate celelalte da-

5. I Cor. 13, 1—2.

ruri, care fac pe cei ce le caută cu adevărat fericiți [6], ce sunt toate decât *fapte ale voinței noastre?* Pentru că a ajunge să-ți potrivești gândul cu prevederile dogmelor și să crezi tot ce este în legătură cu Dumnezeu, așa ceva însăși mintea sănătoasă ne spune că e un lucru bun. Doar și Domnul spune că Legea a izvorât din dragoste [7], iar dragostea pornește din puterea voinței noastre. Și dacă de la noi Dumnezeu nu așteaptă, în urma învățăturii și a purtării Sale de grijă, decât roade ale voinței, atunci urmează că în această voință își revarsă El toate binefacerile, toată puterea și toată purtarea de grijă spre săvârșirea binelui. Așadar, atât Botezul cât și celelalte Sfinte Taine ne-au fost date pentru ca prin ele vrerea noastră să se facă mai curată, urmând de aici că și trăirea și săvârșirea Tainelor au fost lăsate în scopul îmbunătățirii voinței noastre.

Căci la urma urmelor, ce rost au pentru noi Sfintele Taine? Ele ne pregătesc pentru viața viitoare, ca unele care sunt, cum spunea Sf. Pavel, «puterea veacului viitor» [8]. Și oare cum altfel ne vom putea pregăti pentru viața aceea, singura vrednică de acest nume, cum altfel decât ținând poruncile pe care ni le dă Acela, care, în viața ce va veni, are puterea și să răsplătească, și să pedepsească. Făcând așa, vom ajunge să sălășluim în noi pe Însuși Dumnezeu. Căci «cel ce Mă iubește, poruncile Mele va ține și Tatăl Meu îl va iubi pe el și vom veni la el și Ne vom face sălaș la el» [9]. Așadar toată ascultarea de porunci vine numai din voia noastră liberă.

De aceea se și dă răsplată celor cărora le este drag să facă voia Domnului, sau pedeapsă celor care stau împotrivă, fiecăruia după cum a hotărât prin voia sa liberă să lucreze. Pentru că numai sufletul este cel care poate lua răspun-

6. Mt. 5, 1—12.
7. Mt. 22, 36—40.
8. Evr. 6, 5.
9. In. 14, 23.

derea pentru fapte, căci nimeni nu va putea vorbi de răsplată sau de pedeapsă fără să fie la mijloc răspunsul voii libere. De aceea, dacă am cerceta voia liberă a celui ce trăieşte după Legea lui Dumnezeu, vom vedea cum străluceşte în el viaţa cea fericită, iar dacă vrem să-i ştim şi puterea de lucrare a acestei voinţe, vom găsi că şi ea ajunge la o culme de desăvârşire întocmai cum ajunge şi trupul, atunci când e mai în putere şi deplin crescut.

Între plăcere şi durere

Cele două culmi între care se mişcă voinţa sunt plăcerea şi durerea: una o face să se avânte, cealaltă o face să se întoarcă înapoi; între aceste două culmi s-arată omul aşa cum este el. Tot de aici se poate vedea felul de a fi al omului, precum şi deosebirea dintre oamenii buni şi cei răi. Aşa se face că neamul omenesc e împărţit în două cete: a celor răi, cărora le place să trăiască în fărădelegi şi în deşertăciuni şi care se întristează pentru lucruri ce numai la arătare sunt neplăcute, şi a celor buni care se leagă cu tot sufletul de bine şi care se întristează de ceea ce într-adevăr este rău [10].

Pe această cale putem judeca nu numai bunătatea sau răutatea sufletelor, ci şi dacă un suflet se simte bine sau e împresurat de greutăţi, dacă e fericit sau nenorocit. Şi fiindcă vorbim despre viaţa cea fericită, atunci va fi nevoie să arătăm mai pe larg ştiinţa despre plăcere şi durere, din care să învăţăm în ce constă viaţa şi fericirea. Şi întrucât durerea vine pe lume înaintea plăcerii, care-i numai un rod

10. Preluând de la stoici şi de la Aristotel (*Etica nicomahică* II, 2, 1104) cele patru situaţii, două negative (durerea şi teama), alte două pozitive (dorinţa şi plăcerea), Sf. Maxim Mărturisitorul a intuit adevărata rezolvare a problemei atunci când a condiţionat aceste patru pasiuni de «raţiunea divină a lucrurilor din lume» (*Către Talasie*, în *Filocalia* III, XIII, p. 58). Notăm că îndeosebi în această carte Cabasila se dovedeşte a fi puternic influenţat de Sf. Maxim.

al aceleia — «cei ce plâng se vor mângâia» [11] —, urmează că se cade să vorbim întâi despre durere.

A te întrista de ceea ce se cuvine să te întristezi însemnează în primul rând a fugi de rău, iar bucuria pe care o simți atunci e însăși calea ce ne duce la bine, de unde urmează că întâi e durerea : «ferește-te de rău și fă binele» [12]. Nu-i vorbă că și mai înainte am pomenit despre întristarea în înțeles creștinesc, atunci când am arătat pricinile pentru care se cuvine să plângem și să ne întristăm, dar având atunci altceva în vedere n-am vorbit mai pe larg, așa cum se cuvenea despre durere. Acum însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, se cuvine să vorbim mai pe îndelete despre ce anume dă drept unui suflet credincios să se întristeze și să plângă, în ce fel și, în sfârșit, pe ce cale vom putea deosebi durerea cea adevărată de cea părută.

E lucru limpede pentru toți că sufletul care trăiește în Dumnezeu trebuie să se întristeze uneori ; desigur în anumite condiții. Dar din ce pricini și cum se cade să se întristeze, credem că nu va fi fără rost să vorbim despre aceste lucruri pe cât ne ajută puterile.

Durerea stă în legătură cu ura, iar ura, cu răul. Într-adevăr, ne ferim de ceea ce credem că e rău [13] și ne lovim într-una, și-n stânga și-n dreapta, de ceea ce ne e vrăjmaș și de care ne vine greu. Așa că cel care trăiește cinstit și are în el înțelepciunea cea adevărată trebuie mai întâi să știe ce este rău cu adevărat, ce trebuie să urască și pe urmă de ce se cuvine să se întristeze. De aceea să vedem întâi și întâi, ce este cu adevărat rău pentru viața omului.

---

11. Mt. 5, 4.
12. I Pt. 3, 11.
13. De aici teza fundamentală și cel mai înalt principiu al moralei stoice : de a nu se lăsa omul dominat de afecte. N. Balca, *Istoria filosofiei antice*, Buc., 1982, p. 257. Sf. Maxim Mărturisitorul va adânci și va preciza lucrurile, spunând că «răul este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor» (*Către Talasie*, în *Filocalia* II, p. 305).

Despre multe lucruri și în multe feluri se spune că sunt rele, unele fiind într-adevăr rele pentru lumea întreagă, pe când altele numai pentru unii oameni, dar rău cu adevărat nu e decât răutatea sufletească și pervertirea voinței omenești. Căci, de pildă, înrâurirea spre rău pe care o au stelele asupra vieții noastre, dezlănțuirile firii, nerodirea pământului, izbucnirea vulcanilor, cutremurele de pământ, ciuma, suferința, boala, neputințele omenești, închisoarea, rănile și lanțul nesfârșit de nenorociri sunt într-adevăr tot atâtea rele pe lume, dar pentru om ele nu sunt deloc un rău. Pentru că toate acestea nu ating decât lucruri în afară de noi și nu trec nici un pas dincolo de trup și de averile omenești. Or, omul nu este numai trup, ca să se simtă rău când trupul lui e bolnav și cu atât mai puțin nu-i robul trebuințelor trupești pentru ca să sufere atunci când trupului nu i s-au dat chiar toate cele de trebuință. La fel e greșită și părerea multora, după care un om oarecare ar fi mai rău atunci când alții n-ar cugeta prea bine despre el. Căci dacă așa ar sta lucrurile, atunci am putea spune, prin absurd, că omul ar face și răul și binele, că ar fi în aceeași vreme și rău și bun și nenorocit și fericit. Or, dacă omul este ceva, apoi este prin voință și prin cugetare, pe care nu le mai are nici o altă ființă pe pământ [14]. Prin acestea s-arată și bunătatea și răutatea omului, fericirea și nenorocirea lui, sănătatea și neputința, bucuria și necazul lui, și anume după cum voința și cugetarea omului merg pe drumul cel bun sau se îndepărtează de el.

Așadar, întrucât îndepărtarea de chipul bunei cugetări constituie o minciună, iar neascultarea de porunca voii libere formează păcatul, urmează să căutăm care este aievea semnul că ne-am îndepărtat de ceea ce poruncesc voința și cugetarea. E drept că sunt mai multe semne de acestea, dar cel mai lămurit dintre toate este judecata însăși a lui Dumnezeu, după care bine și adevărat este ceea ce Lui i se pare așa, iar

---

14. Această afirmație o repetă N. Cabasila adeseori, p. 117: «cugetarea și voia liberă formează miezul ființei omenești»; p. 210: «tot ce-i mai însemnat în om constă din minte și voie liberă».

rău și mincinos, ceea ce nu este după placul Lui. Ceea ce El crede vrednic de a propovădui omului, aceea e adevărat, ceea ce rânduiește să vrem este bun, și, în schimb, tot ce e potrivnic acestora nu-i decât minciună și răutate.

Dintre poruncile dumnezeiești unele s-au făcut cunoscute lumii prin oameni, altele au avut drept crainic pe Însuși Dumnezeu, Care a îmbrăcat fire omenească și, om fiind, a vestit cele necesare mântuirii cu un glas de om în toată firea. Ce poate fi mai bun decât poruncile și mai adevărat decât învățăturile, al căror Legiuitor și Propovăduitor S-a făcut Însuși Domnul, singurul cu adevărat bun și drept ?

Dacă vrem, așadar, să înțelegem ce anume din neascultarea firii poate întrista pe omul care se ține om cu adevărat, n-avem decât să ne uităm la ceea ce se întâmplă dacă nu ascultăm de poruncile dumnezeiești, pentru că *rău cu adevărat este ceea ce se împotrivește voii lui Dumnezeu*. Întrucât așa ceva e rău, se cuvine ca toți cei ce iubesc binele să și urască răul, urându-l, să fugă de el când nu-l văd, iar când îl văd să se întristeze. Desigur că în astfel de cazuri ei se vor întrista când văd răul, fie că-l văd în viața lor — chiar când cugetul lor nu s-a îndepărtat încă de drumul cel bun —, fie că-l văd în viața altora, cărora le doresc o soartă mai bună. Ei se roagă pentru toți oamenii, luându-se la întrecere care să împlinească mai mult dumnezeiasca poruncă a iubirii, mai ales din pricină că doresc din tot sufletul să vadă strălucind pretutindeni mărirea lui Dumnezeu.

Păcatul e rădăcina durerii

Astfel, pentru cei ce trăiesc în Hristos, singura întristare este păcatul. *Întâi*, pentru că acesta e rău, iar sufletele lor sunt dornice după bine ; *în al doilea rând*, pentru că păcatul se împotrivește legilor dumnezeiești, pe când sufletele acelor oameni năzuiesc să se unească chiar cu Dumnezeu ; iar *în al treilea rând*, pentru că sufletele celor ce trăiesc după judecata

cea sănătoasă [15] nu vor cu nici un preț să se întristeze pentru pricini deșarte. Și în viața duhovnicească acesta e singurul caz în care întristarea sau suferința nu sunt în zadar, pentru că sufletul creștinilor culege din suferințe nenumărate roade pentru viață. Pentru ceilalți oameni, suferința nu aduce nici un câștig, iar lipsa, boala și orice altă nenorocire nu înlătură nici plânsul și nici durerea, cu toate că suferința este tocmai leacul potrivit răutății sufletului. Ea previne răul care se arată, dacă-i încuibat îl nimicește, ferind de pedepse pe cei ce-l așteptau.

Pe cât mi se pare, la început durerea n-a apărut în firea omenească [16] cu nici un alt rost decât acesta pe care l-am văzut. Fiindcă noi nu săvârșim păcatul fără o țintă oarecare, căci nu ne-am lăsa prea ușor convinși să ne pierdem sufletul și să-l dăm pradă flăcărilor pe degeaba, ci facem păcate crezând că, dacă îndrăznim așa ceva, vom dobândi în schimb o mai mare plăcere, cu toate că repede ne dăm seama că nu schimbăm bunătatea cea sufletească pe nimic altceva decât pe o clipă de fericire înșelătoare.

După ce, însă, ajungem să înțelegem că am săvârșit o fărădelege, ne pare rău, ne vine scârbă de acea clipă de plăcere și în locul patimii de mai înainte se naște în noi una cu totul potrivnică, lepădând ce am îndrăgit și îndrăgind acum ce am lepădat mai înainte. Acum însă și simțim că durerea ne-a fost dată ca o răsplată pentru că am greșit [17], și că, dacă ne izbăvim, n-o s-o mai facem a doua oară. De aceea și Dumnezeu, încă atunci la început, când a vrut să pedepsească neascultarea de poruncile Sale, a trimis celui care le-a călcat, chinuri și dureri, ca pedeapsă pe care n-ar fi dat-o dacă durerea n-ar fi tocmai o cumpănă a păcatului și dacă n-ar avea puterea să

15. Dreapta judecată (ὀρθὸς λόγος), așa cum o întâlnim la Platon (*Phaidros*, 37 a) ori la Aristotel (*Etica nicomahică*, 61), e adeseori întâlnită la Cabasila în sens de «viață virtuoasă». A se vedea, de pildă, mai sus, cartea a IV-a, p. 96: «a ne închina după cuviință lui Dumnezeu înseamnează și a trăi după mintea sănătoasă și a săvârși binele».

16. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, întreb. 61 (trad. rom., p. 333): «Dumnezeu n-a creat nici plăcerea, nici durerea».

17. *Ibid*: «Dumnezeu a înfipt în plăcere, ca un mijloc de pedepsire, durerea».

ne spele de vina greşelilor. Tot aşa a făcut cu păcatul şi mai târziu, după ce S-a întrupat : când a trebuit să-l scoată din firea omenească, a ales tot calea eliberării prin suferinţă.

Dacă ne chinuim pentru ceva care se ţine de trupul nostru, nu e numai ceva plin de deşertăciune, ci este foarte lămurit că acela ne aduce şi stricăciune, căci aşa ceva înseamnează că ţinem la acel lucru mai mult decât la Dumnezeu. Culmea fărădelegilor a trecut-o nebunia lui Iuda care, în schimbul câtorva arginţi răi, a dat pe Însuşi Dumnezeu, Mântuitorul lumii [18]. Dar începutul şi rădăcina acestui păcat — şi a tuturor — stă în uitarea de Dumnezeu şi în scoaterea Lui din viaţa noastră pentru motivul că îndrăgim altceva mai mult decât pe El. Când patima fără frâu şi uitarea de Dumnezeu pun stăpânire pe suflet, atunci dragostea cea către El se veştejeşte, după cum atunci când pururea o avem în minte, ea se înviorează. Or, atunci când se stinge dragostea către Dumnezeu, repede îşi arată colţii nepăsarea faţă de legile Lui, ba chiar şi călcarea lor, cum zice Domnul : «Acela Mă iubeşte, care păzeşte poruncile Mele» [19]. Cine însă calcă în picioare Legea lui Dumnezeu şi îndrăzneşte unele ca acestea, acela nu va sta la îndoială să-şi calce şi credinţa, din ceasul în care va găsi în acestea un folos pentru el, căci, cum zice Sfântul Pavel, (astfel de oameni) «au rătăcit de la credinţă» [20] căci, «moartă fiind credinţa» [21] celor ce nu le pasă nimic de faptele pe care li le porunceşte cugetul, nu e de mirare că astfel de oameni foarte curând încep să se piardă.

Trei sunt pricinile pentru care suntem datori să ascultăm de Dumnezeu : frica de pedepsele cuvenite celor neascultători, nădejdea în făgăduinţele făcute celor drepţi şi dragostea faţă de Dumnezeu şi de bine. De fapt, nici una din acestea nu mai are nici o putere asupra sufletelor obişnuite de mult cu călcarea Legii. Or, după cum în sufletele supuse Legii creşte şi

18. Mt. 26, 14—16.
19. In. 14, 21.
20. I. Tim. 1, 6; 6, 21.
21. Iac. 2, 17, 20.

ascultarea faţă de Dumnezeu, tot aşa ea scade încetul cu încetul în cei care nesocotesc aceste rânduieli. Dacă celor pătrunşi de frica lui Dumnezeu nimic rău nu li se poate întâmpla, în schimb, cei care au scos din sufletul lor orice ascultare de Dumnezeu, care şi-au luat orice frână din calea răutăţii lor, ba încă au închis şi glasul lăuntric al conştiinţei, unii ca aceia nu mai întâlnesc nici o greutate să meargă până la marginea cea mai dinafară a fărădelegilor.

Pentru aceea, sufletele treze veghează cu grijă, sunt cu mare băgare de seamă încă de la început asupra rădăcinii răului, iar inima o ţin numai pentru Domnul, întocmai cum se ţine şi un lăcaş închinat în amintirea Lui. Fiindcă ele ştiu că nu oricui i se cade să se apropie de sfintele lăcaşuri, iar vasele şi veşmintele sfinţite nu se cade să primească orice altă întrebuinţare decât cea hotărâtă lor [22]. Cât despre sufletul închinat slujirii lui Dumnezeu, nimic din cele sfinte nu i se poate asemăna, cu atât mai vârtos cu cât un astfel de suflet este neînchipuit mai sfânt decât orice în faţa oricărui vânzător sau cumpărător, înălţat cu mult deasupra tarabelor şi meselor de târguială şi de schimb [23]. Dacă se cade să zicem aşa ceva despre un simplu lăcaş de rugăciune, atunci ce să zicem tocmai despre sufletul care se roagă, înaintea căruia şi urma lăcaşului ar trebui să pălească ? [24]. Şi cu toate că uneori acest lăcaş e numai un nume fără înţeles [25], căci nu totdeauna e cu adevărat un lăcaş de rugăciune, fiind prea *adeseori gol de credincioşi,* totuşi porunca Sfântului Pavel spune ca pururea să rămânem în legătură cu Dumnezeu, rugându-ne «neîncetat» [26].

22. A se vedea în acest sens prevederile can. 73 apost., 69 Trulan, 19 Laodiceea.
23. Mt. 21, 13.
24. Am amintit mai sus părerea Sf. Maxim Mărturisitorul *(Mistagogia,* 5) care numea sufletul omului Biserică a lui Dumnezeu.
25. 'Εκκλησία = adunare (ἐν + καλέω).
26. I Tes. 5, 17. Nu credem că autorul nostru ar fi vrut să susţină prin aceste cuvinte «rugăciunea neîncetată» practicată de isihaşti, cum crede U. Neri, *op. cit.,* p. 363.

Dar să băgăm de seamă încă ceva. De unele păcate, Mântuitorul ne face să ne păzim prin predica Sa. Aici ne-o spune chiar cu gura, Își arată mânia, folosește chiar mâna și biciul [27], dându-ne a înțelege de ce mare însemnătate este acest lucru. Făcând aceasta, Domnul nu vrea să ne arate atât cinstea pe care se cade s-o dăm unui templu, a cărui dărâmare a proorocit-o mai dinainte [28], ci mai ales a vrut să ne facă să înțelegem de ce mare însemnătate este ca sufletul, în care Însuși Domnul își va face sălaș [29], să se păzească slobod de orice necaz și grijă pământească. Ba, prin aceasta, ne mai arată încă și ce patimă urâtă e să dăm frâu liber pornirilor și mâniei în locul unui suflet înfrânat și al unei minți treze și, înainte de toate, al sălășluirii chiar a Mântuitorului în noi, fără de primirea Căruia templul sufletului nostru nu poate fi mântuit de veșnica hărțuială la care e sortit.

Iată, așadar, pentru ce urma ca spurcarea unui lăcaș sfânt să se pedepsească cu moarte și iată de ce a trebuit să se pună o catapeteasmă înainte de intrarea în sfânta sfintelor. Uza a trebuit să moară pentru că a îndrăznit să țină, cu mâna lui necurată, chivotul Legii care era să se răstoarne [30]. La fel și Ozia s-a umplut de lepră, pentru că s-a apropiat să tămâieze înaintea Domnului [31]. De unde urmează că prin multe pilde ne arată Dumnezeu că sufletul, odată botezat, nu poate fi atins, întocmai ca un adevărat lăcaș sfânt. Din această pricină e de mare trebuință ca aceia care viețuiesc în Hristos să fie slobozi sufletește de orice grijă pământească. Pentru că, atunci când vrerea noastră s-a hotărât odată pentru ceva bun, nu se cade să ne întoarcem cu gândul înapoi, așa cum nici Petru nu s-a mai îngrijit de ceea ce avusese până atunci în mână, din clipa în care l-a chemat Domnul la apostolie [32].

27. Mt. 21, 13.
28. Mt. 24, 2, 10.
29. In. 14, 23.
30. II Regi 6, 6.
31. II Cron. 26, 18.
32. Mt. 4, 19.

E drept că așa ceva se întâmplă cu toți cei credincioși : o chemare neîncetată le sună în urechi pururea, ca un glas al harului sădit în suflete prin Sfintele Taine și care, după cum ne spune Sfântul Pavel, este tocmai Duhul Fiului lui Dumnezeu în mâinile noastre, care ne face să strigăm : Tată, Tată ! [33] Cu toate acestea se întâmplă că aproape în fiecare zi ei calcă în picioare orice lege, pentru ca a doua zi iarăși să poată zice că urmează lui Hristos. Or, noi să nu uităm că e scris : «nu e potrivit ca noi, părăsind cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese» [34]. Și aceasta pentru că, mai întâi în ochii noștri, Dumnezeu este mai presus decât orice, iar în al doilea rând pentru că așteptăm ca toate să ne vină de-a gata de la Dumnezeu, Vistierul bunătăților, pentru pricina că, după făgăduința cea nedezmințită, cine caută «mai întâi împărăția lui Dumnezeu, toate celelalte i se vor adăuga lui» [35].

Ispitele veacului

Acestea sunt pricinile pentru care, cerând tuturor să se lepede de orice grijă lumească, Mântuitorul stăruie cu toată puterea ca oamenii credincioși să nu ducă lipsă de nici un bine mai însemnat și să nu se neliniștească în deșert pentru lucruri la care El s-a gândit cu mult înaintea lor. Dacă grija de lucrurile lumești este stricătoare sufletului, atunci ce să zicem de cei care plâng după ele, decât că, nu numai că s-au depărtat sufletește de Dumnezeu, ci că stau orbecăind prin întuneric, orbiți la cuget și gata să se rostogolească în tot felul de păcate ? Pentru că în clipa în care deznădejdea s-a făcut stăpână pe cugetul cuiva, din acel ceas, prins de vârtejuri și de rostogoliri, omul acela riscă s-o ducă tot mai rău, simte cum îi scad încet puterile, se lipsește pe rând de orice vrednicie și cinste, întocmai după cum omul prins de un somn adânc scapă din mâini tot ce avea și se lăsa de bunăvoie robit de patimi, peste care, când era sănătos, era el stăpân.

---

33. Gal. 4, 4.
34. Fapte 6, 2.
35. Mt. 6, 2; 33.

Şi atunci, după ce a primit atâtea mii de lovituri, când, pe deasupra, armate întregi de vrăjmaşi stau să sară asupra lui, nimic nu va putea opri sufletul de la moarte, cum zice David proorocul [36], fiindcă atunci nu se va mai putea apăra. Aceasta e pricina pentru care Sf. Pavel zicea că «întristarea lumii aduce moartea» [37]. De aceea creştinii, părtaşi de aceste gânduri şi dornici de a izbândi asupra lor înşişi, nu numai că se feresc de întristare, dar, pentru a ocoli orice rău, nici măcar nu se lasă pradă vreunei îngrijorări.

E drept că mulţi din oamenii credincioşi au trebuit să facă faţă obligaţiilor lumeşti, în urma legăturilor cu treburile obşteşti şi cu tovărăşiile acestora, cu toate acestea ei nu s-au lăsat doborâţi de griji lumeşti şi nici mintea lor n-a ajuns să-şi piardă linişţea judecăţii. Pentru că numai atunci se cade să fim îngrijoraţi, când, pentru ceea ce dorim să împlinim, căutăm tot ce se poate căuta şi când nu suntem siguri că se poate dobândi cu adevărat aşa ceva. De altfel, ceea ce ne face să ne îngrijorăm de ceva şi să-l îndrăgim este întâi dragostea de el, iar în al doilea rând, gândul că nu suntem siguri că prin strădaniile noastre vom dobândi într-adevăr ceea ce dorim. Pentru că nu ne îngrijorăm deloc de ceva de care nici cunoştinţă n-avem şi nici nu suntem neliniştiţi pentru lucruri pe care ştim că le putem dobândi cu siguranţă. Aşijderea nu ne e greu şi nici sufletul nu ne e îngrijorat când ştim sigur că ceea ce dorim să avem nu putem dobândi pe nici o cale. Atunci nici nu ne vine să ducem grijă sau să ne temem, cum se întâmplă atunci când ne îngrijorăm de ceva şi când ne apucă o adevărată durere, ca şi cum răul şi-ar fi arătat colţii.

Or, întrucât sufletele celor ce vieţuiesc în Hristos nu se lasă târâte de nimic din ceea ce le-ar face să-şi piardă cumpătul, urmează că ele sunt cu totul scutite şi de neliniştea oricărei griji. Pentru că sufletele lor nu se leagă de nimic din lumea aceasta, iar dacă totuşi sunt ispitiţi de ceva, din cauza

36. Ps. 3, 2.
37. II Cor. 7, 10.

trebuinţelor trupului, în schimb ei ştiu într-un anumit fel şi rostul acestor ispitiri, fiindcă sfârşitul încercărilor şi durerilor ştiu că îl vor avea numai la judecata lui Dumnezeu, după cum tot aşa de bine ştiu că Dumnezeu le va împlini dorinţele. Le-o spune inima.

De îngrijorat se îngrijorează fie *cei săraci* care, fiind dornici după bunăstare, caută să-şi sporească averea, fie *cei bogaţi*, care nu văd nimic altceva decât bani, pentru care tremură de frică să nu-i piardă şi suferă nespus cheltuindu-i, chiar dacă aceasta o fac pentru întreţinerea vieţii. Unii ca aceştia trăiesc stăpâniţi de griji pentru că iubesc prea mult banul, bucurându-se mai curând să-l ţină la ei, netezindu-l, decât să-l cheltuiască sau să-l dea la bănci cu dobândă, pentru că se tem că orice cheltuială e o risipă şi, în sfârşit, pentru că n-au nici o siguranţă că banul lor va rodi [38]. Toate acestea pentru că flacăra nădejdii lor nu s-a aprins din Dumnezeu, temelia sigură şi neclintită, ci, în tot ce fac, clădesc numai pe ei şi pe puterea minţii lor, de aceea Solomon zice că «gândurile muritorilor sunt şovăielnice şi pline de greşeli» [39].

Dimpotrivă, cei care au ajuns să urască orice plăcere a veacului acestuia, care ajung să dispreţuiască până şi cel mai încântător din lucrurile pământeşti şi care în lumina rânduielilor dumnezeieşti, deplin încrezători în Dumnezeu — de la Care nădăjduiesc că vor dobândi răsplătire —, primesc cu bucurie să sufere pentru alţii ca şi pentru ei, pentru unii ca aceştia ce lipsă e să se neliniştească ? De ce să fie pururea îngrijoraţi de nişte lucruri, pe care le socotesc de mult dobândite ? Necăutând cu orice preţ răsplata pentru strădaniile lor, ci numai pentru o răsplată într-adevăr vrednică de om, aceste suflete nu se neliniştesc, chiar dacă întârzie să fie răsplătite, bine ştiind că rugăciunile lor îşi vor primi plata şi de aceea roagă pe Dumnezeu să le dea numai ceea ce le va fi într-ade-

38. Să nu uităm că, deşi provenea dintr-o familie bogată, N. Cabasila a combătut energic lăcomia cămătarilor.

39. Înţelepciunea lui Solomon 9, 14.

văr de mare nevoie. Oricare le-ar fi rodul rugăciunii, ei cred că tocmai aşa ceva au cerut.

Ca și călătorii care se lasă conduși de un îndrumător cinstit, care nu se tem că se vor rătăci și nu duc nici o grijă unde vor putea afla o casă de oaspeţi, tot aşa și cei credincioşi, lăsându-și toate grijile în seama Celui care singur poate totul și încredinţându-şi viaţa cu toate grijile zilei în mâna Domnului, au sufletul liber de orice grijă pământească [40], pentru ca singura lor grijă să fie numai să dorească şi să se ferească de ceea ce Însuși Domnul îi îndeamnă. Prin aceasta ei nu folosesc numai loruși, ci şi altora. O, cât de minunată e bunătatea lui Dumnezeu ! Dacă nu bem doctoria rânduită pentru noi, nu ne vindecăm, în schimb suferinţa aproapelui poate spăla și vina noastră.

Păcătuind, mâhnim pe Dumnezeu

Din cele spuse pân-acum ne-am lămurit de ce ajung să se întristeze cei care doresc să vieţuiască în Hristos. Urmează acum să arătăm cum și pentru care pricini se cade să ne întristăm. Nu tuturor oamenilor le pare rău de păcate din una și aceeași pricină : unora pentru că au pierdut cununa răsplătirii ; altora, dintr-o mândrie rănită, pentru că aveau prea bună părere despre ei ; altora pentru că s-au văzut înșelaţi în nădejdile lor, iar celor mai mulţi, din frica de pedeapsă. Abia câţiva, cei mai buni, se întristează din pricină că au supărat pe Dătătorul Legii, pe care L-au iubit mai mult decât orice.

După cum, când vorbim despre nevoințe, constatăm că în fruntea tuturor stau cei care fac acest lucru nu din frica de pedeapsă şi nici în nădejdea răsplătirii, ci numai din dragoste curată faţă de Dumnezeu, tot aşa, și dintre cei care au păcătuit și se căiesc de faptele lor, aceia sunt cei mai buni, a căror părere de rău izvorăște din dragostea faţă de Domnul. Pentru că, în vreme ce păcătoșii ceilalţi se chinuiesc ei pe ei şi se plâng mereu de suferințele lor — sigur vărsând lacrimi

40. I Cor. 7, 32.

totdeauna numai pentru ceea ce-i doare pe ei —, în aceeași vreme credincioșii suferă de pe urma dragostei lor față de Dumnezeu. Or, dacă această suferință a lor vine de la Dumnezeu însuși, urmează că și căința lor e cu atât mai desăvârșită decât cealaltă cu cât și pricina pentru care suferă e mai înaltă, întocmai ca și săgeata care, atunci când e pornită din mâini mai dibace, urmează drumul cel mai hotărât și merge drept la țintă.

Dar întrucât nu-i destul numai să știi de ce și cum să te întristezi, ci mai trebuie să știi și până unde poți merge cu supărarea — căci s-ar putea foarte bine întâmpla ca uneori să ne întristăm mult mai puțin decât s-ar cădea, iar altădată mai mult decât s-ar cere —, în cele ce urmează vom arăta măsura până la care putem să ne întristăm, și anume dacă se ține seama de cele spuse înainte. În orice rană trupească, câtă vreme un mădular e bolnav și câtă vreme el nu se poate vindeca până ce rana stă deschisă iar umflătura crește din cale afară, urmează că numai când trupul se află iarăși pe drumul firesc și când se scapă cu totul de boală, abia atunci putem zice că s-a vindecat deplin și stă cu adevărat într-o liniște odihnitoare, ea singură ajutând trupul să câștige tot ce a pierdut prin boală.

Același lucru se întâmplă și cu bolile sufletești [41]. Părerea de rău după ceea ce am greșit, întristările, lacrimile și toate celelalte n-au alt rost decât să alunge păcatul și să aducă din nou sufletului ceea ce a pierdut. Dar întrucât numai durerea care se naște din dragoste față de Dumnezeu este cu adevărat durere curată, urmează că numai ea se potrivește cu ceea ce ne spune cugetul și numai ea cunoaște și măsura până la care putem să ne întristăm. Pentru că, chiar dacă s-au poticnit, aceste suflete nu s-au lăsat copleșite de rău, nici dorul lor spre bine nu l-au schimbat cu altul potrivnic, nici rânduielile

41. Același mod de argumentare stoic. «Bolile sufletești» sunt o noțiune familiară eticii stoice.

dumnezeieşti şi nici drumul spre ele nu le-au uitat, cât timp nu li s-a stins din suflet dragostea faţă de Dumnezeu.

Ca să vorbim pe mai scurt : a urma pe Dumnezeu pe calea cea dreaptă înseamnează tocmai a asculta de porunca dragostei. Aceasta e calea sufletelor curate, singura pe care, cum spunea scriitorul sfânt [42], (cei drepţi) «caută pe Domnul din toată inima lor», adică Îl caută cu dragoste fierbinte. Pentru că, într-adevăr, numai aceia umblă în Legea Domnului, care vieţuiesc în dragoste, cărora dragostea le este singura poruncă, şi anume o dragoste atât de mare, încât sunt în stare să se descătuşeze de păcat, singurul care poate orbi şi ochiul sufletului. Pe unii ca aceştia nimic nu-i împiedică să-şi strunească dorinţele după cum le dictează cugetul cel sănătos şi în aceeaşi vreme să-şi stăpânească durerea după măsura care trebuie.

Am pomenit mai înainte că ţinta desăvârşirii noastre o formează răspunsul pozitiv al voinţei noastre la chemarea lui Dumnezeu [43], după cum împotrivirea la ea este păcat. Cel dintâi înseamnează împlinirea însăşi a rostului omenesc, cel de al doilea înseamnează lipsa lui. De aceea, cei care săvârşesc binele, dacă-l fac gândindu-se că vor primi răsplată, dovedesc că nu l-au făcut de dragul binelui, ci doar de dragul răsplăţii ; dacă nu-l săvârşesc, nu le pare rău gândindu-se că ar fi săvârşit de fapt un rău, ci le pare rău numai fiindcă prin aceasta şi-au făcut loruşi o pagubă. De unde urmează că, săvârşind un păcat, aceşti oameni nu urăsc păcatul în toată adâncimea lui şi nici nu-l ocolesc pentru că-i într-adevăr ceva rău, ci pentru că în calculele lor li se iveşte o nepotrivire sau un rău, nescoţând însă din inimă rădăcinile lui, chiar şi când au încetat de a-l mai săvârşi.

După cum n-avem drept să socotim pe cineva rău pentru motivul că fuge de oameni şi ocăreşte pe cei răi tot aşa, fugind de păcat nu pentru că el ar fi potrivnic Legii lui

42. Ps. 118, 1—2.

43. In text Θεῷ κοινωνῆσαι = a fi în comuniune (de voinţă) cu Dumnezeu, adică a vrea şi omul ceea ce vrea Dumnezeu.

Dumnezeu, ci numai pentru că aduce pagubă celor ce-l săvârşesc, însemnează că aceştia n-au fugit într-adevăr de însuşi izvorul răutăţii, ci numai de urmările lui supărătoare, căci de bună seamă că, dacă l-ar putea săvârşi fără să ştie că li se va întâmpla ceva rău, atunci cu siguranţă nu l-ar ocoli.

Dacă, dimpotrivă, sufletele, pe care însăşi dragostea faţă de Dumnezeu le-a înălţat până la înţelepciunea cea adevărată [44] şi cinstesc Legea tocmai pentru pricina că iubesc pe Dătătorul ei, zic, dacă credincioşii aceştia ajung să supere pe Dumnezeu, îndată îi apucă o scârbă de ei înşişi, le pare rău de păcat şi-i copleşeşte plânsul nu pentru că nu li s-a dat răsplată făgăduită, ci pentru că nu şi-au potrivit cugetul cu voia lui Dumnezeu. Pe când ceilalţi, chiar dacă se căiesc de păcatele săvârşite, totuşi, nu au sufletul slobod de greşeli şi se cade să ia pildă de la cei credincioşi în ce măsură trebuie să le pară rău, să plângă şi să sufere de pe urma păcatelor săvârşite. Cât despre aceste suflete cinstite, odată scăpate de păcat, pot trăi în tihnă, pentru că amândouă rădăcinile păcatului le-au smuls : lucrarea păcatului au oprit-o prin părere de rău, iar din pofta spre rău şi din pornirile cele pătimaşe nici urmă n-a mai rămas, pentru că marea dragoste faţă de Dumnezeu şi faţă de ceea ce e bun nu suferă nici o clipă în suflet înclinaţia spre păcat.

Dar despre întristare am vorbit destul.

Bucuriile curate şi pricinile lor

În schimb, de bucurat ne bucurăm când ne e drag de ceva sau nădăjduim în acel ceva, cum zice Sf. Pavel : «întru nădejde să ne bucurăm» [45]. Ba am putea zice că ne bucurăm şi ne veselim pentru unul şi acelaşi lucru. Şi anume, ne bucurăm de noi înşine pentru că ne iubim. Dar ne bucurăm

44. Unii «filosofează de dragul răsplăţii», pe când ceilalţi ajung la «filosofia cea adevărată care constă în iubirea faţă de Dumnezeu».
45. Rom. 12, 12.

şi de alţii pentru că îi socotim fraţi ai noştri. De fapt, sunt şi oameni care, pe urma purtării lor bune, sunt socotiţi în faţa lumii ca buni în sine. Omul înţelept înţelege că numai binele se cade să-l iubească, iar când se bucură de sine sau de alţii, se bucură numai pentru că vede în ei totdeauna pe vecinul său, cu care se aseamănă în purtări, iar când se bucură de sine, o face fiindcă bucuria îl ajută pe calea binelui.

Dar ceea ce-i mai important e faptul că cel drept se bucură mai ales de bucuria altora şi dacă vrea să facă ceva bine, apoi alege cu toată puterea rugăciunii şi a dorinţei sale numai fericirea altora. Pentru că acesta şi este chipul cel mai desăvârşit al bucuriei : când laşi sufletul să ţi se umple de bucuria altuia şi când te socoteşti şi pe tine răsplătit prin cununa de biruinţă a altora, iar nu când ţi-e drag numai de tine şi de dorinţele tale şi când sufletul ţi se leagă numai de pofta ta după câştig.

Prin aceasta ajunge omul să biruiască legile firii şi să se facă asemenea lui Dumnezeu, care e Binele nostru al tuturor. Pentru că vezi bucuria altuia şi te bucuri de ea tot aşa de mult ca şi el, înseamnează că iubeşti binele pentru că e bine, iar nu pentru că îţi aduce ceva folos[46]. Dacă între pomi fiecare rodeşte după soiul lui, în schimb între oameni aceia sunt desăvârşiţi care doresc binele tuturor şi se bucură de fericirea oricui, după cum şi vrednicia pomului o arată roada.

Pentru că firea nu rodeşte ceva ce n-a avut în sine de mai înainte. Tot aşa nici omul nu poate fi bun pentru alţii dacă n-a fost bun pentru sine, pentru că întâi eşti al tău, eşti legat de tine, ţie îţi ajuţi cel dintâi, ţie îţi doreşti şi-ţi pofteşti bine înaintea tuturor. Şi atunci, ce-l opreşte pe om să-şi fie lui şi mai întâi de folos, când ştie că tocmai ceea

46. Susţinând că numai înţeleptul e fericit pentru că numai el poate fi virtuos, stoicii presimţeau un mare adevăr, pe care însă abia creştinismul îi va putea desăvârşi.

ce-i bine îl face să se bucure și că legile firii întorc cea dintâi grijă spre el și tot spre el adună toate străduințele sale și fericirea altora? Căci mereu ești al tău și între creaturi pe tine te vezi cel mai mult [47], iar prima și cea mai mare dorință a fiecăruia este să ajungă la împlinirea desăvârșită a lui însuși.

Pentru aceea e lucru limpede că dacă dorim fericirea altora și ne bucurăm când aceia au dobândit-o, însemnează că și noi înșine ne bucurăm și ne împărtășim de ea, pentru că e cu neputință să ne ridicăm chiar cu totul deasupra noastră și să uităm de cerințele de care avem lipsă, îngrijindu-ne numai de ale altora. Căci cum am putea dori oare să vedem în mâinile altora ceea ce știm că tocmai nouă ne lipsește? Dacă unii vrăjmași ai binelui și ai facerii de bine, luând o înfățișare de oameni drepți, iau în râs facerea de bine și încearcă să ducă pe alții pe un drum, pe care ei înșiși nu-l cunosc deloc (desigur, cu gândul de a dobândi laudă și a se îmbrăca în mărirea deșartă, iar nu din dragoste față de bine sau de frumos), urmează în chip neîndoios că, umblând astfel, este cu neputință să fie ei niște oameni într-adevăr cinstiți, pentru că a dori binele aproapelui o pot numai oamenii lipsiți de orice pizmă și răutate și aprinși față de aproapele de o dragoste curată și desăvârșită. Or, așa ceva ar însemna să fi ajuns la cea mai înaltă treaptă de înțelepciune.

Trebuie, așadar, ca aceia care ajung să se bucure de binele altuia să fie cei mai buni și cei mai înțelepți dintre toți și, de asemenea, ca această bucurie să se sălășluiască în sufletele tuturor celor desăvârșiți și înțelepți. Pentru că în chip firesc urmează ca, din clipa în care aceste suflete au în ele acest bine, să-l și dovedească în fapte. Doar *prin însăși firea sa, binele caută să se răspândească și să se împărtășească* [48]. Căci așa cum râvnesc oamenii după Bine, tot așa și Binele însuși caută să se reverse peste ei. Altfel cum ar mai dori toată lumea binele dacă acesta nu li s-ar da tuturor? Și

47. Dintre creaturi.
48. A se vedea aici, mai sus, cartea I, nota 59.

cum ne-am putea închipui ca o astfel de dorinţă a tuturor să fie deşartă ?

Aşadar, însăşi legea bunătăţii cere ca omul bun să se dăruiască şi pentru alţii, întocmai cum se dăruieşte şi se străduieşte pentru el. De aceea atât la durere şi la bucurie, cât şi la orice încercare care ar veni peste suflet, se cade ca noi să fim la fel şi pentru alţii, ca şi pentru noi înşine. De altfel, dragostea faţă de Dumnezeu naşte şi această bucurie faţă de binele altora, iar ca prieten nu se cade să te bucuri numai de bucuria prietenului, ci şi de aceea a prietenului aceluia.

Bucuria pe care ne-o revarsă în suflet dragostea de Dumnezeu

Şi-acum să vorbim despre bucuria cea mai desăvârşită şi mai curată. Dacă cel care vieţuieşte în Hristos iubeşte pe Domnul mai presus decât orice şi toată bucuria pe care o simte în viaţă izvorăşte din această iubire faţă de Dumnezeu, atunci va trebui să cercetăm ce este şi cât de puternică este această bucurie curată.

Întâi şi întâi, cine-o simte nu se bucură numai pentru sine, pentru că cel drept nu iubeşte pe Dumnezeu numai pentru că Dumnezeu e bun cu el. Îţi vine să crezi că el nu-L iubeşte pe Dumnezeu pentru că e bun, ci pentru că se iubeşte pe sine însuşi şi toate le îndreaptă spre sine ca spre ultima ţintă ? Or, unde mai e recunoştinţă omenească dacă nu iubim întâi şi întâi pe Binefăcătorul nostru ? Unde mai e dreptatea, dacă din dragostea noastră dăm Judecătorului celui mai bun numai fărâma cea mai mică din toate ? Unde mai e înţelepciunea, dacă orice nimicuri le punem mai presus decât ţinta cea din urmă ?

Întrucât cel ce trăieşte în Hristos se cade să fie recunoscător, drept şi înţelept, urmează că acela trebuie să iubească pe Dumnezeu şi să-şi afle în El toată bucuria vieţii

în chipul cel mai deplin. Sigur, această bucurie urmează să fie statornică și sigură, suprafirească și cuceritoare[49]. Statornică, întrucât pururea viețuiește în jurul Celui pe care-L dorește și stă în legătură cu El în toată bună-vremea prin tot ce cugetă, prin toate cele necesare trupului, prin tot ce-l ține în viață, prin tot ce trăiește, se mișcă[50] și lucrează, mai pe scurt, prin toate mijloacele de viețuire. Căci știe că toate sunt lucrarea lui Dumnezeu și că i se dau de toate fără încetare, așa că toate îi aduc aminte omului de Dumnezeu, toate îi aprind și mai tare dragostea cea nestinsă față de El, toate îl farmecă și, chiar dacă simte că nu se poate lipsi de ea, dar nici nu ajunge s-o dobândească întreagă, bucuria aceasta, chiar întreruptă, nu piere niciodată.

Pentru că nu ne bucurăm numai câtă vreme suntem împreună cu cei ce ne sunt dragi, ci și de faptele lor și de orice lucru care știm că a fost cândva al lor. Și anume e lucru firesc ca bucuria de binele altuia să fie statornică atunci când se leagă de ceva iubit și în stare să farmece însăși viața noastră, căci atunci nici cel ce se bucură nu se poate lipsi de această bucurie, nici bucuria nu încetează de a-și pierde farmecul. Căci, pe de o parte, omul stăpânit de o astfel de bucurie, care nu-i nici nedreaptă, nici împotriva firii, ci e pe potriva minții sănătoase, nu se va supăra pe el pentru o așa patimă și nici nu va simți nici o părere de rău pentru ea, iar pe de altă parte Cel pe Care-L iubim își are farmecul Lui, pe care nimeni nu ni-l poate răpi, nici schimba, nici să-i scadă din vrednicie.

Cât despre puterea acestei bucurii, o putem cunoaște bine numai când ținem seama de pricina pentru care ne bucurăm, pentru că pe cât e de însemnată această pricină, pe atâta ne și bucurăm. Or, întrucât cu nimic nu ne putem asemăna cu Dumnezeu, pentru Care ne bucurăm, tot așa înseamnă că

---

49. Aceeași teză stoică, potrivit căreia virtutea = fericire.
50. Fapte 17, 28.

nici între bucuriile omenești nu este nici una să se asemene cu această bucurie curată.

Tot astfel nici izvorul bucuriei acesteia nu-i prea mare și nici dorința noastră după ea nu-i prea scăzută încât să nu ajungă puterile noastre să fie în stare să cuprindă atâta noian de bunătate, ci și dorința noastră fierbinte e făcută pe măsura aceleiași bunătăți nemărginite. Căci deși dorința noastră spre fericire, croită pe măsura puterilor omenești, este mărginită, vedem totuși că nimic din lumea celor zidite nu-i în stare să o întreacă, ci toate sunt mai mici și mai prejos decât ea și oricare ar fi bunătățile cu care suntem încărcați fie și chiar toate bunătățile lumii, noi privim mai departe și căutăm ceva ce nicicând nu vom găsi în această lume, a celor văzute, sau, mai pe scurt, nimic nu poate sătura această dorință și nici o putere din sufletul nostru nu e în stare să astâmpere această sete după fericire[51].

De aici se vede lămurit că puterea simțirii noastre este mărginită, dar sufletul nostru nicicând nu încetează de a tinde spre nemărginire, încât, dacă în privința firii este mărginit, în schimb în privința puterii și însuflețirii, acest dor după fericire este fără margini, și anume așa după cum e și viața sufletului, care, cu toate că se desfășoară într-o lume mărginită, este totuși fără de sfârșit.

Pricina tuturor acestora este că Dumnezeu e Cel ce a potrivit astfel sufletul nostru și dorul după fericire și întreaga noastră viață. Doar *sufletul de aceea e nemuritor, pentru ca și după moarte să putem viețui împreună cu Dumnezeu,* iar dorul după El de aceea nu cunoaște margini, pentru că numai în El singur ne putem bucura de toată plinătatea fericirii. Iar *dacă aceste două lucruri: Binele nemărginit și împlinirea dorului nostru după el se adună împreună în sufletul nostru, oare poate fi pentru noi un mai adânc noian de fericire?*

---

51. Aceeași dorință nestăvilită a sufletului după contopirea cu Binele suprem.

Dar nici aceasta nu formează cea mai înaltă treaptă de fericire. Sufletul nu se bucură numai fiindcă a dobândit ceea ce dorea — căci dacă numai atunci ne bucurăm când dobândin ceva, înseamnă că totuşi ne-au scăpat multe care ne-ar mai fi putut bucura —, ci sufletul se simte fericit din pricină că se simte bine în apropiere de Dumnezeu şi tot ce ştie despre Dumnezeu îl face să se bucure, pentru că de atunci nu se mai caută pe sine, ci numai pe Dumnezeu.

După cum omul credincios nu mai vieţuieşte pentru sine, tot aşa şi cel drept nu mai urmăreşte să placă numai lui însuşi, ci se bucură de bunătăţile lui Dumnezeu, şi anume nu pentru că acestea i-ar face plăcere, ci pentru că în ele se află Însuşi Dumnezeu, şi se crede fericit nu pentru toate câte a dobândit, ci pentru că toate acestea vin de la Dumnezeu, spre Care tinde sufletul său. Se lasă pe sine deoparte numai ca s-alerge din toată inima mai repede spre Dumnezeu ; uită şi de lipsurile sale, pe care parcă le crede străine, în schimb nu preţuieşte decât bogăţia dumnezeiască, pe care o socoate ca şi când ar fi a lui. De acum nu-l vei vedea necăjit pentru ale sale lipsuri, ci-l vei vedea bogat şi fericit numai pentru că de acum a găsit pe Cel dorit.

Puterea dragostei e în stare să facă pe om să se lipsească de tot ce are de dragul de a fi cu Dumnezeu. Or, fiindcă la sfinţi toată flacăra dorului şi a poftei după fericire se reazemă pe Dumnezeu, urmează că pe El Îl şi socot ca un bun al lor şi nici trupul, nici sufletul, nici bunurile minţii, după cum nici bunătăţile pe care le-ar da rudeniile şi cei de aproape nu sunt în stare să-i farmece. Pentru că nimic din acestea nu-s vrednice de a fi îndrăgite din pricina bunătăţii lor, ci acestea le sunt cu totul necunoscute, ca şi când sufletul, viaţa şi dorinţele lor ar fi plecate de acasă undeva, departe. De altfel aşa ceva nu trebuie să ne mire deloc. Doar şi dragostea omenească ne îndeamnă să dispreţuim banii şi trupul. Şi ştim că sunt şi oameni, care, în deplină sănătate, din dragoste prea mare faţă de alţii, nu pun nici un preţ pe sănăta-

tea lor, când știu pe prietenii lor bolnavi sau, fiind bolnavi, uită cu totul de suferința lor, când îi văd pe cei dragi ai lor deplin sănătoși. Mai mult, îndrăgind pe prieteni mai mult decât orice, unii s-au dus bucuroşi la moarte, fiind gata mai curând să-și dea trupul la munci, decât să se lipsească de bucuria de a-i vedea. Or, *dragostea față de Dumnezeu e cu atât mai mare decât cea față de oameni, cu cât puntea care-i leagă pe oameni de El este mai trainică decât cea care-i leagă pe oameni unii față de alții.*

Cine s-aprinde, așadar, de această dragoste, ce-ar mai putea jertfi lui Dumnezeu sau ce altceva mai de preț I-ar putea da decât însuși sufletul său? Pentru că, într-adevăr, nu acela își disprețuiește sufletul, care e în stare să-şi dea trupul spre moarte, ci acela care «uită» de acest suflet şi de bunurile lui. Căci, după cum omul desfrânat îşi vinde sufletul atunci când își cheltuiește trupul în toate plăcerile trupeşti, tot așa și cel care, îndrăgostit de Dumnezeu, dă Acestuia toată puterea sufletului, îi închină Lui toată dorința, nemailăsând nimic din sufletul său pentru sine. Iar dacă totuși se mai întreabă cum să îngrijească de acest suflet, aceasta n-o face de dragul sufletului și al darurilor lui, ci numai din dragoste față de Dumnezeu și de poruncile Lui, gândindu-se cum să asculte de ele. Tocmai după cum, venind vorba de o osie a carului, nu ne vine în minte întâi osia, ci carul însuși.

Dar mai este ceva ce ne poate lămuri şi mai bine acest lucru. Căci ce oare ne îndeamnă să purtăm grijă de suflet şi să-l iubim? Nimic altceva decât dorul de viață. Iar de viață ne este dor fiindcă vrem să fim fericiți, căci nimeni nu s-ar bucura să trăiască dacă ar şti că va fi cu totul nefericit. Cu gândul la aceasta, mulți și-au rupt singuri firul vieții. Despre aceştia a spus Domnul că «mai bine ar fi fost să nu se fi născut» [52]. Or, dacă fericirea n-o găsim decât iubind pe Dum-

52. Mt. 26, 24.

nezeu, în chip lămurit urmează că, iubind pe Dumnezeu, iubim şi sufletul nostru.

Mulţi oameni, neştiind în ce pot afla fericirea, îndrăgesc azi una, mâine alta şi, înşelându-se pe ei înşişi în ce priveşte ţinta vieţii, aleg foarte des ceea ce le face mai rău, nu-şi cinstesc sufletul cum s-ar cădea şi, neascultând ceea ce şi mintea le porunceşte, nu-i arată nici o grijă. În schimb, cei înţelepţi, simţindu-se legaţi cu totul de Dumnezeu şi ştiind unde şi cum pot găsi fericirea, socot pe Dumnezeu ca pe singurul Care e vrednic să-L îndrăgească şi de aici apoi, iubindu-L pe El, ajung să-şi iubească sufletul, viaţa şi tot ce au. Bineînţeles, iubindu-şi astfel sufletul, nu şi-l iubesc atât pe el, cât pe Acela din pricina căruia au ajuns să-şi iubească şi sufletul. Astfel, dacă sufletul ne e atât de drag pentru că e legat de tot ce e al nostru, apoi cade-se să ştim că Mântuitorul este mai apropiat de noi chiar şi decât sufletul nostru.

Cei care în toată viaţa lor se străduiesc să «caute numai la Legea Domnului» ştiu că Mântuitorul se leagă de viaţa lor mai strâns decât orice, şi că toate celelalte, suflet şi viaţă, nu le sunt dragi decât pentru că Dumnezeu le este drag. Când, însă, dimpotrivă, te grăbeşti şi numai spre ale tale te sileşti, pururea vei fi tulburat şi frământat, negăsind nicăieri pace, până când nu vei ajunge să cunoşti pacea lui Dumnezeu. Dar, în afară de acestea, cei care ştiu să judece drept lucrurile — şi se şi cade s-o ştie cei ce trăiesc în Hristos —, trebuie să ia aminte că nu putem lipsi pe Dumnezeu tocmai de ceea ce I se cade Lui. Căci chiar aşa s-ar întâmpla dacă pe Dumnezeu, Care e Bunătatea desăvârşită, L-am iubi cu o iubire mărginită. Pentru că iubind şi altceva decât pe El, slabă dragoste I-am arăta, drămuindu-ne astfel iubirea, împotriva Legii care zice: «să iubeşti pe Dumnezeu din tot sufletul şi din tot cugetul tău» [53]. Astfel, arătând Domnului toată dragostea şi

53. Deut. 5, 5; Marcu 12, 30.

nepăstrând pentru ei o parte, şi pentru alţii alta, cei drepţi ajung să scape de toate și chiar de ei înşişi. Căci peste tot, ceea ce uneşte este puterea dragostei [54]. Aşadar, numai fiind cu toate puterile sufletului în Dumnezeu, ajungem şi să putem trăi întru El, și să ne bucurăm numai de El. De altfel, ceea ce ne îndeamnă mai tare să ne legăm de ce e al nostru şi să ne bucurăm de el, nu e atât faptul că ne este drag de el. Pentru că nu-i destul să ai ceva ca să-ţi și fie drag de el şi să te fericească, fiindcă adeseori multe din cele ce avem ne fac să suferim neputându-ne da satisfacții. Ba unii se urăsc atât de tare, încât ar vrea cu tot dinadinsul să fugă de ei înşişi şi de aceea se dedau la primejdii de moarte. În sfârşit, unii au făcut şi mai mult, mergând prea departe, rupându-şi înainte de vreme firul vieții prin sabie sau ștreang.

Se vede, așadar, lămurit că dragostea este aceea care ne leagă de ce-i al nostru, de sufletul nostru şi de noi înşine, făcându-ne să ne bucurăm de toate acestea. Prin urmare, dacă cineva nu dorește și nu iubește binele altuia în măsura în care îl dorește pe al său propriu, cade-se a se strădui să se bucure şi să dorească măcar tot atât de mult fericirea altora pe cât o doreşte pe a sa. De aceea, pentru unul care iubeşte pe Dumnezeu, chiar dacă din fire nu se simte pornit şi atras spre Dumnezeire, cu toate acestea, fiindu-i voința și dragostea întoarse spre Dumnezeu, nimic nu-l împiedică de a simți bucuria sa întreagă întru Domnul, ca şi cum ar fi un om cu totul schimbat. Căci şi dacă păstrează mai departe firea sa cea omenească și chiar dacă nu se împacă pe de-a-ntregul cu poruncile cele dumnezeieşti, cu toate acestea, întreagă vrerea unui astfel de om e îndreptată spre Dumnezeu și ajunge, prin aceasta, să fie stăpân pe toată bucuria și veselia sufletului lui.

54. Idee similară şi la Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine* IV, 15: «dragostea e puterea care unește şi care contopește» (Migne, P.G., 3, col. 713).

Dragostea de Dumnezeu face pe omul duhovnicesc să dorească ce doreşte şi Dumnezeu

După cum cel ce se iubeşte pe sine îşi îndreaptă gândul numai la bunurile din această viaţă, tot aşa şi sufletele celor care Îl iubesc numai pe Dumnezeu au mintea pironită numai la fericirea veacului ce va veni, se cred bogaţi în avuţii viitoare, sunt mândri de ele, se laudă cu strălucirea lor, parcă ar câştiga cununi de biruinţă când se roagă lui Dumnezeu şi saltă de bucurie când aduc Domnului închinăciuni. Oamenii care trăiesc numai pentru ei înşişi, chiar şi când se bucură de o bucurie adevărată, tot nu pot avea un ceas de bucurie curată, căci dacă într-adevăr bucuria lor ar fi pentru pricini şi bunătăţi adevărate, atunci s-ar cădea să sufere când lipseşte fericirea şi să plângă când îi copleşeşte nenorocirea. În schimb, bucuria acelora care-şi leagă toată viaţa de Dumnezeu este curată, fără umbră de întristare, pentru că întru Domnul multe pricini de bucurie avem, iar de întristare nici una. Pentru că nici o neplăcere nu-i poate atinge pe cei ce vieţuiesc în Hristos, iar din câte pot întâlni în viaţă, nici una n-are puterea de a-i întrista. Doar însăşi legea dragostei celei desăvârşite opreşte să ne căutăm prea mult pe noi, căci : «dragostea nu caută ale sale» [55]. Când iubesc, cei drepţi iubesc din toată puterea lor, întrucât Cel drept pe care-L iubesc este fericirea însăşi şi-atunci suferinţa nu-şi mai are rost în viaţa lor şi e cu neputinţă.

Praful şi noroiul drumului îşi schimbă necurăţia îmbrăcându-se cu însăşi neprihănirea lui Dumnezeu şi se fac asemenea Lui. Tot aşa şi cei lipsiţi şi nenorociţi, zorind spre încăperile unei case împărăteşti, se grăbesc care mai de care să-şi lepede haina sărăciei lor şi să se îmbrace în cele mai strălucite haine pe care le găsesc acolo [56]. De aceea cred că li

55. I Cor. 13, 5.

56. În Orient când un suveran invita pe cineva la cină, acesta îşi găsea în garderoba suveranului haina potrivită cu care trebuia să se îmbrace. (V. Gheorghiu, *Sfânta Evanghelie după Matei cu comentaru*, Cernăuţi, 1925, p. 615).

se și spune acestor creștini «silnici» și oameni care «iau împărăția cu asalt» pentru că ei nu așteaptă să fie îmbiați cu ea și nici să li se dea și lor o fărâmă, ci pun mâna pe tron fără să-i silească ori să-i îndemne cineva, ci cu a lor putere se încununează [57].

Și de fapt ei dobândesc ceva, dar nu spun că în aceasta constă toată fericirea și bucuria lor, ci se bucură peste măsură numai pentru că sunt părtași la aceeași împărăție cu Domnul cel iubit. Și numai pentru că iubitul lor ar fi Cel care le-ar fi împărtășit aceste bunuri, ci pentru că El însuși formează acele bunuri. De fapt le-o spun aceasta însuși simțul lor lăuntric și presimțirea lor, încât, chiar de n-ar avea deloc parte la fericirea și bucuria Celui iubit al lor, ei tot n-ar înceta de a se crede fericiți și biruitori, încununați și chiar plini de mulțumire c-au dobândit o împărăție întreagă. Așadar pe bună dreptate li se spune «răpitori» ai bunurilor celor dumnezeiești, pentru că prin străduința lor au ajuns să-și cucerească bucuria fericirii. Aceștia sunt cei care își urăsc și își pierd «sufletul» [58] lor, în schimbul acestora dobândind însă pe Stăpânul sufletelor.

Și atunci ce poate fi mai de preț și mai de neclintit decât bucuria aceasta ? Căci se poate foarte ușor ca aceia care găsesc fericirea numai în ei s-ajungă foarte repede s-o piardă, pentru că, nefiind pe această lume nimic statornic, nu ajung să se bucure atât de fericire, cât tremură de frica de a nu o pierde. În aceeași vreme, însă, comoara celor credincioși stă la bun adăpost de furt, iar bucuria nu-i amenințată de nici o urmă de tristețe, și sigur, nici o frică nu va fi pentru o fericire așa de sigură și de neclintită.

Alergând prea mult după plăceri, cei răi au tot dreptul să nu se încreadă deloc în fericirea lor, de frică să nu-i ducă la trufie, care ar strica apoi toată această fericire. Pe ceilalți,

---

57. Mt. 11, 12. Deci se cere și din partea noastră silință. Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoința cea adevărată*, trad. de D. Stăniloae, în P.S.B. 29, p. 459.

58 Mt. 16, 25; Mc. 8, 24.

dimpotrivă, nimic din acestea nu-i îngrijorează, căci ei nu dau prea mult pe sine, ci se încredinţează cu totul lui Dumnezeu. Şi fiindcă numai întru El se laudă, atunci pe bună dreptate îi cuprinde o bucurie suprafirească şi dumnezeiască, în stare să biruiască şi legile firii şi să se ridice şi deasupra minţii omeneşti [59].

Când pleci dintr-o casă pentru a te muta într-alta mai bună, e un semn că laşi o bunătate mai mică pentru alta mai mare, bucurându-te, se-nţelege, mai mult de cea din urmă decât de cea dintâi. Tot aşa, dacă printr-o minune ai putea schimba un trup mai slăbănog cu altul mai desăvârşit, cel dintâi desigur l-ai lepăda şi nu te-ai mai bucura de el, inima crescându-ţi cu atât mai mult, cu cât se poate bucura acum într-un trup mai sănătos şi mai frumos. Când, aşadar, părăseşti nu numai casa ta şi trupul tău, ci te lepezi şi de tine însuţi spre a dobândi pe Dumnezeu, Care, de acum încolo, ţine loc şi de trup şi de suflet, de rude, de prieteni şi de orice, înseamnează că această bucurie întrece orice bucurie pământească şi n-are asemănare decât cu cea dumnezeiască, singura în stare să facă pe cineva cu totul fericit. Pentru aceea se şi zice despre acei oameni că se bucură cu «bucuria» lui Hristos [60], căci ceea ce-L bucură pe El, aceea îi înveseleşte şi pe ei. Ceea ce face bucurie lui Hristos e El însuşi. Numai un astfel de izvor de bucurie naşte o bucurie de aceeaşi mărime. Şi acest lucru nu-i numai o simplă potriveală sau o simplă vorbă, ci e nici mai mult, nici mai puţin decât însăşi spusa Mântuitorului.

Căci atunci când ne-a făcut cunoscute legile dragostei şi a îndemnat pe ucenici să-I păstreze o dragoste neclintită până la sfârşitul veacurilor, Mântuitorul a adăugat : «Acestea vi le-am spus vouă pentru ca bucuria Mea să fie în voi şi ca bucuria voastră să fie deplină» [61]. De aceea vă şi poruncesc

59. Maxim Mărturisitorul, trad. D. Stăniloae, în P.S.B. 80, p. 74—75.
60. In. 15, 11 ; 15, 24 ; 17, 13.
61. In. 15, 11.

«să vă iubiți unul pe altul» [62] pentru ca, prin prietenie, toate făcându-vi-le de obște unii altora, să ajungeți să vă bucurați întru Mine cu bucuria Mea, «pentru că voi ați murit, iar viața voastră e ascunsă în Dumnezeu cu Iisus Hristos» [63] împreună cu bucuria voastră și toate ale voastre, încât nimic omenesc nu mai rămâne în voi.

Ca să folosească o vorbă mai scurtă, Sfântul Pavel spune despre acest lucru : «Nu sunteți ai voștri, cu preț ați fost cumpărați» [64]. Or, cel care a fost cumpărat de altul nu se mai uită la sine, ci la cel ce l-a cumpărat și se întreabă cum să trăiască mai deplin după voia aceluia.

Desigur, între oameni, robul este sub puterea stăpânului numai în ce privește trupul lui, mintea și vrerea rămânându-i slobode, spre a le întrebuința cum vrea, pe când cel care a fost odată răscumpărat de Hristos, e cu neputință să mai fie al său, oricine ar fi el. Căci nici un om n-a fost vreodată în stare să cumpere pe un alt om în toată întregimea lui, întrucât sufletul omenesc nu se poate cumpăra cu nici un preț de pe lumea aceasta, după cum, iar, nici un om n-a fost în stare să facă pe altul rob și nici să-l dezrobească decât în ce privește trupul aceluia, în vreme ce Mântuitorul pe omul întreg l-a răscumpărat. Și în vreme ce oamenii răscumpără cu bani pe cei ajunși robi, Mântuitorul S-a dat pe Sine însuși ca preț de răscumpărare [65]. Și-a dat trupul și sufletul pentru a ne slobozi pe noi, Și-a dat trupul Său spre moarte, iar sufletul și l-a smuls din trup. Trupul Lui se chinuia sub povara loviturilor nu numai în vreme ce sufletul suferea, ci încă înainte de clipa înjunghierii : «Întristat este sufletul Meu până la moarte» [66].

Fiindcă Domnul se dăruiește întreg, urmează că și pe om îl răscumpără întreg și mai ales voința, căci peste celelalte

62. In. 13, 34.
63. Col. 3, 3.
64. I Cor. 6, 20.
65. Evr. 9, 14.
66. Mt. 26, 38.

și așa era stăpân și firea noastră Îi era și altfel supusă întreagă, numai voința noastră se încăpățâna să nu asculte de El, cu toate că Domnul a încercat totul spre a o cuceri. Tocmai pentru că a vrut să ne câștige voința, Domnul n-a vrut să ne silească și nici nu ne-a luat-o, ci ne-a răscumpărat-o. De aici urmează că nimeni din cei răscumpărați de El nu mai poate face cu voința sa orice ar vrea, căci ar călca în picioare drepturile pe care Răscumpărătorul le are asupra voinței, pentru că a face ce vrei tu cu voința ta însemnează iarăși a te căuta numai pe tine și a umbla numai după plăcerile tale.

Se cade, așadar, să înțelegem că nici unul din cei drepți și buni nu se iubește pe sine, ci numai pe Cel ce l-a răscumpărat. Cel puțin așa ar trebui, ca măcar unii din cei răscumpărați, dacă nu toți, să aibă gândul acesta. Căci cum s-ar putea închipui ca o răscumpărare atât de înfricoșată să se fi săvârșit fără rost? Celor care iubesc numai pe Domnul, le este ușor să arate o bucurie lipsită de orice suferință, pentru că de acum Dumnezeu S-a făcut stăpân și pe sufletele lor. Ei pot arăta bucuria cea mai mare, mai dumnezeiască și mai presus de fire, pentru că din această bucurie își scot toată puterea vieții și pentru că bucuria aceasta e atât de fermecătoare, încât nici o altă binefacere nu i se poate asemăna.

După cum nu se poate să slujești pe vreun om și să nu dai și peste supărări, tot așa e cu neputință să slujești lui Dumnezeu și să nu te simți fericit. De aceea dacă și cel dintâi necredincios legându-și viața de cea a celui care l-a cumpărat și simțindu-se dator să-l urmeze pe calea întristărilor și a muncilor, încât ajunge și el să treacă prin dureri și suferință, în aceeași vreme omul drept cum s-ar putea lăsa oare pradă durerilor, când bucuria cea adevărată îi este tovarăș de toată bună-vremea?

Cel care a răscumpărat cu bani pe un rob nu a făcut-o din dragoste pentru robul său, ci pentru ca, în prețul trudei acestuia, să-și aducă lui folos, cu toate că știe că robul robo-

teşte pentru trebuinţele stăpânului ducând o viață plină de neajunsuri. Pentru cei drepţi, lucrul stă tocmai dimpotrivă : Mântuitorul toate le-a făcut pentru fericirea robilor Săi, S-a dat pe Sine drept preț de răscumpărare, nu ca să scoată vreun folos de pe spatele celor pe care i-a răscumpărat, ci pentru a veni în ajutorul lor Stăpânul și pentru ca și chinurile Lui să fie de folos slugilor Sale și pentru ca aceştia să intre într-adevăr întru puterea și bucuria Domnului lor [67]. Pentru aceea, ei nu s-au descătușat de robie, ci, în loc de libertate, au ales cătuşele îndată ce au ajuns să schimbe lipsurile cu bogăția, robia cu împărăția și nelegiuirea cea mai de jos cu mărirea cea mai înaltă.

Drepturile pe care le au după lege stăpânii asupra robilor lor trec acum, prin iubirea de oameni a Mântuitorului, de la Stăpân asupra robilor. Pe cei dintâi legea îi face domni peste robi și peste averile lor, atâta vreme cât stăpânii nu renunţă la dreptul de stăpânire și nu dau robilor slobozenie. În acelaşi timp, cei drepţi au pe Însuși Domnul în ei și s-au făcut moștenitorii Lui, dacă-I îndrăgesc jugul și se simt îndatorați Lui pentru răscumpărare. Aceasta este ceea ce poruncea și Sfântul Pavel : «Bucurați-vă întru Domnul» [68], prin Domnul înțelegând pe Însuşi Răscumpărătorul.

Lămurind și mai limpede pricina bucuriei, Mântuitorul numeşte «slugă bună» pe cel care se va împărtăși din bucuria Domnului, iar ca «Domn» e socotit El însuși, Cel care zice : «Intră, slugă bună, întru bucuria Domnului tău» [69]. Aceasta pentru că tu ai rămas mai departe slujitor al Domnului, iar zápisul de răscumpărare nu l-ai rupt și prin el ai rămas să te bucuri de bucuria Domnului. Această bucurie a slugii e la fel cu a Stăpânului, nu numai pentru că au aceeași pricină, ci şi întrucât simţirile amândurora sunt la fel. Deoarece, precum Hristos nu Lui însuşi a plăcut [70], ci pentru robi a trăit, a

67. Mt. 25, 23.
68. Filip. 4, 4.
69. Lc. 21, 17.
70. Rom. 15, 3.

murit și a făcut înnoirea lumii, iar apoi întorcându-Se la ale Sale și, luând iarăși tronul[71] Tatălui Său, șade acolo pentru vecie, făcându-Se Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl[72], tot așa și slujitorii care țin mai mult la Stăpânul lor decât la ei înșiși, nu se mai întorc la sufletul lor, ci iubesc numai pe Domnul.

Așa a fost Ioan[73] care, simțind că-i apune steaua din clipa în care S-a arătat Domnul, a fost așa de departe de a se supăra pe El, încât el a fost acela care L-a arătat și L-a vestit celor ce nu-L cunoșteau[74] și nu simțea plăcere mai mare decât vorba prin care se făcea pe sine «mai mic». El a simțit că toate privirile se îndreaptă asupra lui Hristos, că tot poporul se îngrămădea spre El și că gândul tuturora zbura spre El, ca și al unei mirese spre Mirele său. El s-a mulțumit cu aceea să poată sta în jurul Mântuitorului, să-I asculte glasul, Care ar fi fost în stare să-i răsplătească pentru orice suferință.

În căutarea sa după Hristos, și Sfântul Pavel nu numai că a uitat de sine însuși, ci parcă și soarta și-a trădat-o. Căci dacă ar fi fost după el, s-ar fi aruncat și în gheenă[75], atât de fierbinte i-a fost dorul lui tainic după mântuire. Pe Mântuitorul așa-L iubea de mult încât era în stare să-și facă sieși ceva rău și această dragoste nu numai că se pare că-l ardea mai fierbinte decât focul iadului, ci flacăra ei era mai puternică și decât viețuirea împreună cu Hristos cel iubit al său.

Dragostea aceea nu-l îndemna numai să se bucure, ci îl făcea nici de gheenă să nu-i pese deloc. Și cu toate acestea, Sf. Pavel cunoscuse și gustase din destul bunătatea și frumusețea lui Hristos, dar era în stare să se lipsească de ea, îngrijindu-se numai de mărirea lui Dumnezeu, dacă nașterea,

71. Evr. 8, 1.
72. In. 2, 1.
73. Ioan Botezătorul: In. 3, 29, 30.
74. In. 1, 26.
75. Rom. 9, 13.

trăirea și împărățirea cu Hristos i-ar fi adus numai fericirea lui singuratică. De aceea tot ce dorea, nu dorea pentru sine, ci pentru Domnul, de dragul Căruia parcă ar fi dorit și să piardă orice dacă i-ar fi cerut așa ceva [76]. Dacă, deci, singura dorință, nici aceea n-o avea pentru sine, atunci ce altceva ar fi putut dori pentru el ? Căci dacă pe Cel pentru Care a făcut și a suferit totul, nu L-a căutat pentru sine și nici pentru bucuria lui proprie, atunci cu atât mai puțin ar fi căutat ceea ce toată viața l-a scârbit. De aceea se vede limpede că Sfântul Pavel s-a lepădat cu totul de sine și a oprit orice vrere a sa, pentru a se pune numai și numai în slujba lui Hristos. Și pentru că înaintea vrerii lui nimic nu îndrăznea să s-arate greu și potrivnic, sufletul sfântului era copleșit de o bucurie fără margini, în care se mișca și viețuia, iar dintre dureri nici una nu îndrăznea să pună stăpânire pe el. Dacă vreodată se întâmpla să geamă sau să se plângă, nici atunci durerea nu putea înăbuși bucuria [77], nefiind nimic în stare să i-o strice pentru că chiar și din astfel de nenorociri el își scotea izvor de noi bucurii, fiindcă și aceste nenorociri erau rodul dragostei și al mărinimiei și nu-i picurau în suflet ca ceva amar, nici apăsător, nici altceva ce nu s-ar fi potrivit cu sufletul său. Că tot timpul a dus-o în bucurie, se vede din ce a spus : «Bucurați-vă pururea întru Domnul și iarăși zic : Bucurați-vă [78]. Or, e sigur că nu ar fi îndemnat pe alții, dacă n-ar fi făcut-o mai înainte prin chiar pilda Sa.

RECAPITULARE

Așa este, deci, viața celor drepți, plină de fericire — precum e și firesc încă din această lume, pentru cei care cred și nădăjduiesc în ea —, iar după moarte cu atât mai desăvârșită, cu cât dobândirea fericirii e mai mult decât nădăjduirea în ea, iar vederea față către față a Binelui e mai mult decât a crede în El.

76. Filip. 4, 4.
77. II Cor. 7, 4.
78. Filip. 4, 4.

Din partea lui Dumnezeu dobândim în această viață Duhul înfierii [79], care rodește în noi dragostea desăvârșită, singura în stare să ne dea viața cea cu adevărat fericită. Pentru că prin mijlocirea Tainelor ajungem să dobândim pe Hristos, iar celor care odată L-au dobândit «le-a dat puterea de a se face fii ai lui Dumnezeu» [80]. Și știm că dragostea unui fiu e desăvârșită, căci nu încape în ea nici urmă de teamă sau de silă [81]. Oricine iubește pe Dumnezeu n-are a se teme că va fi lipsit de răsplată, cum sunt năimiții, și nici că va fi dat spre bătăi, cum se întâmplă cu robii : numai dacă ești fiu poți dovedi dragoste de Tatăl și numai dacă ești frate o poți arăta față de semen.

Puterea Sfintelor Taine este, deci, cea care sădește în sufletele luminate dragostea cea adevărată. Lucrarea și luminarea pe care ni le dă harul, nu le putem însă cunoaște decât prin trăirea de fiecare zi. Ca să rezumăm în câteva vorbe, *harul dumnezeiesc sădește în noi un simț și un dor după bunurile cele dumnezeiești* [82], iar prin aceea că ne dă să gustăm mai dinainte din bunătăți mai mari, ne face să nădăjduim mereu o fericire mai înaltă și, în sfârșit, prin lucruri văzute, aprinde în noi flacăra nestinsă a credinței în lumea celor nevăzute.

Din partea noastră se cere, așadar, să hrănim această dragoste, pentru că nu-i destul numai să iubești și să dorești din toată puterea, ci mai trebuie ca această dragoste să fie statornică, s-o păstrăm și s-o alimentăm ca să aibă din ce arde. Căci a rămâne în această dragoste, în care constă toată fericirea, înseamnă tocmai a rămâne în Dumnezeu, iar rămânând întru El înseamnă a-L avea în inimă, după cum stă scris : «Cel ce rămâne întru dragoste rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el» [83]. Această dragoste se dobân-

79. Rom. 8, 15.
80. In. 1, 12.
81. In. 4, 18.
82. Despre acest «simț» ceresc a mai amintit Cabasila și în cartea II, p. 67.
83. In. 4, 16.

deşte şi ajunge cu adevărat stăpână pe voința noastră atunci când ascultăm poruncile și păzim rânduielile Celui iubit al nostru.

Prin săvârșirea cât mai deasă a faptelor bune, sufletul ajunge să-și croiască cutare sau cutare deprindere, și anume, după cum faptele acelea sunt bune sau rele, așa cum și o meserie oarecare o deprindem și o învățăm după cum ajungem să ne obișnuim cu ea[84]. Și legile lui Dumnezeu, puse ca pildă de urmat pentru faptele omenești și rânduite astfel cu scopul de a le îndrepta numai și numai spre Dumnezeu, își aduc și ele roadele lor în cei care ascultă de ele, și anume, în sufletele care urmează numai ceea ce vrea Legiuitorul tuturor și care Lui singur își pleacă vrerea și nu caută altceva decât pe El însuși. De altfel, numai aceasta și însemnează cu adevărat iubire, după cum chiar Mântuitorul a spus-o: «Atunci veți rămâne întru dragostea Mea, dacă veți păzi poruncile Mele»[85].

Viața fericită este așadar roada acestei iubiri. Căci numai o astfel de iubire poate aduna vrerile noastre cele împrăștiate, le scoate de sub puterea tuturor, chiar și a dorințelor noastre, și le pune împreună cu Hristos și atunci tot ce-i al nostru : străduință trupească, lucrare a minții, precum și orice muncă și faptă omenească, toate ascultă cu bucurie de voința noastră și o urmează bucuros ori încotro le duce. Abia atunci voința este aceea care ne îndeamnă și ne cheamă, iar dacă se leagă de vreo lucrare, toată făptura noastră e încordată într-acolo[86]. În sfârșit, omul, care e stăpân pe voința sa, acela și mintea și-o poate struni cum vrea.

Așadar, aceia a căror vrere s-a prins cu patimă de urmele lui Hristos și nu vor să-L cunoască decât pe El, care nu vor, nu doresc și nu-L caută decât pe El singur, unii ca

---

84. Pasaj clasic pentru gândirea sinergistă și pentru graiul viu și nuanțat al teologului care rămâne la argumentarea prin fapte a moralității creștine.

85. In. 15, 10.

86. A se reține caracterul integral al facultăților umane antrenate în procesul de desăvârșire creștină.

aceia şi-au mutat în Domnul întreg rostul şi viaţa lor, întrucât nici voinţa lor nu mai poate trăi şi lucra decât dacă rămâne în Hristos, în Care sălăşluieşte toată bunătatea, după cum ochiul nu-şi poate îndeplini slujba dacă nu are lumină; numai lumina dă vedere, aşa cum numai Binele poate pune voinţa în lucrare.

Domnul, fiind vistiernicul tuturor bunătăţilor, de aici urmează că, din clipa în care voinţa noastră nu se mişcă numai spre El, ci se mai îndreaptă şi spre alte ţinte străine, strădania noastră e ca şi cum n-ar aduce nici un rod, după cum zice Domnul: «Dacă cineva nu rămâne întru Mine, se aruncă afară ca mlădiţa neroditoare; apoi mlădiţele uscate sunt strânse, aruncate în foc şi ard» [87]. Pentru că, dacă trăirea în Hristos însemnează a-L urma întru toate şi a trăi după cum zice El, nu-i mai puţin adevărat că aşa ceva se poate dobândi prin strădania voinţei noastre, când aceasta se pleacă vrerii lui Dumnezeu. După cum Mântuitorul însuşi a pus vrerea Sa omenească în ascultare de cea dumnezeiască, spre a ne învăţa şi a ne da o pildă cu adevărat dreaptă şi când a trebuit să moară nu S-a dat în lături — cu toate că înainte de a-I veni ceasul ar fi vrut s-o ocolească, arătându-ne oarecum că această moarte n-ar fi fost precum ar fi vrut-o El, ci că, plecându-Se ei, S-a făcut ascultător până la cruce, cum zice Sf. Pavel [88], dovedind că în Sine sunt două voinţe, iar nu numai una şi nici nu erau două amestecate —, tot aşa se vede limpede că peste tot viaţa cu adevărat fericită pe această lume izvorăşte numai dintr-o voinţă strunită spre lucruri mai înalte.

Dacă tot ce e mai însemnat în om stă în cugetarea şi în voinţa lui, urmează că cel ce caută o viaţă cu adevărat fericită trebuie ca prin amândouă aceste puteri, prin minte şi voinţă, să se apropie de Dumnezeu şi să se unească cu El; cu mintea să-L poată vedea cât mai lămurit, iar prin voinţă să-L iubească în chip desăvârşit. E drept însă că nimănui din

87. In. 15, 6.
88. Filip. 2, 7—9.

câţi trăiesc în acest trup stricăcios nu i s-a-ntâmplat să fie fericit şi în ce priveşte cugetarea şi voinţa : oameni de aceştia nu vom găsi decât într-o viaţă cu totul slobodă de orice stricăciune. *În viaţa pământească* credincioşii care ascultă numai de Dumnezeu se simt desăvârşiţi şi fericiţi *de pe urma vrerii lor, dar nu sunt deloc fericiţi în ce priveşte puterea de cunoaştere a minţii,* pentru că în vreme ce putem vedea la ei o dragoste desăvârşită, în aceeaşi vreme ei sunt cu totul lipsiţi de a putea vedea în chip lămurit pe Dumnezeu. Căci, chiar dacă aceştia simt de aici, de pe pământ, că le e dat să mai trăiască încă o viaţă după ce trupul va înceta şi chiar dacă au avut în viaţă clipe frumoase de răsplată, aceasta n-a fost nici în toată vremea, nici în chip statornic şi nici pe deplin, aşa ceva neputându-se întâmpla în această viaţă. Pentru această pricină zice Sfântul Pavel că «ne bucurăm întru nădejde şi umblăm prin credinţă, nu prin vedere», căci «lucrurile abia dacă le cunoaştem în parte» [89], cu toate că Sfântului Pavel i-a fost dat o dată să vadă şi pe Hristos, dar n-a fost învrednicit de această vedere toată viaţa. Numai dincolo vom ajunge să vedem pururea pe Domnul, lucru pe care tot Sf. Pavel ni l-a spus atunci când şi-a sfârşit cuvântarea despre a doua venire : «Şi-aşa pururea cu Domnul vom fi» [90].

Dacă, aşadar, va ajunge cineva să poată gusta încă fiind în trup din bucuriile vieţii de veci, aşa ceva tot numai prin voinţă se dobândeşte, căci singură dragostea o poate ridica până la această iubire negrăită, în vreme ce vederea limpede a minţii se întâmlpă numai în viaţa de dincolo. Dar şi aici, în lume, credinţa duce la dragoste. Vorbind despre acest lucru, Sfântul Petru zice : «Deşi acum nu-L vedeţi, voi credeţi şi vă bucuraţi cu bucurie negrăită şi preamărită» [91].

Aşadar, viaţa cea fericită stă în această dragoste şi în această bucurie. După vorba Sfântului Pavel, într-un fel

89. II Cor. 5, 7 ; I Cor. 13, 12.
90. I Tes. 4, 17.
91. I Pt. 1, 8.

această viață stă ascunsă : «ascunsă e viața voastră» [92], dar pe de altă parte, ea se şi arată, încât o putem simți, căci despre ea zice Domnul : «Vântul suflă unde vrea şi tu auzi glasul lui, dar nu ştii de unde vine și încotro se duce ; tot aşa e și cu cel născut din Duh» [93]. Când e vorba de harul dumnezeiesc care naşte și dă viață, de ființa şi de chipul în care el lucrează, viața aceasta e pentru noi nevăzută, este o taină : ea se face însă arătată în sufletele celor ce o trăiesc sub forma unei iubiri negrăite față de Dumnezeu și a unei mari bucurii care izvorăște din ea. Căci această dragoste şi această bucurie se fac cunoscute și dau pe față harul cel nevăzut, mai întâi pentru că acestea amândouă sunt rodul harului, după cum stă scris : «Roada Duhului este dragostea, bucuria» [94] și după roadă se cunoaşte pomul, iar în al doilea rând pentru că Harul e tocmai Duhul înfierii. Dragostea îi arată pe cei drepți înrudiți cu Dumnezeu și este o mărturie că sunt fii ai lui Dumnezeu, neavând în ei nici urmă de năimit, nici de slugă. În acest chip a ajuns Solomon să găsească pe mama pruncului celui viu [95] și dragostea ei deosebită față de prunc a crezut a fi o mărturie destul de puternică spre a dovedi că ea a dat naştere acelui prunc.

Prin urmare, nu-i de mirare că tocmai după acest semn îi cunoaștem pe fiii Dumnezeului celui viu. După cum drăgălășenia şi purtarea de grijă a mamei aceluia față de copilul cel viu au arătat limpede că ea n-avea nici o legătură cu pruncul cel mort, tot așa și ascultarea și dragostea pe care o au cei drepți față de Dumnezeul cel viu sunt mărturii zdrobitoare că ei nu s-au născut din părinți morți și că Mântuitorul nu lasă pe cei ce trăiesc astfel de viață să-și îngroape pe ai lor : «Lăsați pe morți să-și îngroape morții lor» [96].

92. Col. 3, 3.
93. In. 3, 8.
94. Gal. 5, 22.
95. III Regi 3, 26.
96. Mt. 8, 22.

Mai mult, ei dovedesc că sunt fii ai lui Dumnezeu nu numai prin dragoste, adică prin aceea că se poartă cu Dumnezeu ca și cu un Tată, pe care-L au drag, ci îndeosebi pentru că ajung ca prin dragoste să se asemene cu Dumnezeu, căci ei ard de dragoste după Domnul, Care e numai iubire, declarând că numai de dragul acestei iubiri mai trăiesc ei pe această lume. Căci aceia sunt vii cu adevărat în care zvâcnește această patimă bună, după cum morții sunt aceia în care ea lipsește. Doar pentru aceea și sunt fii, pentru că cinstesc pe Tatăl prin faptele lor și pentru aceea vestesc prin viața lor pe Dumnezeul cel viu din Care s-au născut, «întru înnoirea vieții» [97], cum zice Sf. Pavel, mărturisind, prin aceasta, nașterea lor cea negrăită și preamărind pe Tatăl nostru Cel din ceruri.

Iată, deci, cât e de negrăită și plină de iubire de oameni această naștere ! Iar dacă, prin aceea că Dumnezeu Își spune «Domn ai celor vii, iar nu al morților» [98], s-ar părea că toată mărirea Lui o are de la cei drepți, nu mai puțin chiar și celor răi le-a spus : «Dacă Eu sunt Dumnezeu, unde este mărirea Mea ?» [99]. Vorbind de acest lucru, David cânta : «Nu cei morți Te vor lăuda pe Tine, Doamne, ci noi, cei vii» [100].

Aceasta e deci viața trăită în Hristos. Am văzut că într-un fel ea este ascunsă în noi, iar în alt fel ni se descoperă la lumina faptelor bune, care înseamnează dragoste. Căci în dragoste stau toată strălucirea și desăvârșirea, arătându-ne că pe de o parte ea naște viața în Hristos, iar pe de altă parte că o astfel de viață e rod și al strădaniei omenești. De aceea nimeni nu se înșală când îi zice «viață», pentru că numai viața ne poate uni cu Dumnezeu, câtă vreme despărțirea de Dumnezeu n-o putem numi decât moarte. Pentru aceea a și zis Mântuitorul : «Porunca Mea este viață veșnică» [101].

97. Rom. 6, 4.
98. Lc. 12, 27.
99. Mal. 1, 6.
100. Ps. 113, 25—26.
101. In. 12, 50.

înțelegând prin ea dragostea. Iar mai departe : «cuvintele pe care vi le spun vouă, Duh sunt și viață» [102], iar înțelesul de căpetenie al acestor porunci este dragostea ; de aceea, «cel ce rămâne întru dragoste rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el» [103], ceea ce înseamnează a rămâne în viața cea adevărată și viață să ai întru tine, întrucât Însuși Domnul a spus : «Eu sunt viața» [104].

Iar dacă viața e puterea care mișcă tot ce-i viu, atunci ce putere poate fi aceea care mișcă pe oamenii cu adevărat vii, cărora Dumnezeu le este într-adevăr Dumnezeu, și anume al viilor, nu și al morților, dacă nu cumva dragostea, acea dragoste care nu numai că îi mișcă și îi poartă, ci îi scoate și din ei înșiși și astfel are o putere mai mare asupra lor decât toată viața, ba încă stă să o întreacă și pe aceasta... ? Într-adevăr, ea este aceea care ne îndeamnă să disprețuim lumea și nu numai pe aceea peste care am trecut, ci și pe aceea care ne-a mai rămas [105]. Și atunci, ce-ar putea fi numit mai pe bună dreptate viață decât tocmai dragostea ? Ceea ce rămâne după ce toate s-au trecut și ceea ce nu lasă pe cei vii să moară, aceea e viața. Or, așa ceva poate numai dragostea. Căci atunci când toate celelalte se șterg, în viața care va veni, va rămâne, cum spune Sfântul Pavel, dragostea singură, care ne va fi destul pentru viața în Hristos, Căruia mărirea se cuvine în veci. Amin !

---

102. In. 14, 10.
103. I In. 4, 15.
104. In. 11, 25
105. I Cor. 13, 8—13.

CUPRINS

înțelegând prin ea dragostea. Iar mai departe : «cuvintele pe care vi le spun vouă, Duh sunt și viață» [102], iar înțelesul de căpetenie al acestor porunci este dragostea ; de aceea, «cel ce rămâne întru dragoste rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el» [103], ceea ce însemnează a rămâne în viața cea adevărată și viață să ai întru tine, întrucât Însuși Domnul a spus : «Eu sunt viața» [104].

Iar dacă viața e puterea care mișcă tot ce-i viu, atunci ce putere poate fi aceea care mișcă pe oamenii cu adevărat vii, cărora Dumnezeu le este într-adevăr Dumnezeu, și anume al viilor, nu și al morților, dacă nu cumva dragostea, acea dragoste care nu numai că îi mișcă și îi poartă, ci îi scoate și din ei înșiși și astfel are o putere mai mare asupra lor decât toată viața, ba încă stă să o întreacă și pe aceasta... ? Într-adevăr, ea este aceea care ne îndeamnă să disprețuim lumea și nu numai pe aceea peste care am trecut, ci și pe aceea care ne-a mai rămas [105]. Și atunci, ce-ar putea fi numit mai pe bună dreptate viață decât tocmai dragostea ? Ceea ce rămâne după ce toate s-au trecut și ceea ce nu lasă pe cei vii să moară, aceea e viața. Or, așa ceva poate numai dragostea. Căci atunci când toate celelalte se șterg, în viața care va veni, va rămâne, cum spune Sfântul Pavel, dragostea singură, care ne va fi destul pentru viața în Hristos, Căruia mărirea se cuvine în veci. Amin !

---

102. In. 14, 10.
103. I In. 4, 15.
104. In. 11, 25
105. I Cor. 13, 8—13.

CUPRINS